लहान मुलांच्या वर्गासाठी अध्यापन श्रेणी १

रूही संस्थान

पुस्तक ३

लहान मुलांच्या वर्गासाठी अध्यापन
श्रेणी १

रूही संस्थान

या मालिकेतील पुस्तके:

खाली रुही संस्थेने प्रकाशित केलेल्या मालिकेतील वर्तमान शीर्षके आहेत. तरुण आणि प्रौढांना, त्यांच्या समुदायाची सेवा करण्याची क्षमता वाढवण्यासाठी पद्धतशीर प्रयत्नांमध्ये अभ्यासक्रमांचा मुख्य क्रम म्हणून या पुस्तकांचा वापर करण्याचा हेतू आहे. रुही संस्था लहान बहाई मुलांच्या वर्गाच्या शिक्षकांना प्रशिक्षण देण्यासाठी या मालिकेतील तिसऱ्या पुस्तकातील अभ्यासक्रमावर आधारीत शाखा अभ्यासक्रमाचा एक संच देखील विकसित करत आहे, तसेच किशोर युवा गटांच्या अनुप्रेरकांची संख्या वाढवण्यासाठी पुस्तक ५ मधील एक अधिक संच विकसित करत आहे. हे सर्व खालील सूचीमध्ये समाविष्ट आहे. हे लक्षात घेतले पाहिजे की कार्यक्षेत्रांच्या प्रगतीच्या अनुभवानुसार या यादीमध्ये बदल होऊ शकतात आणि विकासाधीन अनेक अभ्यासक्रम घटक ज्या टप्प्यावर ते मोठ्या प्रमाणावर उपलब्ध केले जाऊ शकतात अशा टप्प्यावर पोहोचल्यामुळे अतिरिक्त शीर्षके जोडली जाऊ शकतात.

पुस्तक १ दिव्य जीवन — एक चिंतन
पुस्तक २ सेवा संकल्प
पुस्तक ३ लहान मुलांच्या वर्गासाठी अध्यापन, श्रेणी १
लहान मुलांच्या वर्गासाठी अध्यापन, श्रेणी २ (शाखा अभ्यासक्रम)
लहान मुलांच्या वर्गासाठी अध्यापन, श्रेणी ३ (शाखा अभ्यासक्रम)
लहान मुलांच्या वर्गासाठी अध्यापन, श्रेणी ४ (शाखा अभ्यासक्रम)
पुस्तक ४ युगल अवतार
पुस्तक ५ युवाकिशोरांच्या शक्ती मुक्त करणे
प्रारंभिक आवेग: पुस्तक ५ चा पहिला शाखा अभ्यासक्रम
विस्तारित वर्तुळ: पुस्तक ५ चा दुसरा शाखा अभ्यासक्रम
पुस्तक ६ प्रभूधर्माचा संदेश—प्रसार
पुस्तक ७ सेवेच्या मार्गावर एकत्रित चालणे
पुस्तक ८ बहाउल्लाह ह्यांचा करारनामा
पुस्तक ९ ऐतिहासिक दृष्टीकोन प्राप्त करणे
पुस्तक १० प्रगतिशील समुदाय निर्माण करणे
पुस्तक ११ भौतिक साधन
पुस्तक १२ कुटुंब आणि समुदाय
पुस्तक १३ सामाजिक क्रियांमध्ये संलग्नता
पुस्तक १४ समाजातील प्रचलीत वार्तालापांमध्ये सहभागीता

कॉपी राईट© २०२४ — रूही फाउन्डेशन, कोलंबिया
सर्वाधिकार सुरक्षित.
संस्करण २.२.१.पीई २०२४ मध्ये प्रकाशित
भारतामध्ये मुद्रित

मूळत: स्पॅनिशमध्ये या नावाने प्रकाशित - *Enseñar clases para niños, primer grado*
कॉपी राईट© १९८७, १९९६, २०२१ — रूही फाउन्डेशन, कोलंबिया
ISBN 978-958-52941-7-2

या पुस्तकाच्या मर्यादित मुद्रणाची परवानगी रुही संस्थेने क्षेत्रिय प्रशिक्षण संस्था, महाराष्ट्र आणि गोवा यांना दिलेली आहे.

रूही संस्था
काली, कोलंबिया
ईमेल: instituto@ruhi.org
वेबसाईट: www.ruhi.org

क्षेत्रिय प्रशिक्षण संस्था
कोर्ट चेंबर्स,
३५, न्यू मरीन लाईन्स,
मुंबई ४०००२०

विषयसूची

सहशिक्षकासाठी काही विचार i

बहाई शिक्षणाची काही तत्वे १

लहान मुलांच्या वर्गांसाठी पाठ – श्रेणी १ .... ३९

सहशिक्षकासाठी काही विचार

हे पुस्तक दोन घटक एकत्र आणते, जे वाढत्या संख्येने व्यक्तींमध्ये क्षमता निर्माण करण्याचा प्रयत्न करतात, जे प्रभागात आणि गावांमध्ये मुलांच्या आध्यात्मिक शिक्षणासाठी नियमित वर्ग शिकवण्याचे अत्यंत गुणवत्तेचे कार्य करतात. रुही संस्थेच्या अभ्यासक्रमांच्या मुख्य श्रृंखलातील हा तिसरा आणि त्याचा पाठपुरावा करू इच्छिणाऱ्यांसाठी सेवेचा विशेष मार्ग उघडणारा पहिला आहे. असे करण्याचा निर्णय घेणारे सहभागी, प्रत्येकजण त्यांच्या स्वतःच्या परिस्थितीला अनुकूल अशा गतीने, मुख्य क्रमाने आखून दिलेल्या मार्गाने प्रगती करत असताना, मुलांना शिकवण्यासाठी शाखा अभ्यासक्रमांच्या श्रृंखलेचा देखील अभ्यास करतील.

या पुस्तकाद्वारे एखाद्या गटाला मार्गदर्शन करताना, सहशिक्षकाने वरील दृष्टीकोन लक्षात ठेवला पाहिजे, हे लक्षात ठेवून की केवळ काही टक्के सहभागी या प्रयत्नाच्या क्षेत्रात स्वतःला समर्पित करू शकतील. त्याच्या तात्कालिक उद्दिष्टांच्या पलीकडे, हे पुस्तक आता सेवेच्या मार्गावर ठामपणे उभे असलेल्या प्रत्येक व्यक्तीला त्याच्या गावाच्या किंवा प्रभागाच्या मुलांसाठी शैक्षणिक कार्यक्रमाला आकार देणाऱ्या काही संकल्पना आणि बोधकल्पनांसह परिचित करण्यासाठी अधिक व्यापकपणे काम करेल. मुलांचे आध्यात्मिक पालनपोषण करण्याची जबाबदारी आणि समुदायाच्या प्रौढ सदस्यांनी त्यांच्याशी संवाद साधताना त्यांचे गुण, वृत्ती आणि आचरण कसे असले पाहिजे, या दोन्ही गोष्टींबद्दल समुदायामध्ये वाढीव जागरूकता वाढवण्यास हातभार लावण्याचा उद्देश या पुस्तकामागे आहे.

रुही पुस्तक २ च्या दुसऱ्या घटकाच्या त्यांच्या अभ्यासावरून, अब्दुल—बहा ह्यांच्या या विधानाशी सहभागी आधीच परिचित झाले असतील की शिक्षण तीन प्रकारचे आहेः भौतिक, मानवी आणि आध्यात्मिक. येथे त्यांना या तिसऱ्या प्रकारच्या शिक्षणाची त्यांची समज वाढवण्याची संधी दिली जाईल, ज्याच्या मदतीने व्यक्तीचा आध्यात्मिक स्वभाव, उच्च स्वभाव विकसित होतो. सुरुवातीपासून हे स्पष्ट झाले पाहिजे ते म्हणजे बहाई विश्वधर्मात कल्पिल्याप्रमाणे, मुलांसाठी आध्यात्मिक शिक्षण हे धार्मिक शिकवणीशी संबंधित काही वेळा कट्टर विश्वास लादण्यापेक्षा मूलभूतपणे वेगळे आहे. त्याऐवजी, ज्ञानाबद्दल प्रेम, शिकण्याची मुक्त वृत्ती आणि वास्तवाचा शोध घेण्याची सतत इच्छा वाढवणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.

हे मान्य करणे तितकेच महत्त्वाचे आहे की, लहान मुलांच्या शिक्षणात, धार्मिक नियमांना बाजूला ठेवता येत नाही, कारण असे करणे म्हणजे त्यांना दैवी सत्ये आणि आध्यात्मिक तत्त्वे, जी त्यांच्या विचारांवर आणि कृतींवर नियंत्रण ठेवणारी तत्त्वे असतात, त्यांचा परिचय नाकारणे होय. लहान मुले समुदायासोबत त्यांच्या परस्परसंवादातून, कथित स्वतंत्र निवडीद्वारे, त्यांचे स्वतःचे दर्जेदार आणि जागतिक दृष्टिकोन आत्मसात करण्यासाठी सोडले जावे हेच सर्वोत्तम आहे, अशा दाव्याचे समर्थन करणाऱ्या राजकीय, आर्थिक आणि

सांस्कृतिक शक्ती त्यांच्या स्वत:चा फायदा करणाऱ्या विश्वास आणि वर्तनाच्या नमुन्यांना किती आक्रमकपणे प्रोत्साहन देतात याचा विचार करत नाहीत. तथापि, तसे नसले तरी, असे मानण्याचे कारण नाही की पुढील पिढ्या व्यक्तीच्या आध्यात्मिक स्वभावाचे पालनपोषण करणाऱ्या शिक्षणाशिवाय एक चांगले जग निर्माण करू शकतील. दैवी शिक्षकाच्या मार्गदर्शनापासून वंचित असलेली मानवता अराजकता, अन्याय आणि दु:ख यापेक्षा आणखी अधिक काहीही अस्तित्वात आणू शकत नाही.

तेव्हा, बहाई शिकवणी या पुस्तकाच्या आणि त्यापासून शाखान्वित बालशिक्षणाच्या सहा वर्षांच्या कार्यक्रमात केंद्रस्थानी आहेत. असे म्हटले आहे की, कार्यक्रमाची संरचना, विशेषत: श्रेणींमधील सामग्रीचा क्रम, सर्व पार्श्वभूमीच्या लहान मुलांना भाग घेण्याचा मार्ग मोकळा करतो. श्रेणी १ मधील पाठ चारित्र्य सुधारण्यासाठी योगदान देण्याच्या प्रयत्नात ५ किंवा ६ वयोगटातील मुलांमध्ये आध्यात्मिक गुण विकसित करण्याशी संबंधित आहेत. श्रेणी २ या पाठांवर आधारित सवयी आणि आचरणाचा आदर्श वाढवते ज्यामुळे मागील वर्षी शोधलेल्या आंतरिक गुणांना अभिव्यक्ती मिळते –उदाहरणार्थ, प्रार्थना करण्याची सवय, ज्याद्वारे परमेश्वराच्या जवळ येण्याच्या इच्छेने ओळखली जाणारी आंतरिक स्थिती व्यक्त केली जाते. पुढील श्रेणी ज्ञानाच्या प्रश्नाकडे वळतात. विशेषत: त्यांच्या स्वत:च्या आध्यात्मिक विकासासाठी जाणीवपूर्वक कार्य करण्यासाठी, व्यक्तींनी ज्यातून परमेश्वराचे ज्ञान वाहते त्या स्त्रोताशी जोडलेले असले पाहिजे. नंतर, परमेश्वराच्या या युगासाठी प्रकट झालेल्या युगल अवतारांच्या जीवनाच्या केंद्रस्थानी असलेले विषय, तसेच त्यांच्याआधी प्रकट झालेल्या अवतारांबद्दल या श्रेणीच्या पाठांमध्ये चर्चा केल्या आहेत. अंतिम श्रेणी मुलांना बहाउल्लाह यांच्या प्रकटीकरणाविषयीचे ज्ञान वाढवण्याची संधी देते, ज्यामध्ये अब्दुल–बहा यांचे स्पष्टीकरण आणि त्यांच्या जीवनाच्या उदाहरणाद्वारे मार्गदर्शन केले जाते, ज्याचा मुलांना फायदा होतो. अशी आशा आहे की यामुळे मुलांमध्ये बहाउल्लाह ह्यांच्या लिखाणांकडे आणि शब्दांकडे वळण्याची सवय बळकट होण्यास मदत होईल कारण ते जीवनात पुढे जातील आणि बहाउल्लाह यांच्या शिकवणींशी त्यांचे विचार आणि कृती संरेखित करण्याचा प्रयत्न करतील. जेव्हा ते वयाच्या ११ किंवा १२ व्या वर्षापर्यंत पोहोचतील, तेव्हा लहान मुले, युवाकिशोर आध्यात्मिक सशक्तीकरण कार्यक्रमात प्रवेश करण्यास तयार असतील, ज्यामध्ये त्यांच्या वाढत्या चेतनेचा विस्तार साहित्याच्या मालिकेद्वारे केला जाईल, ज्याचे अध्ययन अनुप्रेरकांच्या सहाय्याने केले जाईल, आणि बहाई मुलांच्या वर्गात त्यांना प्राप्त झालेल्या साहित्याच्या अध्ययनासह ते पुढील शिक्षण चालू ठेवतील. इच्छुक मुलांच्या वर्गशिक्षकांनी पूर्ण आत्मविश्वास बाळगला पाहिजे की जे पालक स्वत: बहाई नाहीत ते आपल्या मुला–मुलींना अशा वर्गात पाठवण्याच्या संधीचे स्वागत करतात आणि आध्यात्मिक शिक्षणाचा त्यांच्या कोमल हृदयावर आणि मनावर होणारा परिणाम पाहून त्यांना नेहमीच आनंद होतो.

वर नमूद केल्याप्रमाणे, श्रेणी १ मधील वर्ग चारित्र्य सुसंस्कृत करण्यावर लक्ष केंद्रित करतात. मग, या संदर्भातच पहिले घटक, "बहाई शिक्षणाची काही तत्त्वे", धर्मश्रद्धेच्या पवित्र

लिखाणातून गोळा केलेल्या काही मूलभूत संकल्पनांचे परीक्षण करते, ज्यांचा शिक्षणावर गहन परिणाम होत असतो. घटकाचा प्रारंभिक अर्धा भाग या चर्चेसाठी देण्यात आला आहे, तर उर्वरित भाग पाठ शिकवत असताना कोणते दृष्टिकोन लक्षात घेतले जाऊ शकतात हे पाहतो आणि शिक्षकांच्या पालकांशी असलेल्या नातेसंबंधाबाबत चर्चा करतो.

घटकामध्ये चर्चा केलेल्या पहिल्या संकल्पनांपैकी एक मानवी क्षमता आहे, जी बहाउल्लाह यांच्या विधानात नमूद केलेल्या प्रतिमांद्वारे शोधली जाते, जी मानवाची तुलना “अमूल्य रत्नांनी भरलेली खाण” अशी करते. सहभागींना दोन तात्काळ परिणामांवर चिंतन करण्यास सांगितले जाते जे त्या विधानातून प्राप्त केले जाऊ शकतात —ती म्हणजे, शैक्षणिक दृष्टीकोन जो विद्यार्थ्यांना असे संभाव्य प्राप्तकर्ता म्हणून बघतात, ज्यांची बुद्धिमत्ता सर्वोत्तम माहिती प्राप्त करण्यासाठी अनिर्बंध आहे, आणि हे, की योग्य पालनपोषणाशिवाय, मुले त्यांच्या अंतरंगात सुप्त असलेली रत्ने प्रकट करण्यास सक्षम होणार नाहीत.

हे घटक प्रस्तावित करते की, प्रत्येक व्यक्तीला त्या रत्नांनी संपन्नता दिली आहे, ज्यांना “आध्यात्मिक गुण” म्हणतात, ज्यांना कायमस्वरूपी रचना म्हणून बघितले जाते, ज्यामुळे एक थोर आणि प्रामणिक चरित्र निर्माण केले जाऊ शकते. ते “सद्‌गुणां”ची एक विशिष्ट श्रेणी बनवतात —प्रत्येक प्रकारच्या प्रशंसनीय गुणधर्मांसाठी वापरली जाणारी एक सामान्य संज्ञा, ज्यात सवयी आणि दृष्टीकोन तसेच कौशल्ये आणि क्षमता समाविष्ट आहेत— ही एक अत्यावश्यक कल्पना आहे जी सर्व सहभागींनी पुरेशी समजून घेतली पाहिजे. विभाग ६ आणि ७ या विधानाचे काही परिणाम विचारात घेतात. सहशिक्षक हे सुनिश्चित करू इच्छितो की गटाचे सदस्य जे चर्चा करत आहोत ते त्यांच्या पुस्तक १ च्या तिसऱ्या घटकाच्या अभ्यासाशी जोडण्यास सक्षम आहेत, जिथे त्यांनी मानवी आत्म्याची एक क्षमता म्हणून आध्यात्मिक गुण कसे विकसित केले पाहिजेत, जे या जीवनातील परमेश्वराकडे जाण्याच्या आमच्या अनंतकाळच्या प्रवासात आम्हाला मदत करण्यासाठी आणि सहाय्य देण्यासाठी आवश्यक आहेत, याबद्दल विचार केला होता. आध्यात्मिक गुणांचे पालनपोषण करण्यासाठी परमेश्वरावरील प्रेम आणि परमेश्वराचे ज्ञान अपरिहार्य आहे. वक्तशीरपणा आणि सत्यता याला एकाच प्रकारचे गुणधर्म मानणाऱ्या सद्‌गुणांच्या अभ्यासक्रमाव्यतिरिक्त, या दोन विभागातील कल्पना श्रेणी १ च्या पाठांपेक्षा कसे वेगळा दृष्टिकोन सादर करतात हे पाहणे सहभागींसाठी महत्त्वाचे आहे. आणि, जेव्हा शिक्षक हा वेगळेपणा समजून घेतील, तेव्हा ते चांगल्या चारित्र्याच्या विकासाकडे प्रामुख्याने वर्तन सुधारणेच्या दृष्टीने पाहण्याची प्रवृत्ती टाळतील.

आध्यात्मिक गुणांना, अर्थातच, त्यांची स्वत:ची गतिशीलता असते, जी पाठांचे मुख्य घटक —प्रार्थना, उद्धरण कंठस्थ करणे आणि कथा— विशेषत्वाने वाढवण्याचा प्रयत्न करतात. सहभागींना त्यांच्या पुस्तक १ आणि २ च्या अध्ययनातून या घटकांच्या स्वरुपाविषयी आधीच काही अंतर्दृष्टी असेल, आणि विभाग ८ मध्ये त्यांना मुलांना शिकवण्याच्या कार्यात जे शिकले आहे त्याचा विस्तार करण्यास मदत करण्याचा हेतू आहे. असे करत असताना, त्यांनी हे

ओळखले पाहिजे की, लहान मुलांमध्ये आध्यात्मिक गुण विकसित करण्यासाठी, पुस्तकातील पाठ त्यांना परमेश्वराच्या पवित्र वचनाशी त्वरित संपर्कात आणतात आणि सर्वोच्च मानवी आदर्शांचे मूर्त स्वरूप असलेल्या अब्दुल—बहांच्या कथांनी प्रेरित करतात.

घटकामध्ये चर्चिलेली आणखी एक संकल्पना म्हणजे परमेश्वराचे भय, ज्याला विभाग १२ मध्ये संबोधित केले आहे. बहाई पवित्र लिखाणानुसार, हा मानवाच्या शिक्षणातील "मुख्य घटक" आहे. सहभागींनी हे समजून घेणे महत्त्वाचे आहे की भय परमेश्वराच्या प्रेमापासून अविभाज्य आहे, कारण हे भय, आपण ज्यावर प्रेम करतो त्याला संतुष्ट करण्याच्या इच्छेतून आणि त्याच्या प्रेमाची कृपा आपल्यापर्यंत पोहोचण्यापासून प्रतिबंधित करणारी कोणतीही कृती टाळण्याच्या इच्छेतून आहे. प्रेमाच्या अनुपस्थितीत, आपल्याला अयोग्य वर्तनापासून दूर जाण्यास प्रवृत्त करणारी भीती दुसऱ्या प्रकारची होईल —क्रोधी परमेश्वराच्या शिक्षेची भीती. ही अशी प्रतिमा नाही जी मुलांच्या मनात शिरली पाहिजे. इच्छुक शिक्षकांनी शैक्षणिक प्रक्रियेत परमेश्वराचे प्रेम आणि परमेश्वराचे भय यांच्यातील संबंध चांगल्याप्रकारे समजून घेणे आवश्यक असून, त्यांनी हे ओळखले पाहिजे की हा विषय वर्गात तसा स्पष्टपणे मांडता येणार नाही. त्याऐवजी त्यांनी आपल्या विद्यार्थ्यांच्या अंत:करणात परमेश्वराच्या प्रेमाची ज्योत पेटवायला शिकले पाहिजे आणि त्यांना पूर्ण खात्री मिळण्यास मदत केली पाहिजे की, परमेश्वराच्या असीम प्रेमातून मानवतेची निर्मिती केल्यावर, परमेश्वर आपले पालनपोषण आणि संरक्षण करणे कधीही थांबवणार नाही. हे परमेश्वराच्या सौंदर्याचे प्रेम आहे जे अंतिम विश्लेषणात, त्यांना ईश्वराच्या आनंदाच्या विरुद्ध वागण्यापासून परावृत्त करेल.

वरील संकल्पना आणि कल्पनांवरील विवेचनाने सहभागींना हे समजले पाहिजे की, शेवटी, आध्यात्मिक शिक्षणाच्या प्रक्रियेद्वारे, मुलांनी आध्यात्मिक गुणांचे संपादन हे स्वत:साठी एक बक्षीस आणि अयोग्य चारित्र्य प्राप्त करणे ही सर्वात मोठी शिक्षा मानली पाहिजे. या सर्वांमुळे, लहान मुलांमधील वर्तनातील बदल योग्य दृष्टीकोनातून पाहण्यास सहभागींना सक्षम केले पाहिजे —केंद्रीय उद्दिष्ट म्हणून नव्हे तर चारित्र्य सुधारण्यासाठी मदत म्हणून. ते, त्यानुसार, मुलांशी त्यांच्या परस्परसंवादात इष्ट वर्तनाला प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि वर्तनाच्या अप्रिय पद्धतींना परावृत्त करण्यासाठी योग्य मार्ग शोधतील आणि यापैकी काही विभाग १३ मध्ये नमूद केले आहेत. विभागामध्ये थोडक्यात संबोधित केलेल्या इतर संकल्पना स्वातंत्र्य आणि शिस्तीशी संबंधित आहेत. कठोर शिक्षेला मुलांच्या शिक्षणात साहजिकच स्थान नसले तरी त्यांना त्यांच्या इच्छेनुसार पूर्ण स्वातंत्र्य देणे त्यांच्या आध्यात्मिक विकासासाठी तितकेच हानिकारक आहे.

आनंददायी शिक्षण वातावरण तयार करताना वर्गात सुव्यवस्था आणि शिस्त कशी राखायची या प्रश्नाकडे घटक वळतो. सहशिक्षकाने हे लक्षात ठेवले पाहिजे की बहुतेक सहभागींना मुलांना शिकवण्याचा पूर्वीचा अनुभव नसेल, आणि म्हणून त्यांच्या विचारार्थ येथे फक्त काही प्रारंभिक कल्पना दिल्या आहेत. त्यांनी ही सेवा स्वीकारल्यानंतर आणि अनुभवाच्या

प्रकाशात कल्पनांवर विचार केल्यानंतर ते संबंधित विभागांकडे परत लक्ष देऊन चिंतन करू शकतील.

सहभागी नंतर पाठांमध्ये अंतर्भूत असलेल्या क्रियाकलापांमध्ये मुलांना गुंतवून ठेवण्यासाठी ते अवलंबू शकतील अशा काही पद्धतींचे परीक्षण करतात. प्रार्थना, उद्धरणे कंठस्थ करणे आणि वर उल्लेखिलेल्या कथा या मुख्य घटकांव्यतिरिक्त, या क्रियाकलापांमध्ये गाणी, खेळ आणि रंग भरणे समाविष्ट आहे. त्यांच्यासाठी उपलब्ध असलेल्या दृष्टिकोनांचे विश्लेषण करताना, सहभागी शुद्धतेच्या आध्यात्मिक गुणवत्तेवरील पहिल्या पाठाचे पुनरावलोकन करतील.

शेवटी, विभाग २६ मध्ये, शिक्षक आणि तिच्या/त्याच्या वर्गातील मुलांचे पालक यांच्यात सुरू असलेल्या संभाषणाच्या स्वरूपाचा ते विचार करतात. हा विभाग पुस्तक २ मध्ये सहभागींनी या संदर्भात आधीच काय अभ्यास केला आहे, तसेच त्यांच्या प्रभागात किंवा गावात वर्गात उपस्थित असलेल्या मुलांसह, कुटुंबांना भेट देणाऱ्या मित्रांच्या वाढत्या केंद्राचा भाग म्हणून त्यांनी तेव्हापासून मिळवलेल्या काही अनुभवावर आधारित आहे. पालकांसोबतच्या संभाषणाच्या तयारीसाठी या पहिल्या घटकामधील संकल्पनांचे पुनर्परीक्षण करण्यासाठी त्यांना आवश्यक असणारा सराव करण्यासाठी सहभागींना पुरेसा वेळ देण्याची शिक्षकाने खात्री केली पाहिजे. हा सराव समूहातील सदस्यांसाठी चर्चा केलेल्या अनेक संकल्पना आणि कल्पनांना त्यांच्या मनात दृढ करण्यासाठी एक साधन म्हणून मदतनीस ठरेल.

“मुलांच्या वर्गांसाठी पाठ, श्रेणी १” या दुसऱ्या घटकामध्ये दोन विभाग आहेत: या इयत्तेसाठी सुचवलेले चोवीस पाठ आणि शिक्षकांना पाठांमधील मजकुराची चांगली ओळख व्हावी यासाठी योजलेले प्राथमिक विभाग, ज्यातील प्रत्येक भाग एका आध्यात्मिक गुणवत्तेच्या विकासाभोवती रचलेला आहे. एका वेळी चार पाठ घेऊन, प्राथमिक विभाग प्रत्येक मुख्य घटकांच्या पुनरावलोकनाद्वारे सहभागींना मार्गदर्शन करतात, ज्याचे ते विश्लेषण करतात, ज्याप्रकारे त्यांनी आधी मागील घटकामध्ये शुद्धतेवर केले होते.

बहाई पवित्र लिखानांतील उद्धरण प्रत्येक पाठाचा मुख्य घटक आहे. हे एका छोट्या विधानासह प्रस्तुत केले जाते, जे शिक्षकांना मुलांना उद्धरण सादर करण्यासाठी वापरण्यास प्रोत्साहित केले जाते. जरी संक्षिप्त असले तरी, या उद्धरणातून काढलेल्या शब्द आणि प्रतिमांचा एक संच वापरला आहे, ज्यामुळे मुलांना संबोधित केलेल्या आध्यात्मिक गुणवत्तेचे वैशिष्ट्य असलेल्या चैतन्याचे त्यांच्या मनात एक चित्र तयार करण्यास मदत करतात. प्रास्ताविक टिप्पण्या नैसर्गिक पद्धतीने मांडण्याची आणि विद्यार्थ्यांना या चैतन्याबद्दल अंतर्दृष्टी मिळविण्यात मदत करण्याची प्रशिक्षकाची क्षमता, अनुभवातून आणि पाठांमध्ये चर्चा केलेल्या आध्यात्मिक गुणांवर सतत चिंतन केल्याने वाढेल. या प्रकाशात, प्रारंभिक विभागांमध्ये सहभागींना त्यांच्या शिकवण्याच्या प्रयत्नांवर आणि प्रत्येक गुणवत्तेचे वैयक्तिक जीवनात महत्त्व, यावर विचार

करण्यास सांगितले जाते आणि त्या उद्देशाने प्रत्येकाशी संबंधित अशी उद्धरणांची एक छोटी निवड समाविष्ट केलेली आहे.

अशा चिंतनात गुंतल्यानंतर, सहभागी पुढील कथांचे परीक्षण करतात जे ते विचारात घेत असलेल्या गुणांचे वर्णन करतात. मुख्यत्वे, अब्दुल–बहांच्या जीवनातून गोळा केलेल्या या कथांमधून मुलांना मानवी आत्म्याचे गुणधर्म म्हणून आध्यात्मिक गुणांच्या अमर्याद अभिव्यक्तीची झलक दाखविण्याचा उद्देश आहे. यासाठी, प्रत्येक कथेसाठी काही प्रश्न प्रदान केले आहेत जेणेकरुन शिक्षकांना घटनांच्या क्रमाच्या पलीकडे ते शोधत असलेल्या आध्यात्मिक वास्तवाकडे पाहण्यास मदत होईल. विशेषत: अब्दुल–बहांच्या कथांच्या बाबतीत, हे प्रश्न तयार केले गेले आहेत जेणेकरून, त्यांच्या कथनात, शिक्षकांनी आध्यात्मिक गुणांना अत्यंत परिपूर्णतेने कसे प्रकट केले यावर भर दिला पाहिजे, त्यांनी तात्काळ परस्परसंबंध जोडून वरवरचे चित्र काढू नये आणि ही खात्री केली पाहिजे की त्यांच्या कृतींचे खरे वैशिष्ठ्य पाहण्यापासून मुलांचे लक्ष विचलित होऊ नये.

सहभागींनी चार पाठांच्या प्रत्येक गटाचे अशा प्रकारे विश्लेषण केल्यावर, त्यांना वेगवेगळ्या घटकांचा सराव करण्यासाठी, पहिल्या घटकामध्ये चर्चा केलेल्या पद्धतींचा वापर करण्यास सांगितले जाते. सराव घटकाचे महत्त्व कोणत्याही प्रकारे कमी लेखले जाऊ शकत नाही. संभाव्य शिक्षक म्हणून त्यांची क्षमता वाढवण्याच्या प्रयत्नात, गटातील सहभागींना मदत करणे ही जबाबदारी बऱ्याच प्रमाणात सहशिक्षकांवर असेल. पाठांचा अभ्यास प्रत्येकी चारच्या संचांमध्ये केल्यामुळे, या संदर्भात काही प्रमाणात लवचिकता प्राप्त होते आणि लहान मुलांच्या वर्गांसाठी संस्थेच्या समन्वयकाशी विचारविमर्श करून, आवश्यकतेनुसार कसे पुढे जायचे याविषयी सहशिक्षकाने काही विचार केला पाहिजे. काही वेळा असे असू शकते की, जेव्हा सहभागींना ही सेवा घेण्यापूर्वी संपूर्ण घटकाचा अभ्यास पूर्ण करणे शक्य होते, ज्यामध्ये त्याच्या सराव घटकाचा समावेश होतो. अशा स्थितीत, वर्ग आयोजित करू इच्छिणाऱ्यांनी पुस्तक ३ पूर्ण झाल्यानंतर झपाट्याने अनुभव प्राप्त करणे आवश्यक आहे, मग ते स्वत:चे एक वर्ग सुरू करून किंवा इतर शिक्षकांसोबत काम करून, किंवा काही क्रियाकलापांमध्ये मदत करून. तथापि, इतर परिस्थितीत, सहभागींनी चार पाठांच्या एक किंवा दोन संचांचा अभ्यास आणि सराव पूर्ण केल्यानंतर अध्यापनात समान अनुभव घेणे सुरू करणे फलदायी ठरू शकते. नंतर, योग्य अंतराने, सहशिक्षक सहभागींना त्यांच्या वाढत्या अनुभवाच्या प्रकाशात आणखी चार पाठांचा अभ्यास करण्यासाठी आणि सराव करण्यासाठी परत एकत्र आणू शकतो. येथे हे नमूद केले पाहिजे की प्राथमिक विभागांना चार पाठांचे गट बनविण्याचा अर्थ असा नाही की त्यांच्यामध्ये संबोधित केलेले आध्यात्मिक गुण कोणत्याही विशेष प्रकारे जोडलेले आहेत.

कोणत्याही प्रकारे व्यवस्था केली तरी, शिक्षकांनी पाठांशी पूर्णपणे परिचित होणे आणि प्रत्येक वर्ग कालावधीसाठी चांगली तयारी करणे अत्यावश्यक आहे. जर शिक्षकाने पुस्तकातून थेट वाचन न करता, प्रार्थना आणि उद्धरणे कंठस्थ करून, पाठामध्ये उद्धरण सादर करण्याची

तयारी केली असेल आणि कथा सांगण्याचा सराव केला असेल तर लहान मुलांचे वर्ग अधिक यशस्वी होतील. या प्रकारच्या तयारी व्यतिरिक्त, खेळांसाठी काही पुरवठा आणि रंगवण्याची पत्रके आणि रंगीत खडू यांच्या पलीकडे सामग्री आणि बाहेरील संसाधने वर्गांसाठी फारच कमी आवश्यक आहेत. दुसऱ्या घटकाच्या शेवटी असलेली रंगवण्याची पत्रके, वेगळ्या कागदावर प्रत किंवा पुनर्मुद्रित केल्या जाऊ शकतात. त्या व्यतिरिक्त, प्रत मुद्रित करण्यासाठी रुही संस्थेच्या संकेतस्थळावरून डाउनलोड केल्या जाऊ शकतात. संकेतस्थळावर श्रेणी १ च्या गाण्यांचे रेकॉर्डिंग देखील उपलब्ध केलेले आहे, ज्याचा उपयोग शिक्षकांनी केवळ स्वत:च्या वर्गासाठी तयार करण्यासाठीच नाही, तर मुलांना ते गाणे शिकण्यात मदत करण्यासाठी देखील केला पाहिजे. जे त्यांच्या समुदायातील लहान मुलांसाठी वर्ग सुरू करतात त्यांना त्यांच्या प्रयत्नांना समर्पित एक वही ठेवण्यासाठी प्रोत्साहित केले जाते, ज्यामुळे त्यांना आवश्यक माहिती सहज उपलब्ध होईल आणि तयारी आणि चिंतनाचा आकृतिबंध मजबूत होईल.

येथे हे स्पष्ट करणे अनुकूल आहे की श्रेणी १ चे चोवीस पाठ सामान्य परिस्थितीत, प्रत्येकी एक वर्ग याप्रमाणे पूर्ण केले जातील याची खात्री करण्याच्या उद्देशाने तयार केले गेले आहेत. पाठाचे घटक दोन वर्गात विभागणे अनावश्यकपणे क्रियाकलाप लांबणीवर टाकण्याच्या प्रवृत्तीस कारणीभूत ठरते. तथापि, अधिक निर्णायकपणे, ते शिकण्याच्या प्रक्रियेची परिणामकारकता कमी करू शकते ज्यामध्ये तीव्रतेच्या प्रत्येक स्तरावर, क्रियाकलापांमध्ये लय स्थापित करणे, परंतु सर्व एका आध्यात्मिक गुणाभोवती फिरणे आवश्यक आहे.

शेवटी, शैक्षणिक प्रक्रियेतील शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्यातील संबंधांबद्दल थोडे फार चिंतन केले पाहिजे, असा विषय जो पहिल्या घटकाच्या विभाग ९ आणि १० मध्ये हाताळलेला आहे, तथापि, तो विषय संपूर्ण पुस्तकात अंतर्निहित आहे. हे लक्षात ठेवणे आहेच की, श्रेणी १ मध्ये शिकत असलेले सर्व आध्यात्मिक गुण मुलांमध्ये आणण्यासाठी प्रत्येक शिक्षकाने सर्वतोपरी प्रयत्न केले पाहिजेत. तथापि यापैकी, प्रेमापेक्षा दुसरे काहीही महत्त्वाचे नाही, असे प्रेम जे परमेश्वराच्या प्रेमाचे प्रतिबिंब आहे. हे प्रेम शिक्षकाने निर्माण केलेल्या वातावरणात —वर्गापूर्वी केलेल्या तयारीच्या प्रमाणात, प्रत्येक वर्गाच्या सुरुवातीला केल्या जाणाऱ्या प्रार्थनांमध्ये, विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना आणि ते करत असलेल्या प्रगतीबद्दल प्रशंसा करतांना वापरल्या जार्णाया भाषेतून आणि विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन देण्याच्या पद्धतीमध्ये जाणवले गेले पाहिजे.

बहाई शिक्षणाची
काही तत्वे

उद्देश

शिक्षणाशी संबंधित बहाई लिखाणांमध्ये आढळणारी
काही तत्त्वे आणि संकल्पना यांचा शोध घेणे
आणि ज्या वर्गात त्यांचे आध्यात्मिक
पालनपोषण होते तिथे मुलांना
कसे गुंतवायचे यावर विचार करणे

विभाग १

रुही संस्थेचे हे तिसरे पुस्तक आपणास सर्वात गुणवत्तापूर्ण सेवाभावी कार्याची ओळख करून देते, जे आहे लहान मुलांच्या आध्यात्मिक शिक्षणासाठी बहाई वर्ग. जर, या पुस्तकाचे अध्ययन केल्यानंतर आणि त्यातील सराव घटक पूर्ण केल्यानंतर, आपण आपला काही वेळ आणि उर्जा या सेवेसाठी समर्पित करण्याचा निर्णय घेतला, तर आपण सहा वर्षांच्या शैक्षणिक कार्यक्रमाच्या पहिल्या वर्गात प्रवेश करणाऱ्या लहान मुलांच्या गटासाठी साप्ताहिक वर्ग सुरू करण्याच्या स्थितीत असाल. जसजसे आपण वर्ग सादर करत राहाल, तसतसे आपण अर्थातच मुख्य क्रमाच्या पुस्तकांच्या अध्ययनामध्ये प्रगती करत राहाल.

आपण ज्या सेवामार्गावर चालत आहात, त्यामध्ये लहान मुलांना शिकवणे हे अनेक सेवामार्गांपैकी एक आहे. जरी आपण त्यात गुंतून न जाण्याचे निवडले, तरीही आपणास या अभ्यासक्रमाचे अध्ययन करणे मौल्यवान वाटेल. आपल्या गावातील, शहरामध्ये किंवा प्रभागात समुदाय उभारणीच्या प्रक्रियेत हातभार लावत असताना, आपण अनेक प्रसंगी लहान मुलांशी संवाद साधू शकाल आणि आपल्या अध्ययनातून मिळालेल्या अंतर्दृष्टींवर अनेकदा लक्ष वेधण्यास सक्षम असाल. मुलांप्रती निर्माण करणाऱ्या भावनांवर विचार करण्यासाठी, विश्व न्याय मंदिराच्या खालील विधानावर थोडा वेळ चिंतन करा:

> **“लहान मुले हा समुदायाचा सर्वात मौल्यवान खजिना आहे, कारण त्यांच्यामध्ये भविष्याचे वचन आणि हमी आहे. ते भविष्यातील समुदायाच्या चारित्र्याचे बीज धारण करतात ज्याचे स्वरुप मोठ्या प्रमाणात समुदायातील प्रौढ लोक काय करतात किंवा मुलांच्या संदर्भात काय करू शकत नाहीत यावरून आकारले जाते. तो असा एक विश्वस्त आहे ज्याकडे कोणताही समुदाय दडपणाने दुर्लक्ष करू शकत नाही. मुलांचे सर्वांगीण प्रेम, त्यांच्याशी वागण्याची पद्धत, त्यांच्याकडे दाखविलेल्या लक्षाचा दर्जा, त्यांच्याबद्दल प्रौढांच्या वागण्याची पध्दत –हे सर्व आवश्यक वृत्तीचे महत्त्वाचे पैलू आहेत.”**[१]

पुस्तकाच्या दुसऱ्या घटकामध्ये सादर केलेले पहिल्या श्रेणीचे पाठ सोपे आहेत. प्रत्येकामध्ये एका आध्यात्मिक गुणाच्या विकासावर लक्ष केंद्रित केलेल्या क्रियाकलापांचा संच आहे. मुलांना पवित्र लिखाणातील प्रार्थना आणि उद्धरणे कंठस्थ करण्यासाठी, कथा आणि शिकवणींचे स्पष्टीकरण ऐकण्यासाठी, रेखाटणे आणि रंग देणे, गाणे आणि खेळणे यासाठी प्रोत्साहित केले जाते. हे पाठ शिकविण्यासाठी, शैक्षणिक क्षेत्रातील मोठ्या प्रमाणात ज्ञान आवश्यक नाही. आपल्याकडे शिक्षक म्हणून कोणतेही औपचारिक प्रशिक्षण असले किंवा नसले तरीही, हा अभ्यासक्रम आपणास दर आठवड्याला प्रभावीपणे मुलांचा वर्ग आयोजित करण्यास तयार करेल. जसजसे आपण पुस्तक ३ पासून शाखान्वित अभ्यासक्रमांचा अध्ययन करत अनुभव प्राप्त कराल, तसतसे आपणास शिक्षणाच्या मूलभूत मुद्द्यांवर विचार करण्याची संधी मिळेल. सुरुवातीला, आपण कदाचित पाठाच्या योजनांचे बारकाईने पालन कराल, तथापि आपण स्वत: विस्तारित केलेल्या अतिरिक्त सामग्रीसह त्यांना अधिकाधिक समृद्ध करण्यात सक्षम व्हाल.

विभाग २

बहाउल्लाह आणि अब्दुल–बहा यांच्या लेखणांतील या उद्धरणांवर आपण चिंतन करू या, जे आपणास शिक्षकाने केलेल्या कार्याची प्रशंसा करण्यास मदत करतात. आपणास ते कंठस्थ करण्याची इच्छा असू शकते, जेणेकरून शिकवताना आपण ते सादर करू शकाल.

> **"आशीर्वादित आहे तो शिक्षक जो बालकांना प्रशिक्षित करण्यास आणि लोकांना प्रदाता, परमप्रिय ईश्वराच्या वाटांमध्ये मार्गदर्शित करण्यास तयार झाला आहे."**[२]

> **"मानवाद्वारे सर्वशक्तिमान ईश्वराला संभवत: ज्या महानतम सेवा अर्पित केल्या जाऊ शकतात त्या सर्वांमध्ये बालकांचे शिक्षण व प्रशिक्षणाचा अंतर्भाव आहे..."**[३]

> **"सुव्यक्त दैवी पाठानुसार बालकांना शिकविणे हे अपरिहार्य आणि बाध्यकारी आहे. याचा मतितार्थ हा की शिक्षक स्वामी ईश्वराचे सेवक आहेत, कारण ते हे कार्य पार पाडण्यास तत्पर झाले आहेत जे ईश्वराच्या उपासनेसारखेच आहे. म्हणून तू प्रत्येक श्वासासोबत स्तुत्यार्पण केलेच पाहिजेस कारण तू तुझ्या आध्यात्मिक बालकांना शिक्षित करीत आहेस."**[४]

१. वर नमूद केलेल्या उद्धरणांचे महत्त्व लक्षात घेता, खालील वाक्यांमधील रिक्त जागा भरा.

क. ————————— आहे तो ————————— जो बालकांना ————————— करण्यास आणि लोकांना प्रदाता, ————————— ————————— वाटांमध्ये ————————— करण्यास तयार झाला आहे.

ख. "मानवाद्वारे ———————— ———————— संभवत: ज्या ———————— सेवा अर्पित केल्या जाऊ शकतात त्या सर्वांमध्ये बालकांचे ————————— व ————————— अंतर्भाव आहे.

ग. ————————— दैवी पाठानुसार बालकांना ————————— हे ————————— आणि ————————— आहे. याचा मतितार्थ हा की ————————— स्वामी ईश्वराचे ————————— आहेत, कारण ते हे कार्य पार पाडण्यास तत्पर झाले आहेत जे ————————— ———————————— आहे. म्हणून तू प्रत्येक श्वासासोबत —————————— केलेच पाहिजेस कारण तू तुझ्या —————————— —————————— बालकांना शिक्षित करीत आहेस.

२. आतापर्यंत आपण जे अध्ययन केले आहे, त्या आधारावर यापैकी कोणती विधाने सत्य आहेत ते ठरवा:

—— पालक, शिक्षक आणि समुदाय हे सर्व मुलांच्या आध्यात्मिक शिक्षणाच्या जबाबदारीत सामील आहेत.

—— आध्यात्मिक शिक्षणासाठी मुलांचे वर्ग स्थापन करणे प्रत्येक समुदायाचे कर्तव्य आहे.

—— मुलांना शिकवणे ही उपासना मानली जाऊ शकते.

—— मुले शाळेत जात असल्याने त्यांच्या आध्यात्मिक शिक्षणासाठी समुदायाला लहान मुलांचे वर्ग स्थापन करण्याची आवश्यकता नाही.

—— मुलांचे शिक्षक आध्यात्मिक पुत्र आणि मुलींचे संगोपन करत आहेत.

विभाग ३

बहाई धर्मश्रध्देच्या पवित्र लिखाणात शिक्षण क्षेत्रासंबंधित अनेक परिच्छेद आहेत. त्यापैकी काहींचा अभ्यास आपण या अभ्यासक्रमात आणि त्याच्यापासून शाखान्वित होणाऱ्या इतर अभ्यासक्रमात करू. सुरुवात करण्यासाठी, बहाउल्लाह यांचे खालील शब्द वाचा:

"मनुष्यास अमूल्य रत्नांनी भरलेली खाण समजा. केवळ शिक्षणानेच त्याची भांडारे प्रकट होऊ शकतात आणि त्यापासून मानवजात लाभ घेण्यास योग्य होऊ शकते."[५]

खाली दिलेली वाक्ये पूर्ण केल्याने आपणास या उद्धरणाच्या सखोल अर्थाचे मनन करण्यात मदत होईल आणि जर आपण आधीच केले नसेल तर हे उद्धरण कंठस्थ करा.

क. मनुष्य हा ————————— रत्नांनी समृद्ध असलेल्या —————— सारखा आहे.

ख. केवळ ——————————— त्याची भांडारे —————— होऊ शकतात आणि त्यापासून मानवजात —————— घेण्यास योग्य होऊ शकते.

शिक्षण क्षेत्रासाठी बहाउल्लाह यांच्या शब्दांचा अर्थ अत्यंत अफाट आहे आणि त्यातील अनेकांना पुढील विभागांमध्ये संबोधित केले जाईल. याक्षणी, आपण एक कल्पना विचारात घेऊ या. समजा, आपणास वीस रिकामी भांडी दिली गेली आणि त्यात चमच्या चमच्याने पाणी भरण्यास सांगितले. जर अशाप्रकारे शिक्षणाची संकल्पना करायची असेल तर —म्हणजे विद्यार्थ्यांना माहितीचे तुकडे तुकडे पुरवणे— जे मोठ्या प्रमाणात त्रासदायक काम होईल, नाही का? याऐवजी, रत्नांनी भरलेल्या एका खाणीची कल्पना करा जी शोधण्यासाठी आणि प्रकाशात आणण्यासाठी तयार आहे. रत्नांना खणून काढणे अशा दृष्टीने बघणारे शिक्षण हे खरोखरच सर्वात आनंददायक कार्य आहे हे आपण मान्य कराल नाही का?

विभाग ४

वरील उद्धरणावर अधिक विचार करूया. बहाउल्लाह ज्या रत्नांचा उल्लेख करतात त्यात आपण प्रेम, सत्यता, न्याय, औदार्य, खंबीरता आणि प्रामाणिकपणा यासारख्या गुणांचा समावेश करू शकतो का? मानवी मनाच्या शक्ती, निसर्गातील रहस्ये शोधण्याची, कलाकृतींची सुंदर निर्मिती करण्याची, उदात्त आणि उत्थान करणारे विचार व्यक्त करण्याची शक्ती याबद्दल काय? आपण ज्या मुलांना शिकवाल त्यांच्याकडे हे सर्व गुणधर्म आहेत. आपण इतर काहींचा उल्लेख करू शकता का? योग्य शिक्षणाशिवाय, त्यांच्यापैकी कोणाचाही विकास होईल का? या प्रश्नांवर विचार करताना, पुस्तक १ मध्ये वापरण्यात आलेली साधर्म्ये लक्षात ठेवा, की दिव्यामध्ये प्रकाश

देण्याची क्षमता आहे परंतु तसे करण्यासाठी, तो उज्जवलीत झाला पाहिजे.

____

____

____

____

विभाग ५

आपली क्षमता विकसित करण्यासाठी, आपण सर्वजण शैक्षणिक प्रक्रियेच्या विविध टप्प्यांतून जातो, आपण म्हणू शकतो, की ती प्रक्रिया आपल्या आयुष्याच्या शेवटपर्यंत उलगडत राहते. आपल्याला घरी, शाळेत, कामावर आणि समुदायात शिक्षण मिळते. येथे आपण स्वत:ला एक प्रश्न विचारला पाहिजे की, या आजीवन शैक्षणिक प्रक्रियेचा एक पैलू म्हणून, विशेषत: पहिल्या वर्गातील मुलांसाठी बहाई वर्गांचे लक्ष्य काय असावे? अब्दुल–बहांचे काही सल्ले आम्हाला उत्तरे शोधण्यात मदत करतील:

> **"तू सुंदर चारित्र्याचा प्राथमिक महत्वाचा प्रश्न म्हणून विचार करावा. प्रत्येक पिता आणि मातेसाठी त्यांच्या मुलांना दीर्घकाळ परामर्श देणे आणि ज्या गोष्टी चिरस्थायी सन्मानाकडे नेतात त्याकडे त्यांना मार्गदर्शित करणे बाध्यकारी आहे."[६]**

> **"नैतिक मूल्ये आणि चांगल्या आचरणाचे प्रशिक्षण हे पुस्तकीय शिक्षणापेक्षा अधिक महत्वाचे आहे. एक मुल जो स्वच्छ, मनभावन, चरित्रवान, चांगला वागणारा –जरी तो अज्ञानी असेल– तरी तो एका उध्दट, मलिन, अशिष्ट असलेल्या मुलापेक्षा श्रेयस्कर असतो आणि तरीही समस्त विज्ञान आणि कलांमध्ये पारंगत होतो. याचे कारण हे आहे की जो मुल चांगल्यारूपे वागतो, जरी तो अज्ञानी असला तरीही तो इतरांना फायदा देतो, परंतु एक वाईट वागवणूकीचा भ्रष्ट, जरी तो विद्वान असेल तरीही, इतरांना हानिकारक असतो. तथापि जर मुलांना दोन्ही गोष्टी, सुशिक्षित आणि चांगला व्यवहार शिकवले गेले तर त्याचा परिणाम प्रकाश वर प्रकाश होईल."[७]**

> **"येणाऱ्या काळामध्ये नीतिमत्ता कमाल मर्यादेपर्यंत ऱ्हास पावतील. हे अत्यावश्यक आहे की बालके बहाई पद्धतीमध्ये संपोषित व्हावी, जेणेकरून त्यांना या आणि पुढच्या अशा दोन्ही जगतांमध्ये आनंद लाभावा. अन्यथा ते निरंतर दु:ख व कष्टांनी वेढले जातील, कारण मानवी सुख आध्यात्मिक वागणुकीवर आधारलेले असते."[८]**

यासारख्या परिच्छेदांमुळे रुही संस्थेने लहान मुलांच्या आध्यात्मिक शिक्षणाच्या कार्यक्रमाच्या पहिल्या वर्गात चारित्र्य सुधारण्यावर लक्ष केंद्रित केले आहे. आम्ही या उद्दिष्टाचा पाठपुरावा करण्याआधी, आपण आपल्या गटामध्ये "नीतिमान गुण" म्हणजे काय यावर चर्चा करावी आणि खाली दिलेल्या जागेत आपले काही निष्कर्ष लिहावे.

____

____

____

विभाग ६

एखाद्या उत्तम चारित्र्याचा विचार केल्यावर लगेच मनात येणारी संकल्पना म्हणजे "सद्‌गुण". जगात असे अनेक सार्थक कार्यक्रम आहेत जे विद्यार्थ्यांमध्ये एक ना एक गुण विकसित करण्याचा प्रयत्न करतात. हे कार्यक्रम प्रशंसनीय मानवी गुणधर्मांच्या विस्तृत श्रेणीचे वर्णन करण्यासाठी "सद्‌गुण" हा शब्द वापरतात. काही सवयी वक्तशीरपणासारख्या असतात. इतरांमध्ये अडचणीत असलेल्यांबद्दल सहानुभूती दाखविण्याची वृत्ती असते. तरीही इतर काही विशिष्ट कौशल्ये आणि क्षमतांचा संदर्भ देतात, उदाहरणार्थ, स्पष्टपणे बोलण्याची क्षमता. तथापि, सद्‌गुणांची एक श्रेणी आहे जी इतर सर्व गोष्टींपेक्षा वेगळी आहे –काही उदाहरणे नमूद करायची तर, सत्यता, औदार्य, नम्रता, प्रेम– ज्यांना आपण "आध्यात्मिक गुण" म्हणतो. पहिल्या श्रेणीत, आपणास आपले प्रयत्न मानवी आत्म्याच्या या मूलभूत गुणधर्मांच्या विकासावर केंद्रित करण्यास सांगितले जात आहे. याचा अर्थ असा नाही की मुलांशी संवाद साधताना आपण इतर सद्‌गुणांकडे दुर्लक्ष करावे. हे फक्त इतकेच आहे की आपण जे पाठ शिकवता, ते मुख्यत: अशा गुणांशी संबंधित असतील जे आत्म्याच्या परमेश्वराकडे जाण्यासाठी अनंतकाळच्या प्रवासासाठी आवश्यक आहेत. येथे ज्या प्रकारचा भेद केला जात आहे तो जाणून घेण्यासाठी, वक्तशीरपणा हा एक गुण घ्या. जो कोणी वक्तशीर आहे तो क्षुद्र आणि क्रूर देखील असू शकतो. तथापि, सत्यता आणि प्रामाणिकपणा, प्रेम आणि न्याय, औदार्य आणि क्षमा हे स्वर्गीय गुण प्राप्त केलेल्या व्यक्तीचे क्रूरता आणि क्षुद्रपणा असे गुणधर्म असूच शकत नाहीत. अशा व्यक्तीनेही वक्तशीर असणे अर्थातच अत्यंत इष्ट आहे.

या जीवनात आत्म्याने कोणते गुण आत्मसात केले पाहिजेत याविषयी आपण रुही पुस्तक १ च्या तिसऱ्या घटकामध्ये थोडा विचार केला आहे. त्या घटकाकडे परत जाणे आणि संबंधित विभागांचे पुनरावलोकन करणे आपल्यासाठी योग्य आहे. यास्तव, लहानपणापासूनच आध्यात्मिक गुण विकसित करण्याच्या महत्त्वाच्या संदर्भात आपण तिथे काय अभ्यास केला यावर विचार करावा. आपले समीक्षण लिहिण्यासाठी काही खाली जागा दिली आहे.

____

____

____

विभाग ७

लहान मुलांना प्रशंसनीय चारित्र्य प्रकट करण्यास मदत करत असताना, आपणास त्यांच्या वागणुकीबद्दल साहजिकच काळजी वाटेल, कारण सद्‌गुण आचरणात आणणे आवश्यक आहे. एक शिक्षक म्हणून, आपण अनेक प्रकारे नीतिमान वर्तनाला बळकटी द्यावी. स्तुती, प्रोत्साहन, उपदेश, स्पष्टीकरण, बक्षीस –यापैकी प्रत्येकाचा उपयोग

आपण लहान मुलांच्या गटाच्या प्रगतीचे अनुसरण करण्यासाठी वेळोवेळी करावा. काही प्रसंगी, एकदा आपण आपल्या वर्गातील विद्यार्थ्यांशी प्रेम आणि आपुलकीचे खोल बंध प्रस्थापित केल्यावर, आपली नाराजीची सौम्य अभिव्यक्ती देखील एक किंवा दुसऱ्या मुलाद्वारे प्रदर्शित केलेल्या असभ्य वर्तनाला परावृत्त करण्यासाठी एक साधन म्हणून मदतनीस ठरेल. आपण आपल्या विद्यार्थ्यांशी संवाद कसा साधाल याच्याशी संबंधित काही समस्यांवर आम्ही नंतरच्या विभागांमध्ये चर्चा करू. आपल्या सध्याच्या चर्चेच्या उद्देशाने आपण एक उदाहरण पाहू या. मुलांशी आपल्या संवादात आपण नि:संशयपणे त्यांच्यात सामायिक करण्याची वृत्ती आणि संबंधित सवय वाढवण्याचा प्रयत्न कराल. आपण बोलू आणि करू शकता अशा काही गोष्टी कोणत्या आहेत? या प्रश्नावर आपल्या गटातील इतर सदस्यांशी चर्चा करावी.

आता पुढील प्रश्नावर चिंतन करा: वर्तनाचा एक पैलू म्हणून सामायिकीकरण टिकून राहिल का, उदाहरणार्थ, टंचाईच्या काळात, जर ते उदारता या एका आध्यात्मिक गुणाचे प्रकटीकरण नाही, जे उदार, सर्व–उदार अशा परमेश्वराच्या गुणाचे प्रतिबिंब आहे? उत्तर, अर्थातच, हे आहे की वर्तनात बदल घडवून आणण्याला त्याचे स्थान आहे, खरे उद्दिष्ट हे आध्यात्मिक गुणांचा विकास आहे, जे मानवी आत्म्याचे कौशल्य म्हणून, परमेश्वराच्या ज्ञानाने आणि परमेश्वराच्या प्रेमाने वाढले पाहिजे. अब्दुल–बहा आम्हाला सल्ला देतात:

> **“तू बालकांच्या संदर्भात लिहिले: अगदी प्रारंभापासून बालकांना दैवी शिक्षिण मिळालेच पाहिजे आणि त्यांना त्यांच्या ईश्वराचे स्मरण करण्याबद्दल सदोदित आठवण करून दिलीच पाहिजे. ईश्वराच्या प्रेमाला त्यांच्या मातेच्या दुधासह सम्मिश्रित होऊन त्यांच्या अंतरतम अस्तित्वामध्ये व्याप्त होऊ द्या.”**[९]
>
> **“त्याच्या शैशवावस्थापासून, बालक परमेश्वराच्या प्रीतीच्या वक्षस्थळातून पाजले जाणाऱ्या आणि ईश्वराच्या ज्ञानाच्या कवेत संपोषित झालाच पाहिजे, जेणेकरून त्याने प्रकाश विखुरावा, आध्यात्मिकतेत वाढावे, बुद्धीमत्ता आणि विद्वत्तेने ओतप्रोत व्हावे आणि देवदूतांचा समूहाची वैशिष्ठ्ये आत्मसात करावी.”**[१०]
>
> **“मुलांच्या शिक्षणाविषयी तुझ्या प्रश्नांबद्दल: तुझ्यावर हे निर्धारीत आहे की, परमेश्वराच्या प्रेमाच्या वक्षस्थळी त्यांचे पोषण करावे, आणि चैतन्याच्या गोष्टींकडे जाण्यासाठी त्यांना उत्साही करावे, जेणेकरून त्यांनी आपले मुखकमल परमेश्वराकडे वळवावेत; त्यांचे मार्ग उत्तम वर्तनाच्या नियमांकडे निश्चित व त्यांचे स्वभावगुण अव्दितीय असावेत; त्यांनी स्वत: मानवजातीची सर्व वरदाने व प्रशंसनीय गुण मिळवावेत...”**[११]

आपणास यापैकी किमान एक अवतरण कंठस्थ करण्याची इच्छा असेल.

विभाग ८

आपण पहिल्या श्रेणीतील मुलांना, साधारणपणे पाच किंवा सहा वयोगटातील मुलांना, जे पाठ शिकवणार आहात, ते आम्ही आतापर्यंत विचारात घेतलेल्या कल्पनांसह स्पष्ट केले आहेत. या टप्प्यावर आपणास दुसऱ्या घटकाकडे वळणे आणि सुरुवातीच्या एकाकडे विशेष लक्ष देऊन दोन किंवा तीन पाठ वाचणे उपयुक्त ठरेल. तद्नंतर आपणास सर्व चोवीस पाठांचे तपशीलवार विश्लेषण करण्याची संधी मिळेल. याक्षणी, आपणास त्यांच्या

विविध घटकांवर विचार करण्यास प्रोत्साहित केले जाते, जसे की मागील विभागांमधील चर्चेच्या प्रकाशात खाली नमूद केले आहे.

प्रत्येक वर्गाची सुरुवात आपण आणि काही मुलांनी केलेल्या प्रार्थनेने होते. त्यानंतर लगेच, लहान मुले आपल्या मदतीने प्रार्थना कंठस्थ करण्यासाठी वेळ देतात. "परमेश्वराच्या प्रीतीच्या वक्षस्थळातून पाजले जाणाऱ्या" मुलाच्या विकासासाठी प्रार्थना अपरिहार्य आहे. अब्दुल–बहा आम्हाला सांगतात की "ही बालके नुकत्याच उगवलेल्या वनस्पतींप्रमाणे आहेत आणि त्यांना प्रार्थना शिकवणे हे त्यांच्यावर पर्जन्यवर्षा करण्यासारखे आहे, ज्यामुळे ती ताजीतवानी होतील व वाढतील आणि परमेश्वराच्या प्रेमाच्या शीतल वायुलहरी त्यांच्यावर वाहतील आणि त्यांना हर्षोल्हासाने कंपायमान करतील." वर्गातील हा घटक मुलांमध्ये चांगले चारित्र्य वाढवण्याच्या एकंदर उद्दिष्टासाठी कसा हातभार लावतो यावर थोडा वेळ विचार करा. आपल्या कल्पना काही वाक्यांत मांडण्याचा प्रयत्न करा. रुही पुस्तक १ मध्ये उद्धृत केलेले काही परिच्छेद, जसे की खालील, आपणास मदत करतील:

> **"परमेश्वराशी संवादापेक्षा सर्वात महान सिद्धी किंवा सर्वात मधुर अवस्था अन्य कोणतीच नाही. ती आध्यात्मिकता निर्माण करते, सजगता व दिव्य भावना अस्तित्वात आणते, नविन पवित्र साम्राज्याचे आकर्षण उत्पन्न करते आणि उच्च बुद्धिमत्तेच्या संवेदनशीलतेस जन्म देते."**[१२]
>
> **"हे माझ्या सेवका! परमेश्वराचे सान्निध्य प्राप्त झालेले साधक जसे स्तवन करतात, तसेच तुला प्राप्त झालेल्या परमेश्वराच्या पदांचे तू स्तवन कर, ज्यायोगे तुझ्या स्वर माधुर्याच्या मृदुलतेने तुझा स्वत:चा आत्मा प्रदिप्त व्हावा आणि सर्व मानवांची अंत:करणे आकर्षित व्हावीत."**[१३]
>
> **"चैतन्याचा प्रभाव असतो; प्रार्थनेचा चैतन्यावर प्रभाव पडतो."**[१४]
>
> **"परमेश्वराची प्रार्थना करून त्याचे सहाय्य घेणे आणि विनम्र होऊन त्याची मदत मागणे हे सेवकांना शोभून दिसते. हे असे पद सेवाभावाने धारण केले की परमस्वामी त्याच्या पराकोटीच्या सूज्ञतेनुसार जे काही इच्छितो ते बहाल करतो."**[१५]

____

____

____

____

प्रत्येक पाठाचा विषय पवित्र ग्रंथातील उद्धरणाच्या भोवती फिरतो जी मुलांनी कंठस्थ करणे अपेक्षित आहे. आपणास त्यांच्या अर्थाची मूलभूत समज मिळविण्यात मदत करण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न करण्यास सांगितले जाते, अशी समज जी आध्यात्मिक गुणांच्या विकासासाठी नेहमीच आवश्यक ठरते. या संदर्भात विचार करण्याजोगा प्रश्न असा आहे की, आपण परमेश्वराच्या वचनाच्या मदतीशिवाय कोणत्याही अर्थपूर्ण मार्गाने इच्छित गुण वाढवू शकतो का. पुन्हा, आपले विचार तयार करत असताना, अनुक्रमे आधीच्या पुस्तकांमधील आपले काही चिंतन

लक्षात ठेवा —उदाहरणार्थ, रुही पुस्तक २ च्या पहिल्या घटकामधील परमेश्वराच्या वचनाच्या सामर्थ्यावरील. खाली दिलेले उद्धरण, जे आपण कदाचित कंठस्थ केले असेल, आपणास या प्रश्नाचे निराकरण करण्यात कशाप्रकारे मदत करेल?

"हे भक्त जनहो, आपल्या अंत:करणांना आपल्या खऱ्या, आपल्या अतुलनीय मित्राच्या परामर्शाकडे उन्मुख करा. परमेश्वरी वचनाला एखाद्या रोपट्याची उपमा देता येते, ज्याची मुळे मानवी अंत:करणात रूजविण्यात आली आहेत. तुम्ही त्याच्या वृद्धीची जोपासना ज्ञानाच्या जीवनदायी जलाने, पवित्र व सात्विक वचनांनी करणे अनिवार्य आहे, ज्यायोगे त्याचे मूळ दृढ व्हावे आणि त्याच्या फांद्या स्वर्गापर्यंत आणि त्याच्याही पुढे पसराव्यात."[१६]

____

____

____

____

पाठांच्या आणखी एका घटकात लहान मुलांना सांगितल्या गेलेल्या कथांचा समावेश होतो. बहुतेक कथा अब्दुल—बहा यांच्या जीवनावर आधारित आहेत, ज्यांनी आपल्या वडिलांच्या शिकवणींचे परिपूर्ण उदाहरण म्हणून, आपण आपल्या जीवनात आत्मसात करू इच्छित असलेल्या गुणांना मूर्त रूप दिले. पुस्तक २ च्या तिसऱ्या घटकाच्या आपल्या अभ्यासावरून, आपणास अब्दुल—बहांच्या व्यक्तीमत्वामध्ये मानवतेवर बहाल केलेल्या अनोख्या औदार्याची आधीच जाणीव झाली असेलच. मुले ज्या कथा अब्दुल—बहांच्या जीवनाविषयी शिकतात त्या त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासात विशेष भूमिका बजावतात आणि मुलांवरील त्यांच्या महान प्रेमाची त्यांना वेळोवेळी आठवण करून दिली पाहिजे. अब्दुल—बहा यांच्या सोबतचे त्यांचे नाते दृढ होत असताना, आपण त्यांना खात्री देऊ शकता की, जेव्हा ते त्यांच्या उदाहरणाचे अनुसरण करण्याचा प्रयत्न करतात तेव्हा ते अब्दुल—बहांच्या ह्रदयाला आनंद देतात. आनंदाने आणि आदराने सांगितल्या गेलेल्या अब्दुल—बहा यांच्या जीवनातील कथा, मुलांमध्ये अपेक्षित गुण विकसित करण्यात कसा हातभार लावतात असे आपणास वाटते?

____

____

____

____

गाणी गाणे हा वर्गाचा आणखी एक घटक आहे, जो मुलांचे अंत:करण आणि आत्मा आनंदाने भरवतो. अब्दुल—बहा म्हणतात:

“संगीताची कला ही दैवी आणि प्रभावी असते. ते मानवी आत्म्याचे आणि चैतन्याचे पोषण आहे. संगीताच्या प्रभावाने आणि मोहकतेने मानवी आत्मा उन्नत होतो. मुलांच्या अंत:करणावर त्याचा अद्‌भूत प्रभाव आणि परिणाम होतो, कारण त्यांची अंत:करणे शुद्ध असतात आणि त्यांच्यामध्ये सुरांचा मोठा प्रभाव असतो. या मुलांचे हृदय ज्या सुप्त कलागुणांनी संपन्न आहे ते संगीताच्या माध्यमातून अभिव्यक्त होत असतात.”[१७]

मुलांनी अगदी लहान असल्यापासूनच सुंदर गाणी गाणे शिकणे का महत्त्वाचे आहे याबद्दल आपल्या गटासोबत चर्चा करा.

____

____

____

____

खेळ आणि रंग भरणे हे वर्गाचे इतर दोन घटक आहेत. हे खेळ सहकारी स्वरूपाचे आहेत आणि काही इष्ट वृत्ती आणि सवयींच्या विकासासाठी हातभार लावण्यासाठी आहेत. पाठांसाठी दिलेली रंग भरणारी पत्रके आध्यात्मिक गुणवत्तेशी संबंधित आहेत ज्या गुणवत्तेवर प्रत्येक पत्रकाचे लक्ष केंद्रित आहे. रंग भरणे देखील, वाढीच्या या टप्प्यावर मुलांसाठी आवश्यक असलेली अनेक महत्त्वाची कौशल्ये आणि क्षमता मजबूत करते. हे दोन उपक्रम आनंदाचे वातावरण निर्माण करण्यास मदत करतात जे मुलांच्या आध्यात्मिक शिक्षणासाठी वर्गाचे वैशिष्ट्य असले पाहिजे. आध्यात्मिक गुणांच्या विकासासाठी आनंदी वातावरण किती अपरिहार्य आहे याबद्दल आपणास काही शब्द सांगायचे असतील तर आपण ते खाली दिलेल्या जागेत लिहू शकता.

____

____

____

____

विभाग ९

मागील अनेक विभागांमध्ये आपण पहिल्या वर्गातील पाठांच्या उद्दिष्टाविषयी काही अंतर्दृष्टी प्राप्त केली आहे आणि प्रत्येक घटक चारित्र्य सुधारण्यात कसा हातभार लावतो हे पाहिले आहे. आता आपण ज्या मुलांना शिकवणार आहात त्यांच्याशी आपल्या नातेसंबंधाच्या स्वरूपाबाबत थोडक्यात चर्चा करू.

सर्वप्रथम आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे आपले आपल्या विद्यार्थ्यांबद्दल वाटणारे प्रेम, असे प्रेम जे परमेश्वराच्या प्रेमाचे प्रतिबिंब म्हणून, प्रत्येक पार्श्वभूमीतील सर्व मुलांना आलिंगन देईल. हे प्रेम प्रत्येक मुलापर्यंत

पोहोचेल अशा प्रकारे कसे व्यक्त करावे हे शिक्षक शिकण्याचा प्रयत्न करतात.

आपले आपल्या विद्यार्थ्यांवरील प्रेम, शुद्ध आणि पक्षपातीपणापासून मुक्त राहून, आपणास सर्वशक्तिमान परमेश्वराच्या पावन हस्ताने प्रत्येक मुलाच्या वास्तवात ठेवलेल्या अतुलनीय मूल्याची रत्ने शोधणे सोपे करेल. आपण प्रत्येक विद्यार्थ्याला परमेश्वराच्या प्रतिमेत एक उदात्त व्यक्ती म्हणून पहाल, एक सत्य ज्याची साक्ष बहाउल्लाह यांचे हे शब्द देतात:

"माझ्या अनादि अस्तित्वात आणि माझ्या सारतत्त्वाच्या पुरातन अनंतात झाकलेले तुझ्यावरील माझे प्रेम मी जाणले; यासाठी मी तुला निर्मिले, तुझ्यावर माझी प्रतिमा कोरली आणि माझ्या सौंदर्याचे दर्शन तुला घडविले."[१८]

"मी तुला दिव्य सामर्थ्याच्या हातांनी घडविले व महान शक्तीच्या बोटांनी तुला निर्मिले आणि तुझ्याठायी माझ्या प्रकाशाचे सत्व प्रस्थापित केले."[१९]

"तू माझा दीपक आहेस, आणि माझा दिव्य प्रकाश तुझ्याठायी आहे. माझ्या दिव्य प्रकाशाने तू प्रकाशित हो आणि माझ्याशिवाय अन्य कोणासही शोधू नकोस. कारण मी तुला संपन्न निर्माण केले आहे आणि माझ्या सर्व कृपा तुला औदार्याने प्रदान केल्या आहेत."[२०]

नक्कीच, प्रेमाची अपरिहार्यपणे चाचणी केली जाईल हे आपणास समजले पाहिजे. आपण शिकवत असताना, आपणास आपल्या विद्यार्थ्यांमध्ये अवांछित चारित्र्य वैशिष्ठ्ये आढळून येतील. अशा प्रसंगी काही मुले अयोग्य आहेत ही चुकीची धारणा नाकारणे आवश्यक आहे. बहाई मुलांच्या वर्गातील शिक्षकाला यात शंका नसावी की प्रत्येक मुलामध्ये परमेश्वराला त्याच्या प्रकटीकरणांद्वारे जाणून घेण्याची आणि त्यांच्या शिकवणींचे पालन करण्याची क्षमता असते. प्रत्येक मुलामध्ये आध्यात्मिक प्रगती करण्याची क्षमता असते. आपल्या वर्गातील प्रत्येक लहान विद्यार्थी हा उदात्त प्रकृतीची निर्मिती आहे आणि आपल्या मदतीने तो हा कुलीनपणा दर्शवू शकतो.

लहान मुलांचा संदर्भ देताना अब्दुल–बहांनी वापरलेली वाक्ये लक्षात आणून दिल्याने आपणास त्यांचे आध्यात्मिक सार परमेश्वराची निर्मिती म्हणून अधिक स्पष्टपणे पाहण्यास मदत होईल. खाली अशा वाक्यांशांची निवड आहे; ते वाचा आणि आपण शिकवत असलेल्या मौल्यवान निर्मितीबद्दलची आपली धारणा कशी निर्माण कराल यावर विचार करा.

— ही सुंदर बालके
— ही तेजस्वी, प्रकाशित मुले
— परमेश्वरी साम्राज्याची ही सुंदर मुले
— तुझ्या दैवी मार्गदर्शनाच्या प्रवाहाने बहरलेली ही रोपटी
— आभा साम्राज्याची लहान रोपटी
— तुझ्या फलोद्यानातील रोपटी

– परमेश्वराच्या प्रेमाच्या बागेतील नाजूक रोपटी
– परमेश्वरी ज्ञानाच्या कुरणातील ताजी रोपटी
– तुझ्या दैवी वसंत ऋतूमध्ये फुलणारी रोपटी
– तुझ्या दैवी उद्यानातील गुलाब
– तुझ्या दैवी मार्गदर्शनाच्या बागेतील गुलाब
– तुझ्या मळ्यातील फुले
– जीवनाच्या दैवी वृक्षाच्या फांद्या
– तुझ्या ज्ञानाच्या बागांमध्ये वाढणाऱ्या कोवळ्या फांद्या
– तुझ्या कृपेच्या उपवनात नवोदित शाखा
– मोक्षाच्या कुरणाचे पक्षी
– आशीर्वादित सौंदर्याच्या पवित्र बोटांनी प्रज्वलित केलेल्या दीपज्योती
– तुझ्या पावन सामर्थ्यशाली बोटांची हस्तकला
– तुझ्या महानतेची अद्‌भुत चिन्हे
– अब्दुल–बहांचे प्रियजन

विभाग १०

आपुलकी बरोबरच, आपण आपल्या विद्यार्थ्यांसोबत जे नातेसंबंध जोपासता ते पहिल्या वर्गाच्या पाठांमध्ये संबोधित केलेल्या इतर सर्व आध्यात्मिक गुणांद्वारे वैशिष्ट्यकृत केले जाईल. यात संदेह नाही की, केवळ वर्गात मुलांशी संवाद साधतानाच नव्हे तर जीवनाच्या प्रत्येक पैलूमध्ये हे गुण अधिकाधिक प्रकट करण्याचा आपण प्रयत्न कराल. बहाउल्लाह आम्हाला सल्ला देतात:

> **“हे लोकांनो, सावध राहा, नाही तर तुम्ही त्यांच्यापैकी होऊ नका जे इतरांना चांगला सल्ला देतात परंतु स्वत: मात्र तो सल्ला आचरणात आणण्यास विसरतात.”**[२१]

मुलांच्या वर्ग शिक्षकांना पाठांमध्ये चर्चा केलेल्या प्रत्येक गुणवत्तेचा अर्थ आणि परिणामांची वाढती समज मिळवणे विशेषत: महत्वाचे आहे, एक जाण जी त्यांना त्यांच्या देखरेखीखाली असलेल्या नाजूक रोपांचे प्रशिक्षण आणि संगोपन करण्याच्या त्यांच्या प्रयत्नांमध्ये मदत करेल. आपण लक्षात घेतल्याप्रमाणे, उदाहरणार्थ, पहिला पाठ शुद्धतेवर केंद्रित आहे. चारित्र्याच्या प्रश्नाशी संबंधित वर्गांची सुरुवात अंत:करणाच्या शुद्धतेच्या गुणवत्तेचा शोध घेऊन करावी. बहाउल्लाह आपल्याला आठवण करून देतात की, परमेश्वराने आपल्यासाठी “मानवी हृदय वगळता”, “ब्रम्हांडातील सर्व वस्तू” नियुक्त केल्या आहेत, ज्याला त्याने त्याच्या सौंदर्य आणि वैभवाचे निवासस्थान बनवले आहे. एखाद्याच्या हृदयाचा आरसा स्वच्छ केल्याने ते इतर सर्व गुणधर्म प्रतिबिंबित करण्यास सक्षम करते ज्यांनी मनुष्याच्या आत्म्याला सुशोभित केले पाहिजे.

शिक्षकांना या श्रेणीत संबोधित केलेल्या आध्यात्मिक गुणांबद्दल विचार करण्यास मदत करण्यासाठी, दुसऱ्या घटकामध्ये प्रत्येकाशी संबंधित अनेक उद्धरणे समाविष्ट आहेत. याक्षणी, आपणास शुद्धतेबद्दल खालील उद्धरणे वाचण्यासाठी प्रोत्साहित केले जाते. तद्नंतर, आपल्या गटातील इतर सदस्यांसोबत, मानवाच्या जीवनात या गुणवत्तेचे महत्त्व, सर्वसाधारणपणे, आणि विशेषत: मुलांना शिकवण्यासाठी प्रवृत्त झालेल्यांच्या प्रयत्नांबद्दल चर्चा करा. प्रदान केलेल्या जागेत आपले काही विचार लिहिल्यानंतर, आपण किमान एक उद्धरण कंठस्थ करण्याची इच्छा करावी.

"हे माझ्या बांधवा! शुध्द अंत:करण हे आरशाप्रमाणे आहे; ईश्वराशिवाय सर्वांपासून प्रेम आणि वियोगाने त्याला शुद्ध कर, जेणेकरून त्यात सत्य सूर्य प्रकाशेल आणि चिरंतन पहाट होईल."[२२]

"हे अस्तित्व पुत्रा! तुझे हृदय माझे घर आहे; माझ्या अवतरण्यासाठी ते पवित्र कर. तुझे चैतन्य माझ्या साक्षात्काराचे स्थान आहे; माझ्या प्रकटनासाठी ते शुद्ध कर."[२३]

"मानवाचे अंत:करण जसजसे अधिक शुद्ध आणि पवित्र बनते, तसतसे ते ईश्वरासमीप जाते आणि सत्यसूर्याचा प्रकाश त्यामध्ये प्रकट होतो."[२४]

"मनुष्यमात्राच्या जीवनपथात सर्वप्रथम शुद्धता असायला हवी, नंतर ताजेपणा, स्वच्छता व चैतन्याचे स्वातंत्र्य. प्रथम प्रवाहाचा तळभाग स्वच्छ करायला हवा, नंतर त्यात गोड नदीचे पाणी सोडले जाऊ शकेल."[२५]

____

____

____

____

विभाग ११

आता, लहान मुलांचे शिक्षक या नात्याने आपण स्वत:ला विचारले पाहिजे की, परमेश्वराने त्याचे प्रकटीकरण बहाउल्लाह यांच्याद्वारे प्रकट केलेल्या शिकवणुकीनुसार वागण्याची त्यांची प्रेरणा बळकट करण्यासाठी आणि आपल्या आत्म्यांना सुशोभित करण्यासाठी त्यांनी सांगितलेले गुण विकसित करण्यासाठी आपण कशाप्रकारे मदत करू शकता. आपण या प्रश्नाचे उत्तर शोधत असताना, बहाउल्लाह यांच्या पुढील शब्दांवर विचार करा:

"माझ्या सर्वव्यापी महिमेच्या स्वर्गातून, माझ्या शक्तिच्या जिव्हेने, माझ्या सृष्टीला हे शब्द संबोधित केले आहेत: 'माझ्या सौंदर्याच्या प्रेमासाठी तुम्ही माझ्या आदेशांचे पालन करा.' सुखी आहे तो भक्त ज्याने अवर्णीय अशा कृपेच्या सुवासाने भारावलेल्या या वचनांच्या परिमळाचा श्वास घेतला आहे."[२६]

“परमेश्वराच्या प्रेमाची ज्योत तुमच्या तेज:पुंज अंत:करणामध्ये प्रखरतेने झळाळू द्या. दैवी मार्गदर्शनाच्या स्नेह—वंगणाने त्या ज्योतिचे पोषण करा आणि तुमच्या स्थैर्याच्या आश्रयात तिला सुरक्षित ठेवा. निष्ठा आणि परमेश्वराव्यतिरिक्त अन्य सर्वांपासून अनासक्ति यांच्या अंतर्गोलात तिचे रक्षण करा, ज्यायोगे कुकर्मियांच्या दुष्ट कलहाने त्याचा प्रकाश मालवू नये.”[२७]

“हे अस्तित्व पुत्रा! माझे प्रेम हा माझा बालेकिल्ला आहे. त्यात जो प्रवेश करतो तो सुरक्षित व संरक्षित आहे आणि जो विमुख होतो तो निश्चितपणे भटकत राहील व नाश पावेल.”[२८]

१. वर दिलेल्या उद्धरणांच्या शब्दांसह खालील वाक्ये पूर्ण करा:

क. आपण परमेश्वराच्या ———————— प्रेमासाठी त्याच्या आदेशांचे पालन केले पाहिजे.

“परमेश्वराच्या प्रेमाची ज्योत तुमच्या तेज:पुंज अंत:करणामध्ये प्रखरतेने झळाळू द्या. दैवी मार्गदर्शनाच्या स्नेह—वंगणाने त्या ज्योतिचे पोषण करा आणि तुमच्या स्थैर्याच्या आश्रयात तिला सुरक्षित ठेवा. निष्ठा आणि परमेश्वराव्यतिरिक्त अन्य सर्वांपासून अनासक्ति यांच्या अंतर्गोलात तिचे रक्षण करा, ज्यायोगे कुकर्मियांच्या दुष्ट कलहाने त्याचा प्रकाश मालवू नये.”[२७]

ख. परमेश्वराच्या प्रेमाची —————————— तुमच्या ———————————————— अंत:करणामध्ये ———————————— झळाळू द्या.

ग. आपण परमेश्वराच्या ———————— पोषण दैवी ——————————— ——————————— करावे.

घ. आपण आपल्या ———————————— ———————————— त्याचे संरक्षण केले पाहिजे.

च. ————————— आणि ——————————————— अन्य ————————— ————————— यांच्या अंतर्गोलात परमेश्वराच्या ————————— ज्योतीचे रक्षण करावे.

छ. आपण परमेश्वराच्या आदेशांचे पालन त्याच्या ————————— ————————— केले पाहिजे. परमेश्वराच्या प्रेमाची ————————— तुमच्या ————————— ————————————————— ————————— झळाळी पाहिजे. आपण त्या ज्योतिचे पोषण ————————— ————————— स्नेह—वंगणाने केले पाहिजे. आपण ————————— आणि —————————————————— अन्य सर्वांपासून ————————— यांच्या अंतर्गोलात तिचे रक्षण केले पाहिजे. आपण ————————— मार्गदर्शनाच्या स्नेह—वंगणाने त्या ज्योतिचे पोषण केले पाहिजे आणि कुकर्मियांच्या दुष्ट कलहाने

त्याचा ———————— ———————— मालवू नये यासाठी तिचे रक्षण केले पाहिजे. जो परमेश्वराच्या ———————— ————————————— प्रवेश करतो तो ———————— व ———————— आहे.

विभाग १२

आपण लहान मुलांसोबत घालवलेल्या वेळेत, आपण त्यांच्या तेजस्वी अंत:करणात "परमेश्वराच्या प्रेमाची" ज्योत पेटवण्याचा प्रयत्न कराल आणि त्यांना त्याच्या आशीर्वादांबद्दल आणि परमेश्वराच्या पावन शब्दांद्वारे वाढण्यास सक्षम होण्याच्या आनंदाची जाणीव करून द्याल. अर्थातच, परमेश्वरावरील आपले प्रेम आणि त्याची कृपा प्राप्त करण्याची आपली उत्कंठा त्यांच्यासोबत अशी भीती आणते की, काही कारणास्तव, परमेश्वराचे प्रेम आपल्यापर्यंत पोहोचणार नाही. जर आपली चुकीची कृत्ये आपल्याला ईश्वराचे आशीर्वाद प्राप्त करण्यापासून प्रतिबंधित करत असतील तर काय? परमेश्वराचे प्रेम हेच आपल्या अस्तित्वाचे कारण आहे आणि जर आपण एका क्षणासाठीही यापासून वंचित राहिलो तर आपले जीवन उद्ध्वस्त होईल. जर आपण परमेश्वराची आज्ञा मोडली तर आपण त्याचे प्रेम प्राप्त करू शकणार नाही, ही भीती आपल्याला नीतिमान मार्गावर चालण्यास प्रोत्साहित करते आणि आपल्या अहंकाराच्या प्रलोभनांपासून आणि मत्सर, लोभ, व्यर्थ कल्पना आणि भ्रष्ट इच्छांपासून संरक्षण करते.

मुलांच्या ह्रदयात परमेश्वराच्या प्रेमाची बीजे पेरण्याच्या आपल्या प्रयत्नात आपण परमेश्वराच्या भीतीचाही विचार केला पाहिजे, कारण दोघे एकमेकांपासून अविभाज्य आहेत. अब्दुल—बहा आम्हास उपदेश देतात:

> **"या बालकांना दैवी उपदेशांसह प्रशिक्षण द्या. त्यांच्या लहानपणापासूनच त्यांच्या अंत:करणात परमेश्वराचे प्रेम निर्माण करा जेणेकरून ते त्यांच्या जीवनात ईश्वराचे भय प्रकट करू शकतील आणि परमेश्वराने प्रदान केलेल्या देणगींवर विश्वास ठेवू शकतील. त्यांना मानवी अपूर्णतेपासून मुक्त होण्यास आणि मनुष्याच्या ह्रदयात सुप्त दैवी परिपूर्णता प्राप्त करण्यास शिकवा."**[२९]

हे लक्षात ठेवणे आवश्यक आहे की परमेश्वराचे भय ही संकल्पना लहान मुलांशी थेट चर्चा केली जाऊ शकत नाही. त्यांनी त्यांच्यासोबत फक्त एक प्रेमळ परमेश्वराची प्रतिमा ठेवली पाहिजे, ज्याच्या कृपेवर आणि वरदानांवर त्यांचा पूर्ण श्रध्दा आणि विश्वास असावा. जेव्हा आपण लहान मुलांमध्ये परमेश्वराचे प्रेम वाढवण्याचा प्रयत्न करता तेव्हा आपण एक कल्पना मांडू शकता की काही शब्द आणि कृत्ये परमेश्वराला आवडतात आणि इतर आवडत नाहीत. आपण मुलांना वेळोवेळी आठवण करून देऊ शकता की ते परमेश्वरावर प्रेम करतात म्हणून त्यांना ईश्वरास संतुष्ट करायचे आहे. त्यांना असे सांगितले जाऊ शकते, उदाहरणार्थ, दयाळू जिव्हा असणे आणि एकमेकांवर प्रेम करणे या परमेश्वराला संतुष्ट करणाऱ्या कृती आहेत, तर निर्दयी शब्द वापरणे किंवा इतरांना दुखापत करणे हे परमेश्वराला नाराज करते.

आपल्या चिंतनासाठी खाली काही उद्धरणे दिली आहेत:

"सर्व परिस्थितींमध्ये लोकांना त्या कोणत्याही गोष्टीकडे पाचारण करणे तुजसाठी बाध्यकारी आहे, जी त्यांना आध्यात्मिक गुणवैशिष्ठ्ये आणि सुंदर कृत्ये प्रदर्शित करण्यास कारणीभूत ठरेल, जेणेकरून सारेजण त्याविषयी जागरूक व्हावेत जे मानवी उत्कर्षाचे कारण आहे आणि त्यांनी आत्यंतिक प्रयत्नाने स्वत:ला अत्युत्कृष्ठ पदाकडे व वैभवाच्या शिखराकडे मार्गदर्शित करावे. ईश्वराचे भय हे त्याच्या प्राणियायांच्या शिक्षणामध्ये सदासर्वदा प्रमुख तत्व राहिले आहे. जे कुणी त्या स्थानाप्रत पोहचले आहेत त्यांचे मंगल होते!"[३०]

"या प्रकटीकरणामध्ये जे समुच्चय त्यास विजयी बनवू शकतात ते स्तुतीपात्र कृत्यांचे आणि सच्च्या चारित्र्याचे समुच्चय आहेत. ईश्वराचे भय हे सदोदित या समुच्चयाचे पथदर्शक आणि नियंत्रक राहिले आहे, भीती, जी समस्त गोष्टींना नियंत्रित करते आणि समस्त गोष्टींवर अधिशासन करते."[३१]

"परिपूर्णतेची इतर लक्षणे आहेत, जसे की ईश्वराचे भय बाळगणे, ईश्वराच्या सेवकांवर प्रेम करणे ज्याचा अर्थ ईश्वरावर प्रेम करणे असाच होतो, सोशिकपणा आणि धैर्य आणि संयम या गुणांचे प्रगटीकरण करणे, प्रामाणिक असणे, सक्षम, दयाशील आणि करुणा असलेला असणे; निश्चय आणि धैर्य, विश्वासूपणा आणि उत्साह या गोष्टी आत्मसात करणे, प्रयत्नशील असणे व संघर्ष करणे, उदार, एकनिष्ठ, व्देषभावना नसलेला, कळकळ असलेला आणि सन्मानाची जाणीव असलेला असणे, उदार मनस्क आणि विशाल ह्दयी आणि दुसऱ्यांच्या हक्काबद्दल आदर बाळगणारा असणे."[३२]

या आणि मागील विभागातील उद्धरणांच्या प्रकाशात, परमेश्वराचे प्रेम आणि परमेश्वराचे भय यांच्यातील संबंधांचे आणि प्रशंसनीय व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासासाठी दोघांचा गतिशील संवाद कशाप्रकारे आवश्यक आहे हे वर्णन करणारे एक किंवा दोन परिच्छेद लिहा.

____

____

____

____

____

____

विभाग १३

आधीच्या भागांतील आपल्या चर्चेतून स्पष्ट व्हावे की, आध्यात्मिक शिक्षण सौंदर्याकडे आकर्षित होण्याच्या शक्तीवर लक्ष केंद्रित करते आणि आध्यात्मिक गुणांच्या विकासावर लक्ष केंद्रित करून, मुलांच्या अंत:करणाला खऱ्या सौंदर्याकडे योग्यरित्या निर्देशित करते –चांगल्या चारित्र्याचे सौंदर्य, पवित्र वचनात अंतर्भूत असलेले सौंदर्य, अनुकरणीय आचरणाचे सौंदर्य, उदात्त विचारांचे सौंदर्य, आणि, सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, सर्व–वैभवशाली

परमेश्वराच्या सौंदर्याचे आकर्षण. शेवटी, परमेश्वराच्या नियमांचे पालन त्याच्या सौंदर्याच्या प्रेमातून होते. लहान मुले अशी समज ठेऊन मोठी होतात की आध्यात्मिक गुण आत्मसात करणे हे स्वत:च सर्वात मोठे बक्षीस आहे आणि अयोग्य पात्र असणे ही सर्वात मोठी शिक्षा आहे. अब्दुल—बहा म्हणतात:

> **"नीतीविषयक मार्गाचे अवलोकन न करण्याचे मूळ कारण आहे अज्ञान, आणि म्हणूनच, आपण आकलन आणि ज्ञानाच्या साधनांना दृढपणे अंगिकारले पाहिजे. अत्युत्तम चारित्र्य शिकवले पाहिजे. आध्यात्मिक प्रकाश दूरवर पसरला गेला पाहिजे, जेणेकरुन, मानवजातीच्या ज्ञानार्जन शाळेत, सर्व मानवजात आत्म्याची स्वर्गीय वैशिष्ट्ये आत्मसात करू शकतील आणि स्वत:साठी हे नि:संशयपणे बघू शकतील की दुष्ट आणि निरुपद्रवी चारित्र्य धारण करण्यापेक्षा कोणताही भयंकर नरक नाही, ज्वलंत अथांग नाही; निषेधपात्र असलेले गुण दर्शविण्यापेक्षा अधिक गडद खड्डा किंवा घृणास्पद यातना नाही."**[३३]

लहान मुलांना स्वर्गीय गुण प्रतिबिंबित केल्याचा आनंद अनुभवण्यास मदत करण्यासाठी, आपण त्यांना सचोटीपूर्वक आचरण दर्शविण्याच्या आणि अनिष्ट वर्तनापासून परावृत्त करण्याच्या त्यांच्या प्रयत्नांना प्रोत्साहन दिले पाहिजे. कठोर शिक्षा आणि संपूर्ण स्वातंत्र्य —म्हणजे मुलांना त्यांच्या इच्छेनुसार वागण्याची परवानगी देणे— या दोन्ही गोष्टी टाळल्या पाहिजेत. जसे की विश्व न्याय मंदिर आपल्यास आठवण करून देतात, "प्रेम शिस्तीची मागणी करते, मुलांना त्रास सहन करण्याची सवय लावण्याच्या धैर्याची, त्यांच्या लहरींना जुमानणे नव्हे किंवा त्यांना पूर्णपणे त्यांच्या स्वत:च्या उपकरणांवर सोडून देणे नव्हे." ते पुढे म्हणतात, मुलांना, "बहाई मानकांनुसार जगण्यासाठी...त्यांना प्रेमाने परंतु आग्रहाने मार्गदर्शन केले पाहिजे." आणि अब्दुल—बहा स्पष्ट करतात:

> **"जेव्हा माता आपल्या मुलांच्या हातून सत्कृत्य घडलेले पाहिल तेव्हा तिने त्याची प्रशंसा आणि कौतुक करून त्यास प्रोत्साहन, स्फूर्ती दिली पाहिजे; तथापी त्याच्यात किंचितसुद्धा अनिष्ट प्रवृत्तीची चाहूल दिसताच, तर्काच्या सहाय्याने तिने आपल्या मुलास बोध दिला पाहिजे, शिक्षा केली पाहिजे आणि केवळ शाब्दिक धाक आवश्यक असेल तर त्याचा अवलंब केला पाहिजे. परंतु, मुला मारण्याची अनुमती नाही. कारण मूल जर मार आणि अपशब्द यांच्या आधीन गेले तर त्याचे चरित्र पूर्णत: विकृत होईल."**[३४]

अब्दुल—बहा यांच्या मार्गदर्शनाचे अनुसरण करण्यासाठी, शिक्षकांनी मुलांचे कौतुक करण्याच्या मार्गांचा विचार केला पाहिजे आणि जेव्हा ते चांगले करतात तेव्हा त्यांच्या अंत:करणात आनंद आणला पाहिजे. यासाठी शिक्षकाने निरीक्षण करणे आवश्यक आहे आणि प्रत्येक मुलाच्या प्रगतीची नोंद घेणे आवश्यक आहे, बाकीच्यांकडे दुर्लक्ष करून त्याच काही मुलांची नेहमी स्तुती होणार नाही याची काळजी घेणे आवश्यक आहे. शिक्षकांकडून प्रेमळ लक्ष वेधण्याची सवय असलेल्या मुलांसाठी, अनियंत्रित वर्तनास नकार देण्याचा एक साधा हावभाव हे शिक्षेचे सूक्ष्म परंतु प्रभावी साधन असू शकते. कधीकधी पुढाकार घेऊन आणि गैरवर्तनाबद्दल तोंडी नापसंती व्यक्त करणे आवश्यक असू शकते, विशेषत: जर लहान मूल एखाद्या क्रियाकलापात व्यत्यय आणत असेल तर. हे राग किंवा अधीरता न दाखवता, दृढ आणि आदरयुक्त आवाजाच्या स्वरात केले पाहिजे. याव्यतिरिक्त, शिक्षकांना अनेकदा एका किंवा दुसऱ्या मुलाचे समुपदेशन करण्यासाठी वर्गाबाहेर वेळ काढावा लागतो.

असे होऊ शकते की, शिक्षक वरील सल्ल्याचे पालन करत असतानाही काही मुले अपेक्षेप्रमाणे वागणार नाहीत. अशा प्रकरणांमध्ये, छोटे आणि योग्य निर्बंध आवश्यक असू शकतात. अशा प्रकारच्या निर्बंधांच्या उदाहरणांमध्ये लहान मुलाला रंग भरू न देणे किंवा त्याला किंवा तिला काही मिनिटे खेळापासून दूर ठेवणे समाविष्ट आहे. या संदर्भात दोन अत्यावश्यक कल्पना लक्षात ठेवल्या पाहिजेत. पहिली गोष्ट म्हणजे शिक्षकाने मुलाला स्पष्टपणे समजावून सांगावे की त्याला किंवा तिला का निर्बंधित केले जात आहे, उदाहरणार्थ, "तुम्ही असे आणि असे कृत्य केल्यामुळे, खेळामध्ये प्रवेश करण्यापूर्वी तुम्हाला पाच मिनिटे थांबावे लागेल." दुसरी कल्पना अशी आहे की गैरवर्तन झाल्यानंतर लगेच निर्बंध लागू करणे आवश्यक आहे; अन्यथा मूल शिक्षेचा आचरणाशी संबंध जोडू शकणार नाही.

आता वरील कल्पनांबद्दल आपल्या गटातील इतर सदस्यांशी चर्चा करा. मुलांमध्ये चांगल्या वर्तनाला प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि वैयक्तिकरित्या आणि एक गट म्हणून आपण त्यांच्या प्रगतीची प्रशंसा करण्यासाठी आपणास योग्य वाटेल अशी वाक्ये आपण एकत्रितपणे तयार करू शकता का? आवश्यकतेनुसार गैरवर्तनाला परावृत्त करण्यासाठी कोणती वाक्ये योग्य असतील?

____

____

____

____

____

विभाग १४

मुलांना प्रशंसनीय गुण विकसित करण्यात मदत करण्यासाठी, शिक्षकाने वर्गात योग्य वातावरण, शिस्त आणि सुव्यवस्थेने वेगळ्या प्रकारचे वातावरण निर्माण करणे महत्त्वाचे आहे.

अब्दुल–बहा म्हणतात:

"... मुलांची शाळा ही अत्यंत शिस्त आणि सुव्यवस्थेची जागा असायला हवी, शाळेत दिलेल्या सूचना पूर्णपणे स्पष्ट असल्या पाहिजेत आणि चारित्र्य सुधारण्यासाठी आणि परिष्करण करण्यासाठी तरतूद केली पाहिजे; जेणेकरुन, मुलाच्या सुरुवातीच्या वर्षांत, त्याच्या मूलतत्त्वातच, दैवी पाया स्थापित केला जाईल आणि पवित्रतेचा आकृतिबंध उभारला जाईल."[३५]

आणि मुलांच्या साप्ताहिक वर्गांचा संदर्भ देत, अब्दुल–बहा खालील सल्ला देतात:

"तुम्ही हा संघटित क्रियाकलाप न थांबता निश्चितपणे टिकवून ठेवला पाहिजे आणि त्याला महत्त्वपूर्ण स्थान दिले पाहिजे, जेणेकरून दिवसेंदिवस या शाळेचे कार्य वाढू शकेल आणि पवित्र आत्म्याच्या श्वासाने

ते गतिमान होईल. जर हा उपक्रम व्यवस्थितपणे राबवला गेला तर त्याचे उत्तम परिणाम होतील याची खात्री बाळगा."[३६]

शिकविण्याच्या कलेमध्ये प्रत्येक मुलाला कसे मार्गदर्शन करावे हे जाणून घेणे समाविष्ट आहे, जेणेकरून त्यांचे आचरण आनंदी परंतु शिस्तबद्ध अशा शिक्षणाच्या वातावरणासाठी योगदान देईल. आपणास या संदर्भात अनुभवातून अनेक अंतर्दृष्टी मिळणे आवश्यक असले तरी, आपणास सुरुवातीपासून तयार करण्यात मदत करण्यासाठी आपण काही मूलभूत कल्पनांवर चर्चा करूया. सुरुवात म्हणून, वर्ग कालावधीचे खालील वर्णन वाचा:

आपण मुलांना स्वत:ला व्यवस्थित करण्यासाठी काही मिनिटे द्या आणि ते आल्यावर शांतपणे बसा. सर्व मुले स्थायिक झाल्यावर, आपण शांत वातावरणाचा फायदा घेऊन प्रार्थनेने वर्ग सुरू करा. आपण सादर करणारी पुढील क्रिया म्हणजे गाणी गाणे, त्यानंतर पाठाचे विषय सादर करा आणि मुलांना पवित्र उद्धरण कंठस्थ करण्यास मदत करा. तद्नंतर, अपेक्षेचे वातावरण तयार करून, आपण मुलांना एक गोष्ट सांगा. नंतर ते एक खेळ खेळतील. ते पूर्ण झाल्यानंतर, आपण रंगीत पत्रके आणि क्रेयॉन किंवा पेन्सिल वितरित करा आणि त्यांना काळजीपूर्वक चित्रात रंग भरण्यास सांगा. वर्ग संपन्न करण्यासाठी, आपण मुलांना शांतपणे बसून प्रार्थना करण्यासाठी तयार करा, ज्या आपण आणि काही मुलांनी पठन कराव्या.

वर नमूद केलेल्या क्रियाकलापांच्या क्रमामध्ये काही तर्कशुध्दता आहे का? उपक्रम अशा क्रमाने का केले जातात याबद्दल आपणास काय वाटते?

____

____

____

____

विभाग १५

जशी आपण वर चर्चा केली असेल, मुले शांत बसण्यासाठी वर्गात येत नाहीत. त्यांना तसे ठेवण्याचा आपला हेतू नसावा. आपण त्यांच्या नैसर्गिक ऊर्जेचा फायदा घेण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे आणि ते शिकण्यामध्ये परिवर्तित केले पाहिजे. हे करण्यास, आपल्याला शांत क्षणांसाठी तसेच क्रियाकलाप आणि उत्स्फूर्ततेच्या कालावधीसाठी योजना करणे आवश्यक आहे. सर्व बाबतीत, संघटना हा मूलभूत घटक आहे. जेव्हा वर्ग व्यवस्थित असतो तेव्हा मुलांसाठी लक्ष केंद्रित करणे आणि शिकणे सोपे होते. या संदर्भात किमान खालील तीन मुद्द्यांचा विचार करणे योग्य आहे:

१. प्रत्येक वर्गाचा कालावधी स्पष्ट आणि सुसंगतपणे सुरू झाला पाहिजे आणि व्यवस्थितपणे समाप्त झाला पाहिजे.

२.	एक दिनचर्या स्थापित करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे हळूहळू मुलांना कळत जाते की कोणता क्रियाकलाप कोणत्या क्रियाकलापाचे अनुसरण करतो आणि त्यांच्याकडून काय अपेक्षित आहे.

३.	प्रत्येक क्रियाकलापासाठी समर्पित वेळ लवचिक असावा आणि मुलांचा उत्साह आणि उर्जा यावर अवलंबून असावा.

मागील विभागातील वर्णनात नमूद केल्याप्रमाणे, मुले प्रत्येक वर्ग कालावधीत जे उपक्रम राबवतील ते पुढीलप्रमाणे आहेत:

क. प्रार्थना वाचणे आणि कंठस्थ करणे
ख. गाणी गाणे
ग. बहाई लेखनातून उद्धरण शिकणे आणि कंठस्थ करणे
घ. कथा ऐकणे
च. खेळ खेळणे
छ. रेखाचित्रामध्ये रंग भरणे
ज. समाप्तीची प्रार्थना म्हणणे

या क्रियाकलापांमध्ये स्वाभाविकपणे उर्जेची पातळी आणि त्यांना आवश्यक असलेल्या हालचालींच्या प्रमाणात भिन्नता असते; काही अत्यंत सक्रिय आणि इतर अधिक स्थिरचित्त असतील.

या सातपैकी कोणत्या क्रियाकलापांमध्ये सर्वाधिक हालचालींचा समावेश आहे? ——————————

——

——

कोणते क्रियाकलाप स्थिरचित्त आहेत? ————————————————————————————

——

——

सुव्यवस्थित वातावरण राखण्यासाठी शिक्षकांवर काही जबाबदाऱ्या आहेत. खालीलपैकी कोणते वातावरण इच्छित वातावरणात योगदान देते आणि कोणते अडथळा आणतात? त्यानुसार त्यांना “यो” किंवा “अ” ने चिन्हांकित करा.

—— वर्ग जेथे आयोजित केला जातो ती जागा स्वच्छ आणि व्यवस्थित ठेवणे

—— परिस्थिती कशीही असली तरी शांत आणि संयम राखणे

—— जेव्हा मुले दिशानिर्देश ऐकत नाहीत तेव्हा संयम गमावणे

—— प्रत्येक क्रियाकलापासाठी आवश्यक साहित्य अगोदरच तयार करणे

—— मुले वाट बघत असताना, क्रियाकलापासाठी आवश्यक साहित्य पुरवठा सगळीकडे शोधणे

—— प्रत्येक क्रियाकलापासाठी मुलांनी काय करायचे आहे हे खुलासेवार स्पष्ट करणे

—— ज्या मुलांनी त्यांची कार्ये लवकर पूर्ण केली त्यांना व्यस्त ठेवण्यासाठी त्यांच्यासाठी इतर क्रियाकलाप तयार ठेवणे

—— मुलांना एका क्रियाकलापातून दुसऱ्या क्रियाकलापात सुव्यवस्थित रीतीने संक्रमण करण्यास मदत करणे

—— मुलांना पुस्तकातून कथा वाचून दाखवणे

—— कथा इतक्या उत्तमप्रकारे आत्मसात करणे की ती मुलांना उत्साहाने आणि सहजतेने कथन करता येईल

विभाग १६

वर्गात शिस्त आणि सुव्यवस्थेचे वातावरण निर्माण करण्याचा प्रयत्न करत असताना, आपणास काही आचार मानके स्थापित करणे आवश्यक आहे. या दृष्टीने पहिले काही आठवडे विशेष महत्त्वाचे ठरतील. या सुरुवातीच्या काळात ज्या काही अपेक्षा ठेवल्या आहेत त्या वर्षभरात कायम राहण्याची शक्यता आहे. सुरुवातीला, शिक्षकाने वर्तनाची अनेक मानके निवडली पाहिजेत, एका वेळी तीन किंवा चारपेक्षा जास्त नाही, आणि त्या मुलांना सोप्या भाषेत समजावून सांगावीत. “आपण चांगले वागले पाहिजे” सारखी सामान्य मानके त्यांना फारशी मदत करत नाहीत, तथापि इतर “आम्ही बोलतो तेव्हा आळीपाळीने बोलतो” हे समजण्यास सोपे आहे. खालील विधानांमध्ये दिलेल्या मानकांबद्दल आपल्या गटाच्या सदस्यांशी चर्चा करा आणि सूचीमध्ये आणखी काही जोडा.

क. जेव्हा आपण एखादा खेळ खेळतो तेव्हा आपण एकमेकांना मदत करतो.

ख. आम्ही एकजुटीने राहू आणि भांडणार नाही.

ग. आम्ही आमच्या वर्गात नवीन मित्रांचे स्वागत करतो.

घ. जेव्हा ते बोलतात तेव्हा आम्ही एकमेकांचे आणि आमच्या शिक्षकांचे बोलणे ऐकतो.

च. आपण एकमेकांशी प्रेमळ भाषेने बोलतो.

छ. आम्ही बोलण्यासाठी आमच्या पाळीची वाट बघतो.

ज. आम्ही आमचे क्रेयॉन एकमेकांशी सामायिक करतो.

झ. आम्ही आमची कामे पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करतो.

ट. ——

ठ. ——

ड. ——

ढ. ——

वर्तणुकीबद्दलच्या अपेक्षांसाठी, अशी साधी वाक्ये बनवल्यानंतर मुलांशी चर्चा केली जाऊ शकते आणि त्यांच्याबरोबर नियमितपणे ही विधाने वाचली जावीत. अशाप्रकारे, विधाने अशा मानकांप्रमाणे आंतरिक केली जाऊ शकतात ज्यांची मुले अपेक्षा बाळगतात आणि कठोरपणे लादलेले नियम म्हणून समजली जाणार नाहीत. जेव्हा ते दिलेल्या अपेक्षांच्या संचाशी परिचित होतात, तेव्हा शिक्षक हळूहळू इतर अपेक्षांची ओळख करून देऊ शकतात, हे लक्षात ठेऊन की एकाच वेळी अनेक अपेक्षा जोडणे टाळावे. वर्गादरम्यान एखादी विशिष्ट अडचण आल्यास, मुलांना काही सोपी वाक्ये तयार करण्यात मदत केली जाऊ शकते जे त्यास संबोधित करतात. अशा परिस्थितीत, शिक्षक खंबीर आणि सातत्यपूर्ण असला पाहिजे, परंतु त्याच वेळी तो मैत्रीपूर्ण आणि कोमलतेने परिपूर्ण असावा.

विभाग १७

विभाग ८ मध्ये आम्ही श्रेणी १ च्या पाठांमधील विविध घटकांचे महत्त्व थोडक्यात तपासले आणि ते प्रत्येकजण प्रशंसनीय रीतीने योगदान देण्याचा कसा प्रयत्न करतात यावर चर्चा केली. या आणि पुढील सात विभागांमध्ये, आम्ही उद्धरणे कंठस्थ करण्याच्या प्रक्रीयेपासून सुरुवात करून, सुचविलेल्या क्रियाकलापांमध्ये मुलांना गुंतवून ठेवण्याच्या काही पद्धतींचा विचार करू.

आपण शिकवत असलेल्या पाठांमध्ये प्रार्थना आणि लिखाणातील उद्धरणे कंठस्थ करणे केंद्रस्थानी आहे आणि प्रत्येक वर्गाच्या कालावधीत आपण आपल्या विद्यार्थ्यांना त्यांच्या स्मृतीतून कथन करण्यासाठी आणि एक नवीन उद्धरण कंठस्थ करण्याच्या त्यांच्या प्रयत्नांमध्ये मदत करावी. आपण त्यांना या क्रियाकलापात कसे गुंतवून घेऊ शकता याबद्दल आम्ही चर्चा करण्यापूर्वी, एक सामान्य गैरसमजाबद्दल काही शब्द बोलले पाहिजेत, जे लहान मुलांना पवित्र उद्धरण कंठस्थ करण्यासाठी मदत करण्याच्या प्रयत्नात आपल्या लक्षात असणे आवश्यक असेल.

"मुलांनी गोष्टींची पुनरावृत्ती करू नये", "त्यांनी त्यांच्या स्वत:च्या कल्पना व्यक्त करायला शिकले पाहिजे", "त्यांनी तथ्ये आणि माहितीची पोपटपंची करू नये" अशा टिप्पण्या आपण शिकवायला लागल्यानंतर ऐकल्या असतील किंवा ऐकाल. खरं तर, तथाकथित शब्दश: तोंडपाठावरील टीका इतकी पसरली आहे की या कल्पना जगाच्या सर्व भागांमध्ये अधिकाधिक व्यापक होत आहेत. हे खरे आहे की गणितातील समीकरण, भौतिकशास्त्रातील कायद्याची व्याख्या किंवा साहित्यातील गद्याचा तुकडा कमी किंवा न समजता लक्षात ठेवता येतो. तथापि, आपण स्वत:ला हा प्रश्न विचारला पाहिजे: एखादे सखोल उद्धरण कंठस्थ करणे आणि त्याचा अर्थ समजून घेणे हे एकमेकांच्या विरोधात का असावे? स्मरणशक्ती ही मानवी मनाची तेवढीच शक्ती आहे जितकी आकलनशक्ती, विचार आणि कल्पनाशक्ती आहे. ते सर्व एकमेकांना पूरक आणि मजबूत करतात. आपण केवळ कल्पना करू

शकतो की परमेश्वराची उद्धरणे कंठस्थ करणे, मानवी हृदय आणि मन पुन्हा तयार करण्याच्या अनंत क्षमतांसह, मुलांमध्ये बुद्धिमत्ता आणि समज किती प्रमाणात वाढवेल. नंतर, ते त्यांच्या जीवनाच्या वाढीच्या वेगवेगळ्या टप्प्यांमधून जात असताना, त्यांनी स्मरणशक्तीने कंठस्थ केलेल्या उद्धरणांमधून त्यांना नवीन अंतर्दृष्टी प्राप्त होईल आणि संपूर्ण आयुष्यभर ते परमेश्वराच्या वचनाच्या सर्जनशील, पुनरुत्पादक आणि परिवर्तनशील शक्तींवर लक्ष वेधण्यात सक्षम होतील.

आपल्या गटातील इतर सदस्यांशी चर्चा करा की, शिक्षकांना कंठस्थ करण्याच्या प्रक्रीयेची खात्री पटणे का महत्त्वाचे आहे, की परमेश्वराची उद्धरणे स्मरणात ठेवल्याने मुलांच्या मनात आणि अंत:करणात आध्यात्मिक ज्ञानाची बीजे रुजण्यास मदत होते, जी कालांतराने आनंददायी फळे धारण करतील.

____

____

____

विभाग १८

वरील चिंतन लक्षात घेऊन, पाठ १ मधील उद्धरण उदाहरण म्हणून लक्षात ठेऊन, आपण आपल्या विद्यार्थ्यांना पवित्र लिखाणातील उद्धरणे कंठस्थ करण्यास कशाप्रकारे मदत कराल याचा विचार करूया. सुरुवात करण्यासाठी, हा पाठ ज्या आध्यात्मिक गुणवत्तेवर केंद्रित आहे त्याबद्दल काही प्रारंभिक अंतर्दृष्टी मिळविण्यासाठी आपण त्यांना मदत करू इच्छित असाल. या उद्देशासाठी, आपल्यास एक लहान परिचयात्मक विधान दिले आहे. त्यानंतर आपणास त्यात असलेले अवघड शब्द निवडून आणि मुले सहजपणे ओळखू शकतील अशा परिस्थितीत त्यांचा वापर करून उद्धरणाचा अर्थ समजून घेण्यास त्यांना मदत करण्यासाठी प्रोत्साहित केले जाईल. पाठ १ मध्ये वर्णन केल्याप्रमाणे या दृष्टिकोनाचा विचार करा, जो शुद्धतेच्या गुणवत्तेला संबोधित करतो.

आपली अंत:करणे आरशासारखी असतात. आपण त्यांना नेहमी स्वच्छ ठेवले पाहिजे. एखाद्याबद्दल द्वेष बाळगणे, एखाद्याबद्दल मत्सर वाटणे आणि कोणत्याही कारणास्तव कोणाशीही निर्दयी वागणे —हे आपल्या अंत:करणाच्या आरशाला झाकणाऱ्या धुळीप्रमाणे आहेत. जेव्हा आपले अंत:करण शुद्ध असते, तेव्हा ते परमेश्वराचा प्रकाश आणि त्याचे गुणधर्म —दयाळूपणा, प्रेम आणि उदारता— प्रतिबिंबित करतात आणि आपण इतरांसाठी आनंदाचे कारण बनतो. आपली अंतकरणे पवित्र ठेवण्यास मदत करण्यासाठी, आपण बहाउल्लाह ह्यांचे खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:

“हे चैतन्य पुत्रा! माझा आद्य उपदेश हा आहे: एक पवित्र दयाळू आणि तेजस्वी हृदय धारण कर...”

उपदेश

१. एके दिवशी जेरार्ड आणि मेरी काही चित्रे रंगवीत होती. जेरार्डला पिवळ्या रंगकांडीची आवश्यकता होती, परंतु मेरीला ती त्यास द्यायची नव्हती. शिक्षकाने मेरीला सांगितले की तिने रंगकांडी सामायिक करावी. शिक्षकाने मेरीला एक अतुलनीय उपदेश दिला.

२. पॅट्रिशियाला तिचे पैसे मिठाईवर खर्च करावे की एका गोष्टी–पुस्तकावर हे ठरवायचे आहे. तिचे पालक तिला गोष्टी–पुस्तक विकत घेण्याचा उपदेश करतात. तिच्या आईवडिलांनी तिला एक उत्तम उपदेश दिला.

धारण करणे/बाळगणे

१. तिनायेला झोपी जाण्यापूर्वी प्रार्थना वाचणे आवडते. वाचण्यासाठी तिच्याजवळ एक लहानसे प्रार्थना पुस्तक आहे. तिनाये एक लहान प्रार्थना पुस्तक बाळगते.

२. आम्ही आमच्या बागेत अनेक स्वादिष्ट भाज्या उगवतो. आम्ही एक चांगला भूखंड बाळगतो, ज्यामुळे आम्हाला अनेक ताज्या भाज्या मिळतात.

शुध्द हृदय/शुध्द अंत:करण

१. कॅथीला राग आला आणि आणि ती अगॉटला वाईट शब्द बोलली. अगॉट दु:खी झाला परंतु त्याने त्याच क्षणी कॅथीला माफ केले. अगॉट शुध्द हृदय बाळगतो.

२. गुस्तावोला त्याच्याजवळ असलेले बिस्कीट सर्व मुलांसोबत सामायिक करायला आवडतात, अगदी जॉर्जसोबत देखील, जो इतरांशी काहीही सामायिक करत नाही. गुस्तावो शुध्द हृदय धारण करतो.

दयाळू हृदय (दयाळू अंत:करण)

१. जेव्हा तिचे पालक मित्रांना त्यांच्या घरी बोलावतात तेव्हा मिंग लिंग त्यांना आनंदाने जेवण वाढत असते. मिंग लिंगजवळ दयाळू हृदय आहे.

२. श्री. रॉबर्टसन फार वयस्क आहेत. जिम्मी त्यांना त्यांच्या फळबागेतून कापणी केलेली फळे बाजारात नेण्यास मदत करतो. जिम्मीजवळ दयाळू हृदय आहे.

तेजस्वी हृदय (तेजस्वी अंत:करण)

१. जेव्हा मी उदास होतो, तेव्हा माझी आई मला नेहमी उल्हासित करते आणि त्यामुळे मी आनंदित होतो. माझ्या आईजवळ तेजस्वी हृदय आहे.

२.	ओबुया आजारी पडतो आणि त्यास सर्ववेळ बिछान्यावर घालवावा लागत आहे. तो पुष्कळशा प्रार्थना म्हणतो, उदास होत नाही आणि आनंद व्यक्त करत ठेवतो. ओबुयाजवळ तेजस्वी हृदय आहे.

अर्थातच, आपण पुस्तकातील प्रास्ताविक विधान आणि स्पष्टीकरणात्मक वाक्ये फक्त वाचणार नाही आणि त्यामुळे ती नैसर्गिक पद्धतीने मांडण्यासाठी आपणास आगाऊ तयारी करावी लागेल.

मुले कंठस्थ करत असलेल्या प्रार्थनांबद्दल, असे सुचवले जाते की आपण असाच दृष्टिकोन घ्यावा, तथापि कोणते शब्द किंवा वाक्ये स्पष्टीकरणाची आवश्यकता असू शकते हे ठरवणे आपल्यावर सोडले जाईल. या संदर्भात आपणास थोडी काळजी घ्यावी लागेल. असे काही वेळा होते जेव्हा मुलांना प्रार्थनेतून हळूहळू शब्दांचा अर्थ काढण्याची संधी देणे पुरेसे असू शकते. उदाहरणार्थ, खालील प्रार्थनेकडे पहा जी मुले पाठ १ मधून शिकू लागतात. ते सहजपणे ओळखतील की “शुद्ध हृदय” आणि “मोती” दोन्ही मौल्यवान आहेत. परंतु, शेवटी, परमेश्वराने आपल्याला शुद्ध अंत:करण दिले आहे, हे समजून घेण्यासाठी, त्यांना कदाचित “बहाल” या शब्दाचा अर्थ काय आहे हे शिकण्याची आवश्यकता असेल. या उद्देशासाठी आपण कोणती वाक्ये तयार कराल?

“तो परमेश्वर आहे! हे परमेश्वरा, माझ्या ईश्वरा! मला एका मोत्यासारखे शुद्ध हृदय बहाल कर.”[३७]

____

____

____

विभाग १९

आता आपल्या विद्यार्थ्यांना प्रार्थना आणि उद्धरणे कंठस्थ करण्याच्या मदतीसाठी आपण कोणता दृष्टिकोन घेऊ शकतो यावर विचार करूया. आपण जे करू शकाल ते म्हणजे परिच्छेदाला लहान भागांमध्ये विभागणे, जे नंतर एका वेळी एक शिकले जाऊ शकते. पहिला भाग कंठस्थ झाल्यानंतर, संपूर्ण उद्धरण किंवा प्रार्थना पाठ होईपर्यंत दुसरा भाग त्यात जोडला जाऊ शकतो. आपण मुलांना आपल्यानंतर काही भाग पुनरावृत्ती करायला सांगू शकता, कधी वैयक्तिकरित्या आणि इतर वेळी गटाने.

उदाहरणार्थ, आपल्या विद्यार्थ्यांना पाठ १ मधील उद्धरण शिकवण्यासाठी, आपण “हे चैतन्य पुत्रा!” या वाक्याने सुरुवात करा आणि नंतर त्यांना ते पुन्हा म्हणायला सांगा. मग तुम्ही “हे चैतन्य पुत्रा!” “माझा आद्य उपदेश हा आहे” म्हणा आणि त्यांना ही दोन वाक्ये परत एकत्र म्हणण्यास सांगा. शेवटी तुम्ही “एक पवित्र दयाळू आणि तेजस्वी हृदय धारण कर” असे शब्द जोडा. एकदा या गटाने हे उद्धरण शिकले की, काही मुलांना ते आठवणीतून वाचायला मदत करता येईल. अर्थात, आपण हे सुनिश्चित करणे आवश्यक आहे की हा सराव योग्य पद्धतीने केला गेला आहे किंवा नाही, जेणेकरून मुले लक्ष देत राहतील आणि आनंदी वातावरण राखले

जाईल. पुढे, जसजशी त्यांची क्षमता हळूहळू वाढत जाते, तसतसे ते प्रार्थनेतील दीर्घ भाग आणि संपूर्ण उद्धरण एकाच वेळी कंठस्थ करण्यात सक्षम होऊ शकतात.

आपण वर्गाचा हा भाग पार पाडत असताना, काही विशिष्ट परिस्थिती उद्‌भवू शकतात ज्यांचा अंदाज लावणे कठीण आहे आणि आपणास प्रत्यक्ष अनुभवातून हे कसे सोडवायचे हे शिकावे लागेल. तरीही, अशा काही परिस्थिती आहेत ज्यांचा आपल्या तयारीचा भाग म्हणून विचार करणे योग्य ठरेल. आपल्या गटातील इतर सदस्यांशी खालील प्रश्नांवर चर्चा करा:

– जर आपल्या वर्गात बरीच मुले असतील, तर आपण त्यांना उद्धरण कंठस्थ करण्यास कशाप्रकारे मदत कराल?

– जर काही मुले उर्वरित मुलांपेक्षा लवकर उद्धरण कंठस्थ करत असतील तर आपण काय कराल?

– जर एक किंवा अधिक मुलांना उद्धरण कंठस्थ करण्यात अडचण येत असेल तर आपण काय कराल?

– वर्गादरम्यान एखादे मूल उद्धरण पूर्णत: कंठस्थ करू शकत नसेल तरीही, त्याला किंवा तिला यशस्वी पुर्तीची भावना जाणवेल हे आपण कसे सुनिश्चित कराल?

____

____

____

____

विभाग २०

मुलांना गाणी गाणे आवडते आणि उद्धरणे कंठस्थ करण्याआधीची ही क्रिया सर्वात आनंददायक आहे. यशाची गुरुकिल्ली सराव आहे. ताल आणि रागावर विशेष लक्ष देऊन, त्यांना ओळखणाऱ्या व्यक्तीसोबत आपणच गाणी गायली पाहिजेत. जर आपण गाण्यांचे रेकॉर्डिंग ऐकू शकत असाल तर आपण गाणी अधिक लवकर शिकू शकाल. मुलांसोबत, आपणासही गाणी नीट शिकून घेईपर्यंत ही गाणे पुन्हा–पुन्हा गाणे आवश्यक आहे. गाण्यांचे शब्द उद्धरणांप्रमाणेच कंठस्थ करता येतात, फक्त यावेळी रागासह पवित्र शब्दांची पुनरावृत्ती होते. आपल्या विद्यार्थ्यांच्या क्षमतेनुसार आपणास असे आढळून येईल की काही गाणी त्यांना गाणे अत्यंत अवघड आहे. अशा परिस्थितीत, आपण काही ओळी गाणे आणि आपल्या विद्यार्थ्यांनी आपल्यासोबत सुरात गायन करणे शक्य होईल.

विभाग २१

पुढील सराव म्हणजे कथा सांगणे. आधी नमूद केल्याप्रमाणे, पहिल्या वर्गातील बहुतेक कथा अब्दुल–बहा ह्यांच्या जीवनाविषयी आहेत. या कथांचा विशेष उद्देश आहे. ते मुलांना हे बघण्यास मदत करतात की ते जे आध्यात्मिक गुण आत्मसात करण्याचा प्रयत्न करत आहेत, ते अब्दुल–बहांच्या या पृथ्वीवरील जीवनात परिपूर्ण

उदाहरणामध्ये पूर्णपणे कशाप्रकारे प्रकट झाले आहेत. या वृत्तांतांचे वर्णन करताना शिक्षकाने दाखवलेला आदर त्यांच्या कोमल अंत:करणात स्वर्गीय भावना निर्मित करतो आणि त्यांच्या आध्यात्मिक संवेदना जागृत करतो.

अब्दुल–बहा ह्यांच्याबद्दल आपण मुलांना ज्या कथा सांगाल त्या लहान असल्या तरी त्यांनी दिलेली आध्यात्मिक अंतर्दृष्टी गहन आहे. त्यामुळे आपणास आपल्या विद्यार्थ्यांना आध्यात्मिक वास्तवाची झलक मिळण्यास मदत करण्यासाठी वर्णन केलेल्या घटनांच्या पलीकडे नेण्याची इच्छा असेल. या प्रकाशात आपण पाठ १ मधील कथेचे परीक्षण करूया.

व्यक्तीच्या अंत:करणात काय आहे हे अब्दुल–बहा नेहमी सांगू शकत असत आणि ज्या लोकांची अंत:करणे शुध्द व तेजस्वी असत त्यांचेवर ते फार प्रेम करीत. एक प्रतिष्ठित महिला होती जिला जेवणासाठी अब्दुल–बहांची पाहुणी होण्याचा मान मिळाला होता. जेव्हा ती अब्दुल–बहा यांचे बुद्धिमत्तेचे शब्द ऐकत बसली होती तेव्हा तिने तिच्यासमोरील पाण्याने भरलेल्या पेल्याकडे पाहिले आणि मनात विचार केला, "अहाहा! किती बरे होईल जर अब्दुल–बहा माझे हृदय प्राप्य करतील आणि त्यास सर्व ऐहिक आकांक्षापासून रिकामे करतील, ज्याप्रमाणे हा ग्लास कोणी तरी घेईल व तो रिकामा करेल आणि त्यास दैवी प्रेम व जाणीवेने भरून टाकतील."

तिचा हा विचार केवळ एक क्षणभंगुर होता आणि ती त्याबद्दल काहीही बोलली नाही, तथापि लवकरच असे काही घडले की ज्यामुळे तिला खात्री पटली की ती जो काही विचार करीत होती त्याबद्दल अब्दुल–बहांना माहित झाले होते. जेव्हा अब्दुल–बहा आपल्या भाषणाच्या ओघात होते, तेव्हा ते थोडा वेळ थांबले आणि त्यांनी आपल्या मदतनिसास हळुवारपणे काही तरी सांगितले. अब्दुल–बहांचा मदतनीस हळूच टेबलवरील त्या महिलेच्या स्थानाजवळ आला, त्याने तिचा पेला घेतला, तो रिकामा केला आणि परत तो तिच्यापुढे ठेवला.

थोड्या वेळाने, अब्दुल–बहांनी आपले बोलणे सुरु ठेवत, टेबलावरून पाण्याचे भांडे उचलले आणि आपल्या अत्यंत सहज स्वभावानुसार तो पुढे करून त्या महिलेचा रिकामा ग्लास हळूहळू पूर्णपणे भरून टाकला. त्यांनी जे काही केले ते कोणाच्याच लक्षात आले नव्हते, तथापि महिलेने जाणले की अब्दुल–बहा तिच्या अंत:करणातील इच्छेला प्रत्युत्तर देत होते. तिचे हृदय अत्यंत आनंदाने भारावून गेले. आता तिला हे समजले की अब्दुल–बहा यांचेसाठी अंत:करणे आणि मन उघड्या पुस्तकांसमान होती जे मोठ्या प्रेमाने व दयाभावनेने त्यांचे वाचन करीत.

स्पष्टपणे शुद्धता हा आध्यात्मिक गुण आहे ज्यावर कथा –आणि खरंच, संपूर्ण पाठ– केंद्रित आहे. आपल्या कथनामुळे या गुणवत्तेची विद्यार्थ्यांची समज कशी वाढेल आणि त्यासाठी प्रयत्न करणे म्हणजे काय याचा विचार करण्यासाठी खालील प्रश्न आपणास मदत करतील.

१.	अब्दुल–बहा ह्यांची अतिथी अंत:करणाची शुद्धता मिळविण्यासाठी तळमळत होती हे मुलांनी ओळखणे महत्त्वाचे ठरेल. ही तळमळ आणि अतिथीसमोरचा पाण्याचा ग्लास यांचा कथेशी काय संबंध आहे?

२.	शुद्धता प्राप्त करण्यासाठी, आपण, ज्याप्रमाणे एक ग्लास रिकामा केला जातो आणि पुन्हा भरला जातो, त्याचप्रमाणे आपण अयोग्य विचार आणि भावनांपासून स्वत:ला मुक्त केले पाहिजे, जेणेकरून परमेश्वर आपल्या अंत:करणास प्रेम, उदारता आणि दयाळूपणा यासारख्या गुणांनी प्रकाशित करू शकेल. परमेश्वराच्या नजरेपासून काहीही लपून राहू शकत नाही हे आपल्याला नक्कीच माहीत आहे. ही समज आपल्याला शुद्धतेसाठी झटण्याच्या प्रयत्नात कशी मदत करते?

आपल्या गटातील इतर सदस्यांशी या प्रश्नांवर चर्चा केल्यानंतर आपले काही विचार येथे लिहा.

____

____

____

____

या श्रेणीत अशा काही कथा आहेत ज्या अब्दुल–बहा ह्यांच्या जीवनाशी संबंधित नसल्या तरी त्या आध्यात्मिक गुणांचे महत्त्व स्पष्ट करतात. त्यांच्यामध्ये, लहान मुले हे गुण दर्शविण्याचे बक्षीस आणि त्यांच्याकडे दुर्लक्ष केल्यामुळे होणारे परिणाम पाहण्यास सक्षम आहेत. उदाहरणार्थ, लांडग्याला रडणाऱ्या मेंढपाळाच्या पाठ ४ मधील कथा अनेक संस्कृतींमध्ये प्रसिद्ध आहेत, त्या खोटे बोलण्याचे परिणाम दर्शवते आणि अशा प्रकारे, सत्यतेच्या गुणवत्तेची अंतर्दृष्टी प्रदान करते. या कथांमधील संदेशांचा मुलांना खूप फायदा होऊ शकतो, जे त्यांच्या गुणांच्या जडणघडणीत त्यांच्यासाठी मोलाचे ठरतील.

विभाग २२

कथाकथन ही एक कला आहे. एखादी कथा प्रभावीपणे सांगायची असेल तर त्याची चांगली ओळख असायला हवी. या विभागात, आम्ही पाठ १ मधील कथेचा अधिक तपशीलवार अभ्यास करू जेणेकरून शिक्षकाने ती मुलांना कशी सांगावी ते कळेल.

आम्ही स्थापित केले आहे की या कथेचा मध्यवर्ती विषय हृदयाच्या शुद्धतेची आध्यात्मिक गुणवत्ता आहे, जी ग्लासाच्या उदाहरणाद्वारे शोधली जाते. यास्तव, आपणास पहिला प्रश्न स्वत:ला विचारण्याची आवश्यकता आहे की, कथेचे कोणते भाग या मुख्य विषयाशी थेट संबंधित आहेत? अब्दुल–बहा यांच्या सूज्ञपणाचे शब्द त्या स्त्रीला विचार करायला लावतात की तिला तिच्या समोरच्या ग्लासाप्रमाणे तिच्या पृथ्वीवरील इच्छांचे हृदय किती शुद्ध करायचे आहे, हा एक आवश्यक भाग आहे. अब्दुल–बहा यांनी त्यांच्या मदतनिसास ग्लासमधील पाणी रिकाम्या करण्याच्या सूचना दिल्या, आणि नंतर अब्दुल–बहा तो ग्लास स्वत: पुन्हा भरतात, हा आणखी एक मुद्दा

आहे. आपण जर ह्याचा उल्लेख केला नाही तर काय होईल, उदाहरणार्थ, अब्दुल–बहा यांनी मदतनिसास त्या महिलेचा ग्लास रिकामा करण्यास सांगितला नाही तर काय होईल?

आता, जरी आम्ही कथेचे आवश्यक भाग ओळखले असले तरी, त्याचे इतर तपशील विसरता येणार नाहीत. अब्दुल–बहा यांच्या पाहुणीने रात्री जेवताना बसून ग्लास रिकामा केला, त्याचप्रमाणे तिचे हृदय शुद्ध व्हावे अशी इच्छा व्यक्त केली तर ती कथा असेल का? कथेमध्ये नेहमीच असे तपशील असतात जे कथेला अधिक भावना देतात आणि आकर्षक बनवतात. हे काय आहे?

- रिकाम्या ग्लासचा विचार पाहुणीला भोजनाच्या वेळी येतो, ज्यावेळी ती अब्दुल–बहा सामायिक करत असलेले सूज्ञ विचार ऐकत असते, तथापि ती कधीही तिच्या मनातील विचार मोठ्या आवाजात व्यक्त करत नाही.
- जरी ते भोजनासाठी जमलेल्या अतिथींसोबत बोलत असतात, तरी अब्दुल–बहा त्या पाहुणीच्या अव्यक्त विचारांना संबोधित करण्यासाठी अल्पविराम घेतात.
- तेथे काय घडले ते इतर कोणाच्याही लक्षात येत नाही.
- अब्दुल–बहांनी तिच्या मनातील इच्छा ओळखल्या हे जाणून ती पाहुणी हर्षोल्हासीत होते.

येथे हे लक्षात घेतले पाहिजे की प्रत्येक शिक्षकाने श्रेणी १ मधील कथांना अतिरिक्त तपशील आणि इतर घटकांसह सुशोभित न करण्याची काळजी घेणे आवश्यक आहे, ज्यामुळे मुलांचे लक्ष या कथा व्यक्त करण्यासाठी असलेल्या आध्यात्मिक सत्यांपासून विचलित होऊ शकते.

आपल्या संपूर्ण कथाकथनादरम्यान, आपणास हे लक्षात ठेवणे आवश्यक आहे की कथा सांगण्याचा उद्देश मुलांना काहीतरी महत्त्वाचे शिकवणे आहे. जेव्हा आपण ते आनंदाने आणि भावनेने सांगाल, तेव्हा त्यांना ते अधिक चांगल्याप्रकारे समजेल. नीरसपणे सांगितल्या गेलेल्या कथेत मुलांना रस नसतो. आपला आवाज, चेहऱ्यावरील भावना आणि हावभाव यांच्याद्वारे आपण आनंद, दु:ख, निराशा, भीती आणि धैर्य यासारख्या भावनांचा संवाद साधायला शिकले पाहिजे. कथेच्या विकासानुसार आपल्या कथनाचा स्वर आणि आवाज बदलला पाहिजे आणि आपले हावभाव जरी सोपे असले तरी ते प्रत्येक भागाशी सुसंगत असले पाहिजेत. आपणास आपल्या कथनाच्या लय आणि गतीबद्दलही विचार करण्याची आवश्यकता आहे. जर आपण हळुवारपणे बोललात तर मुले कंटाळतील आणि जर तुम्ही जलद रीतीने बोललात तर ते कथेचे अनुसरण करू शकणार नाहीत. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, आपण हे लक्षात ठेवले पाहिजे की आपण खेळ खेळत नसतात आणि आपल्या भावना प्रामाणिक असणे आवश्यक आहे. मुलांना प्रामाणिकपणाची कमतरता सहज लक्षात येते. मुलांचे अंत:करणाशी जोडले जाणे आणि ज्याद्वारे हजारो वर्षांपासून मानवतेने आत्मसात केलेल्या सुज्ञपणाचे भांडार एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे हस्तांतरित केले जात आहे, त्या कथाकथनाची प्रदीर्घ परंपरा पुढे नेणे, याची आवश्यकता आहे.

विभाग २३

आता आपण कथाकथनाला अनुसरणाऱ्या दोन क्रियाकलापांचा विचार करूया —खेळ खेळणे आणि रंग भरणे. या विभागात आम्ही खेळांसाठी समर्पित कालावधी कसा गाठायचा याबद्दल चर्चा करू आणि पुढील भागात रंग भरण्याविषयी चर्चा केली जाईल.

आधी सांगितल्याप्रमाणे, श्रेणी १ मधील खेळ सहकारी स्वरूपाचे आहेत. बऱ्याच लोकांचा असा विश्वास आहे की, खेळ आव्हानात्मक होण्यासाठी, मुलांनी एकमेकांशी स्पर्धा करणे आवश्यक आहे. आपण हे लक्षात घेतले पाहिजे की, मुलांना ज्या परिस्थितीत स्पर्धा करावी लागते, तेव्हा काही अनिष्ट वृत्ती आणि सवयी जोपासल्या जातात, ज्या खेळाच्या कालावधीच्या पलीकडे टिकतात. पुढे, असेही एक मत आहे की केवळ स्पर्धेद्वारेच उत्कृष्टता प्राप्त केली जाऊ शकते.

आपल्याला या कल्पनेची सत्यता बारकाईने तपासण्याची आवश्यकता आहे. सहकार्यातून आपण उत्कृष्टता मिळवू शकत नाही हे खरेच आहे का? स्पर्धेत काही जिंकतात तर काही हरतात; सहकार्यात प्रत्येकाला यशाची भावना जाणवते.

पहिल्या श्रेणीतील खेळ मुलांमध्ये सूचना ऐकण्याचे आणि त्यांचे पालन करण्याचे कौशल्य वाढवण्याचा प्रयत्न करतात. ते हे देखील पाहतील की प्रत्येक खेळ संपूर्ण वर्गासाठी एक समान उद्दिष्ट प्रस्थापित करतो आणि त्यांच्या प्रयत्नांचे समन्वय साधतांना, ते साध्य करण्यासाठी त्यांच्यापैकी प्रत्येकाची एक भूमिका आहे. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, ते एकमेकांबद्दल दाखवत असलेली काळजी वाढवतील, चिकाटी शिकतील आणि त्यांना जोडणारे मैत्रीचे बंध दृढ करतील अशी अपेक्षा आहे. तेव्हा आपण हे लक्षात ठेवावे की त्यांना यशाची जाणीव होण्यासाठी उत्तम प्रकारे खेळ खेळण्याची गरज नाही. उदाहरणार्थ, पाठ १ मध्ये सुचविलेल्या खेळाकडे पहा. ते इच्छित उद्दिष्टांमध्ये कसे योगदान देते?

> पुढील सरावासाठी, कारचा टायर जमिनीवर ठेवा आणि नंतर मुलांना त्यामध्ये एकाच वेळी किती उभे राहू शकतात हे पाहण्यास सांगा. जर टायर उपलब्ध नसेल, तर आपण चटई किंवा टॉवेल किंवा तत्सम वस्तू जमिनीवर ठेवू शकता. आपण ज्या वस्तूची निवड कराल, ती पुरेशी लहान असेल तर हा खेळ वर्गातील मुलांसाठी आव्हानात्मक बनवता येईल.

शिक्षक ज्या पद्धतीने खेळाची ओळख करून देतात त्याचा परिणाम मुले तो कसा खेळतात यावर होतो. त्याचे उद्दिष्ट नि:संदिग्धपणे स्पष्ट केले पाहिजे. पुढे, मुलांना सूचना देताना, ते कसे खेळायचे आणि त्यांच्याबरोबर त्याचा सराव कसा करायचा हे शिक्षकाला दाखवून द्यावे लागेल.

विभाग २४

कलात्मक क्रियाकलाप मुलांच्या सृजनशीलता आणि मानसिक कौशल्यांच्या विकासासाठी महत्त्वपूर्ण आहेत आणि लहानपणापासूनच त्यांना मुक्तहस्त रेखाचित्र आणि कलात्मक अभिव्यक्तीच्या इतर प्रकारांद्वारे त्यांची कल्पनाशक्ती वापरण्याची संधी दिली पाहिजे. तथापि, जगातील बऱ्याच भागांमध्ये, लहान मुलांना वयाच्या पाच किंवा सहा वर्षांपूर्वी चित्र काढण्याची कमी संधी मिळाली असेल, त्यापेक्षा कमी मुलांना क्रेयॉन वापरण्याची संधी मिळाली असेल. त्यांच्यासाठी, पहिल्या वर्गातील पाठांसह प्रदान केलेल्या चित्रांमध्ये रंग भरणे हा वर्गाचा सर्वात रोमांचक कालावधी आहे आणि त्यानंतरच्या वर्गांमध्ये अधिक जटिल कलात्मक सरावांकडे जाण्यासाठी त्यांच्यामध्ये तो आवश्यक आत्मविश्वास निर्माण करतो. हे त्यांचे कौशल्य आणि शिस्तीची भावना विकसित करण्याचे देखील एक साधन आहे. रंगकामाद्वारे मुलांमध्ये खालील क्षमता, कौशल्ये आणि वृत्ती कशा वाढवल्या जातात?

— व्यवस्थितपणा आणि सौंदर्याची प्रशंसा करणे

— तपशीलाकडे लक्ष देणे

— हाती घेत असलेल्या कामावर लक्ष केंद्रित करणे

— इतरांसह संसाधने सामायिक करणे

— इतरांचा आदर करणे

विशिष्ट कौशल्ये आणि वृत्ती वाढवण्याव्यतिरिक्त, रंगासाठी समर्पित वर्गाचा कालावधी शिक्षकांना त्याच्या किंवा तिच्या विद्यार्थ्यांशी श्रेणी १ मधील पाठांमध्ये उद्धृत केलेल्या गुणांवर चर्चा करण्याची आणखी एक संधी देतो. रेखाचित्रांमधील चित्रांबद्दल वर्गाला प्रश्न विचारून, शिक्षक मुलांना कल्पना व्यक्त करण्याची आणि त्यांच्या मनात संबंध निर्माण करण्याची संधी देऊ शकतात कारण ते चित्रात काय घडत आहे याबद्दल बोलतात. पहिल्या पाठासाठी रंग भरण्याचा कागद बघा आणि आपल्या गटासह आपण मुलांशी त्याचा परिचय कसा कराल यावर मनन करा. आपले विचार खाली लिहा.

————————————————————————————————

————————————————————————————————

————————————————————————————————

————————————————————————————————

शिक्षकाने या उपक्रमासाठी पुरेशी तयारी केली पाहिजे. मुले नेहमीच रंग भरण्याची खूप इच्छा दर्शवितात; तरीही, वर्गाचा हा भाग व्यवस्थित न ठेवल्यास गोंधळ होऊ शकतो. मुलांना रंग भरण्याची जागा निर्धारित केली पाहिजे आणि प्रत्येक पाठासाठी रेखांकनाच्या प्रती आधीच तयार केल्या पाहिजेत. विशेषत: पहिल्या काही पाठांमध्ये, मुलांनी क्रेयॉन कसे वापरावे आणि त्यांच्यामध्ये शिस्त आणि सहकार्याची भावना कशी प्रस्थापित करावी यासाठी

शिक्षकाने एक मानक संच तयार करणे आवश्यक आहे. सुरुवातीला, प्रत्येक मुलाला शिक्षकाजवळ असलेल्या डब्यामधून एक क्रेयॉन निवडण्यास सांगितले जाऊ शकते. जेव्हा त्यांना दुसरा रंग वापरायचा असेल, तेव्हा ते पहिले क्रेयॉन परत देऊन त्याबदली दुसरे घेऊ शकतात. बऱ्याच वर्गांनंतर, जेव्हा त्यांना एका वेळी फक्त एकच रंग ठेवण्याची सवय होते, तेव्हा क्रेयॉनचा डबा मध्यवर्ती ठिकाणी ठेवला जाऊ शकतो.

आता, खालील परिस्थितींवर विचार करा. या सरावाच्या प्रभावितेसाठी प्रत्येक जोडीतील कोणती परिस्थिती योगदान देईल?

- जोपर्यंत तो किंवा ती उत्तमप्रकारे रेखाचित्र रंगण्याचा प्रयत्न करत असेल, तोपर्यंत शिक्षक मुलाला ओळींच्या बाहेर रंग करण्याची परवानगी देतो.

- सर्व मुलांना ओळींमध्ये काटेकोरपणे रंग भरण्यास सांगितले जाते.

- जेव्हा मुले रंग भरत असतात, तेव्हा शिक्षक त्यांच्यामध्ये फिरतात, त्यांना मदत करतात आणि प्रोत्साहन देतात.

- मुले रंग भरत असताना, शिक्षक एकाजागी बसतात आणि स्वत:चे काही काम करतात.

- रंग भरण्यासाठी दिलेल्या वेळेत, मुले त्यांना दिलेल्या सरावावर लक्ष केंद्रित करतात.

- रंग भरण्यासाठी दिलेल्या वेळेत, मुले एकमेकांचे लक्ष विचलित करतात.

- ते रंग भरत असताना, मुले पूर्णपणे शांत राहतात.

- ते रंग भरत असताना, मुले आनंदाने एकमेकांशी संवाद साधतात आणि प्रोत्साहित करतात.

विभाग २५

अनेक शिक्षकांना एक वही ठेवणे उपयुक्त वाटते, ज्यात ते शिकवत असलेल्या मुलांच्या गटाची काही मूलभूत माहिती नमूद करू शकतात. या संदर्भात दोन तक्ते उपयुक्त आहेत, एक वर्गात त्यांची उपस्थिती नोंदवण्यासाठी विद्यार्थ्यांची नावे आणि वयोगट असलेली आणि दुसरी उद्धरणे कंठस्थ करण्याच्या प्रगतीचा मागोवा ठेवण्यासाठी. या नंतरच्या तक्त्यामध्ये, उदाहरणार्थ, डाव्या स्तंभातील मुलांची नावे आणि वरच्या ओळीतील पाठांची संख्या असू शकते. त्यानंतर शिक्षक योग्य रकान्यामध्ये मुलांनी कोणते उद्धरण कंठस्थ केले आहेत ते चिन्हांकित करू शकतात.

वहीमध्ये पाठांसाठी समर्पित एक विभाग देखील असू शकतो, जेथे शिक्षक प्रत्येक पाठाचे विश्लेषण, ते कसे शिकवायचे यावरील त्यांचे विचार आणि नंतर, मुलांबरोबरचे सत्र कसे उलगडले यावर त्यांची समीक्षा यांची नोंद करू शकतात.

दुसऱ्या विभागात, शिक्षक प्रत्येक मुलाच्या प्रगतीची नोंद करू शकतो, तसेच त्याच्या किंवा तिच्या पालकांसोबत सामायिक केले जाऊ शकणारे कोणतेही विशिष्ट किस्से देखील नोंदवू शकतो. काही शिक्षकांना या विभागात मुलाच्या पालकांची आणि भावंडांची नावे आणि त्यांच्या घरी भेटीदरम्यान संबोधित केलेल्या विषयांचे संक्षिप्त सारांश समाविष्ट करणे देखील उपयुक्त वाटते.

विभाग २६

मुलांच्या वर्गाचे शिक्षक म्हणून, आपणास प्रत्येक मुलाच्या पालकांशी जवळचे आणि प्रेमळ नाते प्रस्थापित करणे आवश्यक आहे, त्यांच्या मुलाच्या किंवा मुलीच्या प्रगतीबद्दल आणि विकासाबद्दल चर्चा करण्यासाठी आणि त्यांच्या समर्थनासाठी त्यांना नियमितपणे भेटणे आवश्यक आहे. आपण पुस्तक २ चे अध्ययन पूर्ण केल्यानंतर, आपल्या समुदायातील लहान मुलांच्या वर्गांत सहभागी असलेल्या काही मुलांच्या कुटुंबांना, आधीच भेट दिली असेल. आपली स्मृती ताजी करण्यासाठी, आपण त्या पुस्तकाच्या तिसऱ्या घटकामधील विभाग १५ चा संदर्भ घेऊ शकता. त्या विभागात आपण वाचतो की, मुलांच्या वर्गाची शिक्षिका मॅरिबेल, एम्माच्या आईला त्यांच्या घरी दुसऱ्या भेटीत काय सांगायचे याबद्दल तिचे विचार कसे एकत्र करते. वर्गात एम्माच्या उपस्थितीने तिच्या मनाला किती आनंद होतो हे सांगून आणि तिच्या मुलीमध्ये तिने शोधलेल्या अद्‌भुत गुणांचा उल्लेख करून ती सुरुवात करण्याचे ठरवते. शिक्षक ज्या आनंदाने आणि उत्साहाने समुदायातील मुलांची सेवा करतात ते पालकांसाठी किती महत्त्वाचे आहे? इतर कोणते गुण आहेत जे पालकांचे हृदय आकर्षित करतील आणि त्यांच्याशी विश्वासाचे बंध निर्माण करतील?

____

____

____

शिक्षकाने त्यांच्या वर्गातील मुलाचा विकास होत असलेले आध्यात्मिक गुण पालकांच्या लक्षात आणून देणे महत्त्वाचे का आहे?

____

____

____

मॅरिबेल एम्माच्या आईसोबत, आपण या घटकाच्या विभाग ३ मध्ये अभ्यासलेले उद्धरण सामायिक करण्याचे आणि मुलांच्या शिक्षणावरील तिच्या परिणामांचा शोध घेण्याचे ठरवते. आपण पालकांसोबत ज्या अनेक संभाषणांमध्ये सहभागी होता, त्यामध्ये आपणास शैक्षणिक कल्पना स्पष्ट करण्याची संधी मिळेल ज्यांनी मुलांच्या वर्ग कार्यक्रमाला आकार दिला जातो. खाली काही संकल्पना आहेत ज्याविषयी आपण या घटकामध्ये विचार केला आहे. प्रत्येक पालकांना त्यांच्या मुलांच्या आध्यात्मिक शिक्षणाच्या संदर्भात आपण काय सांगाल? एक

किंवा दुसऱ्या संकल्पनेशी संबंधित पवित्र लिखाणांतील काही परिच्छेद आहेत काय, जे आपण पालकांशी संभाषणात सामायिक कराल?

प्रशंसनीय गुणांचा विकास: ————————————————————————————

————————————————————————————————————

————————————————————————————————————

आध्यात्मिक गुणांचे संपादन: ———————————————————————————

————————————————————————————————————

————————————————————————————————————

मुलांच्या मनावर प्रार्थनेचा प्रभाव: ————————————————————————

————————————————————————————————————

————————————————————————————————————

परमेश्वराची पवित्र वचने कंठस्थ करण्याचे महत्त्व: ———————————————————

————————————————————————————————————

————————————————————————————————————

अब्दुल–बहा ह्यांच्या जीवनातील कथेंचा मुलांवर पडणारा बोधकारक प्रभाव: ————————

————————————————————————————————————

————————————————————————————————————

परमेश्वराचे प्रेम आणि परमेश्वराचे भय: ——————————————————————

————————————————————————————————————

————————————————————————————————————

शिस्त आणि स्वातंत्र्य: ——————————————————————————————

————————————————————————————————————

————————————————————————————————————

मॅरिबेल तिच्या कल्पनांच्या सादरीकरणादरम्यान थांबण्याचा आणि एम्माच्या आईला तिचे विचार व्यक्त करण्यासाठी आमंत्रित करण्याचा निर्णय घेते. शिक्षक आणि मुलांच्या पालकांमध्ये कालांतराने सखोल संभाषण विकसित होईल अशी अपेक्षा आहे. पालकांना त्यांच्या पहिल्या भेटीपासूनच, शिक्षकांनी त्यांच्याकडून विचारात घेतलेल्या विषयांवर टिप्पण्या, विचार आणि कल्पना मिळवणे महत्त्वाचे का आहे?

आध्यात्मिक गुणांच्या सामान्य संकल्पनेबद्दल पालकांशी चर्चा करण्यासोबतच, आपण त्यांच्या मुली आणि मुलांमध्ये जो विशिष्ट गुण विकसित करण्याचा धडा घेता त्याबद्दल त्यांच्याशी संभाषण करण्यासाठी वर्षभर स्वत:ला उपस्थित असलेल्या संधींचा लाभ घ्यावा. पाठ १ मध्ये संबोधित केलेल्या हृदयाच्या शुद्धतेच्या गुणवत्तेबद्दल आपण प्राप्त केलेली अंतर्दृष्टी लक्षात घेऊन, आपल्या अध्ययन गटाच्या सदस्यांसह आपण अशा संभाषणात कसे पोहोचू शकता याविषयी विचारविमर्श करा.

____

____

____

____

मॅरिबेलला याची जाणीव आहे की, एम्माच्या मुलीला ती ज्या वर्गात जात आहे, त्याचा पूर्ण लाभ घ्यायचा असेल तर स्वत: आणि एम्माच्या आईमध्ये परस्पर समंजसपणा आणि समर्थन असणे आवश्यक आहे. उदाहरणार्थ, वर्गात शिकलेल्या प्रार्थना आणि उद्धरण, पालकांच्या मदतीने घरी पाठ केले जाऊ शकतात. अशाप्रकारे, मुले परमेश्वराचे पवित्र वचन अधिक चांगल्याप्रकारे आत्मसात करण्यास सक्षम होतात, जे त्यांच्या हृदयात आणि आत्म्यामध्ये प्रवेश करेल आणि त्यांच्या चारित्र्याला आकार देईल. शिक्षकांच्या प्रयत्नांना पालक कोणत्या मार्गांनी बळकटी देऊ शकतात आणि त्यांचे समर्थन करू कसे शकतात याबद्दल आपल्या गटातील सहभागींसह चर्चा करा.

____

____

____

____

मुलांमध्ये, हृदय आणि मनाच्या इच्छित गुणांचे संगोपन दीर्घ कालावधीत योग्य शिक्षणाद्वारेच होऊ शकते. आत्तापर्यंत हे स्पष्ट झाले आहे की पालकांसोबतच्या आपल्या नियमित भेटींमध्ये ज्या गोष्टीवर भर द्यायला हवा, ती म्हणजे त्यांच्या मुलांनी केलेली प्रगती, मग ती कितीही थोड्याफार प्रमाणात असो. जसजसे आपले संभाषण प्रगती करेल, तसतसे आपण पालकांसोबत, मुलांच्या या उपलब्धी कशाप्रकारे दृढ कराव्या यावर विचारविमर्श करू शकता. जेव्हा संवादाची अशी सकारात्मक पद्धत स्थापित केली जाते, तेव्हा शिक्षक पालकांसोबत, काळजीपूर्वक, त्यांच्या मुलांमध्ये बघितलेल्या कोणत्याही अडचणी सामायिक करण्यास सक्षम असतील. सहयोगाचे साधन शोधण्याचे उद्दिष्ट असले पाहिजे, जेणेकरून ते मुलाला त्याच्या किंवा तिच्या अडचणींवर मात करण्यास मदत करेल. पालकांशी संवादाची अशी रचनात्मक पद्धत तयार करण्याच्या महत्वाबद्दल आपल्या गटाशी चर्चा करा.

____

____

विभाग २७

या घटकाच्या सुरुवातीला नमूद केल्याप्रमाणे, या अध्ययनामध्ये सहभागी होणारे प्रत्येकजण लहान मुलांचा वर्ग स्थापन करण्याचा प्रयत्न करतीलच असे नाही. आणि जे हा निर्णय करतात, त्यांच्यापैकी काही जण सेवेच्या दुसऱ्या क्षेत्रात जाण्यापूर्वी केवळ काही काळासाठी वर्ग घेणे निवडू शकतात. तरीही इतर सहभागी या प्रयत्नाच्या क्षेत्रात स्वत:ला समर्पित करतील, आणि ते असे वर्ग दीर्घकाळापर्यंत टिकवून ठेवतील जे मुलांना परमेश्वराच्या प्रेमात संगोपन करतात. सहभागींनी कोणताही मार्ग स्वीकारला तरीही, सर्वांना त्यांच्या समुदायातील लहान मुलांसोबत संवाद साधण्याची संधी मिळेल, मग ते शेजाऱ्यांना बोलावणे असो, बैठकीत आणि मेळाव्यात जाणे असो किंवा भावंड आणि पालक या नात्याने असो. परिस्थिती काहीही असो, या घटकामध्ये विचारात घेतलेल्या संकल्पना आणि कल्पना सहभागींना त्यांच्या समुदायाची काळजी घेण्याच्या जबाबदारीबद्दल अंतर्दृष्टी देतील, जसे की विश्व न्याय मंदीर आम्हाला सांगते, की हा "सर्वात मौल्यवान खजिना" आहे. मानवतेच्या उज्ज्वल भविष्याकडे अपेक्षेने पाहत असताना, आपणा सर्वांना, पुढील उताऱ्यांमधून प्रेरणा आणि उत्तेजन मिळावे:

> **"आम्ही समस्त मानवांसाठी ते निर्धारित करतो जे ईश्वराच्या शब्दाला त्याच्या सेवकांदरम्यान गौरवान्वित करण्यास आणि त्याप्रमाणे अस्तित्वाच्या जगाच्या प्रगतीला आणि आत्म्याच्या उत्थानासाठी कारणीभूत ठरेल. या उद्दिष्टासाठी बालकाचे शिक्षण हे सर्वश्रेष्ठ साधन आहे."**[३८]
>
> **"मुलांचे शिक्षण व प्रशिक्षण हे मानवजातीच्या सर्वाधिक स्तुत्य कृत्यांपैकी एक आहे, आणि ते त्या सर्व—दयाळू परमेश्वराची कृपा व अनुग्रह उपयोगात आणते, कारण शिक्षण हा सर्व मानवी उत्कृष्टतेचा अत्यावश्यक पाया आहे व तो मानवाला चिरस्थायी वैभवाच्या शिखराकडे मार्गक्रमण करण्याची मुभा देतो. जर एखाद्या मुलाला त्याच्या बाल्यावस्थापासूनच प्रशिक्षित केले गेले, तर तो, पावन परमेश्वर माळीच्या प्रेमळ छत्रछायेखाली, खळखळणाऱ्या ओहोळातील कोमल वृक्षाप्रमाणे, चैतन्याच्या आणि ज्ञानाच्या स्फटिकासारखे जल प्राशन करेल. आणि तो नि:संशय पवित्रतम सत्य सूर्याची तेजस्वी किरणे स्वत:कडे आकर्षित करेल आणि त्याच्या प्रकाश आणि उबदारमय जीवनाच्या बागेत नेहमीच टवटवीत आणि प्रामाणिकपणे वाढेल....**
>
> **"जर, या महत्त्वपूर्ण कार्यात, एक प्रबळ प्रयत्न केला गेला, तर मानवतेचे जग इतर सजावटींनी तेजस्वीपणे प्रकाशित होईल आणि सभोवताली सर्वोत्तम प्रकाश प्रसारित करेल. तद्नंतर हे अंधकारमय स्थळ प्रकाशमान होईल आणि हे पृथ्वीचे निवासस्थान स्वर्गात परिवर्तित होईल."**[३९]

संदर्भ:

१. विश्व न्याय मंदिराच्या २१ एप्रिल २००० संदेशातून
२. बहाउल्लाह,
३. अब्दुल-बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
४. अब्दुल-बहा
५. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १२२
६. अब्दुल-बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
७. वरील प्रमाणे
८. वरील प्रमाणे
९. वरील प्रमाणे
१०. वरील प्रमाणे
११. वरील प्रमाणे
१२. अब्दुल-बहा
१३. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १३६
१४. जागतिक शांततेचा प्रसार
१५. अब्दुल-बहा
१६. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. ४३
१७. जागतिक शांततेचा प्रसार
१८. रहस्यमय शब्द, (अरेबिक क्र. ३)
१९. वरील प्रमाणे, (अरेबिक क्र. १२)
२०. वरील प्रमाणे, (अरेबिक क्र. ११)
२१. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १२८
२२. दैवी प्रियतमाची हाक: बहाउल्लाह ह्यांची निवडक गूढ उद्धरणे
२३. रहस्यमय शब्द, (अरेबिक क्र. ५९)
२४. जागतिक शांततेचा प्रसार
२५. अब्दुल-बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
२६. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १५५
२७. वरील प्रमाणे, क्र. १५३
२८. रहस्यमय शब्द, (पर्शियन क्र. ९)
२९. जागतिक शांततेचा प्रसार
३०. लांडगाच्या मुलाच्या नामे पत्रिका
३१. बहाउल्लाह, किताब—ए—अकदसनंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
३२. दैवी संस्कृतीचे रहस्य
३३. अब्दुल-बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
३४. वरील प्रमाणे
३५. वरील प्रमाणे
३६. वरील प्रमाणे
३७. अब्दुल-बहा, बहाई प्रार्थना
३८. बहाउल्लाह
३९. अब्दुल-बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने

मुलांच्या वर्गासाठी पाठ
श्रेणी १

उद्देश

पाच किंवा सहा वयोगटातील मुलांसाठी वर्ग शिकवण्याची क्षमता विकसित करणे,
मुलांच्या चारित्र्य सुधारणेवर विशेष लक्ष केंद्रित करून,
ज्यामध्ये त्यांना प्रार्थना आणि उद्धरणे कंठस्थ करणे
आणि सोबतच गाणी, कथा कथन, खेळ खेळणे
आणि चित्रे रंगविण्यास शिकवणे

विभाग १

मागील घटकामध्ये आपण पहिली श्रेणी शिकवण्याच्या आपल्या प्रयत्नाच्या स्वरूपाचा विचार केला आणि विविध घटकांचे परीक्षण केले जे एक पाठ विकसित करतात. या दुसऱ्या घटकामध्ये चोवीस पाठ आहेत, जसे आपणास जाणीव आहे, की हे पाठ आध्यात्मिक गुणांच्या विकासाभोवती संरचित आहेत. सुरुवातीच्या विभागांमध्ये, आपणास पाठांमधील सामग्रीशी परिचित होण्याची आणि ते आयोजित करण्याचा सराव करण्याची संधी दिली जाईल. आपण जे करणार आहोत ते म्हणजे एका वेळी चार पाठ घेऊन, प्रत्येकामध्ये संबोधित केलेल्या आध्यात्मिक गुणांवर विचार करणे. आपले लक्ष पुढल्या चार पाठांकडे वळविण्यापूर्वी, आपणास प्रोत्साहित केले जाते की आपण आपल्या सहभागिंसोबत पाठांचे तपशीलवारपणे अध्ययन करावे आणि वेगवेगळे सराव आळीपाळीने पार पाडावे.

विभाग २

श्रेणी १ मधील प्रत्येक वर्गाची सुरुवात शिक्षकाद्वारे केलेल्या प्रार्थनेने झाली पाहिजे. आपणास सहाय्य म्हणून, एकूण सहा प्रार्थनांसाठी, प्रत्येक चार पाठांमध्ये वाचन करण्यासाठी एक नवीन प्रार्थना सुचवली जाईल. जर आपण या प्रार्थना कंठस्थ करण्यास सक्षम असाल, तर ते मुलांना त्यांच्या स्वत:च्या कंठस्थ करण्याच्या प्रयत्नांमध्ये मोठ्या प्रमाणात प्रोत्साहित ठरतील. १ ते ४ पाठांसाठी, खालील दिलेली प्रार्थना सुचविली आहे:

> **"हे परमेश्वरा! ह्या बालकांना शिक्षित कर. ही बालके, तुझ्या फलोद्यानातील रोपटी, तुझ्या मळ्यातील फुले तथा तुझ्या बागेतील गुलाब आहेत. तुझा ज्ञान—वर्षाव त्यांच्यावर होऊ दे. तुझ्या प्रेमाने त्यांच्यावर सत्यसुर्य चमकू दे. तुझ्या वायुलहरीने त्यांना ताजेतवाने कर, जेणेकरून ती प्रशिक्षित होतील, त्यांची वाढ व विकास होईल आणि ती अतिसुंदर दिसतील. तू दाता आहेस, तू करुणामय आहेस."**[१]

वरील प्रार्थना केल्यानंतर, आपण काही मुलांना त्यांनी कंठस्थ केलेली एखादी प्रार्थना म्हणण्यास प्रोत्साहित कराल. सुरुवातीला वर्गाची सर्व मुले यामध्ये योगदान देतील असे नाही. तथापि, हळूहळू, अधिकाधिक मुले असे करण्यास सक्षम होतील, कारण ते या श्रेणीमध्ये शिकलेल्या प्रार्थना कंठस्थ करतील. मागील घटकाच्या आपल्या अध्ययनावरून, आपण खालील प्रार्थनेशी आधीच परिचित आहात, ज्यावर ते या पहिल्या काही पाठांमध्ये त्यांचे प्रयत्न केंद्रित करतील.

> **"तो परमेश्वर आहे! हे परमेश्वरा, माझ्या ईश्वरा! मला एका मोत्यासारखे शुद्ध हृदय बहाल कर."**[२]

प्रार्थना करण्यासाठी समर्पित केलेला कालावधी सर्वात महत्वाचा असतो; कारण तो आध्यात्मिक वातावरण तयार करतो, असे वातावरण जे शिकण्यास अनुकूल आहे. अब्दुल—बहा आम्हास सांगतात की मुलांना एकत्र जमवून त्यांना प्रार्थना शिकवल्याने त्यांच्या हृदयाला "आनंद" मिळतो. परमेश्वराशी संभाषण "उच्च बुद्धिमत्तेच्या संवेदनशीलतेस जन्म देते."

लहान मुलांना परमेश्वराप्रति आदराची प्रगल्भ भावना विकसित करण्यात आणि प्रार्थना करताना त्याप्रमाणे वागण्यास मदत केली पाहिजे. त्यांना त्यांची अंत:करणे आणि मन पवित्र वचनावर केंद्रित करण्यासाठी मदत करण्याची आवश्यकता असू शकते, मग ते स्वत: प्रार्थना करत असतील किंवा दुसरे मुल म्हणत असलेल्या प्रार्थना ऐकत असतील. शिक्षक मुलांना विचारू शकतात की त्यांनी आदर कशाप्रकारे दर्शवावा —उदाहरणार्थ, त्यांनी कसे बसावे, त्यांनी त्यांच्या हातांनी काय करावे जेणेकरून ते विचलित होऊ नयेत आणि जर त्यांचे डोळे विचलित होत असतील तर त्यांनी त्यांच्या डोळ्यांनी काय करावे. शिक्षक त्यांना प्रार्थनेसाठी कसे तयार होतात हे दाखवून देऊ शकतात. आपणास हे लक्षात ठेवणे आवश्यक असेल की वर्गात आवाज आणि हालचाली होत असताना प्रत्येक मुलाने व्यक्तिगत प्रार्थना म्हण्यापेक्षा, तीन किंवा चार मुलांनी आध्यात्मिक वातावरणात प्रार्थना करणे अनुकूल राहील. त्यामुळे, प्रत्येक वर्गाच्या कालावधीच्या सुरुवातीला प्रार्थना करतील अशी मुले आधीच निवडणे योग्य ठरेल. आपण हे सुनिश्चित कराल की प्रत्येक मुलाला प्रत्येक तीन किंवा चार वर्गात किमान एकदा प्रार्थना म्हणण्याची संधी दिली जाईल.

संपूर्ण वर्षभर, प्रार्थनेचे स्वरूप आणि आपण प्रार्थना का करतो याबद्दल वेळोवेळी आपल्या विद्यार्थ्यांसोबत बोलणे आपल्यासाठी महत्त्वाचे ठरेल. पहिल्या काही आठवड्यात आपण त्यांना काय सांगू शकाल ह्याचे खाली दिलेल्या जागेत वर्णन करा.

____

____

____

____

विभाग ३

आता, एक एक करून, आपल्या गटातील इतर सदस्यांसह पहिले चार पाठ काळजीपूर्वक वाचा. आपण प्रास्ताविक टिप्पण्यांवर आणि विद्यार्थ्यांना कंठस्थ करण्यासाठी दिलेल्या उद्धरणांकडे विशेष लक्ष द्यावे. जसे, आपणास माहित आहे की पहिला पाठ शुद्धतेच्या विषयावर केंद्रित आहे. तद्नंतर तीन पाठांपैकी प्रत्येक पाठ कोणत्या आध्यात्मिक गुणांबद्दल आहे ते नमूद करा.

पाठ १: शुद्धता ______________________________

पाठ २: __________________________________

पाठ ३: __________________________________

पाठ ४: __________________________________

हे पाठ शिकविण्याची तयारी करत असताना, आपण प्रत्येकामध्ये संबोधित केलेल्या गुणांवर चिंतन करण्यात थोडा वेळ घालवला पाहिजे, जसे आपण पहिल्या घटकामध्ये हृदयाच्या शुद्धतेवर आधीच केले आहे. पवित्र वचनांमधून, इतर तीन गुणांशी संबंधित काही उद्धरणे खाली दिलेली आहेत. असे सुचविले जाते की, आपले विद्यार्थी जे उद्धरण कंठस्थ करणार आहेत ते लक्षात ठेऊन, आपण प्रत्येक संच आपल्या गटासोबत अनेक वेळा वाचावा आणि परिच्छेदांवर एकत्रितपणे विचार करावा. त्यानंतर, सामान्यत: व्यक्तीच्या जीवनातील गुणवत्तेचे महत्त्व, आणि विशेषत: शिक्षक म्हणून आपल्या प्रयत्नांबद्दल आपले काही विचार लिहा. हे लक्षात ठेवणे आवश्यक आहे की ही उद्धरणे आपल्या वर्गातील मुलांसाठी नसून आपल्या स्वत:च्या मूल्यांकनासाठी आहेत.

न्यायाच्या संदर्भात, आम्ही वाचतो:

"मानवाचा प्रकाश न्याय आहे. त्यास जबरदस्ती व जुलूमाच्या प्रतिरोधी वाऱ्यांनी विझवू नका. न्यायाचा उद्देश मानवामध्ये ऐक्य निर्माण करणे हा आहे."[३]

"न्यायाच्या प्रकाशाशी कोणत्याही प्रकाशाची बरोबरी होऊ शकत नाही. जगाची संघटना व मानवजातीची सुस्थिरता त्यावर अवलंबून आहे."[४]

"जे काही जगाला प्रशिक्षित करते ते आहे न्याय, कारण त्यास बक्षिस व शिक्षा या दोन स्तंभांनी आधार मिळतो. हे दोन स्तंभ जगासाठी जीवनाचे उगम स्त्रोत आहेत."[५]

"हे चैतन्य पुत्रा! न्याय माझ्या दृष्टीमध्ये सर्व गोष्टींपेक्षा अतिप्रिय आहे. तू मला इच्छितोस तर त्यापासून दुरावू नकोस, त्याकडे दुर्लक्ष करू नकोस म्हणजे मी तुझ्यावर विश्वास ठेवीन. याच्या सहाय्याने तू इतरांच्या नेत्रांनी नव्हे तर स्वत:च्या नेत्राने पाहशील आणि तुझ्या शेजाऱ्याच्या ज्ञानाने नव्हे तर आपल्या स्वत:च्या ज्ञानाने जाणशील. तू कसा असला पाहिजे यावर तू तुझ्या अंत:करणात विचार कर. सत्यत: न्याय तुझ्यासाठी माझी देणगी आहे आणि माझ्या प्रेमपूर्ण दयेचे चिन्ह आहे. हे तू तुझ्या नेत्रासमोर ठेव."[६]

____

____

____

____

प्रेमाच्या गुणवत्तेबद्दल, पवित्र उद्धरणे आपणास सांगतात की:

"मानवाने त्याचे अंत:करण प्रियतमाकडे वळविणे आणि केवळ त्याचे व्यतिरिक्त अन्य इतर सर्वांपासून स्वत:ला पृथक करणे आणि त्याच्या स्वामीची जी इच्छा आहे त्याशिवाय कोणतीही इच्छा न बाळगणे हे प्रेमाचे सार आहे."[७]

“या दिनामध्ये, ईश्वराच्या धर्मकार्याची सेवा करणे म्हणजे त्याच्या मित्रांदरम्यान प्रेम आणि साहचर्य निर्माण करणे हे होय.”[८]

“पवित्र प्रकटीकरणांच्या अवतरणाचा उद्देश सदैव मानवी जगतामध्ये साहचर्य आणि प्रेमाची प्रतिष्ठापना करण्याचा राहिला आहे.”[९]

“तू निश्चितपणे जाण की, प्रेम हे ईश्वराच्या पवित्र धर्मविधानाचे रहस्य, सर्वदयानिधानाची अभिव्यक्ति, आध्यात्मिक वर्षावाच्या झऱ्याचे उगमस्थान आहे. प्रेम हा स्वर्गाचा दयामय प्रकाश, पवित्र चैतन्याचा शाश्वत नि:श्वास आहे जो मानवी आत्म्याला अनुप्राणित करतो.”[१०]

____

____

____

____

आणि, सत्यवादितेच्या संबंधात, आम्हाला सल्ला दिला जातो:

“म्हणा: सत्यवादिता आणि सौजन्य तुमचे आभूषण असू द्या.”[११]

“परमेश्वराच्या सर्व विश्वांमध्ये, सत्यवादितेशिवाय कोणत्याही आत्म्यासाठी प्रगती आणि यश अशक्य आहे.”[१२]

“सत्यवादिता ही सद्‌गुणांपैकी सुंदरतम आहे कारण ती इतर समस्त सद्‌गुणांना अंतर्भूत करते. सत्यवादी व्यक्ति सर्व नैतिक व्याधींपासून सुरक्षिला जाईल, प्रत्येक दुष्कर्मापासून अलिप्त राहील आणि प्रत्येक दुष्ट कर्मापासून सुरक्षित ठेवला जाईल कारण सारे दुर्गुण आणि दुष्कृत्ये हे प्रत्यक्षत: सत्यवादितेचे प्रतिपक्षी आहेत व सत्यवादी माणूस त्या सर्वांना सर्वस्वी तिरस्कारणीय मानेल.”[१३]

____

____

____

____

आता, या पाठांमधून मुले उद्धरणे कंठस्थ करतील, त्याव्यतिरिक्त, आपण प्रत्येक संचातून किमान एक उद्धरण कंठस्थ करू शकता.

विभाग ४

वरील विचार लक्षात घेऊन, पहिल्या चार पाठांमध्ये आपण आपल्या विद्यार्थ्यांना सांगणार असलेल्या कथा पुन्हा वाचा. आपण लक्षात घ्याल की, चारपैकी तीन अब्दुल–बहांच्या जीवनातून घेतलेल्या आहेत, जे सर्वोच्च मानवी आदर्शांचे मूर्त स्वरूप आहेत. आपण श्रेणी १ मध्ये शिकवत असलेली काही मुले कदाचित अब्दुल–बहांच्या व्यक्तिमत्वाशी परिचित नसतील, म्हणून आपणास त्यांची थोडक्यात ओळख करून द्यावी लागेल. पुस्तक २ च्या तिसऱ्या घटकामध्ये आपण जे शिकलात त्यामुळे त्यांच्या अद्वितीय स्थानाबद्दल आपली स्वत:ची जाणीव वाढली आहे आणि आपण जसजसे या क्रमातील अभ्यासक्रमांच्या पुस्तकांमध्ये प्रगती कराल, तसतसे आपण ईश्वराने, अब्दुल–बहांच्या स्वरुपात, मानवतेला दिलेल्या मौल्यवान देणगीबद्दल कृतज्ञता व्यक्त कराल. श्रेणी १ मध्ये पहिला पाठ सुरू करताना आपण मुलांना त्यांच्याबद्दल काय सांगाल?

____

____

____

____

पहिल्या घटकामध्ये आपल्या अभ्यासावरून, आपणास जाणीव आहे की, मुलांसाठी कथा वाचन करताना, कथेमधील अंतर्निहित अर्थ समजून घेण्यास आणि त्यांना आध्यात्मिक वास्तविकतेची झलक मिळण्यास मदत करणे हा आहे. पाठ १ मधील अब्दुल–बहांच्या अतिथीची कथा आपल्या विद्यार्थ्यांना शुद्धतेच्या गुणवत्तेचे महत्त्व आणि त्यासाठी प्रयत्न करणे म्हणजे काय, हे समजून घेण्यास कशाप्रकारे मदत करेल याचा विचार करण्याची संधी आपणास आधीच देण्यात आली आहे. आपण पुढील तीन पाठांमधील कथांचे अशाच प्रकारे परीक्षण करूया.

आपण अध्ययन केल्याप्रमाणे, पाठ २ मध्ये आपण एका कथेचे कथन कराल जी न्यायाबद्दल अब्दुल–बहांचे विचार दर्शवते, जो या पाठाचा विषय आहे. ही कथा एका घटनेचे वर्णन करते जी अब्दुल–बहा एके दिवशी अक्कापासून हैफा पर्यंत प्रवास करत असताना घडते. मुलांना कथेचे आकलन करायचे असल्यास, त्यांना काही गोष्टी समजून घ्याव्या लागतील –उदाहरणार्थ, सार्वजनिक घोडागाडीमधील बसायची जागा आणि खाजगी गाडीतील जागा यातील अंतर. ही बाब त्यांना हे अंतर्निहित करण्यास मदत करेल, की अब्दुल–बहा गरजू व्यक्तींना आध्यात्मिक आणि भौतिक पोषण देण्याकरिता, त्यांच्या वैयक्तिक आरामदायक परिस्थितीचा त्याग करण्यास तत्पर होते. हे आपल्या विद्यार्थ्यांना कळेल, की अब्दुल–बहांच्या जीवनशैलीत –अनावश्यकपणे स्वत:वर खर्च न करणे आणि गरजूंना पुरवणे असे करून न्यायाची आध्यात्मिक गुणवत्ता प्रकट केली आहे, याची खात्री आपण कशाप्रकारे कराल? आपण कथा सांगण्यापूर्वी आपल्या मनात कोणत्या गोष्टी स्पष्ट असल्या पाहिजेत?

____

____

____

पाठ ३ चा विषय प्रेम आहे, आणि या पाठात आपण मुलांना अक्का शहरातील एका व्यक्तीबद्दल एक कथा कथन कराल, जो अब्दुल–बहांचा नेहमीच अनादर करत होता आणि तरीही तो वर्षानुवर्षे अब्दुल–बहांची प्रेमळ–दया प्राप्त करत होता. जे आपल्यावर दयाळू आहेत त्यांच्यासाठी आपल्या अंत:करणात प्रेम असणे अर्थातच सोपे आहे. तथापि, अब्दुल–बहांच्या प्रेम–वर्षावाला काहीही सीमा नव्हती आणि ती सशर्त स्वरुपाची नव्हती. आपण ज्या पद्धतीने कथा कथन कराल, त्यामध्ये अब्दुल–बहांच्या प्रेममय स्वभावाचे हे वैशिष्ट्य मुलांना स्पष्ट होईल याची खात्री आपण कशाप्रकारे कराल? अज्ञानातून चुकीने वागणाऱ्या व्यक्तीचे हृदय परिवर्तन करण्यासाठी, ते प्रेमाचे सामर्थ्य जाणून घेतील, याविषयी आपण त्यांना कशाप्रकारे मदत करू शकाल? अशा कोणत्या गोष्टी आहेत, ज्या वगळल्या तर, मुलांना कथेचे अनुसरण करणे आणि ही अंतर्दृष्टी प्राप्त करणे कठीण होईल?

____

____

____

____

पाठ ४, जो सत्यवादीतेच्या गुणावर आधारित आहे, त्यात एका मेंढपाळाची व्यापकपणे ज्ञात कथा समाविष्ट आहे, जो लांडगा आला आहे असे ओरडतो. कथेत युवा मेंढपाळाच्या खोटेपणाचे परिणाम दिसून येतात, जे विद्यार्थी सहजपणे आत्मसात करतील. तथापि, त्यांनी आत्मसात केलेले तत्व अंतर्निहित करावे आणि सत्यवादी असण्याचे काय बक्षीस असेल हे ओळखावे अशी आपली इच्छा असेल. हे बक्षीस काय आहे आणि मुले या कथेतून ते आत्मसात करतील ही खात्री आपण कशाप्रकारे कराल?

____

____

____

____

विभाग ५

या विभागांमध्ये आपण श्रेणी १ च्या पहिल्या चार पाठांमध्ये संबोधित केलेल्या आध्यात्मिक गुणांबद्दल विचार केला आहे, त्यांच्या महत्तेची आपली स्वत:ची समज दृढ केली आहे. आपण हे देखील पाहिले आहे की, या श्रेणीत आपले विद्यार्थी अधिक विकसित होतील अशी आशा असलेल्या गुणांच्या स्वरूपाचे महत्व, या गोष्टी कशाप्रकारे प्रदान करतात.

आपण पुढील चार पाठांकडे वळण्यापूर्वी, हे पहिले चार पाठ शिकवण्याच्या तयारीत आपण आपल्या सहभागींसोबत थोडा वेळ घालवला पाहिजे. मागील घटकामध्ये चर्चा केलेल्या दृष्टिकोनांवर चिंतन करून,

आपण त्यांच्यासोबत कंठस्थ करण्यासाठी प्रार्थना सादर करू शकता आणि प्रत्येक पाठात चर्चा केलेल्या आध्यात्मिक गुणांसह, कंठस्थ करण्यासाठी पवित्र उद्धरण सादर करू शकता. जोपर्यंत आपण त्यांना आत्मविश्‍वासाने शिकवू शकत नाही, तोपर्यंत आपण एकमेकांना गोष्टी कथन केल्या पाहिजे, खेळ खेळले पाहिजे आणि एकत्रपणे गाणी गायली पाहिजेत. आपण रंगीत पत्रके कशी सादर कराल याचा विचार करा. आपण हा अभ्यास सुरू करण्यापूर्वी, पहिल्या घटकामधील विभाग १७ ते २४ चे पुनरावलोकन करणे आपल्यासाठी उपयुक्त ठरू शकते. सुचविल्याप्रमाणे, विविध घटकांचा सराव केल्यानंतर, आपल्या गटातील प्रत्येक सदस्याला एक किंवा अधिक पाठ शिकवण्यास सांगितले जाऊ शकते, ज्यावेळी इतर सहभागी, विद्यार्थी म्हणून भूमिका करू शकतात. आपल्या परिस्थितीवर अवलंबून, तीन किंवा चार मुलांना एकत्र जमवून त्यांच्यासोबत पाठ घेणे देखील शक्य आहे.

वरील सराव पूर्ण करतांना, आपणास प्रत्येक पाठाविषयी नोंद करावे असे वाटेल आणि ते कसे शिकवायचे याबद्दल आपले विचार नोंदवावेत. पुढे, काही खेळांसाठी, आपणास हे पाठ प्रस्तुत करण्यापूर्वी साहित्य तयार करावे लागतील. अनेक शिक्षक अशा तयारीसाठी पहिल्या घटकामध्ये वर्णन केलेल्या नोटबुकचा एक भाग समर्पित करतात.

हे लक्षात असू द्या की, आपण हे पुस्तक आणि आपले नोटबुक आपल्यासोबत वर्गात घेऊन जाल, तथापि, आपण त्यामधून केवळ वाचू इच्छित नाही. ज्या प्रमाणात आपण पाठ सहजतेने आणि उत्साहाने सादर करू शकता त्या प्रमाणात आपले विद्यार्थी क्रियाकलापांमध्ये सहभागी होऊ शकतील. त्यामुळे, सराव आणि तयारी आवश्यक असेल.

विभाग ६

आपणास हे सुचवले जाते की, पाठ ५ ते ८ साठी, प्रत्येक वर्गाची सुरुवात आपण कंठस्थ केलेल्या खालील प्रार्थनेने करावी:

> **"हे तू दयाळू स्वामी! ही सुंदर बालके तुझ्या शक्तिच्या अंगुलीचे हस्तकौशल्य आणि तुझ्या महानतेची विलक्षण चिन्हे आहेत. हे परमेश्‍वरा! ह्या बालकांचे संरक्षण कर, शिक्षण घेण्यासाठी त्यांना कृपाळूपणे सहाय्य कर आणि मानवतेच्या विश्‍वासाठी सेवा देण्यास त्यांना सुयोग्य कर. हे परमेश्‍वरा! ही बालके मौक्तिके आहेत, त्यांना तुझ्या प्रेमळ दयेच्या शिंपल्यात संगोपन करू दे.**
>
> **तू औदार्यशाली, सर्व प्रेममय आहेस."**[१४]

आपल्या शिकवण्याच्या प्रयत्नांमध्ये आपण वरील प्रार्थनेतील शब्दांवर विचार करण्यासाठी थोडा वेळ देऊ शकता. आपल्या प्रत्येक वर्गात, ह्या शब्दांचा कसा प्रभाव पडेल? ते मुलांच्या कोमल हृदयात ईश्‍वराचे प्रेम कशाप्रकारे दृढ करतील?

____

____

____

____

या पाठांमध्ये आपण आपल्या विद्यार्थ्यांना खालील प्रार्थना कंठस्थ करण्यास मदत कराल, कारण आपणास माहीत आहे की, जर त्यांना प्रार्थनेचे महत्त्व समजले असेल तर ते करणे त्यांना सोपे जाईल. या संदर्भात आपले काही विचार खाली दिलेल्या जागेत लिहू शकता. मुलांना कोणते शब्द नवीन किंवा अनोळखी वाटू शकतात असे आपणास वाटते आणि या परिस्थितीत मुले सहजपणे समजू शकतील, ते आपण कशाप्रकारे समजावून सांगू शकाल? अशा शब्दांव्यतिरिक्त, आपणास त्यांना हे समजण्यास मदत करावी लागेल की दिवा आणि चांदणी दोन्ही प्रकाश देतात आणि प्रकाशाशिवाय अंधार असतो, ज्यामुळे आपण बघू शकत नाही आणि आपल्या मार्गात आपली वाट हरवू शकतो. म्हणूनच, प्रार्थना करत असताना, आपण परमेश्वरास याचना करतो की आम्हाला आध्यात्मिक प्रकाशाने प्रकाशित होण्यास मदत कर आणि आम्ही साक्ष देतो की, परमेश्वर त्याच्या शक्तीप्रमाणे आणि त्याच्या इच्छेप्रमाणे कार्य करण्यास सामर्थ्यशाली आहे.

"हे परमेश्वरा मला मार्गदर्शन कर, माझे संरक्षण कर, मला प्रकाशणारा दिपक व तेजस्वी तारा बनव. तूच शक्तिशाली व सामर्थ्यशाली आहेस."[१५]

____

____

____

____

विभाग ७

आता एका वेळी एक, पाठ ५ ते ८ चे वाचन करा, आपण विद्यार्थ्यांशी सामायिक कराल त्या प्रास्ताविक कल्पनांकडे विशेष लक्ष देऊन आणि अशी उद्धरणे जी विद्यार्थी कंठस्थ करतील. प्रत्येक पाठात चर्चा केलेलेले आध्यत्मिक गुण खालील जागा मध्ये लिहा:

पाठ ५: ____

पाठ ६: ____

पाठ ७: ____

पाठ ८: ____

पवित्र लिखाणातून, या चार गुणांची अंतर्दृष्टी देणारी काही उद्धरणे खाली दिली आहेत. पूर्वीप्रमाणे आपण प्रत्येक संचावर विचार करा आणि दिलेल्या जागेत आपले काही विचार लिहा.

उदारतेच्या गुणांबद्दल, आपण वाचतो:

"तुमच्या सुबत्तेच्या दिनांमध्ये उदार राहा आणि हानीकाळात संयमपूर्ण राहा."[१६]

"उदारतेच्या भावनेचा प्रारंभ तेव्हा होतो, जेव्हा व्यक्ती आपली संपत्ती आपल्या स्वतःवर, त्याच्या कुटुंबावर आणि त्याच्या धर्मश्रद्धेच्या गरीब बांधवांवर व्यतित करतो."[१७]

"जर अधिक विरोधाचा सामना करावा लागला तर त्यांनी अधिक्याने स्वतःचा सद्भाव दर्शवावा; जर अधिक यातना आणि संकटांचा सामना करावा लागला तर अधिक उदारतेने दानशीलतेचा चषक त्यांना सामायिक करू द्या. हे असे चैतन्य आहे जे जगाचे जीवनसार बनेल, त्याच्या अंतःस्थामध्ये असा विस्तारणारा प्रकाश आहे..."[१८]

"तुम्ही उदारतेचे झरे, अस्तित्वाच्या रहस्यांचे उदयबिंदू, जेथे प्रेरणा उतरतात ती ठिकाणे, दीप्तीची उभारणारी स्थाने, आत्मे जे पवित्र चैतन्याद्वारे संपोषित केले जातात, परमेश्वराप्रती आसक्त झालेले, ईश्वराव्यतिरिक्त अन्य सर्वांपासून मुक्त झालेले, मनुष्यजातीच्या गुणधर्मांपेक्षा अधिक पवित्र, स्वर्गीय देवदूतांच्या चारित्र्यांमध्ये मग्न असलेले आत्मे बना, जेणेकरून या नवीन समयी, या आश्चर्यजनक युगामध्ये तुम्ही स्वतःसाठी सर्वांपैकी उच्चतम देणग्या जिंकाव्या."[१८]

____

____

____

निःस्वार्थतेबद्दल, आम्हास उपदेश दिला जातो:

"...तुमचे एकमेकांवर असीम प्रेम असले पाहिजे, प्रत्येकाने स्वतःच्या आधी दुसऱ्याला प्राधान्य दिले पाहिजे."[२०]

"हे स्वामी! अनासक्तीच्या कलशाने मला जलपान प्रदान कर; त्याच्या राजवस्त्राने मला आभूषित कर, आणि त्याच्या महासागरात मला विसर्जित कर. तुझ्या प्रिय भक्तांच्या मार्गात मला धूळसम बनव, आणि असे वरदान दे, की तुझ्या मार्गावरील तव निवडक भक्तांच्या चरणांनी सन्मानित झालेल्या मातीसाठी मी माझा आत्मा समर्पित करेल, हे सर्वोच्च वैभवाच्या स्वामी."[२१]

"खरा मानव तोच असतो जो इतरांच्या हितासाठी स्वतःचे हित विसरतो. सर्वांच्या हितासाठी तो स्वतःच्या सुखाचा त्याग करतो. नव्हे, त्याऐवजी, मानवजातीच्या जीवनासाठी त्याने स्वतःचे जीवन

गमावण्यास तत्पर असले पाहिजे. असा मानव हा माणुसकीच्या जगाचा सन्मान आहे. असा मानव हा मानवजातीच्या जगताचा गौरव आहे. असा मानव शाश्वत आनंद प्राप्त करणारा असतो. असा मानव परमेश्वराच्या उंबरठ्यासमीप असतो. असा मानव हाच शाश्वत आनंदाचे प्रकटीकरण आहे."[२२]

____

____

____

खालील उद्धरणांमध्ये, आम्ही हर्षोल्हासाच्या प्रेरक शक्तीची झलक बघतो:

"ईश्वराच्या प्रेममय वातावरणात हर्षोल्हासाच्या पंखांवर उंच भरारी घे."[२३]

"ज्यांनी त्याची उपस्थिती प्राप्त केली आहे त्यांना सर्व प्रसन्नता प्राप्त झाली आहे, त्याच्या सौंदर्यावर दृष्टिक्षेप केला आहे, त्याचे मंजुळ शब्द लक्ष्यपूर्वक ऐकले आहे आणि त्या शब्दाद्वारे अनुप्राणित झाले आहे, जे त्याच्या पवित्र आणि प्रशंसित, त्याच्या वैभवशाली आणि दीप्तिमान ओठांमधून उद्‌गारले गेले आहेत!"[२४]

"आनंद आम्हाला पंख देतो! आनंदाच्या काळात आमची शक्ती अधिक सजीव असते, आमची बुद्धी तीक्ष्ण असते आणि आमची आकलनशक्ती कमी धूसर असते."[२५]

"शक्यतो प्रयत्न करून प्रत्येक सभेत प्रेमाची ज्योत प्रज्वलित करा आणि ममतेने प्रत्येकाच्या अंत:करणात आनंद व उत्साहाची ऊब निर्माण करा."[२६]

____

____

____

खालील परिच्छेद आपल्यास प्रामाणिकपणाबद्दल सांगतात:

"म्हणा: प्रामाणिक आत्मा ईश्वराच्या सान्निध्याकरिता कामना करतो, ज्याप्रमाणे दुधपिते शिशू त्याच्या मातेच्या वक्षाकरिता लालचित असते, नव्हे त्याची कामना अधिक प्रबळ असते, केवळ तू ती जाणू शकलास तर! सोबतच, त्याची कामना कृपेच्या जीवनाजलासाठी एखाद्या कमालीच्या तहानलेल्याच्या व्याकुळतेसमान किंवा क्षमा आणि दयेसाठी पाप्याच्या अभिलाषेसारखी असते."[२७]

"ह्या दिनांमध्ये सत्यनिष्ठा आणि प्रामाणिकपणा मोठ्या प्रमाणात विळख्यामध्ये क्षतिग्रस्त झाल्या आहेत आणि न्याय हा अन्यायाच्या महाविपतीने पिडला आहे."[२८]

"हे प्रत्येकाला आवश्यक आहे की, या अल्प जीवनकाळाचे प्रामाणिकपणाने आणि निष्पक्षतेने मार्गक्रमण करावे."[२९]

"तुमची अंत:करणे शुद्ध असली पाहिजेत आणि तुमचे हेतू प्रामाणिक असले पाहिजेत, जेणेकरून तुम्ही दैवी वरदानांचे प्राप्तकर्ता होऊ शकाल."[३०]

____

____

____

वरील प्रत्येक संचातून किमान एक उद्धरण कंठस्थ करण्याचा प्रयत्न करा.

विभाग ८

आता आपण पाठ ५ ते ८ मधील कथांकडे वळू या आणि त्या विद्यार्थ्यांना आध्यात्मिक गुणांबद्दल माहिती मिळविण्यात कशी मदत करतील याचा विचार करूया. प्रत्येक कथा पुन्हा वाचल्यानंतर, खालील प्रश्नांवर विचार करा.

उदारता ही पाठ ५ मधील कथेचा मुख्य विषय आहे, जी अब्दुल–बहांच्या बालपणात, त्यांच्या वडिलांच्या मेंढ्यांच्या कळपाचा समावेश असलेल्या एका घटनेचे वर्णन करते. गोष्टीचे कोणते भाग मुख्य विषयाशी संबंधित आहेत? काही तपशील कोणते आहेत जे लक्षात ठेवले नाहीत, तर मुलांना कथेचे अनुसरण करणे कठीण होईल? अर्थातच, सर्वात महत्त्वाचा तपशील म्हणजे, मेंढपाळांप्रती आपल्या पुत्राच्या उदारतेच्या भावनेबद्दल बहाउल्लाह ह्यांनी दर्शविलेला आनंद. बहाउल्लाह ह्यांनी त्यांच्या टिप्पणीत भाकीत केले की, अब्दुल–बहा मोठे होऊन मानवतेच्या उन्नतीसाठी त्यांच्याजवळ असलेले सर्व काही, केवळ भौतिक संपत्तीच नाही तर त्यांचे संपूर्ण अस्तित्व अर्पण करतील. अब्दुल–बहांच्या उदारतेची कुठलीही मर्यादा नाही, हे मुले ओळखतील याची खात्री आपण कशाप्रकारे कराल?

____

____

____

____

पाठ ६ मधील कथा मुलांना नि:स्वार्थतेच्या विषयाबद्दल माहिती देते. अब्दुल–बहांनी महागडा कोट स्वीकारण्यास नकार देऊन स्वत:पेक्षा इतरांना कसे प्राधान्य दिले हे दर्शवून देते. आपल्या कथनातून मुले या निष्कर्षापर्यंत पोहोचतील याची खात्री आपण कशाप्रकारे कराल? कथा कथन करण्यापूर्वी काही तपशील कोणते आहेत जे आपल्या मनात स्पष्ट असले पाहिजेत?

____

____

____

पाठ ७ चा विषय हर्षोल्हास आहे आणि आपण लेरॉय आयोस बद्दल एक कथा सांगाल, जे लहानपणी अब्दुल–बहांना भेटले, आणि त्यांनी त्यांचे जीवन धर्मश्रद्धेच्या प्रचार–प्रसारासाठी समर्पित केले. या कथेत, लेरॉयने अब्दुल–बहांना देण्यासाठी विकत घेतलेला फुलांचा गुच्छ न देण्याचा निर्णय घेतला; त्याऐवजी ते अब्दुल–बहांना त्यांचे हृदय समर्पित करण्यास इच्छुक होते. लेरॉय ह्यांनी असे का केले हे मुलांना समजण्यासाठी, मानवी हृदय कोणत्याही भौतिक गोष्टींपेक्षा कितीतरी जास्त मौल्यवान आहे हे मुलांना समजावणे आपल्यासाठी महत्त्वाचे आहे. जेव्हा आपण कथेचा तो भाग सांगाल तेव्हा आपल्या आवाजात जोर देणे आपल्यासाठी पुरेसे असेल का? जर मुलांना कल्पनांचा क्रम समजून घ्यायचा असेल आणि अब्दुल–बहांनी त्यांच्या कोटातून लाल गुलाब भेट देण्याच्या हावभावाने त्या लहान लेरॉयला इतका आनंद का दिला, हे लक्षात घेतले तर तुमच्या गोष्टीत कोणत्या तपशीलांवर भर द्यावा लागेल?

त्यांच्या संपूर्ण आयुष्यात, अब्दुल–बहांनी त्यांची उपस्थिती प्राप्त झालेल्या प्रत्येक व्यक्तीस हर्षोल्हासित केले. या कथेत, आपण पाहतो की लेरॉयचा उद्देश, अब्दुल–बहांचे हृदय हर्षोल्हासित करण्याशिवाय दुसरा कोणताच नव्हता. इतरांना हर्षोल्हासित करणे हा हर्षोल्हासाचा सर्वात मोठा स्त्रोत आहे हे मुलांना समजून घेणे आवश्यक का आहे?

____

____

____

पाठ ५ चे लक्ष केंद्र आहे प्रामाणिकपणा, आणि मुलांना या कथेची माहिती देत असताना, आपणास हे समजावून सांगावेसे वाटेल की, काहीवेळा, गुणाचा काय अर्थ होतो, हे आपण काही असे प्रसंग ऐकून चांगल्या प्रकारे समजू शकतो, ज्यामध्ये त्या गुणाची कमतरता दर्शवली जाते. आपल्या शेजाऱ्याला झाड तोडायला पटवून देणाऱ्या व्यक्तीची कथा हे असे एक उदाहरण आहे. काही वेळा फक्त दिसणे फसवे ठरू शकते, याचा अर्थांश काय ते समजून घेण्यास आपण मुलांना कशाप्रकारे मदत कराल? ही कथा कथन करत असतांना, आपणास हे सुनिश्चित करावे लागेल की मुले असा विचार करू नयेत, की जो शेजारी अप्रामाणिक होता त्याला प्रत्यक्षात बक्षीस मिळाले. अप्रामाणिकतेचे नकारात्मक परिणाम समजण्यास मुलांना मदत करण्यासाठी आपण त्यांना काय सांगाल?

विभाग ९

आता, जेव्हा आपणास पाठ ५ ते ८ मध्ये चर्चा केलेल्या आध्यात्मिक गुणांबद्दल काही अंतर्दृष्टी प्राप्त झाली आहे, पहिल्या चार पाठांप्रमाणेच, पाठ आणि त्यांचे विविध घटक आपल्या सहकारी सहभागींसोबत पार पाडण्याचा सराव करण्यासाठी येथे अल्पविराम घेतला पाहिजे. हे लक्षात ठेवावे की, आपल्या वहीमध्ये, आपण प्रत्येक पाठाबद्दल आपणास नोंद करायचे असलेले कोणतेही मुद्दे लिहू शकता आणि ते कसे शिकवावे याबद्दल आपले विचार नोंदवू शकता.

विभाग १०

असे सुचविले जाते की, पाठ ९ ते १२ साठी, आपण प्रत्येक वर्गाचा प्रारंभ खालील प्रार्थनेने करावा, जी आपणास कंठस्थ करण्यासाठी प्रोत्साहित केले जाते:

> **"हे माझ्या ईश्वरा! तुझे सौंदर्य माझे भोजन, तुझे सान्निध्य माझे जलपान, तुझी प्रसन्नता माझी आशा, तुझे स्तवन माझे कर्म, तुझे स्मरण माझी सोबत, तुझी सार्वभौमसत्ता माझी सहाय्यता, तुझे वास्तव्य माझे गृह आणि तुझ्यापासून आवरणाने वंचित झालेल्या लोकांच्या मर्यादापासून तू विशुद्ध केलेले सिंहासन, माझे विश्रामस्थान होऊ दे.**
>
> **सत्यतः तूच सर्व बलशाली, सर्व वैभवशाली, सर्व समर्थ आहेस."**[३१]

या चार पाठांमध्ये आपण आपल्या खालील प्रार्थना कंठस्थ करण्यास मदत कराल. मुलांनी प्रार्थनेचे महत्त्व समजावे, यासाठी आपणास कोणते शब्द किंवा वाक्ये समजावून सांगावी लागतील?

> **"धन्य आहे ते स्थळ, आणि ते घर, आणि ते ठिकाण, आणि ते नगर, आणि ते हृदय, आणि तो पर्वत, आणि ते आश्रयस्थान, आणि ती गुहा, आणि ती दरी, आणि ती भूमि, आणि तो सागर, आणि ते बेट, आणि ते उपवन जेथे परमेश्वराचे स्तवन झाले आहे, आणि त्याच्या स्तुतीचा गौरव करण्यात आला आहे."**[३२]

____

____

____

विभाग ११

जसे आपण आधी केल्याप्रमाणे, सुरुवातीच्या परिच्छेदावर आणि कंठस्थ करण्यासाठी दिलेल्या उद्धरणांकडे विशेष लक्ष देऊन, पाठ ९ ते १२ वाचा. प्रत्येक पाठ कोणत्या आध्यात्मिक गुणावर केंद्रित आहे ते खाली नोंद करा.

पाठ ९: ——————————————————————————————————————

पाठ १०: —————————————————————————————————————

पाठ ११: —————————————————————————————————————

पाठ १२: —————————————————————————————————————

वरील चार गुणांविषयी आपली स्वतःची समज दृढ करण्यासाठी, प्रत्येकासोबत निवडलेल्या संबंधित उद्धरणांवर चिंतन करा. आपण असे करत असताना, आपले विद्यार्थी कंठस्थ करणार असलेले उद्धरण आपल्या ध्यानात ठेवा. तद्नंतर व्यक्तीच्या जीवनात आणि लहान मुलांच्या शिक्षकासाठी गुणवत्तेचे महत्त्व, याबद्दल आपले विचार लिहा.

नम्रतेच्या गुणवत्तेबद्दल, पवित्र उद्धरणे आम्हास सांगतात:

"नम्रता मानवाला वैभव आणि शक्तिच्या स्वर्गाप्रित उन्नत करते, जेव्हा की गर्व त्यास अधमतेच्या आणि पतनाच्या गर्तेपर्यंत अवनत करते."[३३]

"जो प्रत्येक आत्मा आपल्या परमेश्वराच्या सहवासात नम्रपणे सहगमन करतो, त्याच्यावर विसंबून राहतो, तो प्रत्येक आत्मा सर्व अप्रतिम नामांच्या व पदांच्या सन्मानाने आणि वैभवाने स्वतःस भूषविलेला पाहतो."[३४]

"ईश्वरावर ज्यांची खरी भक्ति आहे ते प्रियभक्त, कोणत्याही ठिकाणी एकत्र येवोत आणि ते कोणालाही भेटोत, परमेश्वरासंबंधीच्या त्यांच्या वृतींमध्ये आणि त्यांच्या स्तुती—स्तवनामध्ये अशा प्रकारची विनम्रता आणि लीनता दर्शविली पाहिजे की, त्यांच्या पायाखालच्या प्रत्येक धुळीकणाने त्यांच्या भक्तिच्या गहनतेचा पुरावा द्यावा."[३५]

"हे निश्चित आहे की, मानवासाठी अत्युच्च गौरवाची गोष्ट म्हणजे ईश्वरासन्मुख नम्र असणे आणि आज्ञाधारक असणे..."[३६]

———

———

———

कृतज्ञतेच्या महत्तेबद्दल, आम्ही वाचतो:

"तू हे जाण की, मी तुझ्यासाठी पावित्र्याचा सुमधुर सुगंध दरवळलेला आहे, माझी दिव्य वाणी तुला पूर्णतः प्रगट केली आहे, माझी कृपा पूर्णरूपाने तुला बहाल केली आहे आणि मी स्वतःसाठी जे इच्छिले आहे, तेच तुझ्यासाठी इच्छिले आहे. म्हणून माझ्या प्रसन्नतेत समाधानी व माझ्यासाठी कृतज्ञ हो."[३७]

“परमेश्वर तुझ्यासाठी सर्व पोषणकर्ता होवो. त्याच्या दिव्य आत्म्याशी हितगुज कर आणि कृतज्ञ जनांपैकी हो.”[३८]

“या कारणास्तव, परमेश्वराने आपल्या धर्मकार्यास सहाय्य करण्यासाठी तुला सामर्थ्य प्रदान केले, ज्ञान आणि जाणिवेची पुष्पे तुझ्या हृदयोद्यानात पुलकित केली, त्याबद्दल परमेश्वराचा ऋणी हो. याप्रमाणे त्याच्या कृपेने तुला व्यापले आहे आणि सकल सृष्टीस व्यापले आहे.”[३९]

“हे सत्य आहे, की परमेश्वराने मानवाला सद्गुण, शक्ती आणि आदर्श क्षमता प्रदान केल्या आहेत, ज्याद्वारे मानव उन्नत, प्रतिष्ठित आणि श्रेष्ठ आहे तथापि, निसर्ग ह्यांच्यापासून पूर्णपणे वंचित आहे. या देणग्यांसाठी, परमेश्वराने आपल्याला दिलेल्या या शक्तींसाठी, त्याने आपल्या शिरावर स्थापित केलेल्या या मुकुटाबद्दल, आपण त्याचे आभार मानले पाहिजेत.”[४०]

____

____

____

खालील उद्धरणे आम्हासाठी क्षमाशीलतेबद्दल भाष्य करतात:

“त्याने पापयुक्त व्यक्तीला क्षमा करावी आणि त्याच्या हीन अवस्थेचा कधीही तिरस्कार करू नये, कारण कोणत्याही व्यक्तीस त्याचा स्वत:चा अंत काय होईल हे माहीत नाही.”[४१]

“सर्व भूतमात्रांचे गहनतम् सारसर्वस्व चराचरात निनादून असे प्रमाणित करते: ‘आजच्या ह्या दिव्य दिनी, परमेश्वराकडून परिपूर्ण क्षमा अनुग्रहित होते, तो अतुल्य, स्वयंभू, सर्वांचा त्राता, सम्राट आणि सर्वांच्या पापाकडे दुर्लक्ष करणारा होय!’”[४२]

“त्यामुळे कोणाच्याही उणिवा बघू नका; क्षमाशीलतेच्या दृष्टीने बघा. अपूर्णतेची दृष्टी अपूर्णताच पाहते. जी दृष्टी दोषांवर पांघरुण टाकते ती आत्म्याच्या निर्मात्याकडे पहाते.”[४३]

“तुमचे मन कोणावरही नाराज होऊ देऊ नका. जर एखाद्याने त्रुटी केली आणि तुमच्याविरोधात चुकीचे कृत्य केले, तर तुम्ही त्याला त्वरित क्षमा केली पाहिजे.”[४४]

____

____

____

आणि खालील उद्धरणे प्रामाणिकपणाच्या मानकांचे वर्णन करतात ज्याची आपण आकांक्षा बाळगतो:

“म्हणा: प्रामाणिकपणा, सद्गुण, सुज्ञपणा आणि एक संत चरित्र मानवाच्या उत्कर्षाचे कारण असते, तथापि अप्रामाणिकपणा, दांभिकता, अज्ञान आणि ढोंगीपणा त्याच्या अनादरास कारणीभूत ठरते.”[४५]

“हे परमेश्वराच्या शहरांतील मित्रांनो आणि ईश्वराच्या भूमीत निवासित प्रियजनांनो! हा अत्याचारपीडित तुम्हाला प्रामाणिकपणा आणि धार्मिकतेची आज्ञा देतो. त्यांच्याद्वारे मानवास श्रेष्ठता प्राप्त होतो आणि समस्त सृष्टीसमोर सुरक्षिततेचे दरवाजे उघडले जातात. धन्य आहे तो मानव, जो त्यांच्याशी घट्टपणे चिकटून राहतो, आणि त्यांचे सद्‌गुण ओळखतो आणि जो त्यांचे स्थान नाकारतो त्याला धिक्कार असो.”[४६]

“सत्यत:, विश्वासपात्रता, सुज्ञपणा आणि प्रामाणिकपणा, हे परमेश्वराच्या निर्मितीसाठी अत्युत्तम अलंकार आहेत. अशी सभ्य वस्त्रे प्रत्येक मंदिराला शोभणारा पोशाख आहेत. आनंदित आहेत ते, जे हे समजतात आणि दैवावान आहेत ते, जे असे सद्‌गुण प्राप्त करतात.”[४७]

____

____

____

वरील प्रत्येक संचांतून किमान एक उद्धरण कंठस्थ करण्याचा प्रयत्न करा.

विभाग १२

आता या चार पाठांमधील कथा आपल्या विद्यार्थ्यांना वरील आध्यात्मिक गुणांची माहिती कशाप्रकारे देतात ते पाहूया.

पाठ ९ मधील कथा अब्दुल–बहा काही श्रीमंत अभ्यागतांना भेटल्यावर घडलेल्या एका घटनेचे वर्णन करते; हे मुलांसाठी त्यांची पूर्ण नम्रता स्पष्ट करेल. अब्दुल–बहा ह्यांना थाटामाटात आणि दिखाव्यात राहणे आवडत नव्हते ही या कथेची मध्यवर्ती कल्पना आहे. या कथेत कश्याप्रकारे त्यांची नम्रता प्रदर्शित करते? अर्थातच, देखाव्याचा विशिष्ट प्रकार –वाडगा, पाणी आणि सुगंधित पंचा– केवळ एक चित्तवेधक तपशील आहे आणि हे आपणास आपल्या कथा सांगण्याच्या मुख्य विषयापासून विचलित होऊ नये. त्याऐवजी निष्कर्षावर भर दिला पाहिजे. अब्दुल–बहा ह्यांची नम्रता आणि इतरांची सेवा करण्याची त्यांची इच्छा याविषयी मुलांची समज आणखी कशाप्रकारे वाढेल?

____

____

____

पाठ १०चा विषय कृतज्ञता आहे, आणि मुले एका महिलेची कथा ऐकतील जी अब्दुल–बहांना भेट देते आणि तिचे सर्व पिडा आणि संकटे त्यांच्यासोबत व्यक्त करण्याचे ठरवते. नंतर अब्दुल–बहा तिची ओळख मिर्झा हैदर–अलीशी करून देतात, ज्याने त्याच्या जीवनात मोठ्या अडचणींचा सामना करूनही, ईश्वराकडून मिळालेल्या सर्व आशीर्वादांबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे कधीही थांबवेले नाही. ही कथा सांगत असतांना,

आपणास आपल्या विद्यार्थ्यांना हे स्पष्ट करावेसे वाटेल की अब्दुल–बहांनी, मिर्झा हैदर–अलीची ओळख या महिलेसोबत योगायोगाने करून दिली नाही. आपणास काय वाटते की त्या महिलेला तिच्या भेटीतून काय शिकायला मिळाले? ही कथा ही शिकवण कशाप्रकारे शिकविण्याचा प्रयत्न करते?

____

____

____

क्षमाशीलता हा पाठ ११ चा मध्यवर्ती विषय आहे आणि आपण आपल्या विद्यार्थ्यांना अब्दुल–बहांविषयी एक कथा सांगाल जी आम्हास दर्शविते देते की आपण ज्यांना क्षमा करतो त्यांच्यावर क्षमेचा प्रभाव होत असतो. या कथेमध्ये अनेक तपशील आहेत जे आपणास स्पष्टपणे सांगावे लागतील, जेणेकरून विद्यार्थी या कथेतील कल्पनांचे क्रम समजू शकतील. यात अक्का शहरामधील राज्यपालाचा समावेश आहे जो अब्दुल–बहा आणि त्या शहरातील त्यांच्या साथीदारांचे मोठे नुकसान करण्यास उतावळा आहे. या कथेत, अब्दुल–बहा त्या राज्यपालाला त्याच्या कृत्याबद्दल क्षमा करतात; सर्वकाही गमावलेल्या त्या राज्यपालाशी ते दयाळूपणे वागतात आणि त्याच्या संकटासमयी त्याला मदत करतात. या कथेतून, आपण ही आशा बाळगायला हवी की, मुलांना जे समजले पाहिजे ते म्हणजे, अब्दुल–बहांनी दर्शविल्याप्रमाणे क्षमा करणे ही गुणवत्ता, आपल्यावर अन्याय करणाऱ्यांबद्दल वाईट भावना आपल्या मनात रेंगाळत ठेवण्यापलीकडे आहे. विद्यार्थ्यांनी ही कल्पना आत्मसात केली आहे किंवा नाही हे कसे समजेल?

____

____

____

पाठ १२च्या कथेमध्ये, विद्यार्थी अब्दुल–बहा एका घोडागाडी चालकाला कसा प्रतिसाद देतात हे पाहतील, जो त्याच्या घोडागाडीच्या प्रवासासाठी अयोग्य किंमतीची मागणी करत असतो. अब्दुल–बहा, दयाळूपणा आणि सौजन्याचे सार असले तरीही, त्यांनी लोकांना कधीही त्यांच्या किंवा इतरांबद्दल अप्रामाणिकपणे किंवा कपटाने वागू दिले नाही. अब्दुल–बहा ह्यांच्या प्रतिसादातून चालकाला काय शिकायला मिळाले असे आपणास वाटते? अप्रामाणिक राहून आपण जे गमावतो, ते चालकाने गमावलेल्या उदार बक्षीसासारख्या कोणत्याही वस्तूपेक्षा कितीतरी महत्वपूर्ण आहे, हे आपण मुलांना समजण्यास कशाप्रकारे मदत कराल?

____

____

____

विभाग १३

आपल्या सहकारी सहभागींसोबत, पाठ ९ ते १२ मधील क्रियाकलाप पार पाडण्याचा सराव संपूर्ण केल्यानंतर, आपण पुढील चार पाठांकडे वळू शकता. असे सुचवले जाते की, पाठ १३ ते १६ साठी, प्रत्येक वर्गाचा प्रारंभ आपण कंठस्थ केलेल्या खालील प्रार्थनेने करावा:

"हे माझ्या दयाळू स्वामी! ही ती सुवासिक फुलझाड आहे जी तुझ्या प्रसन्नतेच्या बागेत वाढली आहे आणि ही ती फांदी आहे जी सत्य ज्ञानाच्या वाटिकेमध्ये दृष्यमान झाली आहे. हे औदार्याच्या स्वामी, तुझ्या प्राणदायी वायूलहरींच्याद्वारे ती सातत्याने आणि सदोदित ताजी होत राहील असे कर आणि हे तू दयाळू स्वामी, तुझ्या कृपेच्या मेघांच्या वृष्टीने तिला हरभरीत, ताजी व जोमदार बनव!

सत्यत: तू सर्व–वैभवशाली स्वामी आहेस."[४८]

पाठ १३ ते १६ साठी खाली एक प्रार्थना दिली आहे जी मुले कंठस्थ करून म्हणायला शिकतील. त्यांना प्रार्थनेचे महत्त्व समजण्यास मदत करण्यासाठी, आपण नवीन किंवा अपरिचित असतील असे कोणतेही शब्द किंवा वाक्यांशे ओळखावीत आणि त्यांना समजावून देण्यासाठी योग्य वाक्ये सादर करावीत. अर्थातच, जर ते या प्रार्थनेतील संकल्पना सहजपणे समजून घेतील, तर आपण या पाठांमधील कंठस्थ केलेल्या प्रार्थना पठण करत असताना त्याच्याशी प्रतिध्वनित होईल.

"हे स्वामी! तुझ्या नानाविध कृपांच्या बागेमध्ये या नाजुक रोपट्याचे रोपण कर, तुझ्या प्रेमळ दयेच्या झऱ्यामधून त्याचे सिंचन कर आणि तुझ्या कृपेच्या व अनुग्रहाच्या वृष्टीद्वारे ते एका मोहक तरुमध्ये वाढावे असे औदार्य प्रदान कर.

तू सामर्थ्यशाली आणि शक्तिमान आहेस."[४९]

____

____

____

विभाग १४

आपण आपल्या सहभागींसोबत नेहमीच्या पद्धतीने प्रत्येक पाठाचे वाचन केल्यानंतर, १३ ते १६ पाठांमध्ये संबोधित केलेले गुण खाली नमूद करा.

पाठ १३: ————————————————————————

पाठ १४: ————————————————————————

पाठ १५: ————————————————————————

पाठ १६: ——————————————————————————————————————

जसे आपण पूर्वी केले आहे, त्याप्रमाणे खालील उद्धरणे आपणास या पाठांमध्ये चर्चा केलेल्या आध्यात्मिक गुणांवर अधिक चिंतन करण्याची संधी देईल.

अनुकंपा दर्शविण्याच्या महत्तेबद्दल, आम्ही वाचतो:

“अनुकंपेचे दीपक प्रज्वलित कर जेणेकरून अंत:करणे शुद्ध आणि पवित्रमय होतील आणि ते तुझ्या संपुष्टीमधून वाटा आणि भाग प्राप्त करू शकतील.”[५०]

“अनुकंपित व्हा, जेणेकरून तुमची कृती दिपकापासून ओतझोत होणाऱ्या प्रकाशासमान तेजस्वी असेल.”[५१]

“तुम्ही एकाच वृक्षाची फळे आणि एकाच शाखेची पाने आहात; तुम्ही सर्व मानवजातीप्रति अनुकंपित आणि दयाळू व्हा.”[५२]

“याक्षणी परमेश्वराच्या प्रियतमांनी ईश्वराच्या या निर्देशांचे पालन करण्यासाठी उद्भवले पाहिजे: त्यांना, मानवजातीच्या बालकांसाठी एक दयाळू पिता, तरुणांसाठी अनुकंपित बंधू आणि वर्षानुवर्षे यातनाग्रस्तांसाठी आत्म—नाकारणारे अपत्य होऊ द्या.”[५३]

——————————————————————————————————————

——————————————————————————————————————

——————————————————————————————————————

अनासक्तेच्या गुणवत्तेबद्दल, आम्हास सल्ला दिला जातो:

“माझ्या व्यतिरिक्त अन्य सर्वांपासून अनासक्त व्हा आणि माझ्याकडे अभिमुख व्हा, कारण तुम्ही बाळगलेल्या सर्व गोष्टींपेक्षा तुमच्यासाठी हेच अत्युत्तम होय.”[५४]

“जगाच्या ऐहिक गोष्टी आणि त्याच्या दिखाऊ भूषणात मग्न होऊ नका किंवा त्यांच्याविषयी आसक्ति बाळगू नका. तुमची निष्ठा संपूर्णत: त्या सर्व स्तुत्य, सर्वोच्च परमेश्वराच्या नामसंकिर्तनावर असू द्या.”[५५]

“मानवमात्रासाठी अनासक्तीचे सार आहे की त्याने त्याचा चेहरा परमेश्वराच्या दरबाराकडे उन्मुख करावा, त्या ईश्वराच्या उपस्थितीत प्रवेश करावा, त्याची मुखाकृती निरखावी आणि त्याचे सम्मुख एक साक्षीदार म्हणून उभे राहावे.”[५६]

“अनासक्ति सूर्याप्रमाणे आहे, ज्या कोणत्या अंत:करणात ती प्रकाशते, लोभीपणा व स्वार्थीपणाचा अग्नि ती शमविते. ज्याची दृष्टि प्रज्ञेच्या प्रकाशाने उज्ज्वल झाली आहे, तो खात्रीने जगापासून व

त्याच्या डामडौलापासून स्वत:ला अनासक्त करील. जग आणि त्यातील निष्कृष्टता यांनी तुम्ही दु:खी होऊ नका. केवळ तोच आनंदी आहे जो धनसंपत्तीच्या दिखावू वैभवाने किंवा दारिद्र्याच्या दु:खाने भारावून जात नाही."[५७]

____

____

____

खालील उद्धरणे आम्हास संतुष्टीच्या गुणांबद्दल सांगतात:

"हे मानव पुत्रा! अंतराळाच्या असीमतेमधून तू वेगाने गेलास आणि स्वर्गाचा विस्तार ओलांडलास तरी आमच्या आदेशापुढे शरणागती आणि आमच्या मुखारविंदासमोर विनम्रता याशिवाय तुला शांती मिळणार नाही."[५८]

"हे मनोविकारांच्या साररूपा! सर्व लोभलालसा सोड आणि संतोष प्राप्त कर; कारण लोभी सदोदित वंचित राहिले आहेत आणि आत्मसंतुष्ट सदैव प्रेम व स्तुतीप्राप्त राहिले आहेत."[५९]

"म्हणून, मौन सम्मति आणि स्वीकृतीची वाट चोखाळावी. कोणत्याही अडचणीस तुझ्या ह्रदयाला दु:खी करू देऊ नकोस किंवा तुझी आशा कोणत्याही भौतिक उपहारावर खिळवू नकोस. ईश्वराने जे काही इच्छिले आहे त्यामध्ये तू आनंदित आणि संतुष्ट राहा जेणेकरून तुझ्या अंत:करणास व आत्म्यास प्रशांती लाभावी आणि अंतस्थ तत्वाने आणि अंतरात्म्याने खऱ्या आनंदाची अनुभूती घ्यावी."[६०]

____

____

____

खालील उद्धरणे दयाळूपणाबद्दलची आपली समज प्रकाशित करतात:

"माझ्या परम प्रसन्नतेच्या नंदनवनात तुम्हास सदैव स्नेहभाव आणि मतैक्याने सुसंवादित असलेले पाहण्याची आणि तुमच्या कृत्यातून मित्रत्व आणि ऐक्य, प्रेमळमय दयाळूपणा आणि स्नेहभावाचा सुगंध प्राप्त करण्यास आम्ही उत्सुक आहोत."[६१]

"तुम्ही अंत:करणपूर्वक दयाळू व्हा, केवळ दिखाऊपणे नव्हे. परमेश्वरावर मन:पूर्वक प्रेम करणाऱ्या प्रत्येक भक्ताने आपले लक्ष या गोष्टींवर एकवटले पाहिजे: मनुष्यावर प्रभुची दया होण्यासाठी; परमेश्वराची कृपा होण्यासाठी. आपल्या जीवन यात्रेत भेटणाऱ्या प्रत्येक सहयात्रेकरूसाठी काही ना काही त्यास लाभ होईल असे सहकार्य करा."[६२]

"...हे लक्षात असूनही की ते परमेश्वराच्या विरुद्ध आहे, मानवांनी एकमेकांप्रती अन्यायी व निर्दयी का असावे? परमेश्वर आपल्यावर प्रेम करतो, मग आपण वैर आणि द्वेष का करावा? जर ईश्वराने सर्वांवर प्रेम केले नसते, तर त्याने आम्हास निर्माण, प्रशिक्षित केले नसते आणि सर्वांसाठी तरतूद केली नसती. प्रेममय–दया हे दैवी धोरण आहे."[६३]

"केवळ शब्दांनी मैत्रीभाव दर्शवून मानू नका, तुम्ही ज्यांच्या ज्यांच्या सहवासात याल, त्या सर्वांप्रती प्रेममय दयाळूपणाने तुमचे अंतःकरण प्रज्वलित होऊ द्या."[६४]

____

____

____

वरील प्रत्येक संचांतून किमान एक उद्धरण कंठस्थ करण्याचा प्रयत्न करा.

विभाग १५

पाठ १३ ते १६ मध्ये संबोधित केलेल्या आध्यात्मिक गुणांची आपली समज दृढ केल्यानंतर, कथा पुन्हा वाचा आणि आपल्या गटासोबत खालील प्रश्नांवर चर्चा करा.

पाठ १३ चा विषय आहे अनुकंपा, आणि आपण ज्या कथेचे वर्णन कराल ते एका महिलेविषयी आहे. जेव्हा त्या महिलेने भेटीच्या आशेने अब्दुल–बहांचे दार ठोठावले तेव्हा तिला परत जाण्यास सांगितले गेले कारण त्या स्त्रीने भेटीची वेळ आधीच ठरवून घेतली नव्हती. या कथेचा कोणता भाग त्या स्त्रीबद्दल अब्दुल–बहांची अनुकंपा दर्शवतो? कोणते तपशील मुलांना या कथेचे अनुसरण करण्यास आणि हे समजण्यास मदत करतील की एक दयाळू अंतःकरण, जरी ते सर्वांसाठी समानतेने चिंतित असले तरीही, ज्यांना त्रास, दुःख किंवा अडचण आहे त्यांच्यासाठी ते विशेषतः संवेदनशील आहे?

____

____

____

पाठ १४ अनासक्ति या आध्यात्मिक गुणावर केंद्रित आहे. ही कथा दोन मित्रांविषयी आहे जे पवित्र भूमीच्या प्रवासाला जाण्याचा निर्णय घेतात, त्यापैकी एक श्रीमंत आहे आणि दुसरा गरीब. अर्थातच, अनासक्तीच्या गुणाबद्दल अंतर्दृष्टी प्राप्त करण्यासाठी, मुलांनी हे ओळखणे आवश्यक आहे की पवित्र भूमीचा प्रवास हा ईश्वराच्या समीप येण्याचे प्रतीक आहे. आपली इच्छा मुलांनी हे समजून घ्यावे असेल, की अनासक्ती, आपल्याजवळ किती जास्त किंवा किती कमी भौतिक संपत्ती आहे यावर अवलंबून नसते, तर

आपली संपत्ती आपल्याला ईश्वराजवळ जाण्यापासून रोखू देते किंवा नाही यावर अवलंबून असते. ही समज वाढवण्यासाठी ही कथा कशाप्रकारे मदत करेल?

____

____

____

पाठ १५ मधील कथा मुलांना समाधानी असणे या गुणाची अंतर्दृष्टी प्रदान करेल, जो मुख्य विषय आहे. अब्दुल–बहा त्यांच्या सोबत्यांना सांगतात की, अक्काच्या तुरुंग–शहरात ते कैदी असताना ते आनंदित होते कारण त्यांनी त्यांचे ते दिवस सेवेच्या मार्गात घालवले होते. या विधानाचा, विद्यार्थ्यांना समाधानी असणे याविषयी आकलन करण्याचा कशाप्रकारे परिणाम होईल? ते कशाप्रकारे समजतील की, अब्दुल–बहा शारीरिकदृष्ट्या तुरुंगवासात असले तरीही, त्यांचे चैतन्य कधीही बंदिस्त होऊ शकले नाही?

____

____

____

पाठ १६ मधील कथा कथन करताना, जी अक्कामधील एक अशा व्यक्तीविषयी आहे जो क्रोध आणि द्वेषाने ग्रस्त झाला होता, आपणास काही तपशीलांवर भर देणे आवश्यक असेल; अन्यथा ही कथा दयाळूपणाच्या मुख्य बोधाशी कशाप्रकारे संबंधित आहे, हे समजण्यास विद्यार्थी चुकू शकतात. हे तपशील काय आहेत? इतका वेळ क्रोध आणि द्वेषाला त्याच्या मनात धरून ठेवलेल्या व्यक्तीला अब्दुल–बहा कोणता पाठ शिकवतात?

____

____

____

विभाग १६

ही आशा आहे की पाठ १३ ते १६ चे आपले विश्लेषण फलदायी होते आणि आपण व आपल्या सोबती सहभागींनी विविध घटकांचा एकत्रितपणे सराव करण्याचा आनंद घेतला. १७ ते २० च्या पाठांबद्दल, आपण प्रत्येक वर्गाचा प्रारंभ कंठस्थ केलेल्या खालील प्रार्थनेने करू शकाल:

> **"हे माझ्या परमेश्वरा! हे माझ्या परमेश्वरा! हा तुझा सेवक तुझ्याकडे वेगाने सरसावला आहे, तुझ्या प्रेमाच्या वाळवंटात उत्कंठेने भटकत आहे, तुझ्या सेवेच्या मार्गावर चालत आहे, तुझ्या कृपेची आशा**

बाळगत आहे, तुझ्या अनुग्रहांची अपेक्षा करीत आहे, तुझ्या अधिराज्यावर विसंबून आहे आणि तुझ्या देणगीच्या अमृताने धुंद झाला आहे. हे माझ्या ईश्वरा! तुझ्या प्रति त्याच्या स्नेहाचा उत्साह, तुझ्या स्तवनाचे त्याचे सातत्य आणि तुझ्या प्रति त्याच्या प्रेमाची आतुरता वाढव.

सत्यतः, तू महाऔदार्यशाली आहेस, तू अमर्याद अनुग्रहाचा स्वामी आहेस. तुझ्याशिवाय क्षमाशील, दयानिधी अन्य कोणी परमेश्वर नाही."[६५]

या पाठांमध्ये, मुले खाली दिलेली प्रार्थना कंठस्थ करण्यावर लक्ष केंद्रित करतील, आणि आधीप्रमाणे आपण हे नमूद कराल आणि खात्री कराल, की ते कंठस्थ करत असलेल्या शब्दांची थोडीफार समज त्यांना कशाप्रकारे मिळेल. ही प्रार्थना मागील प्रार्थनांपेक्षा थोडी लांब आहे, आणि जर मुलांना ती किंवा इतर कोणत्याही, दिलेल्या चार पाठांमध्ये कंठस्थ करणे आव्हानपूर्वक असेल, तर आपण आवश्यक असेल ते समायोजन करावे.

"हे माझ्या परमेश्वरा! तुझे नाम माझे आरोग्य आहे आणि तुझे स्मरण हाच माझा उपचार आहे. तुझे सान्निध्य माझी आशा आहे आणि तुझ्या विषयीचे प्रेम माझी सोबत आहे. तुझी माझ्यावरील दया माझे आरोग्य आहे व मला इह व परलोकी सहाय्यक आहे. तू खरोखर सर्वकृपामय, सर्वज्ञ, सर्व बुद्धिमान आहेस."[६६]

____

____

____

विभाग १७

१७ ते २० पाठांचे आपले पुनरावलोकन प्रारंभ करण्यासाठी, नेहमीप्रमाणे ते एका वेळी एक वाचा आणि मुलांसोबत आपण त्यामध्ये कोणते आध्यात्मिक गुण शोधणार आहात ते लिहा.

पाठ १७: ——————————————————————————

पाठ १८: ——————————————————————————

पाठ १९: ——————————————————————————

पाठ २०: ——————————————————————————

खाली काही उद्धरणे दिलेली आहेत जे आपणास आणि आपल्या सहकारी सहभागींना वरील गुणांचे महत्त्व समजण्यास मदत करतील. हे लक्षात ठेवले पाहिजे की केवळ व्यक्तीच्या जीवनाच्या दृष्टीकोनातूनच

चर्चा करू नये; आपल्यासारख्या लहान मुलांच्या शिक्षकासाठी त्यांचा काय अर्थ आहे याचादेखील विचार आपण केला पाहिजे.

धैर्य या विषयाच्या गुणवत्तेवर, आम्हास प्रोत्साहन दिले जाते:

"पवित्र साम्राज्याकडे संपूर्णपणे वळण्यासाठी तुम्ही शक्य तितके प्रयत्न करा, जेणेकरून तुम्हास अंगभूत धैर्य आणि आदर्श शक्ती प्राप्त होईल."[६७]

"विदीर्ण अंत:करणासाठी तुम्ही सांत्वनाचे स्रोत व्हा. वाटसरुंसाठी तुम्ही आश्रयस्थान व्हा. भयग्रस्त व्यक्तीसाठी तुम्ही धैर्याचे स्रोत व्हा. अशा प्रकारे, परमेश्वराच्या कृपेने आणि साहाय्याने मानवजातीच्या उल्हासाचा दर्जा जगाच्या केंद्रभागी उंचावला जाऊ शकेल आणि सार्वत्रिक कराराची पताका फडकवता येईल."[६८]

____

____

____

आशावादाच्या महत्त्वाविषयी, आम्ही वाचतो:

"तुझी सर्व आकांक्षा परमेश्वरावर निश्चित ठेव आणि त्याच्या अक्षय कृपेवर निर्भर रहा. त्याच्याशिवाय अन्य कोण आहे जो, निर्धनास सधन आणि पददलितास त्याच्या हीनत्वापासून विमुक्त करू शकतो?"[६९]

"हे धुळीच्या चलत स्वरूपा! मी तुझ्याशी सुसंवाद इच्छितो, परंतु तू माझ्यावर विश्वास ठेवला नाहीस. तुझ्या विद्रोहाच्या तलवारीने तू आपल्या आशेचा वृक्ष तोडून टाकला आहे. सदासर्वकाळी मी तुझ्याजवळ आहे, परंतु अद्यापही तू माझ्यापासून दूर आहेस. अविनाशी वैभव मी तुझ्यासाठी निवडले आहे, तरी अमर्यादित लज्जा तू तुझ्यासाठी निवडली आहेस. तेव्हा अजूनही वेळ आहे, परत ये आणि तुझी संधी दवडू नकोस."[७०]

"मनुष्य सर्व परिस्थितीत परमेश्वरी आशीर्वादांच्या समुद्रात विसर्जित आहे. म्हणून, कोणत्याही परिस्थितीत निराश होऊ नका आणि तुमच्या आकांक्षांवर ठाम राहा."[७१]

"जर मन ईश्वराने प्रदान केलेल्या आशीर्वादांपासून पराङ्मुख होईल तर ते आनंदाची आशा कशी ठेवू शकेल? जर ते ईश्वराच्या कृपेवर आपली अपेक्षा आणि श्रद्धा ठेवत नसेल तर त्यास विश्रांती कोठे मिळेल? तुम्ही परमेश्वरावर विश्वास ठेवा! कारण त्याचे औदार्य चिरकालीन आहे आणि त्याचे आशीर्वाद अत्यंत उत्कृष्ट असतात."[७२]

————————————————————————————————

————————————————————————————————

————————————————————————————————

आणि विश्वासपात्रतेबद्दल, पवित्र लिखाणे आम्हास सांगतात:

“हे लोकहो! या दिनी परमेश्वराच्या दृष्टीत सर्वात उत्कृष्ट परिधान विश्वासपात्रता आहे. सर्व औदार्य आणि सन्मान त्या आत्म्यास प्राप्त होईल जो स्वत:स या सर्वोत्कृष्ट अलंकाराणे सजवतो.”[७३]

“विश्वासपात्रता हा मानवतेच्या शहराचा बालेकिल्ला आहे आणि मानवी मंदिराची दृष्टी आहे. जो कोणी तिच्यापासून वंचित राहतो तो ईश्वराच्या सिंहासनापुढे एक दृष्टीहीन म्हणून गणला जाईल.”[७४]

“प्रत्येक भूमीमध्ये तुम्ही ईश्वराच्या विश्वासपात्रतेचे प्रकटरूप राहा. हा गुण तुम्ही एवढ्या परिपूर्णतेने प्रतिबिंबित करावा की जर तुम्हास सोन्याच्या राशीने भरलेच्या नगरामधून प्रवास करावा लागला तर तुमची नजर एकाही क्षणासाठी त्याच्या मोहाने विलोभित होऊ नये.”[७५]

————————————————————————————————

————————————————————————————————

————————————————————————————————

आणि प्रज्वलित करण्याबाबत, आम्हास खालील उद्धरणे संबोधन करतात:

“हे मित्रांनो! ह्या दिनामध्ये तुम्ही सर्व ईश्वराच्या प्रेमाच्या अग्नीने एवढे प्रदीप्त असलेच पाहिजे की त्याची उष्णता तुमच्या समस्त धमन्यांमध्ये, तुमच्या हातपायांमध्ये व तुमच्या शरीराच्या अंगाप्रत्यंगांमध्ये व्यक्त असली पाहिजे आणि जगाचे लोक ह्या उष्णतेद्वारे प्रज्ज्वलित केले जावेत आणि प्रियतमाच्या क्षितीजाकडे उन्मुख व्हावेत.”[७६]

“जगाच्या अंतर्यामी प्रज्वलित असलेल्या ह्या अनंत अविनाशी अग्नि ज्वालेच्या ज्योतीने तुमच्या आत्म्याला तेजस्वी ठेवा की जेणेकरून विश्वाची जलाशये त्याच्या उत्साहावर परिणाम करण्यास असमर्थ ठरतील.”[७७]

“ह्या अनंत अग्नीच्या ज्वालेने तू तेजाने प्रज्जवलित हो जी सर्वदयाळू परमेश्वराने निर्मितीच्या अंतरतम अंत:करणामध्ये चेतविली आहे, जेणेकरून तुझ्याद्वारे त्याच्या प्रेमाची उष्णता त्याच्या कृपापात्रांच्या अंत:करणामध्ये उत्तेजित व्हावी. माझ्या मार्गामध्ये अनुगमन कर आणि सर्वसमर्थ, अत्युच्च अशा माझ्या नामाच्या स्मरणाद्वारे मानवमात्रांची अंत:करणे आनंदविभोर कर.”[७८]

"प्रेमाग्नी पेटव आणि इतर सर्व काही जाळून टाक; तद्नंतर आपले पाऊल प्रियकरांच्या या भूमीत ठेव."[७९]

____

____

____

वरील प्रत्येक संचातून किमान एक उद्धरण कंठस्थ करण्याचा प्रयत्न करा.

विभाग १८

आता आपण पाठ १७ ते २० मधील कथांकडे वळूया. प्रत्येकाचे पुन्हा वाचन केल्यानंतर, आपल्या गटातील सोबती सहभागींसोबत खालील प्रश्न विचारात घ्या.

पाठ १७ मध्ये आपण अली–अस्कर या व्यापाऱ्याविषयी कथा सांगाल, ज्याला भ्रष्ट अधिकाऱ्याने धमकावले तरीही, त्यास खोटे बोलण्यास आणि फसवणूक करण्यास राजी केले जाऊ शकले नाही. मुलांना आधीच माहीत आहे की खोटे बोलणे हे परमेश्वराला शोभणारे नाही. या कथेमुळे त्यांना परमेश्वराच्या शिकवणींचे पालन करणे हे धैर्याचे स्त्रोत कसे आहे हे पाहण्यास सक्षम करेल, जो या पाठाचा बोध आहे. कथेचे कोणते भाग त्यांना हे समजण्यास मदत करतील? जर मुलांनी कथेचे अनुसरण करून हा महत्त्वाचा मुद्दा समजून घ्यायचा असेल, तर ही घटना सांगत असतांना आपल्यासाठी कोणते विषय महत्त्वाचे असतील?

____

____

____

पाठ १८ हा आशावादाच्या गुणाविषयी आहे आणि आपण मुलांना एका निराश असलेल्या व्यक्तीची कथा सांगाल ज्याची आशा अब्दुल–बहांनी पुनर्संचयित केली होती. अब्दुल–बहा त्या व्यक्तीवर दयाळूपणाचा वर्षाव करतात आणि त्याला आठवण करून देतात की तो परमेश्वराच्या साम्राज्यात एक धनवान व्यक्ती आहे. परमेश्वराच्या साम्राज्यात धनवान असण्याचा अर्थ असा नाही की आपल्याकडे मोठ्या प्रमाणात भौतिक संपत्ती आहे. याचा अर्थ काय? अब्दुल–बहा कशाप्रकारे त्या व्यक्तीचा ईश्वराच्या कृपेवर विश्वास वाढवतात? ईश्वरावर विश्वास ठेवल्याशिवाय आशावादी राहणे कठीण आहे हे समजून घेण्यासाठी आपण मुलांना कशाप्रकारे मदत कराल?

____

____

____

विश्वासपात्रता हा पाठ १९ चा विषय आहे आणि या गुणाचे महत्त्व स्पष्ट करण्यासाठी आपण आपल्या विद्यार्थ्यांना मुहम्मद—ताकी या व्यक्तीविषयी कथा सांगाल, ज्यास अब्दुल—बहांनी पवित्र भूमीमध्ये पत्रव्यवहार प्राप्त करणे आणि पाठवण्याचे काम करण्यास नियुक्त केले होते. या कथेचे वर्णन करत असताना आपणास अनेक विषय लक्षात ठेवावे लागतील जेणेकरुन विद्यार्थी या कथेतील मुख्य कल्पना चुकवू नयेत. त्या काय आहेत? मुहम्मद—ताकीचे वर्णन करत असताना, आपण "विश्वसनीय" आणि "विसंबण्याजोगा" असे शब्द वापराल. एकाच वेळी निष्काळजी आणि विश्वासपात्र असणे शक्य आहे असे आपणास वाटते का?

____

____

____

थॉमस ब्रेकवेलचे व्यक्तिमत्व पाठ २० मधील कथेच्या केंद्रस्थानी आहे, जे प्रज्वलित करणे या विषयावर आधारित आहे. प्रज्वलित मेणबत्ती, तेजस्वी ज्वाला, प्रखर अग्नी हे रूपक अनेकदा पवित्र लेखनात वापरले जाते, जेणेकरुन आम्हास प्रज्वलित करण्याची गुणवत्ता समजून घेण्यात मदत होईल —परमेश्वराप्रती आपल्या अंत:करणात असलेल्या प्रेमाची तीव्रता. आपणास आत्मविश्वास असायला हवा की, या रूपकातून आपल्या विद्यार्थ्यांना प्रज्वलित होणे म्हणजे काय हे समजेल. मुलांमध्ये, अमूर्त विचार करण्याची क्षमता लहानपणापासूनच असते आणि जसजसे त्यांच्या भाषेत सुधार होतो तसतशी ती विकसित होते. हे विचार लक्षात घेऊन, थॉमस ब्रेकवेलला परमेश्वराच्या प्रेमाग्नीने कशाप्रकारे प्रज्वलित गेले हे या कथेमध्ये कोणते भाग दर्शवितात ते ओळखा. या कथेला आकर्षक बनवणारे काही विषय कोणते आहेत?

____

____

____

विभाग १९

असे गृहीत धरले जाते की आपण आणि आपल्या सहकारी सहभागींनी पाठ १७ ते २० मधील घटकांचा सराव करून प्रेरणा घेतली आहे आणि आपण आता श्रेणी १ मधील अंतिम चार पाठ, २१ ते २४ कडे जाण्यासाठी तयार आहात. आपणास प्रत्येक वर्गाची सुरवात, आपण कंठस्थ केलेल्या खालील प्रार्थनेचे पठन करून करावी असे वाटेल.

"मम अंतरी शुद्ध हृदय निर्माण कर, हे माझ्या परमेश्वरा, आणि माझ्या अंतर्यामी शांत चित्त पुलकित कर, हे मम आशा स्वरूपा! समर्थ चैतन्याने तव धर्मकार्यात तू मला निष्ठावंत कर, हे मम सर्वोत्तम प्रियतमा, आणि तव वैभव प्रकाशाने मला आपला मार्ग प्रगट कर, हे मम आकांक्षित ध्येयस्वरूपा! तव अगम्य शक्तीने मला आपल्या पवित्र स्वर्गाकडे उन्नत कर, हे मम अस्तित्व स्त्रोता, आणि तव

अनंताच्या समीर लहरींनी मला आनंदमय कर, हे मम परमात्मन! तव चिरंतन सुस्वरांनी मजवर शांती प्रसारित होवो, हे मम सुह्रदा, आणि तव सनातन स्वरूपाच्या धनराशींनी तुझ्या व्यतिरिक्त अन्य सर्वांपासून मी मुक्त होवो, हे मम स्वामी, आणि तव परम पावन दिव्य सारतत्वाच्या प्रकटीकरण सुवार्तेने मला परमानंद लाभो, हे रहस्यांच्या अतिरहस्या व व्यक्ताच्या अतिव्यक्त स्वरूपा!"[८०]

या श्रेणीत विद्यार्थी कंठस्थ करतील यासाठी अंतिम प्रार्थना खाली दिली आहे. जरी त्यांना त्याचे बरेचसे महत्त्व सहजपणे समजले असले तरी, त्यांना नवीन किंवा अपरिचित वाटणारे कोणतेही शब्द किंवा वाक्यांश कशाप्रकारे स्पष्ट करावे ते आपण ठरवावे.

"हे तू दयाळू स्वामी! मी एक लहान बालक आहे, मला साम्राज्यात प्रवेश देऊन उत्कर्षित कर. मी ऐहिक आहे, मला स्वर्गीय कर; मी निम्न जगाचा आहे, मला वरिष्ठ साम्राज्याशी संबंधित होऊ दे; मी खिन्न आहे, मला तेजस्वी होऊ दे; मी भौतिक आहे, मला आध्यात्मिक कर, आणि असे अनुदान दे की मी तुझ्या असीम कृपा व्यक्त कराव्यात.

"तू सामर्थ्यशाली, सर्व प्रेममय आहेस."[८१]

____

____

____

विभाग २०

श्रेणी १ मध्ये आपण शिकवत असलेले शेवटचे चार पाठ वाचा, नेहमीप्रमाणेच, आपण आपल्या विद्यार्थ्यांसोबत काही उद्धरणे सामायिक कराल जी विद्यार्थी कंठस्थ करतील, त्याकडे विशेष लक्ष द्याल. प्रत्येक पाठ कोणत्या गुणवत्तेवर केंद्रित आहे ते नमूद करा.

पाठ २१: ____

पाठ २२: ____

पाठ २३: ____

पाठ २४: ____

खालील उद्धरणे आपणास आणि आपल्या गटातील इतर सहभागींना या पाठांमध्ये संबोधित केलेल्या आध्यात्मिक गुणांवर एकत्रितपणे विचार करण्याची संधी देईल, जसे आपण मागील पाठांमध्ये केले आहे.

तेज या गुणाच्या महत्तेबद्दल, पवित्र लेख आम्हास सांगतात:

"हे तू परमेश्वराच्या प्रेमाची ज्योत! किरणांनी प्रकाश विखुरला पाहिजे आणि सूर्याचा उदय झाला पाहिजे; पौर्णिमेचा चंद्र प्रकाशला पाहिजे आणि तारा चमकला पाहिजे. आणि तू एक किरण आहेस म्हणून, तुला प्रकाश आणि ज्ञान प्रदान करण्यास, क्षितिजे उजळण्यास आणि ईश्वराच्या प्रेमाग्नीने जगाला प्रज्वलित करण्यास सक्षम करण्यासाठी, परमेश्वराकडे याचना कर. मी आशा करतो की तुम्ही असे स्थान प्राप्त करावे, नव्हे, त्या स्थानापेक्षाही पुढले स्थान मिळवावे. त्या परमेश्वराची महिमा तुम्हास प्राप्त होवो."[८२]

"हे लोकहो, एकमेकांबरोबर औज्वल्याने आणि आनंदाने राहा."[८३]

"सर्व–प्रेमळ परमेश्वराने दैवी प्रकाश चोहोकडे पसरवण्यासाठी आणि त्याच्या शब्द, कृती आणि जीवनाद्वारे जग प्रज्वलित करण्यासाठी मानवाची निर्मिती केली आहे."[८४]

"मानवतेची सेवा हीच परमेश्वराची सेवा आहे. दैवी साम्राज्याचे प्रेम आणि तेज तुमच्याद्वारे सर्वत्र उत्सर्जित होऊ द्या जोपर्यंत तुमच्याकडे पाहणारे सर्व त्याच्या प्रतिबिंबाने प्रदीप्त होत नाहीत. त्यांच्या स्वर्गीय स्थानाच्या उदात्ततेमध्ये ताऱ्यांसमान, तेजस्वी आणि चकाकणारे व्हा."[८५]

____

____

____

खाली दिलेल्या उद्धरणांमधून, आपणास निष्ठावान या गुणाबाबत अंतर्दृष्टी प्राप्त होते:

"परमेश्वराचे वैभव तुझ्यावर, प्रत्येक दृढ आणि अटल हृदयावर आणि प्रत्येक स्थिर आणि विश्वासू आत्म्यावर प्रज्वलित होवो."[८६]

"तुम्ही दयाळू–परमेश्वराच्या दासींना हा संदेश द्या की जेव्हा एखादी कसोटी हिंसक होते तेव्हा त्यांनी अचल आणि बहावरील त्यांच्या प्रेमासाठी ठामपणे उभे राहिले पाहिजे. हिवाळ्यात वादळे येतात आणि प्रचंड वारे वाहतात, परंतु नंतर वसंत ऋतु येतो आणि सर्वकाही सर्वांना बघण्यासाठी सौंदर्यमय होते, टेकड्या आणि कुरणे, सुगंधी वनस्पती आणि लाल फुलांनी ते सुशोभित होते."[८७]

"या पवित्र दिनी, तो मनुष्य आज परमेश्वराच्या महाद्वारी सन्मानित आहे, जो प्रामाणिकतेचे पात्र सर्वांना देतो; जो आपल्या शत्रूसही औदार्याचे रत्न भेट देतो, आणि जो आपल्या हीन छळकर्त्यासही मदतीचा हात सदैव पुढे करतो; जो आपल्या अत्यंत क्रूर शत्रूसाठीही प्रेमळ मित्र म्हणून सिद्ध होतो."[८८]

____

____

____

खालील उद्धरणे आपणास संयम या गुणाबाबत सांगतात:

"हे मानव पुत्रा! प्रत्येक गोष्टीसाठी एक चिन्ह असते. प्रेमाचे चिन्ह म्हणजे माझ्या आज्ञा पाळताना धैर्य आणि माझ्या कसोट्यांत सहनशीलता बाळगणे होय."[८९]

"ते धन्य होत ज्यांची सहनशक्ती दृढ आहे, जे दु:ख आणि आपत्तीत धैर्य बाळगतात, ज्यांच्यावर काहीही ओढवले तर ते विलाप करीत नाहीत आणि जे समर्पणाच्या सन्मार्गाचे अनुसरण करतात."[९०]

"अपरिवर्तनीय फर्मानाने जे आदेशित केले आहे त्यावर संतुष्ट राहा आणि जे संयमाने सहन करतात त्यांच्यापैकी एक व्हा."[९१]

"ज्याने संयमाच्या दोरीशी दृढपणे चिकटून राहण्यासाठी आपले मुखमंडल परम उदात्त क्षितिजाकडे वळविले आहे, ज्याने संकटात सहाय्यक, त्या एकमेव अनिर्बंध परमेश्वरावर सम्पूर्ण श्रद्धा ठेवली आहे, त्याने ईश्वरावर विसंबून राहणे आवश्यक आहे."[९२]

____

____

____

आणि दृढतेच्या संदर्भात आम्ही खालील पवित्र उद्धरणे वाचतो:

"जे शाश्वत सत्य आहे त्यास ओळखल्यानंतर जे सर्वप्रथम आणि सर्वोच्च कर्तव्य त्याने मानवास ठरवून दिले आहे ते म्हणजे त्याच्या धर्मकार्यात दृढता."[९३]

"परमेश्वराच्या धर्मकार्यात तुझी इतकी दृढता असावी की पृथ्वीवरील कोणतीही शक्ती तुला तुझ्या कर्तव्यपालनापासून परावृत्त करू शकणार नाही."[९४]

"परमेश्वराच्या मार्गावर दृढतेने वाटचाल कर, त्या ईश्वराच्या धर्मश्रद्धेत नीटपणे पुढे जा आणि तुझ्या वाणी सामर्थ्याने त्यास सहाय्य कर."[९५]

"अशा प्रकारे दृढतेने पावले टाकून आम्ही दृढश्रद्धेच्या मार्गावर कूच करू शकतो, ज्यामुळे संभाव्यत: परमेश्वराच्या आनंदाच्या माळातून वाहणारी वाऱ्याची झुळूक, आपल्यावर दैवी स्वीकृतीच्या गोड सुगंधाचा वर्षाव करू शकेल आणि त्या परिणामी, आम्ही जे लुप्त होणारे नश्वर आहोत, शाश्वत वैभवाचे साम्राज्य प्राप्त करण्यास समर्थ होऊ."[९६]

"तुम्ही आत्मविश्वास आणि दृढता बाळगा; तुमच्या सेवेंची संपुष्टी स्वर्गीय शक्तींनी केली आहे, कारण तुमचे हेतू उदात्त आहेत, तुमचे उद्देश शुद्ध आणि पात्र आहेत."[९७]

____

____

____

वरील प्रत्येक संचातून किमान एक उद्धरण कंठस्थ करण्याचा प्रयत्न करा.

विभाग २१

आता आपण शेवटच्या चार कथांकडे लक्ष देऊया ज्या आपण आपल्या विद्यार्थ्यांस पठन कराल, ज्यांच्यासोबत आपण अनेक आनंददायी वेळ एकत्रितपणे घालवलेला आहे आणि शिकत असलेल्या विद्यार्थ्यांमध्ये आध्यात्मिक गुणांची वृद्धी करण्याचा प्रयत्न आपण करत आहात. प्रत्येक कथा पुन्हा वाचल्यानंतर, खालील प्रश्नांवर आपल्या गटामध्ये चर्चा करा.

पाठ २१ मध्ये, विद्यार्थी डोरोथी बेकर नामाच्या एका लहान मुलीविषयी कथा ऐकतील, जेव्हा ती अब्दुल–बहांना पहिल्यांदा भेटली होती. कथा ऐकत असताना, विद्यार्थी हे जाणतील की, ती अब्दुल–बहांच्या औज्वल्याशी कशाप्रकारे मोहित होते, जो या कथेचा मुख्य बोध आहे. अब्दुल–बहांच्या औज्वल्याचा डोरोथीवर काय परिणाम होतो? या कथेच्या कथनामुळे मुलांची अब्दुल–बहांकडे ओढ वाढेल अशी आशा आपण कशाप्रकारे करत आहात?

पाठ २२ चा बोध निष्ठा या गुणावर अवलंबून आहे, जो इस्फंदियारच्या कथेद्वारे दर्शविला गेला आहे. या कथेचे कोणते भाग या बोधाशी थेट संबंधित आहेत? इस्फंदियार आणखी कोणते आध्यात्मिक गुण प्रदर्शित करतो जे त्याला निष्ठावान राहण्यास मदत करतात? आपण ही कथा कथन करत असताना कोणते तपशील समाविष्ट कराल?

____

____

____

पाठ २३ संयमाच्या गुणावर लक्ष केंद्रित करतो. या कथेत, ली झिन संयम दाखवतो ज्यावेळी तो त्याच्या पीच फळाच्या झाडाची काळजी घेत असतो जेव्हा ते फळझाड वाढीच्या विविध टप्प्यांतून जात असते —एका लहान बियापासून ते शेवटी फळ देणारे झाड. या कथेमध्ये दीर्घ काळासाठी केलेल्या संयमाने मिळालेल्या आनंदावर भर दिला जातो आणि आपल्या श्रमाचे फळ पाहण्यापूर्वी आपण अनेक वेळा मोठ्या प्रमाणात प्रयत्न केले पाहिजेत हे दर्शविते. मुलांनी अशा प्रकारे संयमाचे आध्यात्मिक गुण पाहणे का महत्त्वाचे आहे? आपल्या विद्यार्थ्यांना कथा कथन करत असताना आपल्या मनात कोणते तपशील स्पष्ट असावेत?

____

____

____

पाठ २४ मध्ये आपण मुलांना अब्दुल—बहांची बहीण बहिया खानूम ह्यांच्या जीवनाविषयी कथा कथन कराल. ही कथा त्यांना दर्शवून देईल की बहिया खानूम ह्यांनी संकटांना तोंड देताना कशाप्रकारे दृढता दाखवली. तथापि, आपली ही इच्छा असेल —मुलांनी हे समजून घेणे आवश्यक असेल— की परमेश्वराच्या प्रेमात दृढ राहणे यामध्ये कोणत्याही एका विशिष्ट संकटावर किंवा अडचणीवर मात करण्यापेक्षा अनेक काही सामील आहे. बहिया खानूम ह्यांच्या जीवनाच्या कथेतून, मुलांना ईश्वराच्या धर्मकार्यात दृढ असण्यासाठी आवश्यक असलेल्या सामर्थ्य आणि स्थिरतेची झलक कशाप्रकारे मिळेल?

____

____

____

विभाग २२

या घटकामध्ये, आपण पहिल्या श्रेणीतील मुलांसोबत कोणकोणत्या आध्यात्मिक गुणांचा शोध घ्याल यावर विचार केला आहे आणि त्यांच्या विकासात योगदान देण्याच्या आशेने तुम्ही त्यांना शिकवत असलेल्या चोवीस पाठांमधील विविध घटकांचा सराव केला आहे. याक्षणी त्या सर्व आध्यात्मिक गुणांविषयी विचार करण्यासाठी अल्पविराम घ्या, जे प्रथम श्रेणीमध्ये आपल्या विद्यार्थ्यांना विकसित होण्यास मदत करण्यासाठी दिलेले आहेत. हे योग्य वाटते की, या सर्वांपैकी, ईश्वराच्या प्रेमात दृढता या बोधाचा विचार करून ते पाठ समाप्त करतील, ज्याप्रकारे, आधी चर्चा केल्याप्रमाणे, हृदयाच्या शुद्धतेवर लक्ष केंद्रित करून प्रारंभ करणे त्यांच्यासाठी महत्त्वाचे असेल. जेव्हा आपण आपल्या प्रथम शिकविण्याच्या प्रयत्नाला सुरुवात करता तेव्हा, आपण यावर वारंवार चिंतन केले पाहिजे की, परमेश्वराच्या प्रेमातील आपली दृढता, आपल्या देखरेखित असलेल्या विद्यार्थ्यांना, त्यांच्यात अप्रगट असलेले सर्व रत्न प्रकट करण्याच्या त्यांच्या निश्चयपूर्वक प्रयत्नात कशाप्रकारे मदतनीस ठरेल.

विद्यार्थ्यांसाठी २४ पाठ

पाठ १

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

जसे की विभाग २ मध्ये सुचविलेले आहे, दैवी आशीर्वाद आकर्षित करण्यासाठी आणि आध्यात्मिक वातावरण तयार करण्यासाठी, आपण कंठस्थ केलेल्या प्रार्थनेचे पठण करून वर्गाचा प्रारंभ करावा. तद्नंतर आपण मुलांना विचारू शकता की त्यांच्यापैकी एखाद्याने एक प्रार्थना कंठस्थ केली आहे काय जी वर्गामध्ये पठण केली जाऊ शकेल. त्यानंतर, ते खालील प्रार्थना कंठस्थ करतील. त्यांना या प्रार्थनेचे महत्त्व समजण्यास मदत करण्यासाठी, ठोस उदाहरणांसह स्पष्ट करणे आवश्यक आहे असे आपणास वाटत असलेले शब्द नमूद करा. अनेक विद्यार्थी ही प्रार्थना सहजपणे शिकतील अशी अपेक्षा आहे, तथापि आपण पुढील तीन वर्गांच्या सुरुवातीला त्यांच्यासोबत याचे पुनरावलोकन केले पाहिजे, जेणेकरून, पाठ ५ पर्यंत जेव्हा ते नवीन प्रार्थना शिकू लागतील तेव्हा ते त्यांच्या हृदयावर आणि मनावर कोरले जाईल.

> **"तो परमेश्वर आहे! हे परमेश्वरा, माझ्या ईश्वरा! मला एका मोत्यासारखे शुद्ध हृदय बहाल कर."**[९८]

या पहिल्या काही पाठांत विद्यार्थी जी प्रार्थना कंठस्थ करणार आहेत ती छोटी असल्याने, पूज्यता आणि प्रार्थनेचे स्वरूप याबद्दल विभाग २ मध्ये नमूद केलेल्या काही कल्पनांविषयी त्यांच्यासोबत चर्चा करण्याच्या अनेक संधी आपणास मिळतील.

ख. गीत

प्रार्थनेसाठी समर्पित कालावधीनंतर, विद्यार्थी खालील गीत गाण्यास शिकू शकतात, जे पाठाचा विषय —हृदयाची शुद्धता, यासंबंधित असलेले उद्धरण एका गाण्याच्या स्वरुपात सादर करते. उद्धरणातील काही शब्द मुलांना कठीण वाटू शकत असल्यामुळे, आपण त्यांना पहिल्या चार ओळी गाणे शिकण्यास मदत करू शकता, आणि नंतर उर्वरित भाग शिकवू शकता.

माझा आद्य उपदेश

हे चैतन्य पुत्रा!
हे चैतन्य पुत्रा!
माझा आद्य उपदेश हा आहे
माझा आद्य उपदेश हा आहे
एक पवित्र दयाळू आणि तेजस्वी हृदय धारण कर
ज्यायोगे तू अनादि अनंत
आणि अनंत सत्तेचा धारक व्हावे

ग. **उद्धरणे** कंठस्थ **करणे**

पुढील क्रियाकलाप म्हणून, विद्यार्थी बहाई पवित्र लेखनातील उद्धरण कंठस्थ करतील. आपण पाठाचा मुख्य विषय आणि कंठस्थ करायचे उद्धरण खालील प्रकारे सादर करू शकता:

> आपली अंत:करणे आरशासारखी असतात. आपण त्यांना नेहमी स्वच्छ ठेवले पाहिजे. एखाद्याबद्दल द्वेष बाळगणे, एखाद्याबद्दल मत्सर वाटणे आणि कोणत्याही कारणास्तव कोणाशीही निर्दयी वागणे —हे आपल्या अंत:करणाच्या आरशाला झाकणाऱ्या धुळीप्रमाणे आहेत. जेव्हा आपले अंत:करण शुद्ध असते, तेव्हा ते परमेश्वराचा प्रकाश आणि त्याचे गुणधर्म —दयाळूपणा, प्रेम आणि उदारता— प्रतिबिंबित करतात आणि आपण इतरांसाठी आनंदाचे कारण बनतो. आपली अंतकरणे पवित्र ठेवण्यास मदत करण्यासाठी, आपण बहाउल्लाह ह्यांचे खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:
>
> **"हे चैतन्य पुत्रा! माझा आद्य उपदेश हा आहे: एक पवित्र दयाळू आणि तेजस्वी हृदय धारण कर..."**[९९]

विद्यार्थी जर उद्धरण चांगल्याप्रकारे समजून घेतील तर त्यांना ते कंठस्थ करणे सोपे वाटेल म्हणून असे सुचविण्यात येते की शब्दांच्या व शब्दसमुहांच्या अर्थावर त्यांचेशी चर्चा करण्यास आपण काही वेळ द्यावा. आपणास सहाय्यक ठरतील अशी काही वाक्ये खाली दिलेली आहेत.

उपदेश

१. एके दिवशी जेरार्ड आणि मेरी काही चित्रे रंगवीत होती. जेरार्डला पिवळ्या रंगकांडीची आवश्यकता होती, परंतु मेरीला ती त्यास द्यायची नव्हती. शिक्षकाने मेरीला सांगितले की तिने रंगकांडी सामायिक करावी. शिक्षकाने मेरीला एक अतुलनीय उपदेश दिला.

२. पॅट्रिशियाला तिचे पैसे मिठाईवर खर्च करावे की एका गोष्टी—पुस्तकावर हे ठरवायचे आहे. तिचे पालक तिला गोष्टी—पुस्तक विकत घेण्याचा उपदेश करतात. तिच्या आईवडिलांनी तिला एक उत्तम उपदेश दिला.

धारण करणे/बाळगणे

१. तिनायेला झोपी जाण्यापूर्वी प्रार्थना वाचणे आवडते. वाचण्यासाठी तिच्याजवळ एक लहानसे प्रार्थना पुस्तक आहे. तिनाये एक लहान प्रार्थना पुस्तक बाळगते.

२. आम्ही आमच्या बागेत अनेक स्वादिष्ट भाज्या उगवतो. आम्ही एक चांगला भूखंड बाळगतो, ज्यामुळे आम्हाला अनेक ताज्या भाज्या मिळतात.

शुध्द हृदय/शुध्द अंत:करण

१. कॅथीला राग आला आणि आणि ती अगॉटला वाईट शब्द बोलली. अगॉट दु:खी झाला परंतु त्याने त्याच क्षणी कॅथीला माफ केले. अगॉट शुध्द हृदय बाळगतो.

२. गुस्तावोला त्याच्याजवळ असलेले बिस्कीट सर्व मुलांसोबत सामायिक करायला आवडतात, अगदी जॉर्जसोबत देखील, जो इतरांशी काहीही सामायिक करत नाही. गुस्तावो शुध्द हृदय धारण करतो.

दयाळू हृदय (दयाळू अंत:करण)

१. जेव्हा तिचे पालक मित्रांना त्यांच्या घरी बोलावतात तेव्हा मिंग लिंग त्यांना आनंदाने जेवण वाढत असते. मिंग लिंगजवळ दयाळू हृदय आहे.

२. श्री. रॉबर्टसन फार वयस्क आहेत. जिम्मी त्यांना त्यांच्या फळबागेतून कापणी केलेली फळे बाजारात नेण्यास मदत करतो. जिम्मीजवळ दयाळू हृदय आहे.

तेजस्वी हृदय (तेजस्वी अंत:करण)

१. जेव्हा मी उदास होतो, तेव्हा माझी आई मला नेहमी उल्हासित करते आणि त्यामुळे मी आनंदित होतो. माझ्या आईजवळ तेजस्वी हृदय आहे.

२. ओबुया आजारी पडतो आणि त्यास सर्ववेळ बिछान्यावर घालवावा लागत आहे. तो पुष्कळशा प्रार्थना म्हणतो, उदास होत नाही आणि आनंद व्यक्त करत राहतो. ओबुयाजवळ तेजस्वी हृदय आहे.

घ. कथा

मुलांनी उद्धरण कंठस्थ केल्यानंतर, आपण त्यांना अब्दुल—बहा ह्यांच्या विषयी खाली दिलेली कथा पठण करू, ज्यामुळे त्यांना हृदयाच्या शुद्धतेचे महत्त्व अधिक प्रमाणात स्पष्ट होईल. आपण हे देखील ध्यानात ठेवावे की, जर आपल्या वर्गातील काही विद्यार्थी अब्दुल—बहांशी अपरिचित असतील, तर सुरुवात करण्यापूर्वी त्यांच्याबद्दल काही शब्द बोलण्यास आपण तयार असले पाहिजे.

> *व्यक्तीच्या अंत:करणात काय आहे हे अब्दुल—बहा नेहमी सांगू शकत असत आणि ज्या लोकांची अंत:करणे शुध्द व तेजस्वी असत त्यांचेवर ते फार प्रेम करीत. एक प्रतिष्ठित महिला होती जिला जेवणासाठी अब्दुल—बहांची पाहुणी होण्याचा मान मिळाला होता. जेव्हा ती अब्दुल—बहा यांचे बुद्धिमत्तेचे शब्द ऐकत बसली होती तेव्हा तिने तिच्यासमोरील पाण्याने भरलेल्या पेल्याकडे पाहिले आणि मनात विचार केला, “अहाहा! किती बरे होईल जर अब्दुल—बहा माझे हृदय प्राप्य करतील आणि त्यास सर्व ऐहिक आकांक्षापासून रिकामे करतील, ज्याप्रमाणे हा ग्लास कोणी तरी घेईल व तो रिकामा करेल आणि त्यास दैवी प्रेम व जाणीवेने भरून टाकतील.”*

तिचा हा विचार केवळ एक क्षणभंगुर होता आणि ती त्याबद्दल काहीही बोलली नाही, तथापि लवकरच असे काही घडले की ज्यामुळे तिला खात्री पटली की ती जो काही विचार करीत होती त्याबद्दल अब्दुल–बहांना माहित झाले होते. जेव्हा अब्दुल–बहा आपल्या भाषणाच्या ओघात होते, तेव्हा ते थोडा वेळ थांबले आणि त्यांनी आपल्या मदतनिसास हळुवारपणे काही तरी सांगितले. अब्दुल–बहांचा मदतनीस हळूच टेबलवरील त्या महिलेच्या स्थानाजवळ आला, त्याने तिचा पेला घेतला, तो रिकामा केला आणि परत तो तिच्यापुढे ठेवला.

थोड्या वेळाने, अब्दुल–बहांनी आपले बोलणे सुरु ठेवत, टेबलावरून पाण्याचे भांडे उचलले आणि आपल्या अत्यंत सहज स्वभावानुसार तो पुढे करून त्या महिलेचा रिकामा पेला हळूहळू पूर्णपणे भरून टाकला. त्यांनी जे काही केले ते कोणाच्याच लक्षात आले नव्हते, तथापि महिलेने जाणले की अब्दुल–बहा तिच्या अंत:करणातील इच्छेला प्रत्युत्तर देत होते. तिचे हृदय अत्यंत आनंदाने भारावून गेले. आता तिला हे समजले की अब्दुल–बहा यांचेसाठी अंत:करणे आणि मन उघड्या पुस्तकांसमान होती जे मोठ्या प्रेमाने व दयाभावनेने त्यांचे वाचन करीत.

च. खेळ: "सामायिक करणे"

पुढील सरावासाठी, कारचा टायर जमिनीवर ठेवा आणि नंतर मुलांना त्यामध्ये एकाच वेळी किती उभे राहू शकतात हे पाहण्यास सांगा. जर टायर उपलब्ध नसेल, तर आपण चटई किंवा टॉवेल किंवा तत्सम वस्तू जमिनीवर ठेवू शकता. आपण ज्या वस्तूची निवड कराल, ती पुरेशी लहान असेल तर हा खेळ वर्गातील मुलांसाठी आव्हानात्मक बनवता येईल.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १

खेळानंतर, आपण मुलांना एकत्र करा आणि प्रत्येकाला रेखाचित्र १ ची एक प्रत द्या, त्यांनी कंठस्थ केलेले उद्धरण पृष्ठाच्या तळाशी आहे हे स्पष्ट करून आणि हे रेखाचित्र पाठाच्या विषयाबद्दल कशाप्रकारे संबंधित आहे याबद्दल आपण आधीच तयार केलेल्या काही शब्दांमध्ये मुलांना स्पष्ट करा.

ज. समापनाच्या प्रार्थना

वर्गाच्या शेवटी, दोन किंवा तीन मुलांना त्यांना माहित असलेली प्रार्थना किंवा कंठस्थ असलेले उद्धरण म्हणायला सांगितले जाऊ शकते. त्यानंतर आपण अंतिम प्रार्थना करू शकता.

पाठ २

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

असे सुचवले जाते की आपण पाठ १ च्या सुरुवातीला कंठस्थ केलेल्या प्रार्थनेसह या आणि पुढील दोन वर्गांचा प्रारंभ करावा. त्यानंतर आपण आधीपासून निवडलेल्या काही मुलांना, त्यांना कंठस्थ असलेल्या

प्रार्थना पठण करण्यास सांगू शकता. तद्नंतर, आपल्या विद्यार्थ्यांना मागील पाठात सादर केलेली प्रार्थना कंठस्थ करण्यास मदत करा.

ख. गीत

पुढील सरावासाठी, विद्यार्थी दोन गीत गाऊ शकतात —एक मागील पाठामधील आणि खाली दिलेले न्यायासंबंधी नवीन गीत, जे या पाठाचा विषय आहे.

एक उदात्त मार्ग

न्याय आहे एक उदात्त मार्ग
न्याय प्रकट करतो एक उजळ दिन
तो आहे गरजूंसाठी एक प्रकाश
सत्कर्मांतून चकाकणारा
खरेच, न्याय आहे एकमेव मार्ग

आम्हाला माहित आहे की अब्दुल—बहा सामायिक करतील
प्रेम दर्शविणे आणि काळजी घेणे
अब्दुल—बहा थोडक्याच वस्तूंमध्ये होते समाधानी
निर्मित करण्यासाठी एक आनंदमय वातावरण
अब्दुल—बहा थोडक्याच वस्तूंमध्ये होते समाधानी

न्यायी होण्यासाठी करावा लागेल आम्हास त्याग
जगण्यासाठी करावे लागेल आमचे प्रेम आणि आनंद सामायिक
आम्हास प्राप्त झालेले आशीर्वाद करून सामायिक
एक अत्युत्तम जग करू आपण साध्य
खरेच, न्याय आहे एकमेव मार्ग

(पहिल्या चरणांच्या गटाची पुनरावृत्ती करा आणि शेवटची ओळ दोनदा गा)

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

वरील दोन गाण्यानंतर, आपण मुलांना बहाउल्लाह ह्यांच्या पावन लेखणीमधून एक उद्धरण कंठस्थ करण्यास प्रोत्साहित कराल. पाठाचा विषय आणि सुचवलेले उद्धरण सादर करण्यासाठी येथे काही कल्पना दिलेल्या आहेत:

> परमेश्वराला न्याय प्रिय आहे. जेथे न्याय असतो तेथे प्रत्येक व्यक्ती जीवनातील चांगल्या गोष्टींचा आनंद घेतो. प्रत्येक मुल शाळेत जाऊ शकते, प्रत्येक कुटुंबाजवळ एक आरामदायक घर असू शकते आणि ज्यांच्याकडे इतरांच्या प्रमाणात ईश्वरापासून मिळालेले अधिक वरदान आहे, ते सामाजिक

उन्नतीसाठी आनंदपूर्वक सामायिक करतात. जेव्हा आपण एकमेकांशी निष्पक्ष आणि न्यायाने वागतो तेव्हा परमेश्वर आपल्यावर प्रसन्न होतो. जर आपण एखाद्यासह गैरवर्तन केले जात आहे हे बघितले तर आपण त्यांच्यासाठी उभे राहून त्यांना मदत केली पाहिजे. आपल्या मित्रांचे किंवा शेजाऱ्यांचे जे काहीही आहे ते आपण घेऊ नये. जेव्हा काही सामायिक करायचे असेल, तेव्हा आपण हे सुनिश्चित केले पाहिजे की कोणीही वगळले जाणार नाही आणि प्रत्येकाला योग्य वाटा मिळेल. आपणास न्यायी असण्याबद्दल सहाय्य व्हावे, यासाठी आपण बहाउल्लाह ह्यांचे खाली दिलेले उद्धरण कंठस्थ करुया:

"न्यायाच्या मार्गावर तुम्ही चला कारण, सत्यत:, हाच खरा सन्मार्ग आहे."[१००]

याची खात्री करुन घेणे महत्वाचे राहील की वरील उद्धरण कंठस्थ करण्याची सुरवात करण्यापूर्वी, मुलांना त्याची मूलभूत समज असायला हवी. मुलांना नवीन असणाऱ्या शब्दांचा अर्थ स्पष्ट करण्यास मदत व्हावी यासाठी खाली काही वाक्यांशे देण्यात आली आहेत.

मार्गावर चालणे

१. जंगलातल्या झाडांवरून पुष्कळशी पाने गळल्यामुळे मार्ग झाकून गेला आहे. फुमिको जंगलातून चालत जाते. ती पानाने झाकून गेलेल्या मार्गावर चालत आहे.

२. सर्व मित्रांना आनंदाने एकत्र खेळण्यासाठी मदत करणे पेद्रोला आवडते. पेद्रो आणि त्याच्या सर्व मित्रांमध्ये फार एकोपा आहे. पेद्रो एकतेच्या मार्गावर चालतो.

मार्ग

१. लुईजवळ एक गाढव आहे. लुई त्यास चरण्यासाठी कुरणात नेतो आणि त्यास एकटे सोडतो. परत येण्यासाठी गाढवाने आपोआप स्वत:च घराचा मार्ग शोधला.

२. शाळेला जाण्यासाठी दोन विभिन्न मार्ग आहेत. मिलीला नेहमी तो मार्ग घेणे आवडते जो तिच्या आजीच्या घराजवळून जातो.

न्याय

१. वर्गादरम्यान कार्लोसला वाटण्यासाठी क्रेयॉन देण्यात आले. तेथे दहा क्रेयॉन आणि पाच विद्यार्थी होते. कार्लोसने प्रत्येक मुलाला दोन क्रेयॉन दिले. कार्लोसने क्रेयॉन्स देताना न्यायपूर्वक कार्य केले.

२. ॲनाच्या अंगणातील विहिरीत बरेचसे पाणी आहे परंतु कधी कधी तिच्या शेजाऱ्यांची विहीर सुकलेली असते. ॲना आपल्या शेजाऱ्याला कधीही त्रास होऊ देत नाहीत आणि त्यांना आपल्या विहिरीचे पाणी देण्यास तत्पर असते. ॲनाला न्याय प्रिय आहे.

घ. कथा

मुलांनी उद्धरण कंठस्थ केल्यानंतर, आपण त्यांना अब्दुल—बहा ह्यांच्या विषयी खाली दिलेली कथा पठण करावी, जी अब्दुल—बहा किती न्यायी होते हे स्पष्ट करते.

एके दिवशी अब्दुल—बहांना अक्कावरुन हैफाला जायचे होते. ते जास्त प्रमाणात प्रवासांनी भरलेल्या एका साधारण घोडागाडीमध्ये, स्वस्त दरात उपलब्ध असलेली बसायची जागा घेण्यासाठी गेले. घोडागाडीचालक आश्चर्यचकित झाला आणि त्याने स्वतःच्या मनात विचार केला असेल की, अब्दुल—बहा या स्वस्त घोडागाडीत बसण्याइतके काटकसरी का असावे. तो अब्दुल—बहांना म्हणाला, "निश्चितच आपण मान्यवर खाजगी घोडागाडीमध्ये प्रवास करणे पसंत कराल." "नाही," अब्दुल—बहा उत्तरले आणि हैफापर्यंतचा प्रवास त्यांनी गर्दी असलेल्या घोडागाडीतून केला. जेव्हा ते हैफामध्ये घोडागाडीमधून खाली उतरले तेव्हा एक निराश मच्छीमार स्त्री त्यांचेजवळ आली आणि तिने त्यांचेकडे मदत मागितली. संपूर्ण दिवसभर तिने एकही मासा पकडला नव्हता आणि आता तिला तिच्या भुकेल्या कुटुंबाकडे परतायचे होते. अब्दुल—बहांनी तिला पैशाची बरीच रक्कम दिली आणि नंतर चालकाकडे वळून ते म्हणाले, "एवढे लोक उपासमार सहन करीत असताना मी ऐश आरामात प्रवास का करावा?"

च. खेळ खेळणे: "तीव्र तहान"

कथाकथनाला समर्पित कालावधीनंतर, विद्यार्थी खेळ खेळण्यास उत्सुक असतील. त्यांच्या हाताला काठ्या अशा रीतीने बांधा जेणेकरून ते त्यांची कोपर वाकवू शकणार नाहीत आणि नंतर त्यांना असा विचार करण्यास सांगा, की ते सर्व वाळवंटात एकत्र फिरत आहेत आणि त्यांना तीव्र तहान लागली आहे. जेव्हा ते आपण त्यांच्यासाठी ठेवलेल्या प्याल्यांमध्ये पाणी पिण्यास येतात, तेव्हा त्यांना त्या प्याल्यांमधील पाणी पिण्याचा मार्ग शोधावा लागेल. त्यांना कळेल की असे करण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे एकमेकांना मदत करणे, जेणेकरून अशी काळजी घेत की ते एक दुसऱ्याला भिजू देणार नाही.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र २

पुढील सराव म्हणून, प्रत्येक मुलाला रेखाचित्र २ ची एक प्रत रंग भरण्यासाठी द्या. आपण मुलांना आठवण करून दिली पाहिजे की त्यांनी कंठस्थ केलेले उद्धरण पृष्ठाच्या तळाशी आहे आणि हे रेखाचित्र त्या पाठाच्या विषयासोबत कशाप्रकारे संबंधित आहे याबद्दल आपण काही शब्द बोलण्यास तत्पर असले पाहिजे.

ज. समापनाच्या प्रार्थना

जेव्हा मुलांनी रंग भरणे पूर्ण केले, तेव्हा आपण त्यांच्यापैकी काहींना प्रार्थना किंवा त्यांनी या किंवा मागील पाठातून कंठस्थ केलेले उद्धरण कथन करण्यास आमंत्रित करू शकता. तद्नंतर आपण समापनाची प्रार्थना करू शकता.

पाठ ३

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

वर्गाचा प्रारंभ करण्यासाठी, कंठस्थ केलेल्या प्रार्थनेचे पठण करा आणि आपण आधीपासून निवडलेल्या काही मुलांना हे पठण करण्यास सांगू शकता. तद्नंतर, आपण पाठ १ मध्ये शिकलेल्या प्रार्थनेचे आपल्या विद्यार्थ्यांसोबत पुनरावलोकन करण्यासाठी काही वेळ घालवू शकता.

ख. गीत

पुढील सरावासाठी, विद्यार्थी दोन गीत गाऊ शकतात —एक मागील पाठामधील आणि खाली दिलेले न्यायासंबंधी नवीन गीत, जे या पाठाचा विषय आहे. नंतर त्यांना खालील गीत शिकवा, जे पाठाच्या विषयाशी संबंधित आहे, प्रेम.

प्रेम, प्रेम, प्रेम

प्रेम करा, प्रेम करा
आपल्या सह—मानवावर प्रेम करा
प्रेम, प्रेम, प्रेम म्हणजे
जशी जगाची निर्मिती करताना
ईश्वराने निर्मितीवर प्रेम केले
त्याचप्रमाणे ईश्वराने आपणास निर्मिले
त्याच्यावर प्रेम करण्यासाठी,
आणि मानवजातीवर देखील

प्रेम करा, प्रेम करा
जे खरोखरच शाश्वत आहे
प्रेम करा, प्रेम करा
बंधुभावाच्या संकल्पनेवर
प्रेम करा संपूर्ण निर्मितीवर
कारण ईश्वराने आपणास निर्मिले आहे
त्याच्यावर प्रेम करण्यासाठी
आणि मानवजातीवर देखील

ईश्वराच्या निर्मितीवर प्रेम करा
मग ते दूर असो वा जवळ
प्रत्येक मानवास बघा
एका तेजस्वी ताऱ्यासमान

संपूर्ण निर्मितीवर प्रेम करा
कारण ईश्वराने आपणास निर्मिले आहे
त्याच्यावर प्रेम करण्यासाठी,
आणि मानवजातीवर देखील

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

उद्धरण कंठस्थ करण्याविषयी, आपण आपल्या विद्यार्थ्यांसोबत या पाठाच्या विषयासंबंधित खालील कल्पना सामायिक करू शकता:

परमेश्वराचे प्रेम सूर्याच्या किरणांसमान संपूर्ण मानवजातीवर चकाकत असते. सूर्याची किरणे कोरड्या वाळवंटात आणि हिरव्यागार बागांवर समानतेने पडतात. त्याच्या उष्णतेमुळे, सुपीक जमिनीत पेरलेल्या बिया उगवतात आणि मौल्यवान फळ देतात. यास्तव आपण आपल्या अंत:करणाच्या शुद्ध मातीत, परमेश्वराच्या प्रेमाची बीजे पेरली पाहिजेत, जेणेकरून ती त्या ईश्वराच्या प्रेमळ काळजीच्या उबदारपणात वाढेल आणि फुलेल. तेव्हाच आपले प्रेम पसरेल, आणि आपण प्रत्येकाप्रती प्रेम दर्शवू, त्यांच्यावर देखील जे कधी कधी आपल्यासोबत निर्दयी असतात. संपूर्ण मानवजातीवर प्रेम करण्यास आपणास मदत व्हावी यासाठी, आपण बहाउल्लाह ह्याचे हे उद्धरण कंठस्थ करू या:

"हे मित्रा! तुझ्या हृदयाच्या बागेत प्रेमाच्या गुलाबाशिवाय दुसरे काही रुजवू नकोस..."[१०१]

ह्या उद्धरणामध्ये ज्या एकाच शब्दाचे स्पष्टीकरण आवश्यक असेल ते आहे "दुसरे काही" ज्याचा अर्थ होतो "याशिवाय दुसरे काहीही नाही."

१. डीनेओला सूर्य आणि फुले याविषयीची गाणी गाणे आवडते आणि तो दुसऱ्या कोणत्याही विषयी गाणी गात नाही. डीनेओ इतर दुसऱ्याविषयी नाही तर केवळ सूर्यप्रकाश आणि फुले याविषयी गाणी गातो.

२. ता जेनला नदीवर जायचे होते, तथापि त्याने घरातील कामे पूर्णपणे संपविली नव्हती. त्याच्या वडिलांनी त्याला सांगितले की त्याचे काम पूर्ण करेपर्यंत तो घर सोडू शकणार नाही आणि दुर्दैवाने ता जेन नाराज झाला. त्याची आजी म्हणाली, "माझ्या प्रिय नातू, तू तुझ्या वडिलांची आज्ञा पाळली नाहीस तर तुझ्या सर्व योजना निष्फळ होतील."

घ. कथा

उद्धरणे कंठस्थ करण्याच्या समर्पित कालावधीनंतर, आपण आपल्या विद्यार्थ्यांना खालील कथा सांगू शकता:

जेव्हा अब्दुल–बहा अक्का तुरुंग–शहरात कैद होते तेव्हा त्या शहरात एक व्यक्ती होता जो त्यांचेशी तिरस्काराने वागत होता. त्याचा विश्वास होता की अब्दुल–बहा हे नीतिमान व्यक्ती नव्हते आणि बहाई

अनुयायांना किती वाईट वागणूक दिली जात असेल याविषयी परमेश्वराला काही काळजी नाही. किंबहुना, बहाई अनुयायांचा द्वेष करून तो ईश्वरावर आपले प्रेम दर्शवित आहे असा त्याचा विश्वास होता. तो अब्दुल—बहांचा मनापासून द्वेष करत असे. तो द्वेष त्याच्या अंत:करणात वाढला आणि चिघळत गेला, कधी कधी अशा प्रमाणात, जणू काही फुटलेल्या भांड्यातून पाणी सांडते तसे. मशिदीत जेव्हा लोक नमाज करायला यायचे तेव्हा हा माणूस अब्दुल—बहा ह्यांच्या विरुद्ध ओरडायचा आणि त्यांच्याविषयी कपोलकल्पित गोष्टी सांगायचा. जेव्हा अब्दुल—बहा रस्त्यावरून जात असे, तेव्हा तो त्यांना बघू नये म्हणून स्वत:चा चेहरा त्याच्या झग्याने झाकून ठेवायचा.

आता, हा व्यक्ती अत्यंत गरीब होता आणि त्याच्याकडे खायला पुरेसे नव्हते आणि घालायला गरम कपडेही नव्हते. अब्दुल—बहांनी काय केले असेल असे तुम्हास वाटते? अब्दुल—बहांनी त्याच्याविषयी दयाळूपणा दर्शविला, त्याला अन्न आणि कपडे पाठवले आणि त्याची काळजी घेतली जाईल याची खात्री केली. उदाहरणार्थ, एकदा हा व्यक्ती अत्यंत आजारी पडला, तेव्हा अब्दुल—बहांनी त्याच्या घरी डॉक्टरला पाठवले, त्याच्या औषध आणि जेवणाचे पैसे देऊन अधिक काही पैसेही त्याला दिले. त्याने अब्दुल—बहांकडून भेटवस्तू स्वीकारल्या, तथापि त्याने त्यांचे आभार मानले नाहीत. खरे तर, त्याने आपली नाडी घेण्यासाठी एक हात डॉक्टरांकडे दिला आणि दुसऱ्या हाताने आपला चेहरा झाकून घेतला जेणेकरून त्याला अब्दुल—बहांच्या चेहऱ्याकडे बघावे लागणार नाही. अशा प्रकारे बरीच वर्षे निघून गेली. सरतेशेवटी, एके दिवशी, त्या व्यक्तीचे हृदय परिवर्तन झाले. तो अब्दुल—बहांच्या निवासस्थानी आला, त्यांच्या पायांशी पडला आणि अत्यंत जड अंत:करणाने आणि दुहेरी नद्यांप्रमाणे त्याच्या चेहऱ्यावरून अश्रू वाहत तो म्हणाला, “मान्यवर, मला क्षमा करा! चोवीस वर्षे मी तुमचेशी दुष्टावा केला. चोवीस वर्षे तुम्ही मजविषयी केवळ चांगुलपणा दर्शविला आहे. आता मला माहित आहे की मी चुकीचे केले आहे. कृपया मला माफ करा!” अशा प्रकारे अब्दुल—बहांच्या महान प्रेमाने द्वेषावर विजय मिळवला.

च. खेळ खेळणे: “पूल”

पुढील सरावासाठी, आपण जमिनीवर एक रेषा तयार करण्यासाठी बेंच, बोर्ड, विटा किंवा फरशा वापरू शकता. हा आहे “पूल”. मुलांना दोन गटांमध्ये विभाजित करा आणि त्यांना सांगा की दोन्ही गटांनी, विरुद्ध दिशेने जात आणि पुलावरून कोणालाही पडू न देता एकाच वेळी पूल ओलांडला पाहिजे. मुलांना हे कळेल की, यशस्वी होण्यासाठी, त्यांना एकमेकांना जागा बदलण्यास मदत करावी लागेल, एकमेकांना एकेक करून पुढे जावे लागेल.

सुरुवातीला त्यांना मदत करण्यासाठी, आपण मुलांना सौम्यपणे मार्गदर्शन करू शकता आणि त्यांना पूल पार करण्यास मदत करू शकता. सर्व मुलांना एकाच वेळी पुलावर आणण्याऐवजी, आपण त्यांच्यापैकी काहींसोबत सराव करू शकता, एका वेळी दोन. अनेक प्रात्यक्षिकांनंतर, प्रत्येकजण सहभागी होईपर्यंत पुलावरील मुलांची संख्या वाढवता येऊ शकेल.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र ३

खेळ खेळणे झाल्यानंतर, अंतिम सराव म्हणून आपण प्रत्येक मुलाला रेखाचित्र ३ ची एक प्रत रंग भरायला देऊ शकता. पाठाच्या विषयाशी हे रेखाचित्र कशाप्रकारे संबंधित आहे याबद्दल काही शब्दांमध्ये मुलांना स्पष्ट करा.

ज. समापनाच्या प्रार्थना

वर्ग संपवण्यासाठी, आपल्या विद्यार्थ्यांना शांतपणे बसण्यास प्रवृत्त करा, त्यानंतर त्यांच्यापैकी दोन किंवा तिघांनी त्यांनी कंठस्थ केलेली प्रार्थना किंवा उद्धरण म्हणायला सांगू शकता. नंतर आपण किंवा मुलांपैकी एक समापनाची प्रार्थना पठण करू शकता.

पाठ ४

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

प्रार्थनांचे पठण केल्यानंतर, आपण विद्यार्थ्यांसोबत मागील काही पाठांमध्ये त्यांनी कंठस्थ केलेल्या प्रार्थनेचे पुनरावलोकन करा.

ख. गीत

पुढील सरावासाठी, मुलांना सत्यवादितेच्या विषयाशी संबंधित हे नवीन गीत शिकवण्यापूर्वी, मागील पाठांमध्ये शिकलेले गीत गाण्यास सांगा:

सत्यवादी शब्द

जो आरसा आहे धुळीने झाकलेला
तो करू शकत नाही सूर्याचा तेजस्वी प्रकाश परावर्तित
चिखलाने भरलेले पंख असलेला पक्षी आहे
उड्डाण करण्यास असमर्थित

समूहगान:

जेव्हा आमुचे सर्व शब्द असतील सत्यवादी
तेव्हा आमुचे आत्मे सक्षम होतील करण्यास प्रगती
सर्व मानवी सद्‌गुणांचा पाया आहे सत्यवादीता
हे जाणतो आम्ही

समूहगान:

एक जहाज पकडू शकत नाही वारा
जर ते वापरत असेल फाटलेली शीड
नाही दिसणार पुढचा मार्ग नेत्रांना
जर ते झाकलेले असतील पडद्यांनी

समूहगान: *(शेवटच्या ओळीची पुनरावृत्ती करून)*

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

असे सुचविले जाते की आपण या पाठाचा विषय आणि कंठस्थ करण्यासाठी उद्धरण अशाप्रकारे सादर करा:

सत्यवादिता हा प्रत्येक व्यक्तीसाठी अत्याधिक महत्त्वपूर्ण आध्यात्मिक गुण आहे. आम्ही अगदी स्वल्प प्रमाणात देखील असत्य बोलू नये, जरी ते कोणालाही कळणार नाही तरी. कधीकधी लोक खोटे बोलतात कारण ते सत्य बोलण्यास घाबरतात. तरीही आपल्यास माहित आहे की परमेश्वर आपल्या सर्व कृतींबद्दल जागरूक आहे आणि आपण त्याच्यापासून काहीही लपवू शकत नाही. आपण सत्यावर प्रेम केले पाहिजे. जर आपण सत्यवादी नसलो, तर न्याय, प्रेम आणि दयाळूपणा यासारखे इतर गुण विकसित करणे आणि परमेश्वराच्या समीप जाणे आपल्यासाठी कठीण होईल. आपण अब्दुल–बहांचे खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:

"सत्यवादिता सर्व मानवी सद्‌गुणांचा पाया आहे."[१०२]

वरील उद्धरणामध्ये मुलांना कठीण शब्दांचा अर्थ समजावून सांगण्यास मदत करण्यासाठी खाली काही वाक्यांशे दिली आहेत.

सत्यवादिता

१. संजयच्या हस्ते काचेचा पेला खाली पडला आणि तो फुटला. जेव्हा त्याच्या आईने काय झाले म्हणून त्यास विचारले तेव्हा त्याने तिला सत्य सांगितले आणि खोटे बोलला नाही. संजयने सत्यवादितेचा सद्‌गुण दर्शविला.

२. गीताने एका सायंकाळी खेळ खेळण्यात इतका वेळ घालवला की तिने तिचा गृहपाठ पूर्ण केला नाही. दुसऱ्या दिवशी, जेव्हा गृहपाठ देण्याची वेळ आली तेव्हा तिने ठरवले की तिला तिच्या शिक्षकाला सत्य सांगायचे आहे, जरी तिला हे माहित होते की शिक्षक नाराज होईल. गीताने सत्यवादितेचा सद्‌गुण दर्शविला.

पाया

१. आलोकचे वडील घर बांधत होते. भिंती बांधण्यापूर्वी जेथे भिंती उभारायच्या होत्या त्या जागी त्यांनी खडक आणि सिमेंट टाकले. खडक आणि सिमेंट घराचा पाया तयार करतात, जे घर मजबूत ठेवण्यास मदत करते.

२. वाचणे व लिहिणे शिकण्यापूर्वी आपणास अक्षरांचे उच्चार ओळखावे लागतात. अक्षरांचे उच्चार जाणणे, हे वाचणे व लिहिणे शिकण्याचा पाया आहे.

सद्‌गुण

१. ऑरोरा मैत्रीपूर्ण, दयाळू आणि आनंदी व्यक्ती आहे. मैत्री, नम्रता आणि दयाळूपणा हे तिच्या अनेक सद्‌गुणांपैकी काही आहेत.

२. श्रीमती. पटेल मुलांना न्याय, उदारता, नम्रता आणि प्रामाणिकतेविषयी शिकवितात. प्रत्येक व्यक्तीने आपल्या जीवनात बाळगावे असे हे काही सद्‌गुण आहेत.

घ. कथा

पुढील सराव म्हणून आपण मुलांना खालील कथा कथन करू शकता जी विद्यार्थ्यांना सत्यवादितेच्या गुणाबद्दल विचार करण्यास सहाय्यक ठरेल.

फार दूरच्या देशात काही काळापूर्वी एक तरुण मेंढपाळ राहत होता, ज्यास, जेव्हा त्याचे वडील शेतामध्ये काम करीत असत आणि आईला घर सांभाळावे लागे, तेव्हा कुटुंबाच्या मेंढ्यांची काळजी घेण्याचे काम करावे लागत असे. एके दिवशी त्याला फार कंटाळवाणे वाटू लागले आणि त्याने शेजाऱ्यांना दिशाभूल करण्याचा खेळ खेळावा असे ठरविले. एकाएकी त्याने ओरडायला सुरवात केली, "लांडगा! लांडगा! लांडगा शेळी खाते आहे!" त्याचे सर्व मित्र लांडग्यास हुसकावून लावण्यास मदत करावी म्हणून धावत आले, तथापि, जेव्हा ते तेथे आले तेव्हा तो तरुण मेंढपाळ त्यांचेकडे पाहून हसत असल्याचे दिसले, कारण त्याचे मित्र फारच भयभीत झाले होते आणि खरे म्हणजे लांडगा कुठेही दिसत नव्हता. मेंढपाळ फार वाईट वागला असे म्हणत त्याचे मित्र आपापल्या कामावर परत गेले.

दुसरे दिवशी मेंढपाळ दिशाभूल करण्याचा खेळ पुन्हा खेळला. "लांडगा! लांडगा! मला मदत करा! मला मदत करा!" काही शेजारी पुन्हा त्याच्या मदतीला धावून आले आणि तो तरुण मेंढपाळ केवळ त्यांचेवर हसताना दिसला कारण यावेळी देखील लांडगा जवळ आहे ही बतावणी खोटी होती. तिसऱ्या दिवशी जेव्हा लोकांनी "लांडगा! लांडगा! लांडगा मेंढी खात आहे! कृपया मदतीला या!" अशी हाक ऐकली तेव्हा कोणीही त्याकडे लक्ष दिले नाही कारण त्यांना वाटले की मेंढपाळ दिशाभूल करण्याचा खेळ करत आहे. त्या दिवशी खरोखरच लांडगा आला आणि त्याने मेंढी खाल्ली! त्या तरुण मेंढपाळाला फार वाईट वाटले पण तो एक चांगला धडा शिकला. आपण जर खोटे बोलत राहिलो तर

एक दिवस असा येतो की आपले आईवडील, आपले भाऊ बहिणी, किंवा आपले मित्र देखील, ते खरे असले तरीही, आपण जे बोलतो त्यावर विश्वास करणार नाहीत!

च. खेळ खेळणे: "स्पर्शाचा टेलीफोन"

वरील कथा कथन केल्यानंतर, आपण मुलांसोबत "स्पर्शाचा टेलीफोन" हा खेळ खेळावा. त्यांना एका रांगेत उभे राहण्यास सांगा. त्या सर्वांचे चेहरे एकाच दिशेने असायला पाहिजेत, रांगेच्या पहिल्या मुलासमोर भिंतीवर किंवा झाडावर अडकविलेला कागदाचा तुकडा किंवा उपलब्ध असल्यास फळा असला पाहिजे. त्याला किंवा तिला लिहिण्यासाठी कोणत्या ना कोणत्या साधनाची आवश्यकता असेल. जर अनेक विद्यार्थी असतील तर एकापेक्षा जास्त रांगा तयार केल्या जाऊ शकतात.

आता, आपल्या बोटाचा वापर करुन, शेवटच्या मुलाच्या पाठीवर एखादी आकृती काढा, जो, त्यापुढे, त्याच्या समोर उभा असलेल्या मुलाच्या पाठीवर तशीच आकृती काढेल. अशाप्रकारे रांगेच्या पहिल्या मुलापर्यंत ही प्रक्रिया चालेल व पहिला मुलगा तशीच आकृती, समोरील कागदावर किंवा फळ्यावर काढेल. नंतर त्या आकृतीशेजारी आपण जी आकृती शेवटच्या मुलाच्या पाठीवर काढली होती ती काढावी. आपली आकृती सोपी असावी जेणेकरून सर्व विद्यार्थी त्यांची नक्कल करू शकतील.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र ४

पुढील सराव म्हणून मुलांना रंग भरण्यासाठी, आपण नेहमीच्या पद्धतीने रेखाचित्र ४ च्या प्रती देऊ शकता.

ज. समापनाच्या प्रार्थना

नेहमीप्रमाणे, उद्धरणे आणि प्रार्थनांचे पठण होत असताना मुलांना शांतपणे बसण्यास सांगून वर्गाचे समापन करा.

पाठ ५

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

या आणि पुढील तीन पाठांसाठी, आपण कंठस्थ केली असलेली दुसरी प्रार्थना पठण करून वर्गाचा प्रारंभ करावा आणि त्यासाठी विभाग ६ मध्ये एक प्रार्थना सुचवलेली आहे. सुरुवातीच्या प्रार्थना पठण करण्यात काही विद्यार्थी आपल्यासोबत सामील झाल्यानंतर, आपण त्यांना कंठस्थ करण्यासाठी खाली दिलेली एक प्रार्थना सादर करू शकता. हे अपेक्षित आहे, की ते सर्व या वर्गातील प्रार्थनेचा कमीत कमी काही भाग शिकण्यास आणि पाठ ८ पर्यंत ते संपूर्णपणे कंठस्थ करण्यास सक्षम असतील.

“हे परमेश्वरा मला मार्गदर्शन कर, माझे संरक्षण कर, मला प्रकाशणारा दिपक व तेजस्वी तारा बनव. तूच शक्तिशाली व सामर्थ्यशाली आहेस.”[१०३]

ख. गीत

या पाठासाठी, मुलांना खाली दिलेले गाणे शिकवण्याव्यतिरिक्त, आपण त्यांना आधीच माहित असलेल्या इतर काही गाणीदेखील गाऊ शकता.

उदारतेचा झरा

बना झरा, बना ओहोळ
बना जे वाहत राही निरंतर
सत्यत: असेच आपण बनाल तर
येईल हर्षोल्हास तुमच्याकडे सत्वर
शोधा प्रतिदिन आपले चैतन्य
काही करू शकता का आपण प्रदान

हर्षोल्हास असावा आपले ध्येय
प्रदान करा आपले हृदय आणि चैतन्य
सत्यत: असेच आपण बनाल तर
तुमच्या पाठीशी सदैव असेल परमेश्वर
शोधा प्रतिदिन आपले चैतन्य
काही करू शकता का आपण प्रदान

हर्षोल्हास असावा आपले ध्येय
प्रदान करा आपले हृदय आणि चैतन्य
सत्यत: असेच आपण बनाल तर
तुमच्या पाठीशी सदैव असेल परमेश्वर

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

खालील कल्पना आपणास या पाठाचा विषय आणि विद्यार्थी जे उद्धरण कंठस्थ करतील ते सादर करण्यात मदत करतील:

परमेश्वर त्याच्या निर्मितीसोबत फार उदार आहे. तो वृक्षांवर पाऊस पाडतो आणि प्राण्यांना आणि मानवांना अन्न आणि पोषण प्रदान करतो. तो आपणा सर्वांची काळजी घेतो. त्याने आपल्याला अनेक भेटवस्तू दिल्या आहेत: पर्वत, नद्या, तारे आणि आपल्या सभोवतालचे हे सर्व सौंदर्य पाहणारे नेत्र; मधुर गाणी, पक्ष्यांचा किलबिलाट, आपल्या पालकांचा सल्ला आणि परमेश्वराचे

वचन श्रवण करण्यासाठी कर्ण. त्याने आम्हास बुद्धिमत्व प्रदान केले आहे ज्याद्वारे आपण विश्वाच्या रहस्यांबद्दल जाणून घेऊ शकतो आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे त्याने आपल्याला आध्यात्मिक शक्ती दिली आहे ज्याद्वारे आपण त्याच्यावर प्रेम करू शकतो. ज्याप्रमाणे परमेश्वर आपल्यावर उदार आहे, त्याचप्रमाणे आपण देखील इतरांसोबत उदार असायला हवे. इतरांच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी आपण आपल्याजवळ जे काही आहे —आपले अन्न, आपली संपत्ती, आपला वेळ, आपले ज्ञान— देऊ केले पाहिजे. आपण आपले प्रेम, आपला हर्षोल्हास आणि आपण घरी व शाळेत शिकत असलेल्या उत्तम गोष्टी सर्वांसोबत सामायिक केल्या पाहिजेत. उदार होण्याच्या आमच्या प्रयत्नांमध्ये आम्हाला मदत करण्यासाठी, आम्हास परमेश्वराच्या उदारतेचे स्मरण करून देणारे बहाउल्लाह ह्यांचे खालील उद्धरण आपण कंठस्थ करूया:

"दातृत्व व औदार्य माझे गुणधर्म आहेत; त्याचे कल्याण असो, जो माझ्या सद्गुणांनी स्वतःस भूषवितो."[१०४]

उदार

१. राम आणि रजिश यांनी थोडे पैसे वाचवले आहेत. ते त्यांच्या धाकट्या भाऊ आणि बहिणींसाठी काही पुस्तके विकत घेण्याचे ठरवतात. राम आणि रजिश उदार आहेत.

२. श्रीमती. मर्फी यांनी संपूर्ण सकाळ अनेक केक बनवण्यात घालवली. त्यांना विकण्यासाठी गावात घेऊन जाण्यापूर्वी त्यांनी शेजाऱ्यांना दोन मोठे केक दिले. श्रीमती. मर्फी उदार आहेत.

गुणधर्म

१. दगड फार टणक असतो. टणकता हा दगडांचा गुणधर्म आहे.
२. "तू कठिण परिश्रम करण्यास तत्पर असतेस हे तुझ्या गुणधर्मांपैकी एक आहे." शिक्षकाने शार्लीनला सांगितले.

भूषविणे

१. आज रात्री समुदायाच्या केंद्रामध्ये भक्ति बैठक आहे. मुलांनी बैठकीच्या खोलीत ठेवण्यासाठी फुले तोडून आणली. खोली फुलांनी भूषविली आहे.

२. ली फेंग सुंदरपणे स्मितहास्य करतो. बहुतेक वेळा, त्याचे स्मितहास्य त्याच्या चेहऱ्यावर भूषविते.

घ. कथा

या पाठात, आपण मुलांना खालील कथा सांगाल, जी त्यांना उदारतेच्या संकल्पनेवर प्रतिबिंबित करण्यात मदत करेल:

एके दिवशी, अब्दुल–बहांना त्यांचे पिता बहाउल्लाह ह्यांच्या मालकीच्या मेंढरांच्या प्रभारी व्यक्तीने, त्यांना मेंढपाळांसोबत ग्रामीण भागात दिवस घालवण्यासाठी आमंत्रित केले. अब्दुल–बहा त्या वेळी एक लहान बालक होते, आणि हा फार पूर्वीचा काळ होता, ज्यानंतर बहाउल्लाह आणि त्यांच्या कुटुंबाला त्यांची प्रिय मातृभूमी सोडण्यास भाग पाडले गेले होते. त्यावेळी बहाउल्लाह ह्यांचेजवळ बरीचशी जमीन होती आणि मेंढ्यांचे मोठे कळप त्यांच्या मालकीचे होते. त्यांच्या मातेच्या संमतीने, अब्दुल–बहा मेंढपाळांमध्ये सामील झाले आणि त्यांनी गाणी गायली, नृत्य केले आणि तेथे एक सुंदर मेजवानी तयार केली असल्यामुळे, मेंढपाळांच्या सहवासात त्यांचा एक अद्‌भुत दिवस गेला. जेव्हा दिवस संपला आणि अब्दुल–बहा निघण्याच्या तयारीत होते, तेव्हा सर्व मेंढपाळ त्यांच्याभोवती जमले आणि मेंढपाळांनी निरोपाची भाषणे दिली. अब्दुल–बहांसोबत आलेल्या व्यक्तीने त्यांना सांगितले की ज्यांच्याकडे जमीन आणि मेंढ्यांचे कळप होते त्यांनी मेंढपाळांना विभक्त भेटवस्तू देण्याची प्रथा होती. अब्दुल–बहा क्षणभर स्तब्ध झाले. त्यांच्याकडे मेंढपाळांना देण्यासारखे काही नव्हते, तथापि मेंढपाळांकडून काहीतरी अपेक्षा असल्याचे त्या व्यक्तीने ठामपणे सांगितले होते. तेव्हा अब्दुल–बहांच्या मनात एक कल्पना आली: ते मेंढपाळांना त्यांच्या कळपातील काही मेंढ्या भेट देतील. मेंढपाळांबद्दल अब्दुल–बहांच्या उदार विचारांबद्दल ऐकून बहाउल्लाह ह्यांना अत्यंत आनंद झाला. बहाउल्लाह ह्यांनी विनोदीपणे टिप्पणी केली की प्रत्येकाने अब्दुल–बहांची चांगली काळजी घेणे आवश्यक आहे, कारण एखाद्या दिवशी ते स्वत:लाच भेट देऊन देतील. अर्थातच, अब्दुल–बहांनी आयुष्यभर हेच केले. त्यांनी त्यांच्याकडे असलेले सर्व काही, त्यांच्या आयुष्यातील प्रत्येक क्षण, मानवतेला, आम्हास एकत्र करण्यासाठी आणि आम्हाला खरा आनंद देण्यासाठी समर्पित केले.

च. खेळ खेळणे: “जुळे”

कथा कथन कालावधीनंतर, विद्यार्थी नेहमीप्रमाणेच एक खेळ खेळतील. त्यांना जोड्यांमध्ये विभाजित करून, समान उंचीच्या विद्यार्थ्यांना एकत्र करण्यासाठी शक्य तितका प्रयत्न करा. प्रत्येक जोडीला पाठीला पाठ लाऊन उभे राहण्यास आणि नंतर उकिडवे बसण्यास सांगा. मग त्यांना एकदुसऱ्याची कोपर जोडून उभे राहण्याचा प्रयत्न करायला सांगा. एकदा ते यशस्वी झाल्यानंतर, तीन किंवा चार मुलांचे गटांना असे करण्याचा प्रयत्न करायला सांगा.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र ५

शेवटचा सराव म्हणून, मुलांना रंग भरण्यासाठी आपण रेखाचित्र ५ च्या प्रती देऊ शकता.

ज. समापनाच्या प्रार्थना

आपण आणि काही मुलांनी प्रार्थनांचे आणि उद्धरणांचे पठण करून, नेहमीप्रमाणे वर्गाचे समापन करा.

पाठ ६

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

सुरुवातीला आपण आणि काही विद्यार्थ्यांनी प्रार्थनांचे कथन केल्यानंतर, आपण मुलांना पाठ ५ मध्ये प्रस्तुत केलेली प्रार्थना शिकत राहण्यास मदत करू शकता.

ख. गीत

पुढील सराव म्हणून, मुलांना खालील गाणे गाण्यास शिकवा, जे पाठाच्या विषयाशी संबंधित आहे. ते इतर काही गाणे देखील गाऊ शकतात, जे त्यांना विशेष आनंद देतील.

बंधुला प्राधान्य द्या

मला तहान लागली आहे, मला तहान लागली आहे
परंतु माझा बंधू, त्याला प्राधान्य द्यावे
तेव्हा मी त्याला पाणी देतो
ज्यामुळे त्याची तहान भागवेल

समूहगान:

आपल्या बंधूला प्राधान्य देणे आशिर्वादीत आहे
अशाप्रकारे आपण काळजी घेता हे दर्शविते
बहिणीला प्राधान्य देणे आशिर्वादीत आहे
तुम्ही जितके जास्त सामायिक कराल, तितके तुम्ही श्रीमंत असाल

मला भूक लागली आहे, मला भूक लागली आहे
आणि माझ्या बहिणीलासुद्धा
म्हणून मी तिला माझे थोडे जेवण देतो
असे करणेच उत्तम होय

समूहगान:

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

या पाठात, विद्यार्थी बहाउल्लाह ह्यांच्या लिखाणातील एक उद्धरण वाचायला शिकतील जे नि:स्वार्थ याविषयी सांगतात. आपण हा विषय खालीलप्रकारे सादर करू शकता:

परमेश्वर आम्हांपैकी प्रत्येकावर प्रेम करतो आणि त्यास जाणावे व त्याचेवर प्रेम करावे यासाठी त्याने मानवी हृदय निर्माण केले आहे. जेव्हा आमची हृदये शुद्ध असतात, तेव्हा आम्ही त्याच्या निर्मितीमध्ये

ईश्वराची चिन्हे प्रतिबिंबित होत असताना बघण्यास सक्षम होतो. परमेश्वराची उदारता, त्याची दयाळूता, त्याची दया आपण बघतो. ईश्वरावरील आपल्या प्रेमासाठी, आपण आपल्या आजूबाजूला असलेल्या सर्वांना —आपल्या पालकांना, आपल्या भाऊबहिणींना, आपल्या मित्रांना आणि आपल्या शेजाऱ्यांना हर्षोल्हास आणि आनंद देऊ इच्छितो. आपले प्रेम इतके महान आहे की आपल्याला सर्वात जास्त आनंद देणारी गोष्ट म्हणजे इतरांना आनंद देणे आणि त्यांच्या सांत्वनात त्यांना आपल्या स्वत:पेक्षा प्राधान्य देणे. अशाप्रकारे आपण स्वत:चा विचार करण्यापूर्वी आपल्या सहमानवांचा विचार करतो. आपण बहाउल्लाह ह्यांचे खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:

"तो आशीर्वादित आहे जो स्वत: आधी आपल्या बांधवास प्राधान्य देतो."[१०५]

आशीर्वादित

१. अमेलियाच्या आईने तिला दुकानात जाऊन पाच वस्तू खरेदी करण्यास सांगितले. तिने यादी बनवली नाही, तथापि तिला सर्व वस्तू विकत घेण्याची आठवण राहिली, आणि ती एकही वस्तू विसरली नाही. अमेलिया उत्तम स्मरणशक्तीसह आशीर्वादित आहे.

२. व्हिक्टरचे कुटुंब त्यांच्या घरी दररोज सकाळी एकत्र प्रार्थना करतात. व्हिक्टरच्या कुटुंबाचे घर परमेश्वराच्या स्मरणाने आशीर्वादित आहे.

प्राधान्य

१. अनुष्काच्या आजीला पुदिनाचा चहा आणि लिंबूचा चहा दोन्ही आवडतात, तथापि जेव्हा तिला दोहोंमध्ये निवड कराची असते, तेव्हा ती पुदिनाचा चहा निवडते. अनुष्काची आजी पुदिनाच्या चहाला प्राधान्य देते.

२. वेस्ना बाहेर जाऊन खेळू शकते किंवा बागेत तिच्या वडिलांना मदत करू शकते. ती तिच्या वडिलांना बागेत मदत करण्याचे ठरवते. वेस्ना तिच्या वडिलांना मदत करण्यास प्राधान्य देते.

घ. कथा

खालील कथा, अब्दुल—बहा कशाप्रकारे त्यांच्या शब्द आणि कृती या दोहोंद्वारे, आम्हास त्यांच्या नि:स्वार्थतेचे मार्ग दर्शवितात हे समजण्यास मदत करते.

अब्दुल—बहा स्वत:साठी स्वस्त कपडे पसंत करत होते. त्यांच्यासाठी अधिक महत्त्वाचे म्हणजे त्यांचे परिधान काळजीपूर्वक स्वच्छ असणे. जेव्हा त्यांच्याकडे अतिरिक्त कपडे होते, तेव्हा ते नेहमी इतरांना वाटून देत असे. अब्दुल—बहांना एके दिवशी अक्काच्या राज्यपालांना भेटण्यास जायचे होते. तेव्हा अब्दुल—बहांच्या पत्नीला वाटले की एवढ्या महत्वाच्या भेटीस जाताना हा त्यांचा जुना कोट तितकासा चांगला दिसणार नाही. त्या भेटीच्या काही वेळापूर्वी ती शिंप्याकडे गेली आणि अब्दुल—बहांसाठी एक

चांगला कोट मागवला. जेव्हा राज्यपालांच्या भेटीचा दिवस आला तेव्हा त्यांना परिधान करण्यासाठी नवीन कोट पुढे ठेवण्यात आला. तथापि अब्दुल–बहांनी त्यांचा जुना कोट शोधण्यास सुरुवात केली. एवढा महागडा कोट, जो त्यांना परिधान करण्यासाठी पुढे ठेवण्यात आला होता, शक्यत: तो त्यांचा कशाप्रकारे असू शकतो? कारण त्याच रकमेत, पाच सामान्य कोट खरीदी केले जाऊ शकतात. "नंतर तुम्ही हे बघाल," अब्दुल–बहा त्यांच्या पत्नीस म्हणाले, "माझ्याजवळ केवळ एक नवीन कोट असणार नाही तर इतरांना देऊन टाकण्यासाठी आणखी चार कोट देखील असतील!"

च. खेळ खेळणे: "गोगलगाय"

पुढील सरावासाठी, मुलांना सांगा की ते गोगलगाय होणार आहेत. यशस्वी होण्यासाठी, त्यांनी एका ओळीत उभे राहिले पाहिजे, हात धरले पाहिजे आणि ते सोडले नाही पाहिजेत. एका टोकावरील व्यक्ती मध्यभागी असेल आणि त्याला किंवा तिला अगदी स्थिर उभे राहावे असेल. दुसऱ्या टोकाला असलेल्या मुलाने मध्यभागी असलेल्या मुलाच्या भोवती फिरण्यासाठी रांगेतील इतर सर्वांना मार्गदर्शन केले पाहिजे. हळूहळू त्यांनी गोगलगाय तयार करण्यासाठी स्वत:ला चक्राकारमध्ये वळवले पाहिजे.

वरील खेळाला पर्याय म्हणून मुलांना पुन्हा एका रांगेत उभे राहून हात धरण्यास सांगा. मग एका टोकाला असलेल्या मुलाला वर्तुळात वळायला सांगा, हळू हळू इतरांना त्याच्याभोवती वळवा. असे करताना त्यांनी एकमेकांच्या पायावर पाऊल ठेवू नये याची काळजी घ्या.

वेळ मिळाल्यास, मुलांनी गोगलगाय तयार केल्यावर, मध्यभागी असलेल्या मुलांना खाली वाकण्यास सांगा आणि मध्यभागी असलेल्याला त्याच्या किंवा तिच्या शेजारी असलेल्या मुलाच्या हाताखाली जाण्यास सांगा, जोपर्यंत तो किंवा ती इतरांच्या हातातून पुढे जात गोगलगायीतून बाहेर पडतील. इतर मुलांनी, हात धरून ठेवत असताना, ते सर्व बाहेर येईपर्यंत आणि पुन्हा एकदा एक रेषा तयार होईपर्यंत एकमेकांच्या बाहूंमधून त्याच्या किंवा तिच्या मागे जावे. स्पष्टपणे, हा खेळ यशस्वीपणे खेळण्यासाठी, आपल्याकडे वर्गात पुरेशे विद्यार्थी असणे आवश्यक आहे.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र ६

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ ७

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

सुरुवातीला आपण आणि काही विद्यार्थ्यांनी प्रार्थनांचे कथन केल्यानंतर, आपण मुलांनी पाठ ५ मध्ये कंठस्थ करण्यास सुरुवात केलेल्या प्रार्थनेचे पुनरावलोकन करू शकता.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

<u>**आनंद आम्हाला पंख देतो**</u>

आनंद आम्हाला भरारीसाठी पंख देतो, आनंद आम्हाला पंख देतो
आनंद आम्हाला भरारीसाठी पंख देतो, आनंद आम्हाला पंख देतो

आनंद—समयी आमची शक्ती बळकट होते
आनंद—समयी आमची बुद्धी बुलंद भरारी घेते
आनंद—समयी आमची समज तेजस्वी असते
आनंद आम्हाला भरारीसाठी पंख देतो, आनंद आम्हाला पंख देतो

तथापि जेव्हा दु:ख आपल्यास पीडा देते, दु:ख आपल्यास पीडा देते
आम्ही शक्तिहीन होतो, आमचे सामर्थ्य निर्जीव होते
आमची अंतर्दृष्टी मंदावते, आमचे विचार धूसर होतात
तरीही

आनंद आम्हाला भरारीसाठी पंख देतो, आनंद आम्हाला पंख देतो
आनंद आम्हाला भरारीसाठी पंख देतो, आनंद आम्हाला पंख देतो

आनंद—समयी आमची शक्ती बळकट होते
आनंद—समयी आमची बुद्धी बुलंद भरारी घेते
आनंद—समयी आमची समज तेजस्वी असते
आनंद आम्हाला भरारीसाठी पंख देतो, आनंद आम्हाला पंख देतो

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

खालील सादरीकरण, या पाठात आनंदाच्या विषयावर केंद्रित असलेले उद्धरण मुलांना कंठस्थ करण्यास मदतनीस ठरेल:

> अब्दुल—बहा आम्हास सांगतात की आनंद आपल्याला पंख देतो, जेव्हा आम्ही आनंदी असतो तेव्हा आपण अधिक बलवान असतो आणि जेव्हा आनंदी असतो तेव्हा आमची समजण्याची क्षमता चपळ असते. आनंद हा मानवी अंत:करणाचा गुण आहे. आनंदाने भरलेल्या अंत:करणाने, आपण आपल्या सभोवताली सर्वत्र परमेश्वराचे आशीर्वाद बघतो —प्रेमळ पालकांचा आशीर्वाद, मैत्रीचा आशीर्वाद आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, त्या परमेश्वरास जाणून घेण्याचा आणि त्याच्यावर प्रेम करण्याचा आशीर्वाद. आपण सर्व परिस्थितीत आनंदी आणि प्रसन्न असले पाहिजे आणि इतरांना आनंद देण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न केले पाहिजेत. अब्दुल—बहांची इच्छा आहे की सर्व मुलांनी सर्वत्र आनंदाचा प्रकाश टाकणाऱ्या तेजस्वी दिपकांप्रमाणे चमकावे. आपण नेहमी आनंदी असले पाहिजे हे लक्षात ठेवण्यास मदत

करण्यासाठी, आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:

"हे मानव पुत्रा! तुझ्या हृदयातील आनंदाने तू हर्षित हो म्हणजे माझ्या मिलनास आणि माझे सौंदर्य परावर्तित करण्यास तू सुपात्र होशील."[१०६]

आनंदी असणे

१. रोनाल्ड त्याच्या आजीआजोबांपासून दूर अंतरावर राहत होता, जेव्हा त्याने ऐकले की शाळेच्या सुट्यांमध्ये तो त्यांना भेट देणार आहे तेव्हा तो फार आनंदित झाला. त्याचे हृदय आनंदाने भारुन गेले.

२. मौझगानने तिच्या आई आणि वडिलांना त्यांच्या बागेत काकडीच्या बिया लावण्यास मदत केली. जेव्हा प्रथम लहान काकड्या दिसू लागल्या तेव्हा तिचे हृदय आनंदित झाले.

सुपात्र

१. शोनाने खूप अभ्यास केला आणि तिला परीक्षेत चांगले गुण मिळाले. शिक्षकाने तिच्या व्यासंग आणि कठीण परिश्रमाचे कौतुक केले. शोनाचे कठिण परिश्रम शिक्षकाच्या कौतुकास सुपात्र होते.

२. डेव्हिड नेहमी त्याच्या भावाची व बहिणीची चांगली काळजी घेई. त्याचे आईवडिल जाणत होते की ते मुलांविषयी त्याचेवर विश्वास ठेवू शकत होते. डेव्हिड त्याच्या आईवडिलांच्या विश्वासास सुपात्र होता.

परावर्तित करणे

१. अमारीने त्याला सापडलेला दगड तोपर्यंत पॉलिश केला जोपर्यंत तो इतका चमकदार झाला की तो दगड प्रकाश प्रतिबिंबित करू लागला.

२. जे अंत:करण शुद्ध आहेत ते परमेश्वराच्या सद्गुणांचा प्रकाश प्रतिबिंबित करतात.

सौंदर्य

१. ईलानाची आई आकाशात उडणारे पक्षी, फुललेली फुले आणि समुद्राच्या लाटा किनाऱ्यावर लोळताना पाहून आनंदित होते. ती निसर्गामध्ये सौंदर्य बघते.

२. कधी कधी गाण्याचे सौंदर्य आपल्या हृदयाला इतके स्पर्श करते की आपले नेत्र अश्रूंनी भरून येते.

३. मुनीर जेव्हा जेव्हा प्रार्थना म्हणतो तेव्हा त्याला परमेश्वराचे सौंदर्य, त्याचे प्रेम, त्याची उदारता आणि त्याचा सुज्ञपणा जाणवतो.

घ. कथा

खालील कथा मुलांना स्पष्ट करेल की अब्दुल–बहांनी त्यांच्या सभोवतालच्या लोकांच्या हृदयात आनंद कशाप्रकारे आनंदाचा संचार करीत.

लेरॉय आयोस हे एक उत्कृष्ट बहाई होते ज्यांच्याबद्दल आपण जसजसे मोठे होत जाल तसतसे आपणास अधिक माहिती मिळेल. जेव्हा अब्दुल–बहा यांनी १९१२ मध्ये शिकॅगो शहराला भेट दिली तेव्हा ते युवा होते. अब्दुल–बहा ह्यांच्या उपस्थितीत हजर राहण्याची संधी मिळाल्याबद्दल ह्या आध्यात्मिक बालकाच्या उत्तेजनेची आपण कल्पना करु शकता काय? एके दिवशी, जेव्हा ते आणि त्यांचे वडील, अब्दुल–बहा मुक्कामास असलेल्या हॉटेलच्या मार्गावर होते, तेव्हा लेरॉयच्या मनात एक विचार आला: त्यांनी ठरविले की ते अब्दुल–बहांसाठी काही फुले घेऊन जाईल. त्यांचेजवळ जे थोडे पैसे होते त्यातून त्यांनी पांढऱ्या कार्नेशन फुलांचा एक गुच्छ विकत घेतला. परंतु ते जेव्हा हॉटेलवर पोहचले तेव्हा लेरॉयने आपले मन बदलविले होते. त्यांनी ठरविले की ते अब्दुल–बहांना कोणतीही भौतिक वस्तू भेट देणार नाहीत, सुंदर फुले देखील नाही. ते अब्दुल–बहांना आपले हृदय अर्पण करतील. अर्पण करण्यासाठी त्यांच्याजवळ हीच सर्वात महत्वाची वस्तू होती. म्हणून, त्यांच्या वडिलांनी ती फुले कुणी आणली हे न सांगता ती अब्दुल–बहांना सादर केली.

नंतर अब्दुल–बहांनी त्यांना भेटण्यासाठी हॉटेलवर जमलेल्या सर्व मित्रांसाठी एक भाषण दिले. ह्या भाषणाचे वेळी लेरॉय शांतपणे अब्दुल–बहांच्या चरणाजवळ बसले आणि त्यांच्या विवेकपूर्ण व प्रेमळ शब्दांकडे लक्ष देऊ लागले. नंतर अब्दुल–बहा उभे राहिले आणि त्यांच्या प्रेमाचे प्रतिक म्हणून त्यांनी प्रत्येक व्यक्तीला पांढऱ्या कार्नेशनचे फूल देत पाहुण्यांशी हस्तांदोलने केली. लेरॉय आता अब्दुल–बहांच्या मागे उभे होते. त्या युवाने विचार केला, “अहा! माझी इच्छा आहे की त्यांनी मागे वळून पहावे आणि त्या फुलापैकी एक मला द्यावे!” कदाचित लेरॉयच्या अंत:करणात त्यांना वाटले असावे की ती सुंदर फुले खरेच कुणी आणली असावी हे अब्दुल–बहांनी जाणून घ्यावे.

तथापि, एक एक करीत त्या पांढऱ्या कार्नेशनची फुले इतर लोकांना दिली जात होती आणि असे वाटत नव्हते की लेरॉयला त्यापैकी एक फुल मिळेल. नंतर, एकाएकी अब्दुल–बहा मागे वळले आणि त्यांनी आपली दृष्टी लेरॉयवर खिळविली. अब्दुल–बहांच्या चेहऱ्यातून प्रेमाची प्रभा उत्सर्जित होत होती व त्यांचे डोळे दयेने ओतप्रोत होते. आणि त्यांनी लेरॉयला पांढरे कार्नेशन दिले काय? नाही. अब्दुल–बहांनी लेरॉयला काहीतरी अधिक मौल्यवान दिले. त्यांच्या अंगरख्यावर एक सुंदर लाल गुलाबपुष्प लावले होते. ते त्यांनी काढले आणि त्या तरुण मुलाला प्रस्तुत केले. लेरॉयचे हृदय आनंदाने उचंबळून आले. शेवटी अब्दुल–बहा यांना माहित होते की त्यांच्यासाठी पांढऱ्या कार्नेशनची फुले कुणी आणली होती.

च. खेळ खेळणे: “ड्रॅगनचे शेपूट पकडा”

पुढील सराव सुरू करण्यासाठी, मुलांना एका रांगेत उभे राहण्यास सांगा, त्यांचे हात खांद्यावर किंवा

त्यांच्यासमोर असलेल्या मुलांच्या कंबरेवर ठेवा. रांगेतील सर्वात पुढील मुलगा स्वत:ला ड्रॅगनचे डोके समजेल. रांगेतील शेवटचा मुलगा म्हणजे शेपूट, जे डोक्याच्या तावडीतून सुटण्यासाठी उजव्या आणि डाव्या बाजूला वळवळ करेल. जोपर्यंत “जा” असा संकेत मिळत नाही तोपर्यंत, ड्रॅगन एक सरळ रांगेत उभा असणे आवश्यक आहे. एका मुलाला म्हणावयास लावावे, “एक, दोन, तीन, जा!” “जा” असा संकेत मिळाल्याबरोबर डोक्याने वळून आणि शेपूटाकडे धावून त्यास पकडण्याचा प्रयत्न करावा. संपूर्ण शरीर डोक्यासह हलले पाहिजे आणि अखंड राहिले पाहिजे. जर डोके शेपटीला स्पर्ष करण्यात यशस्वी झाले तर तोच मुलगा डोके म्हणून राहील, परंतु स्पर्ष करण्यापूर्वी रांग तुटली तर डोके बनलेल्या मुलास शेपूट बनावे लागेल आणि रांगेतील त्याच्यामागील मुलास डोके बनावे लागेल. अशा प्रकारे खेळ तोवर चालू राहतो जोवर प्रत्येक मुलास कमीत कमी एकदा डोके आणि शेपूट बनण्याची संधी मिळेल.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र ७

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ ८

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

नेहमीप्रमाणे कंठस्थ केल्यापैकी एका प्रार्थनेचे पठण करून आणि अगोदरच निवडलेल्या काही विद्यार्थ्यांनाही तसे करण्यास सांगून आपण वर्गाचा प्रारंभ करावा. तद्‌नंतर आपण पाठ ५ मध्ये मुलांनी शिकायला सुरुवात केलेल्या प्रार्थनेचे पुनरावलोकन करू शकता.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

<u>सर्व प्रसंगी</u>

समूहगान:
सर्व प्रसंगी आपण केले पाहिजे प्रदर्शित
सत्यवादिता आणि प्रामाणिकपणा आमचा

सर्व प्रसंगी आपण केले पाहिजे प्रदर्शित
सत्यवादिता आणि प्रामाणिकपणा आमचा (पुनरावृत्ती)

बोलतो मी जेव्हा, करतो मी माझ्या अंत:करणातून सामायिक तेव्हा
बनवितो माझी कला मी माझ्या दयाळू आणि सत्य शब्दांना
अरे किती प्रचंड द्रव्यभांडार आहे प्रामाणिकपणा
एक आनंददेहक मिश्रण आहे सचोटी आणि पावित्र्यता
अरे किती प्रचंड द्रव्यभांडार आहे प्रामाणिकपणा

सेवा करतो मी जेव्हा, करतो मी प्रदान माझ्या अंत:करणातून तेव्हा
त्याच्या प्रारंभापूर्वी करतो मी माझे विचार शुद्ध व करतो प्रार्थना
तद्वत माझी कृती करे निर्माण एक वास्तव एकता
अरे किती प्रचंड द्रव्यभांडार आहे प्रामाणिकपणा
अरे किती प्रचंड द्रव्यभांडार आहे प्रामाणिकपणा

प्रार्थना करतो मी जेव्हा, करतो मी प्रार्थना माझ्या अंत:करणातून तेव्हा
करतो डोळे मिटून मी त्या परमेश्वराचे स्मरण
न करतो मी विचार माझ्या इच्छेचा, न करतो मी विचार माझ्या गरजेचा
करतो मी विचार की कशाप्रकारे
माझ्या कृतीतून उघड व्हावा माझा प्रामाणिकपणा
अरे किती प्रचंड द्रव्यभांडार आहे प्रामाणिकपणा

समूहगान: *(दोनदा पुनरावृत्ती करून)*

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

कंठस्थ करण्यासंबंधी उद्धरण सादर करण्यासाठी, आपण या पाठाच्या विषयाशी संबंधित खालील विचारांचा आधार घेऊ शकाल:

जेव्हा आपले शब्द आणि कृती आपल्या हृदयात जे काही असते ते परावर्तीत करतात तेव्हा आपण प्रामाणिकतेचा गुण प्रदर्शित करतो. प्रामाणिकता आम्हास इतरांसोबतच्या व्यवहारात सत्यनिष्ठ आणि विश्वासू असण्यास प्रोत्साहित करते. उदाहरणार्थ, ज्यावेळी आपणास एखादी गोष्ट केल्याबद्दल खेद होतो असे जेव्हा आपण म्हणतो, तेव्हा आपल्या अंत:करणात ही भावना असल्याचे जाणतो की आपल्या चुकीची पुनरावृत्ती होऊ नये यासाठी आपण सर्वतोपरी प्रयत्न करु, त्यावेळी आम्ही प्रामाणिक असतो. आपल्या प्रामाणिकतेद्वारेच इतर लोक आपल्या अंत:करणाची शुध्दता बघू शकतात आणि त्यांचा विश्वास आपणावर ठेऊ शकतात. या गुणाचे महत्व स्मरणात ठेवण्यास मदत व्हावी, यासाठी आपण अब्दुल—बहांचे खालील उद्धरण कंठस्थ करुया:

"आपण सदैव आपली सत्यनिष्ठा आणि प्रामाणिकता प्रदर्शित करावी..."[१०७]

प्रदर्शित करणे

१. क्साबाने समुद्रकिनाऱ्यावर त्याला सापडलेल्या शिंपल्यावरील चिखल साफ केला आणि तो गुळगुळीत आणि चमकदार होईपर्यंत घासला. जेव्हा त्याचे हे काम पूर्ण झाले तेव्हा शिंपल्याचे खरे सौंदर्य प्रदर्शित झाले.

२. जेव्हा सूर्य क्षितिजावर आला आणि पहाटेचे धुके निवळले तेव्हा पर्वतांचे सौंदर्य प्रदर्शित झाले.

प्रामाणिकपणा

१. लिओचे मित्र बहुदा अभ्यास करण्याऐवजी खेळ खेळतात. ते शाळेत चांगली प्रगती करणार नाहीत याविषयी लिओ चिंतित आहे, यास्तव तो सुचवितो की त्या सर्वांनी एकत्र अभ्यास करावा आणि एकमेकास शिकण्यास मदत करु शकतील अशा मार्गाचा विचार करण्याचा तो प्रयत्न करतो. लिओची त्याच्या वर्गमित्रांविषयीची काळजी प्रामाणिक आहे.

२. रोझाने तिच्या आईला वचन दिले की ती प्रतिदिन आपला गृहपाठ करील. जेव्हा तिचे आईवडील दूर गेलेले असतात तेव्हा ती परिश्रमपूर्वक तिचा गृहपाठ करते. रोझ तिच्या वचनाविषयी प्रामाणिक आहे.

घ. कथा

या पाठात आपण मुलांना कथन केलेली कथा त्यांना प्रामाणिकपणाची गुणवत्ता धारण करणे म्हणजे काय यावर विचार करण्यास आणि त्या गुणवत्तेमध्ये कधी उणीव असते याचे आकलन करण्यास मदत करेल.

कित्येक मुले असलेल्या पतीपत्नीच्या मालकीच्या घराच्या मागे बरेच वर्षांपासून एक मोठे वृक्ष होते. जसजसे ते वृक्ष वाढत होते तसतसे त्याच्या फांद्या उंच आणि आजूबाजूला पोहचल्या व त्यामुळे कुटुंबाच्या घरामागे सावली देऊ लागल्या. हिवाळ्यातील एके सकाळी वडील वृक्षाखालून जात असताना त्यांना एक शेजारी भेटला. ते दोघे गावातील घडामोडींविषयी थोडेसे बोलले. थोड्या वेळाने शेजारी त्या मोठ्या वृक्षाकडे बघत त्यांना म्हणाला, "मला असे वाटते, की ह्या अवाढव्य वृक्षाला कापण्याची खचितच ही वेळ आहे. हा वृक्ष विस्तीर्ण आणि अनियंत्रितपणे वाढत आहे. त्याची एखादी फांदी तुटली आणि तुमच्या घराच्या छपरावर पडली तर काय होईल —किंवा याहूनही वाईट म्हणजे तुमची मुले जेव्हा सावलीत खेळतात तेव्हा एखाद्यावर आदळली तर?" जेव्हा दोघे बोलून निघाले तेव्हा वडिलांनी शेजाऱ्याच्या सूचनेवर विचार केला. ते वृक्ष त्या ठिकाणी त्यांच्या जन्मापूर्वीपासून अस्तित्वात होते आणि त्यापासून कोणतीही दुखापत झालेली नव्हती. ते उन्हाळ्यात चांगली सावली देत होते आणि हिवाळ्यात अति थंड वाऱ्यापासून त्यांच्या घरास संरक्षण देत होते. ते चांगले भक्कम व मजबूत दिसत होते. "तरीपण शेजाऱ्याच्या म्हणण्यात तथ्य होते," त्या व्यक्तीने मनोमन विचार केला, "बाहेरी देखावा कधी कधी फसवा असतो. हे वृक्ष दिसते तेवढे मजबूत नसेल तर काय होईल?" म्हणून त्या व्यक्तीने त्या वृक्षास कापण्याचे ठरविले.

ते कठिण काम होते, कारण ते वृक्ष खरेच फार मोठे होते आणि त्याला बऱ्याचशा मोठ्या व लहान फांद्या होत्या, त्यापैकी काही तर फार उंच. जेव्हा त्या व्यक्तीने वृक्ष कापण्याचे काम पूर्ण केले तेव्हा शेजारी पुन्हा परत आला, ह्यावेळी त्याचेसोबत त्याची दोन मुले आणि बैलगाडी होती. "मला दिसते की तुम्ही झाड तोडण्याचे ठरविले होते," लाकडांच्या बऱ्याचशा ढिगांकडे पाहत शेजारी म्हणाला. "मला वाटते की तुम्हाला हे ढीग घेऊन जाण्यासाठी कुणाचीतरी आवश्यकता आहे. कदाचित आम्ही तुम्हाला मदत करू शकतो. मी माझी बैलगाडी आणि दोन मुले सोबत आणली आहेत आणि तुमच्या परसातून हे सर्व ढीग हलवताना आम्हास आनंद होईल." उत्तराची वाट न बघता, मुलांनी ती लाकडे

बैलगाडीत भरण्यास सुरवात केली. जेव्हा ते लाकडाने भरलेल्या बैलगाडीसोबत निघून गेले तेव्हा तो व्यक्ती तोडलेल्या झाडाच्या बुंध्यावर बसला, ज्या झाडाने बराच काळ त्याच्या घराला संरक्षण दिले होते. त्यावेळी त्याला जाणीव झाली की शेजाऱ्याच्या मनात त्याच्या कुटुंबाच्या सुरक्षेविषयी कोणतीच काळजी नव्हती, परंतु त्या शेजाऱ्याचे घर हिवाळ्याच्या महिन्यांमध्ये उबदार राखण्यासाठी त्याला मात्र जळावू लाकडाची निकड होती. "खरेच बाहेरचा देखावा कधी कधी फसवा असू शकतो," उसासे घेत तो म्हणाला. तथापि अधिक दु:खाची गोष्ट म्हणजे –शेजाऱ्याने त्याच्या मित्राचा विश्वास गमावला आणि परमेश्वराचे सुख प्राप्त करण्याची संधी गमावली.

च. खेळ खेळणे: "गरम की थंड"

मुलांपैकी एकाच्या डोळ्यांवर पट्टी बांधून सुरुवात करा आणि त्याला किंवा तिला गटापासून दूर जाण्यास सांगा. इतरांना एखादी छोटी वस्तू लपवायला सांगा, उदाहरणार्थ, पेन्सिल किंवा क्रेयॉन, आणि नंतर पहिल्या मुलाच्या डोळ्याची पट्टी काढून टाका, जो आता लपवलेली वस्तू शोधेल. जसजसे मुल लपण्याच्या जागेच्या जवळ जाईल तसतसे इतर सर्वांनी जोमत टाळ्या वाजवून मदत केली पाहिजे. जर मुल वस्तू लपविलेल्या ठिकाणापासून दूर जात असेल तर टाळ्या वाजवणे कमी जोमात केले जाईल. टाळ्या वाजवण्याऐवजी, विद्यार्थी "उबदार", "उबदार" आणि "गरम" म्हणू शकतात जेव्हा लपवलेली वस्तू शोधत असलेले मुल त्या वस्तूच्या जवळ जात असेल आणि मुल दूर जात असल्यास "थंड", "थंड" आणि "गारठा". त्यातून लपवलेल्या वस्तूचा शोध घेणाऱ्या मुलाची दिशाभूल होणार नाही याची काळजी मुलांनी घेतली पाहिजे; अन्यथा तो किंवा तिचा इतरांवरील विश्वास उडेल आणि खेळ व्यर्थ होईल.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र ८

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ ९

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

हे आणि पुढील तीन वर्ग सुरू करण्यासाठी, विभाग १० मध्ये कंठस्थ करण्यासाठी सुचविलेली प्रार्थना निवडा. सुरुवातीच्या प्रार्थना म्हणण्यात काही विद्यार्थी आपल्यासोबत सामील होऊ शकतात, त्यानंतर आपण कंठस्थ करण्यासाठी खाली दिलेली प्रार्थना सादर करू शकता. ही प्रार्थना मुलांनी कंठस्थ केलेल्या आधीच्या दोन प्रार्थनांपेक्षा दीर्घ आहे, तथापि ही प्रार्थना त्यांना समजणे कठीण होणार नाही आणि ते सर्व पाठ १२ पर्यंत कंठस्थ करण्यास सक्षम असतील.

> **"धन्य आहे ते स्थळ, आणि ते घर, आणि ते ठिकाण, आणि ते नगर, आणि ते हृदय, आणि तो पर्वत, आणि ते आश्रयस्थान, आणि ती गुहा, आणि ती दरी, आणि ती भूमि, आणि तो सागर, आणि**

ते बेट, आणि ते उपवन जेथे परमेश्वराचे स्तवन झाले आहे, आणि त्याच्या स्तुतीचा गौरव करण्यात आला आहे."[१०८]

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

<u>व्हा पृथ्वीसमान</u>

बघा पृथ्वीला
आहे ती किती विनम्र
जिच्या जवळ आहे देण्यासाठी परमेश्वराची सर्व संपत्ती
जे जे लागेल आम्हास जगण्यासाठी
जी करू देई तिच्यावर अपुले पदभार प्रतिदिन
तथापि असे कधी ऐकले आहे का तुम्ही
"मी आहे अधिक संपन्न
तुझ्यापेक्षा श्रेष्ठ"

बघा वृक्षाला
आहे तो किती विनम्र
जितकी जास्त असतील त्याची फळे
तितका तो वाकतो धरतीच्या जवळी
आणि त्याप्रकारे करतो सामायिक त्याची फळे
तथापि असे कधी ऐकले आहे का तुम्ही
"मी आहे अधिक संपन्न
तुझ्यापेक्षा श्रेष्ठ"

व्हा पृथ्वीसमान
व्हा वृक्षासमान
घ्या भरारी वैभवाच्या स्वर्गाप्रती
नम्रतेच्या पंखांवरी
घ्या भरारी वैभवाच्या स्वर्गाप्रती
नम्रतेच्या पंखांवरी

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

खालील कल्पना आपणास या पाठाचा विषय आणि कंठस्थ करण्यासाठी उद्धरण सादर करण्यात मदत करतील.

एक अतिशय महत्त्वपूर्ण आध्यात्मिक गुण म्हणजे नम्रता. जे परमेश्वरासमोर नम्र आहेत ते ईश्वराची आणि त्याच्या निर्मितीची महानता ओळखतात. त्यांना जाणीव आहे की, ईश्वराच्या मदतीशिवाय आणि कृपेशिवाय आपल्यापैकी कोणीही काहीही साध्य करू शकणार नाही. तो सर्वसमर्थ, शक्तिशाली आहे. आणि, ज्याप्रमाणे आपण परमेश्वरासमोर कधीही अभिमान दाखवणार नाही, त्याचप्रमाणे आपण त्याच्या सर्व सृष्टीपुढे देखील विनम्र राहतो. आम्ही आमच्या ध्यानात ठेवतो की पृथ्वी आणि त्यावरील प्रत्येकास परमेश्वराने निर्माण केले आहे आणि ते त्याची चिन्हे आणि गुणधर्म प्रतिबिंबित करतात. आपण निसर्गाचा आदर करतो आणि हे आपल्या अंत:करणात जाणतो की आपल्या सभोवतालच्या लोकांकडून आपण नेहमी काहीतरी शिकू शकतो. याक्षणी आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:

"हे मानव पुत्रा! मी तुला भेट देण्याची कृपा करावी म्हणून तू माझ्यासमोर विनम्र हो."[१०९]

विनम्र/विनम्रता

१. झिनाब तिच्या गणिताच्या गृहपाठावर मेहनतीने काम करते आणि नेहमी चांगले गुण मिळविते. ती विनम्र आहे आणि तिच्या यशांबद्दल ती कधीही बढाई मारीत नाही.

२. यॉंग फूच्या शेजारातील मुले शिक्षणाविषयी उत्सुक आहेत आणि त्यांच्यासाठी त्याने एक लहानसा वर्ग तयार करावा असे त्यास विचारण्यात आले. यद्यपि त्याला थोडासाच अनुभव आहे आणि तो स्वत:ला अपात्र समजतो तरीही तो ईश्वरावर आपला विश्वास ठेवतो आणि प्रयत्नाची शिकस्त करतो. तो हे कार्य विनम्रतेने स्वीकार करतो.

कृपामयता/कृपाळूपणा

१. कॅन्डेसच्या कुटुंबाने काही शेजाऱ्यांना त्यांच्या घरी जेवणासाठी आमंत्रित केले आहे. जेव्हा पाहुणे येतात, तेव्हा कॅन्डेस त्यांचे स्वागत करते आणि कृपाळूपणे त्यांना थंड पेय देते.

२. जिओव्हानीने त्याच्या वृद्ध शेजारीणीला तिच्या किराणा सामानाच्या पिशव्या घेऊन घरी जाण्यासाठी धडपडताना पाहिले, म्हणून त्याने कृपाळूपणे त्या पिशव्या घेऊन जाण्यास मदत करण्यासाठी देऊ केले.

घ. कथा

विनम्रता हा अब्दुल–बहा ह्यांच्या अतिशय उल्लेखनीय गुणांपैकी एक होता. श्रद्धावंतांना त्यांना महान उपाध्या द्यायच्या होत्या, तथापि त्यांना केवळ "अब्दुल–बहा" असे म्हटले जावे असे त्यांना वाटे, ज्याचा अर्थ आहे "वैभवाचा सेवक". सेवा करण्याप्रती त्यांची तीव्र इच्छा होती. एका प्रसंगी, काही श्रीमंत पाहुण्यांनी त्यांच्याकरिता जेवणापूर्वी हात धुण्यासाठी एक विस्तृत योजना केली. त्यांनी नक्षीदार भांड्यामध्ये "स्फटिकाप्रमाणे शुध्द पाणी" नेण्यासाठी विशिष्ठ पोषाख घातलेल्या मुलाची तरतूद केली आणि अब्दुल–बहांना हात पुसण्यासाठी सुगंधित टॉवेल देखील तयार ठेवला. जेव्हा अब्दुल–बहांनी

मित्रांच्या गटाला तो लहान मुलगा, नक्षीदार भांडे आणि टॉवेलसहित हिरवळीवरुन त्यांचेकडे येताना पाहिले, तेव्हा त्यांनी त्यांचा उद्देश ओळखला. त्यांनी घाईघाईने जवळपास पाणी पाहिले, आपले हात धुतले आणि माळ्याजवळ असलेल्या कापडाच्या तुकड्याने हात कोरडे केले. तेजस्वीपणे, त्यांच्या पाहुण्यांना भेटण्यासाठी ते वळले. आणि नंतर, अब्दुल–बहांनी त्यांच्या पाहुण्यांना तोच सन्मान देऊन, जो त्यांच्यासाठी आयोजित केला होता, प्रेमळपणे भांड्यातील पाणी व टॉवेलचा वापर पाहुण्यांनी करावा असे सूचित केले!

च. खेळ खेळणे: "कधीकधी आम्ही उंच असतो"

एका मुलाच्या डोळ्यावर पट्टी बांधा आणि बाकीचे त्याच्याभोवती वर्तुळ तयार करा. एकसंधपणे, त्यांना म्हणू द्या:

"आम्ही अत्यंत उंच आहोत." (त्यांनी त्यांच्या पायाच्या बोटांवर उभे राहून स्वत:स शक्य तितके उंच ताणले पाहिजे.)

"आम्ही अगदी लहान उंचीचे आहोत." (त्यांनी उकिडवे बसावे आणि स्वत:स शक्य तितके लहान उंचीचे केले पाहिजे.)

"कधी कधी आम्ही उंच असतो." (ते स्वत:स पुन्हा ताणतात.)

"कधीकधी आम्ही अगदी लहान उंचीचे असतो." (ते स्वत:स पुन्हा लहान उंचीचे करतात.)

आता आपण मुलांना हावभाव करून सुचवा की त्यांनी उंच उभे राहावे की उकिडवे बसावे आणि त्यांना एकत्र म्हणायला सांगा:

"आम्ही आता काय आहोत याचा अंदाज लाव!"

डोळ्यावर पट्टी बांधलेल्या मुलाने त्यांच्या आवाजाच्या पातळीवरून अंदाज लावण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे की ते "लहान उंचीचे" किंवा "उंच" आहेत. आळीपाळीने, प्रत्येक मुलास डोळ्यावर पट्टी बांधण्याची पाळी दिली पाहिजे.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र ९

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १०

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

प्रार्थनांचे पठण केल्यानंतर, विद्यार्थी मागील पाठात सादर केलेली प्रार्थना कंठस्थ करू शकतात.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

आभार मानतो मी आणि करतो स्तुती तुझी हे परमेश्वरा

आभार मानतो मी आणि करतो स्तुती तुझी हे परमेश्वरा
तुझ्या अनुकंपेच्या मुकुटासाठी
जो मांडला आहे माझ्या शिरावरी
तो मुकुट तळपे शाश्वत
दर्शवि मी अधिक कृतज्ञता तुझ्याप्रत
आभार मानतो मी आणि करतो स्तुती तुझी हे परमेश्वरा

आभार मानतो मी आणि करतो स्तुती तुझी हे परमेश्वरा
प्रेम आणि ज्ञानासाठी
ज्याचे रोपण केले आहेस तू माझ्या अंतरी
जसजशी होईल त्याची वृद्धी
तसतशी दर्शवि मी अधिक कृतज्ञता तुझ्याप्रत
आभार मानतो मी आणि करतो स्तुती तुझी हे परमेश्वरा

आभार मानतो मी आणि करतो स्तुती तुझी हे परमेश्वरा
त्या सत्य–प्रकाशाच्या वरदानासाठी
जे करी माझे नेत्र प्रकाशित
जसजसा प्राप्त होई तुझ्या वरदानांचा प्रवाह
तसतसा दर्शवि मी अधिक कृतज्ञता तुझ्याप्रत
आभार मानतो मी आणि करतो स्तुती तुझी हे परमेश्वरा
आभार मानतो मी आणि करतो स्तुती तुझी हे परमेश्वरा

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

कंठस्थ करण्यासाठी दिलेले उद्धरण आपण विद्यार्थ्यांना खालील प्रकारे सादर करू शकाल:

जेव्हा आपल्याला अगदी लहान भेटवस्तू दिली जाते, तेव्हा आपण त्या व्यक्तीचे आभार मानतो ज्याने आपल्याला ते दिले आहे. तर मग, आपण परमेश्वराला त्याच्या असंख्य भेटवस्तू आणि वरदानांसाठी

कृतज्ञता मानली पाहिजे –आपल्यावर लक्ष ठेवण्यासाठी काळजीवाहू नेत्रे, आपल्यावर प्रेम करणारी अंत:करणे आणि आपली प्रगती आणि आपण विकसित व्हावे म्हणून त्याने जे काही निर्माण केले आहे. अब्दुल–बहा आम्हास सांगतात की परमेश्वराने आम्हाला दिलेल्या अनेक कृपेबद्दल आणि त्याच्या प्रेमाने आपली अंत:करणे भरल्याबद्दल आपण त्याचे आभार मानले पाहिजेत. अडचणीच्या वेळीही आपण ईश्वराचे आभार मानले पाहिजेत. ईश्वराचे आभार मानणे, आपल्यास त्याने प्रदान केलेले असीम बक्षीस अधिकाधिक प्राप्त करण्यास सक्षम करते. चला आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:

"तुम्ही आनंदी रहा. तुम्ही कृतज्ञ रहा. परमेश्वराचे आभार मानण्यासाठी उद्युक्त व्हा, जेणेकरून तुमची कृतज्ञता ईश्वराच्या औदार्याची वाढ निर्माण करण्यास कारणीभूत ठरेल."[११०]

उद्युक्त

१. प्रदीर्घ आजारपणानंतर आजीला अंथरुणातून उद्युक्त होऊन फिरायला जाताना पाहून सलमा आनंदित झाली.

२. प्रार्थनांचे पठण करण्यासाठी मुलं रोज सकाळी लवकर उद्युक्त होतात.

निर्माण करणे

१. नादिया नेहमी स्वच्छ असते. आध्यात्मिक वाढीसाठी स्वच्छता महत्त्वाची आहे हे तिला माहीत आहे. स्वच्छता, अध्यात्म निर्माण करते.

२. सेफच्या कुटुंबातील सदस्य सर्व महत्त्वाच्या बाबींमध्ये एकमेकांना सहकार्य आणि मदत करतात. ते सहकार्य करत असल्यामुळे एकोप्याने राहतात. सहकार्यामुळे सुसंवाद निर्माण होतो.

वाढ

१. गेल्या वर्षी मारियाच्या शाळेत केवळ पाच शिक्षक होते. यंदा शाळेत आठ शिक्षक आहेत. शाळेतील शिक्षकांची संख्या तीनने वाढली आहे.

२. शायन एक आनंदी मुलगा आहे आणि जेव्हा तो इतरांना मदत करण्यास सक्षम असतो तेव्हा त्याचा आनंद अधिक वाढतो. जेव्हा तो इतरांची सेवा करतो तेव्हा त्याचा आनंद वाढतो.

घ. कथा

एके दिवशी अक्कामध्ये पश्चिमेकडील देशातून एक श्रीमंत महिला अब्दुल–बहांना भेटावयास आली. मोठ्या प्रमाणावर, तिने अब्दुल–बहांना एकामागून एक तिच्या छोट्या छोट्या यातनांबद्दल सांगायला सुरुवात केली. अब्दुल–बहांनी काही वेळ संयमाने आणि दयाळूपणे तोपर्यंत ऐकले, जोपर्यंत त्यांना

एका दुसऱ्या नियोजित कामासाठी बाहेर जावे लागले. तथापि, त्या महिलेला सोडून जाण्यापूर्वी, त्यांनी खिडकीबाहेर चालत असलेल्या एका गृहस्थाकडे निर्देश केला. "तेथे एक व्यक्ती जात आहे ज्याला मी तुमच्या भेटीसाठी बोलावतो," अब्दुल–बहा म्हणाले. "त्याचे नाव आहे मिर्झा हैदर–अली. तो जमिनीवर चालतो परंतु स्वर्गात निवास करतो," अब्दुल–बहांनी स्पष्ट केले. "त्याने अतोनात यातना सहन केल्या आहेत व तो त्या विषयी तुम्हाला सांगेल."

वस्तुत:, मिर्झा हैदर–अलींनी मोठ्या प्रमाणात यातना सहन केल्या होत्या. ते पर्शियाचे होते, जिथे बहाई श्रद्धावंतांसोबत अन्याय आणि मोठ्या क्रूरतेने वागले गेले होते. काहींना अटक करून चुकीच्या पद्धतीने तुरुंगात टाकण्यात आले; इतरांना द्वेष आणि रागाने भरलेल्या लोकांनी मारहाण केली. मिर्झा हैदर–अलींनी त्यांच्या आयुष्यात सहन केलेल्या सर्व यातनांबद्दल ऐकून आपले हृदय अत्यंत दु:खी होईल.

आता, अब्दुल–बहा मिर्झा हैदर–अलीला आणण्यासाठी आणि त्यांच्या पाहुणीला भेटायला आणण्यासाठी बाहेर गेले. हैदर–अलीची त्या महिलेशी ओळख करून दिल्यानंतर अब्दुल–बहा निघून गेले. लगेच मिर्झा हैदर–अली तिच्याशी आपण राहत असलेल्या अद्‌भुत काळाबद्दल आणि परमेश्वराच्या सर्व आशीर्वादांबद्दल अत्यंत आनंदाने आणि नम्रतेने बोलू लागले. त्या महिलेने थोडावेळ ऐकले, तथापि, अधीर होऊन व्यत्यय आणून ती म्हणाली, "परंतु, अब्दुल–बहांनी मला सांगितले की तुम्ही तुमच्या यातनांबद्दल सांगाल." मिर्झा हैदर–अलीने आश्चर्यचकित होऊन वर बघितले. 'यातना! का बरे बाईसाहेब, मला कोणत्याही यातना कधीच झाल्या नाहीत. मला यातना काय असतात हेच माहित नाही!' अर्थातच, अब्दुल–बहांना हे माहित होते की, मिर्झा हैदर–अली यांना त्यांच्या जीवनात अत्यंत यातना सहन कराव्या लागल्या तरीही, कधीही त्यांनी त्यांच्या आनंदावार परिणाम होऊ दिला नाही आणि जीवनात केवळ ईश्वराने त्यांना दिलेल्या सर्व आशीर्वादांवर लक्ष दिले, ज्यासाठी हैदर–अली आभारी होते.

च. खेळ खेळणे: "चपळ प्रतिसाद"

विद्यार्थ्यांना हातात हात धरुन वर्तुळात उभे राहण्यास सांगा. प्रथम, त्यांना त्यांचे डावे हात आणि नंतर उजवे हात दाबण्याचा सराव करायला सांगा. त्यानंतर, त्यांना समजावून सांगा की ते गटाद्वारे "प्रतिसाद" संकेत पाठवणार आहेत. एक मुल त्वरीत मुलाचा हात त्याच्या उजवीकडे दाबून सुरुवात करेल, जो पुढच्या मुलाला संकेत देईल आणि तो पहिल्या मुलाकडे परत येईपर्यंत. मुलांना वेळेवर आणि वेगाने संकेत पाठविण्याचे आव्हान केले पाहिजे. एकदा ते हा मूलभूत खेळ शिकले की, आपण त्यांना संकेत उलट दिशेने पाठवण्यास सांगू शकता किंवा संकेत करण्याची संख्या वाढवण्यास सांगू शकता.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १०

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ ११

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

कंठस्थ केलेल्या प्रार्थनांमधून एका प्रार्थनेचे पठण करून आणि काही विद्यार्थ्यांना एक प्रार्थना म्हणण्यासाठी आमंत्रित करून नेहमीच्या पद्धतीने वर्गाचा प्रारंभ करा. तद्नंतर, आपण विद्यार्थ्यांना पाठ ९ मध्ये शिकण्यास प्रारंभ केलेली प्रार्थना कंठस्थ करण्यात मदत करू शकता.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

नीतिमानतेचा शोध

आहे माझे ध्येय उत्कृष्टता
तथापि मला गाठावा लागेल मार्ग अत्यंत लांबचा
आणि जाणतो मी या मार्गावर हे ठरेल मदतनीस
जेव्हा बघतो मी प्रत्येक दिनामध्ये नितिमानता
म्हणून जर मला दिसले की करत आहात तुम्ही काही चुकीचे
गाणार नाही मी या गीतात त्याबाबत
बोलणार नाही मी माझ्या मित्रांशी याबाबत
करणार नाही मी पुन:विचार त्याबाबत

समूहगान:

पाहीन मी तुमच्यामध्ये नितिमानता
पाहीन मी तुमच्यामध्ये नितिमानता
माहित आहे मला तुमच्या इच्छेनुसार काय मी करावे
कारण असेल माझी इच्छा की हेच तुम्हीपण करावे
आणि परमेश्वर बघेल माझ्यामध्ये नितिमानता
परमेश्वर बघेल माझ्यामध्ये नितिमानता
आणि जेव्हा करेल मी आच्छादित
इतरांच्या त्या लहान–सहान दोषांना
आशा करतो मी की ईश्वर करेल आच्छादित माझ्या दोषांना

अब्दुल–बहा होते अत्यंत सुज्ञ
बघू शकत होते ते तुमचे अंत:कारण तुमच्या नेत्रांत
आणि जेव्हा दिसले त्यांना काहीतरी चुकीचे
तेव्हा शोधीत ते मार्ग करण्यास तुम्हास बळवंत
त्यामुळे जेव्हा आढळेल मला तुमच्यात काही दोष

काय करावे मी, आहे याची मला जाणीव
नाही सांगणार मी इतर कोणास
नाही, सांगणार नाही मी अगदी स्वत:स

समूहगान:

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

असे सुचवले जाते की आपण पाठाचा विषय आणि कंठस्थ करण्यासाठी उद्धरण, आपल्या विद्यार्थ्यांसोबत खालील विचारांद्वारे सादर करावे:

क्षमाशीलता हे परमेश्वराच्या गुणांपैकी एक आहे. अब्दुल–बहा मित्रांना नेहमी सांगत की त्यांनी एकमेकांशी क्षमाशील असावे. आपण क्षमाशीलतेच्या दृष्टीने बघावे आणि एकमेकांचे दोष बघू नये. जर आपण अब्दुल–बहांच्या उदाहरणाचे अनुसरण करु, तर आपले मित्र जेव्हा चुका करतात तेव्हा आपण केवळ त्यांनाच क्षमाशीलता दर्शविणार नाही तर जे आपल्याविषयी निष्ठुर असतात त्यांच्याबद्दल देखील ती दर्शवू. क्षमाशील असण्याच्या प्रयत्नात आपणास मदत व्हावी यासाठी आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करुया:

"...क्षमाशीलता व दया आणि ते जे ईश्वराच्या प्रियजनांच्या अंत:करणांना प्रसन्न करते ती तुमची आभूषणे असोत."[१११]

दया

१. पाऊस दिवसेंदिवस सुरूच होता. गावात पूर आला तरी पाऊस थांबलाच नाही. पावसाने दया दाखवली नाही.

२. जेव्हा आपण परमेश्वराची प्रार्थना–याचना करतो तेव्हा तो आपल्या चुका माफ करतो. तो आपल्यावर दया प्रदान करतो.

प्रसन्न होणे

१. उर्सुलाला बरे नव्हते. तिची मैत्रिण एल्सी तिच्यासाठी फुले घेऊन आली आणि गोष्टी सांगत आणि बोलत ती तिच्याबरोबर बराच वेळ बसली. एल्सीच्या भेटीमुळे उर्सुलाला बरेच चांगले वाटू लागले. उर्सुला एल्सीच्या भेटीने प्रसन्न झाली होती.

२. श्रीमती. सँचेझना त्यांच्या पतीकडून एक तपशीलवार दीर्घ पत्र मिळाले जे नोकरी कामानिमित्त जवळच्या गावी गेले होते. पत्रामध्ये चांगली बातमी दिली होती की ते लवकरच घरी परतणार आहेत. या बातमीने श्रीमती. सँचेझना प्रसन्न केले.

प्रिय असणे

१. शिक्षिका त्यांच्या सर्व विद्यार्थ्यांवर प्रेम करीत आणि सर्वांकडे विशेष लक्ष देत होत्या. त्यांना ते सर्व प्रिय होते.

२. जेम्सला शाळेतील सर्व विषय आवडत होते, तथापि तो विज्ञानात अत्यंत हुशार होता. विज्ञान विषय त्यास सर्वात प्रिय होता.

घ. कथा

ज्यावेळी अब्दुल–बहा अक्का येथे राहात, त्यावेळी तेथे एक राज्यपाल होता ज्याने वेळोवेळी बहाईंना नुकसान पोहचविण्याचा प्रयत्न केला. एकदा त्याने बहाईंच्या उदरनिर्वाहाची साधने नष्ट करण्याची योजना आखली: त्याने पहारेदारांना सर्व बहाईंची दुकाने बंद करुन दुकानाच्या चाव्या त्याचेकडे पोहचविण्याचा हुकूम सोडला. परंतु अब्दुल–बहा यांना राज्यपालाच्या योजनेचा सुगावा लागला आणि त्यांनी बहाई मित्रांना दुसरे दिवशी दुकाने न उघडण्याचा सल्ला दिला. त्यांनी मित्रांना थांबण्यास व ईश्वर काय आदेशित करतो हे पाहण्यास सांगितले.

राज्यपालाच्या आश्चर्याची कल्पना करा, जेव्हा त्याने ऐकले की दुकाने न उघडल्यामुळे पहारेदार त्याचेकडे किल्ल्या घेऊन येऊ शकले नाही. तथापि यानंतर काय करावे याचा विचार करु शकण्यापूर्वी काहीतरी अनपेक्षित असे घडले. त्याच्या वरिष्ठांकडून शहराच्या राज्यपालपदावरुन त्याला पदच्युत केल्याची तार येऊन थडकली. आणि म्हणून बहाईंची दुकाने वाचली.

या माजी राज्यपालाला अक्का सोडून दमास्कस या दुसऱ्या शहरामध्ये जाण्याचा हुकूम देण्यात आला होता. त्यास काय करावे हेच कळेना. त्याला लगेच आणि एकट्यानेच जायचे होते. त्याच्या कुटुंबाचे काय होणार? ज्याने शासनाची मर्जी गमावली अशा व्यक्तीस कोण मदत करील? अब्दुल–बहांनी ही बातमी ऐकली आणि ते त्याला भेटावयास गेले. त्यांनी त्या दुःखी व्यक्तीवर मोठ्या दयेचा वर्षाव केला, जणु काय तो धर्मश्रध्देचा कधीच शत्रू नव्हता. अब्दुल–बहांनी त्याच्या मागील गैरकृत्यांचा एकदाही उल्लेख केला नाही. त्याऐवजी शक्य तसे कोणत्याही प्रकारे त्यास त्यांनी मदत देऊ केली. माजी राज्यपाल त्याची पत्नी व मुलांना मागे ठेवण्याविषयी चिंतीत होता. अब्दुल–बहांनी त्यास आश्वासन दिले की ते याविषयी काळजी घेतील. नंतर त्यांनी त्यांच्या आरामशीर प्रवासाची सोय केली, पत्नी व मुलांना सोबत करण्यासाठी कोणत्यातरी विश्वासू व्यक्तीची तरतूद केली, सर्व खर्च भरला आणि कुटुंबाला दमास्कसच्या मार्गी पाठविले.

जेव्हा माजी राज्यपालाचे कुटुंबाशी पुनर्मिलन झाले तेव्हा त्यास आनंद झाला. उपकारभावनेने भरलेल्या अंत:करणाने, त्याच्या कुटुंबासोबत प्रवास करणाऱ्या व्यक्तीकडे तो वळला आणि प्रवास खर्चाविषयी त्याने विचारले. त्या व्यक्तीने स्पष्ट केले की हा सर्व खर्च अब्दुल–बहा यांचेद्वारे केलेला आहे. नंतर माजी राज्यपालाने त्या व्यक्तीला प्रवासादरम्यान त्याच्या दयाळूपणा व कठिण

परिश्रमासाठी काही बक्षिस देऊ केले. परंतु तो बक्षिस न स्वीकारत म्हणाला की तो केवळ अब्दुल–बहा यांचे आज्ञापालन करीत होता आणि या सेवेसाठी काहीही मिळविण्याची त्यास इच्छा नव्हती. नंतर माजी राज्यपालाने त्या व्यक्तीस रात्रीला त्याचा पाहुणा म्हणून राहण्यास सांगितले. तथापि, तो म्हणाला की तो अब्दुल–बहा यांच्या आदेशांचे अनुसरण करण्यास उत्सुक आहे ज्यांनी त्यास बिनाविलंब अक्काला परत येण्यास सांगितले आहे. माजी राज्यपाल त्या व्यक्तीला म्हणाला की त्याने अब्दुल–बहा यांचेसाठी पत्र लिहीपर्यंत तरी त्याने थांबावे. हे त्याने मान्य केले आणि अक्काला परतल्यानंतर अब्दुल–बहांना राज्यपालाचे पत्र सुपूर्द केले. त्या पत्रात लिहिले होते, 'हे अब्दुल–बहा, आपण क्षमा करावी अशी मी प्रार्थना करतो. मी समजलो नाही, मी तुम्हास ओळखले नाही. मी तुम्हावर घोर दुष्कर्म केले. तुम्ही मोठ्या चांगुलतेने मला पारितोषिक दिले आहे.'

च. खेळ खेळणे: "व्यक्ती ते व्यक्ती"

मुलांना टाळ्या वाजवीत आणि "व्यक्ती ते व्यक्ती" असे म्हणत मोकळ्या जागेत इतस्तत: फिरावयास सांगा. जेव्हा तुम्ही "पाठीला पाठ" असे म्हणता तेव्हा त्यांनी थांबावे व जवळच्या व्यक्तीच्या पाठीला पाठ लावावी. आपण संकेत करताच, त्यांनी पुन्हा टाळ्या वाजवीत व "व्यक्ती ते व्यक्ती" असे म्हणत फिरायला लागावे. जेव्हा आपण "चेहऱ्याला चेहरा" असे म्हणाल तेव्हा त्यांनी जवळच्या सोबत्याच्या चेहऱ्याजवळ मान तुकवीत चेहरा आणावा. अशाप्रकारे या दोन आदेशांची कित्येकदा पुनरावृत्ती करुन खेळ सुरु ठेवावा. इतर आदेशांमध्ये "गुडघ्याला गुडघा" आणि "कोपराला कोपर" अशांचा अंतर्भाव होऊ शकतो.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र ११

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १२

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

नेहमीप्रमाणे, वर्गाची सुरुवात आपण प्रार्थनाने करावी. तद्नंतर आपण मुलांसोबत मागील तीन पाठांमध्ये शिकत असलेल्या प्रार्थनेचे पुनरावलोकन करू शकता. ही प्रार्थना ते सर्व उत्तमप्रकारे पठण करू शकतील याची आपण खात्री करा, कारण पाठ १३ मध्ये आपण त्यांच्यासाठी एक नवीन प्रार्थना सादर करणार आहात.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

<u>सूर्यपेक्षाही तेजस्वी</u>

आहे सूर्य–प्रकाशापेक्षाही तेजस्वी सत्यवादिता
आहे सूर्य–प्रकाशापेक्षाही तेजस्वी सत्यवादिता

करा सत्यवादितेने आपली जिव्हा अलंकृत, हे लोकहो
करा सत्यवादितेने आपली जिव्हा अलंकृत, हे लोकहो
करी सचोटी प्रत्येक आत्म्याला सुशोभित
करी सचोटी प्रत्येक आत्म्याला सुशोभित
आहे सूर्य—प्रकाशापेक्षाही तेजस्वी प्रामाणिकपणा
आहे सूर्य—प्रकाशापेक्षाही तेजस्वी प्रामाणिकपणा

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

खाली काही कल्पना आहेत ज्या आपण आपल्या विद्यार्थ्यांसोबत या पाठाचा विषय, प्रामाणिकपणा, आणि ते कंठस्थ करणार आहेत ते उद्धरण, सादर करण्यासाठी सामायिक करू शकता.

विविध आकार आणि रंगांच्या फुलांनी बागा सजलेल्या असतात. वसंत ऋतूमध्ये फळझाडे सुवासिक फुलांनी सजतात. आम्ही स्वत:स स्वच्छ आणि निष्कलंक वस्त्रांनी अलंकृत करतो. या सर्व सजावटी सौंदर्य निर्माण करतात. तथापि, भौतिक गोष्टींपेक्षा मानवमात्रांना जे अधिक सुशोभित करतात ते आहेत आध्यात्मिक गुण. आपल्या जीवनाला सुशोभित करणाऱ्या सुंदरतम गुणांपैकी एक आहे प्रामाणिकता. जेव्हा आपण स्वत:ला प्रामाणिकतेने सुशोभित करतो, तेव्हा दुसऱ्याच्या मालकीच्या गोष्टी आपण त्यांच्या परवानगीशिवाय घेत नाही, आपण कधीही फसवणूक किंवा लबाडी करत नाही. प्रामाणिकतेची गुणवत्ता लक्षात ठेवण्यासाठी, आपण बहाउल्लाह ह्यांचे खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:

“लोकहो, सत्यवादितेने आपली वाणी अलंकृत करा, आणि प्रामाणिकतेच्या आभूषणाने आपले आत्मे विभूषित करा.”[११२]

अलंकृत करणे

१. मलीतने बागेत सुंदर गुलाबचे वृक्ष रोपले. गुलाब बागेस अलंकृत करतात.

२. सुनील केवळ सत्य बोलतो. त्याचे शब्द नेहमी सत्यवादितेने अलंकृत केलेले असतात.

घ. कथा

त्यांच्या आयुष्याच्या उत्तरार्धात, अब्दुल—बहांना जगभरातील अनेक ठिकाणी प्रवास करता आला. जेथे अब्दुल—बहा जायचे, तेथे ते सर्व स्तरातील लोकांशी —कामगार आणि नेते, शिक्षक आणि वैज्ञानिकांना भेटायचे आणि प्रत्येकाला सहजता वाटण्यासाठी त्यांना जे काही करता येईल ते करायचे. एके दिवशी, इजिप्तमध्ये, त्यांनी एका उच्चपदस्थ सरकारी अधिकाऱ्याला जेवणासाठी आमंत्रित केले होते. अब्दुल—बहांनी त्या अधिकाऱ्याला त्याच्या गंतव्यस्थानापर्यंत नेण्यासाठी गाडी भाड्याने घेण्याचे ठरवले, कारण अधिकाऱ्याला अशा प्रकारच्या सुखसोयीची सवय होती.

हा प्रवास फारसा लांब नव्हता आणि लवकरच ते त्यांच्या जेवणाच्या ठिकाणी पोहोचले. तथापि, जेव्हा

घोडागाडीचा चालक प्रवासाचे भाडे मागण्यासाठी अब्दुल–बहांकडे आला तेव्हा त्याने वाजवी किंमतीपेक्षा कितीतरी जास्त भाडे मागितले. अब्दुल–बहांना जाणीव झाली की घोडागाडीचा चालक प्रामाणिक नव्हता. अब्दुल–बहांनी त्या चालकाला जेवढे वाजवीपणे भाडे देणे आहे तेवढेच दिले आणि नंतर ते निघण्यासाठी वळले.

जेव्हा घोडागाडी चालकाने वाद घालवण्याचा प्रयत्न केला तेव्हा अब्दुल–बहा खंबीरपणे ठाम राहले. त्यांनी त्या चालकाला सांगितले की, जर तो भाड्याबाबत प्रामाणिक असता तर त्याला भाड्यासोबत एक उदार बक्षीस देखील मिळाले असते. चालकाला त्याच्या कृतीबद्दल विचार करायला सोडून, अब्दुल–बहा त्यांच्या गंतव्य–स्थळी जाण्यास निघून गेले.

च. खेळ खेळणे: "चौरस, वर्तुळ, त्रिकोण"

असे गृहित धरण्यात येते की मुलांना कमीतकमी काही आकारांची नावे माहित आहेत, उदा. "चौरस", "वर्तुळ" आणि "त्रिकोण". मुलांसोबत या आकारांच्या नावांची उजळणी करून सुरवात करा आणि याची खात्री करून घ्या की ते प्रत्येक आकार ओळखू शकतात. नंतर, क्रमाने तीन आकार काढलेला फलक आपल्या हाती धरा –वर्तुळ, वर्तुळ, चौरस– आणि नंतर मुलांना त्याकडे नीट पाहण्यास सांगा. नंतर फलक बाजुला ठेवा आणि एका मुलास आकारांचा क्रम मोठ्या आवाजात सांगायला लावा. आपण आधीच वेगवेगळ्या क्रमाने काढलेल्या आकारांचे फलक वापरुन हा खेळ बरेचदा चालू द्या. तीन क्रम लक्षात ठेवण्यास मुलांना कठिण वाट असल्यास केवळ दोन आकार वापरा आणि तीन आकारांचा क्रम त्यांना फार सोपा वाटत असेल तर काही चार किंवा पाच क्रमांचे फलक वापरा.

नंतर मुलांच्या स्मरणशक्तीचा अंदाज घेऊन आपण दोन, तीन अथवा चार आकारांची नावे घ्या आणि गटामधील एका मुलाला ती नावे पुन्हा सांगायला लावा. प्रत्येक मुलाला ह्या खेळाचा कित्येकदा सराव झाल्यानंतर आपण आकारांची नावे घेऊन मुलांना त्या क्रमाने आकार काढावयास सांगून खेळाला अधिक रंजक व आव्हानपर करू शकता.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १२

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १३

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

या आणि पुढील तीन वर्गांमध्ये, विद्यार्थी त्यांचे प्रयत्न खाली प्रार्थना कंठस्थ करण्यावर केंद्रित करतील. आपण कंठस्थ केलेल्या प्रार्थनेचे पठण केल्यानंतर, खालील प्रार्थनेची विद्यार्थ्यांना ओळख करून द्याल, जसे की विभाग १३ मध्ये सुचविले आहे, आणि नंतर आपल्या काही विद्यार्थ्यांनीदेखील तसे केले आहे.

“हे स्वामी! तुझ्या नानाविध कृपांच्या बागेमध्ये या नाजुक रोपट्याचे रोपण कर, तुझ्या प्रेमळ दयेच्या झऱ्यामधून त्याचे सिंचन कर आणि तुझ्या कृपेच्या व अनुग्रहाच्या वृष्टीद्वारे ते एका मोहक तरुमध्ये वाढावे असे औदार्य प्रदान कर.

तू सामर्थ्यशाली आणि शक्तिमान आहेस.”[११३]

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

बना निष्पक्ष

समूहगान:
बना निष्पक्ष, बना निष्पक्ष
आणि करा प्रयत्न सर्वांच्या सोयीसाठी

बना निष्पक्ष, बना निष्पक्ष
आणि करा प्रयत्न सर्वांच्या सोयीसाठी

असू जेव्हा आम्ही इतरांशी वागण्यात निष्पक्ष
करू संपादन आम्ही आमच्या बहिणी–भावांचा विश्वास
होईल जेव्हा संसाधनांचा समान रीतीने विभाग
प्रकाशेल न्याय सर्व जगतास बघण्यास

समूहगान:

कराल जेव्हा आपण खरे सांत्वन आणि मदत
कराल आपण अनुसरण अब्दुल–बहांच्या स्थापित मार्गात
असते जेव्हा तुमच्या कथनी–करणीत सुज्ञपणा आणि न्याय
कराल तुम्ही तुमच्या सभोवतालची हृदये हर्षोल्हासित

समूहगान:

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

या पाठामध्ये, विद्यार्थी करुणेच्या गुणवत्तेशी संबंधित एक उद्धरण शिकतील, जे आपण खालीलप्रमाणे सादर करू शकता:

परमेश्वर सर्व–करुणामय, सर्व–दयाशील आहे. कठिण प्रसंगांमध्ये, आपण आपली अंत:करणे ईश्वराकडे वळवितो आणि आम्हास समाधान व शक्ती देण्याची त्याला याचना करतो. तद्वत, आपणही इतरांप्रती करुणा दर्शविली पाहिजे. जेव्हा आपल्या एखाद्या परिचितास समस्या आहे किंवा तो दु:खी आहे हे माहित होते, तेव्हा त्याची जाणीव करुन घेण्यास व त्यास किंवा तिला मदत करण्यास सर्वोपरी

प्रयत्न केला पाहिजे. आपण सर्व परिस्थितींमध्ये सर्वांशी करुणेने आणि दयेने वागले पाहिजे, जसे की की एका वृक्षासमान जो सर्वांना फळे देतो, त्यांना देखील जे त्यास दगड मारतात. अब्दुल–बहांनी सर्वदा, सर्वांप्रती करुणा दर्शविली, जरी त्यांचे जीवन यातनांनी भरले होते तरीही. आम्ही करुणामय होण्याच्या प्रयासात सहाय्यभूत व्हावे, याकरिता आपण त्यांचे खालील पावन शब्द कंठस्थ करु या:

"ईश्वराचे साम्राज्य निष्पक्षता व न्याय आणि सोबतच प्रत्येक जीवित आत्म्याविषयी कृपा, करूणा व दयाभाव यावर उभारलेले आहे. म्हणून संपूर्ण मानवजातीशी दयाळूपणे वागण्याचा मन:पूर्वक प्रयत्न करा."[११४]

उभारलेले

१. चिकित्सकाला खेडेगावातील मुलांच्या आरोग्याची चिंता होती म्हणून त्यांची काळजी घेण्यासाठी त्याने दवाखाना उघडला. चिकित्सकाच्या मुलांविषयीच्या प्रेमामुळे त्याने दवाखाना उभारला होता.

२. जेना आणि मर्सिडिज फार दिवसांपासून मैत्रिणी आहेत. त्या नेहमी एकत्र अभ्यास करतात आणि त्यांनी शिकलेल्या उपयुक्त गोष्टींमध्ये एकमेकास सहभागी करुन घेतात. त्यांची मैत्री दयाभाव व प्रेमावर उभारलेली आहे.

निष्पक्षता

१. राज्यातील सर्वलोक त्यांच्या भरभराटीसाठी कठिण परिश्रम करीत होते. जेव्हा सर्व पीक गोळा केले जाई, तेव्हा राजा प्रजाजनांच्या कुटुंबाच्या आकारानुसार पिकाची विभागणी करीत असे. राजा त्याच्या प्रजेला निष्पक्षतेने वागवीत होता.

२. ग्रामपंचायतीला दुसऱ्या खेड्यापर्यंत रस्ता बांधावयाचा होता. त्यांनी शेतांभोवती वळसे देऊन रस्ता बांधण्याचा निर्णय घेतला. अशाप्रकारे नवीन रस्त्यापासून अनेकांना फायदा झाला आणि शेतकऱ्यांचे नुकसान देखील झाले नाही. ग्रामपंचायतीने आपल्या निर्णयात निष्पक्षतेचा भाव दर्शविला.

करुणा

१. ली यॉंगला त्याची मैत्रिण झाहरा दु:खी असल्याचे दिसले, म्हणून तो तिला कशाप्रकारे मदत करु शकतो, हे बघण्यास तिच्याकडे गेला. झाहराने त्याला सांगितले की तिची आई रुग्णालयात आजारी आहे. ली यॉंगने ते ऐकले आणि झाहराचे सांत्वन केले आणि दुसरे दिवशी तो तिच्यासोबत रुग्णालयात जाण्यास तयार झाला. ली यॉंगने झाहरा विषयी करुणा दर्शविली.

२. एके दिवशी शिवोरी माळरानात फिरत होती आणि तिने एका लहानशा कोकरास पाहिले ज्याचा पाय कुंपणात अडकला होता. शिवोरीने हळूवार कोकराचा पाय कुंपणातून काढला व त्यावर पट्टी बांधली. शिवोरीने कोकराविषयी करुणा दर्शविली.

घ. कथा

जेव्हा अब्दुल–बहा पाश्चिमात्य देशात प्रवास करायचे तेव्हा त्यांनी भेट दिलेल्या प्रत्येक शहरात अनेक लोक त्यांना भेटण्यास आणि त्यांचे प्रोत्साहनपर शब्द ऐकण्यास येत होते. रात्रंदिवस ते प्रत्येक प्रकारच्या लोकांना भेटत –तरुण आणि वयस्क, श्रीमंत आणि गरीब, अधिकारी व साधारण नागरिक. काही लोक अब्दुल–बहांविषयी त्यांच्या प्रेमळ आदरामुळे तर इतर काही अब्दुल–बहा काय सांगतील याची उत्सुकता असल्यामुळे येत होते.

एके दिवशी एक स्त्री, अब्दुल–बहा जेथे मुक्कामाला होते त्या घरी पोहचली आणि तिने दार ठोठावले. ती एक साधारण व्यक्ती होती जिच्या हृदयात अब्दुल–बहांसोबत काही क्षण घालविण्याची इच्छा होती. 'तूम्ही अब्दुल–बहांसोबत भेटीची वेळ आधी ठरवून घेतली आहे काय?' ज्या व्यक्तीने दार उघडले त्याने विचारले. ती म्हणाली की तिचेजवळ ठरविलेली भेटीची वेळ नाही. त्या बाबतीत, तिला सांगितले गेले की, तिला अब्दुल–बहांची भेट घेणे शक्य नाही कारण ते अतिशय प्रतिष्ठित लोकांसोबत भेट घेत आहेत. ती दु:खी मनाने मागे फिरली आणि घरासमोरील पायऱ्यांवरुन खाली उतरु लागली. तिच्या हृदयात केवढी निराशा भरली असेल! तथापि, एकाएकी अब्दुल–बहांचा एक सेवक तत्परतेने आला आणि तिला परत बोलावू लागला. अब्दुल–बहा तिला भेटू इच्छितात. सामर्थ्य आणि अधिकारवाणीने बोलणारा अब्दुल–बहांचा आवाज ऐकू आला होता, "एक हृदय दुखविण्यात आले आहे. त्वरा करा आणि तिला माझ्याकडे आणा!"

च. खेळ खेळणे: "एकत्रितपणे"

एकमेकाचे बाजूला ठेवून मुलांची जोड्यांमध्ये विभागणी करा व एकाचा डावा पाय जोडीतील दुसऱ्या मुलाच्या उजव्या पायाला बांधा. मुलांना समजावून सांगा की, जर त्यांना या खेळात यश मिळवायचे असेल तर त्यांना एकत्रितपणे काम करायला शिकावे लागेल. प्रत्येक जोडीला एका निर्धारित स्थानापासून दुसऱ्या स्थानापर्यंत चालावयास लावा. वाटेत फांद्या किंवा दगड असे लहान अडसर ठेवून आपण खेळ अधिक आव्हानपर बनवू शकता. तथापि, हे सुरक्षितपणे करावे. पर्याय म्हणून, जोड्यांना बेडकाप्रमाणे उड्या मारावयास लावून, घोड्याप्रमाणे उसळ्या घेत चालावयास लावून, किंवा काही असे खेळ देखील करता येतील. मुलांना हे देखील समजावून सांगणे आवश्यक असेल, की ते एकमेकांविरोधात स्पर्धा करत नाही आहेत.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १३

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १४

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

नेहमीप्रमाणे, आपण आणि काही विद्यार्थी वर्गाचा प्रारंभ करण्यासाठी प्रार्थना पठण करतील. विद्यार्थी नंतर मागील पाठात सादर केलेली प्रार्थना कंठस्थ करू शकतील.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

अनासक्तीच्या पंखांवर

एक पक्षी एके दिवशी उडत होता वर आकाशात
भरूनी असलेला हर्षोल्हास आणि आत्मविश्वासात
घेत भरारी त्याच्या नंदनवनात, त्याच्या निवासात

जसजसे मारी तो उंच भरारी तसतसे वाढू लागली त्याची भूक
खाली असलेल्या पाणी आणि मातीकडे वळला तो तद्वत
अडकला तो पूर्णतया खाली
त्याच्या स्वत:च्या आकांक्षात
झाले जड त्याचे पंख चिखलासह
आणि नाही परतू शकला तो त्याच्या निवासात

समूहगान:

आहे मी त्या पक्ष्यासमान स्वर्गाचा निवासी
नाही बिलगून राहणार म्हणून मी खाली पृथ्वीसह
नाही बिलगून राहणार मी माझ्या संपत्तीसह
नाही बिलगून राहणार मी माझ्या आकांक्षांसह
नाही बिलगून राहणार मी ईश्वराशिवाय कोणत्याही इतर गोष्टींसह

करेल मी माझी वाटचाल अनासक्तीच्या चरणावर
भरारी मारेल मी अनासक्तीच्या पंखांवर
करेल मी मुक्त स्वत:स सर्व अनासक्तीपासून
ईश्वराशिवाय कोणत्याही इतर सर्वांपासून (पुनरावृत्ती)

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

विद्यार्थी अनासक्तीच्या गुणवत्तेबद्दल एक अवतरण कंठस्थ करतील, जो या पाठाचा विषय आहे. आपण त्यांना खालील प्रकारे हा विषय सादर करू शकता:

ईश्वराने या जगात प्रत्येक उत्तम गोष्ट आम्ही तिचा आनंद घ्यावा यासाठी निर्माण केली –उत्तम आरोग्य, रुचिकर अन्नपदार्थ, प्रेम आणि मैत्री, निसर्गाचे सौंदर्य, आणि मनाची शक्ती, ज्या आमची जीवनचर्या सुधारण्यासाठी शोध करण्यास व नवीन साधने निर्माण करण्यास समर्थ बनवितात. ईश्वराने आम्हावर बहाल केलेल्या सर्व कृपांचा उपयोग करुन घ्यावा आणि जीवनाच्या आनंदासाठी त्याचे आभारी असावे. तथापि, जगाविषयी आसक्त न होण्याविषयी आपण सतर्क असावे. आपले आत्मे सदैव मुक्त असावेत; स्वतंत्र आणि शक्तीमान पक्षाप्रमाणे त्यांनी पावित्र्याच्या स्वर्गात भरारी मारावी. परंतु तो पक्षी जर त्याच्या सभोवतालच्या गोष्टींमध्ये आसक्त असल्या कारणाने भरारी मारण्यास असमर्थ ठरल्याने जमिनीवरच स्थिरावला, तर ती किती दु:खद बाब आहे. आपण खालील वचन कंठस्थ करुया.

"हे जाण की तुझी खरी आभूषणे ईश्वराच्या प्रेमात आणि त्याच्याशिवाय अन्य सर्वांपासूनच्या अनासक्तीमध्ये समावली आहे..." [११५]

समावेश

१. व्लादिस्लावकडे दुपारच्या जेवणासाठी सॉसेज, काही बटाटे आणि हिरव्या शेंगा आहेत. त्याच्या दुपारच्या जेवणात सॉसेज, बटाटे आणि हिरव्या शेंगांचा समावेश आहे.

२. या वाक्यात पाच शब्द आहेत. त्यात पाच शब्दांचा समावेश आहे.

अनासक्ती

१. हेल्गीला मन:पूर्वक त्याच्या मित्रांसोबत पोहायला जायचे होते. तथापि, तो आनंदाने त्याच्या लहान बहिणीसोबत घरी राहिला जेणेकरून त्याची आई दुकानात जाऊ शकेल. हेल्गीने स्वत:च्या योजनांपासून अनासक्ती दर्शविली कारण त्याला आपल्या कुटुंबाला मदत करायची होती.

२. शाळेच्या वर्षाच्या शेवटी, अंजलीला वाटले की तिच्या शिक्षिकेला फुले भेट देणे उपयुक्त असेल. तिच्या बहिणीने त्याऐवजी केक बनवण्याचा सल्ला दिला. अंजलीला वाटते की ही एक उत्तम कल्पना आहे. ती स्वत:च्या कल्पनेपासून अनासक्त आहे.

सर्वांपासून

१. एका विद्यार्थ्याने ज्याने अभ्यास केला नाही, त्याच्याशिवाय सर्व विद्यार्थ्यांना परीक्षेत उत्तम गुण मिळाले. सर्वांपासून एका विद्यार्थ्याव्यतिरिक्त, त्या सर्वांनी परीक्षेत उत्तम गुण मिळवले.

२. आईला कुटुंबासाठी विशेष जेवण बनवायचे होते. तथापि, तिच्या लक्षात आले की तिच्याकडे एक महत्त्वाची सामग्री नसल्यामुळे ती असे करू शकत नाही. तिच्या जवळ सर्वांपासून एक सामग्री सोडून, जेवण बनविण्यासाठी सर्व काही होते.

घ. कथा

एके दिवशी दोन दीर्घकालीन मित्र, एकत्र चहा पीत असताना, आध्यात्मिक विषयांवर चर्चा करत होते. आता, यापैकी एकाने आपल्या आयुष्यात भरपूर संपत्ती जमा केली होती आणि त्याला काहीही हवे नव्हते. दुसऱ्याकडे संपत्ती फारच कमी होती. "मला पवित्र भूमीचा प्रवास करायचा आहे," दुसरा त्याच्या श्रीमंत मित्राला म्हणाला. पहिल्या माणसाने संकोच न करता उत्तर दिले, "ही एक अद्‌भुत कल्पना आहे! मी देखील तुझ्यासोबत येईल." या दोघांनी चहाचे कप खाली ठेवले आणि लगेच उठून पवित्र भूमीच्या दिशेने निघाले.

ते थोडा वेळ चालत गेले आणि रात्र पडायला लागली. गरीब माणूस हळूवारपणे चालू लागला आणि नंतर थांबून म्हणाला, "माझ्या मित्रा, रात्र घालवण्यासाठी आपण आपल्या घरी परत जाऊया. ते अधिक आरामदायक होईल आणि आम्ही सकाळी नव्याने सुरुवात करू शकतो." "तथापि आपण मागे का फिरू?" श्रीमंत मित्राने उत्तर दिले. "आम्ही पवित्र भूमीकडे जात आहोत!" तरीही त्याच्या गरीब मित्राचे समाधान झाले नाही. "पवित्र भूमी पायी प्रवास करण्यासाठी खूप लांब आहे," त्याने सांगण्याचा पुन्हा प्रयत्न केला. "किमान मला परत जाऊ दे आणि माझे गाढव आणू दे, जे मी मागे सोडण्यास अनिच्छुक आहे."

"तर," श्रीमंत मित्र दुसऱ्याला म्हणाला, "कदाचित या प्रवासात सोबती करण्यास तू माझ्याबरोबर सक्षम नाहीस. हर्षोल्हासपूर्वक, मी माझी प्रचंड संपत्ती —घोडे, जमीन आणि उत्तम कपडे— त्यागलो आहे, तरीही मला त्याच्या नुकसानाविषयी काहीच भावना नाही. पवित्र भूमीत एक क्षणही घालवण्यापेक्षा मोठे अहोभाग्य काय आहे. तू तुझ्या गाढवालाही मागे सोडू शकत नाहीस का?" दुःखाची गोष्ट म्हणजे, गरीब मित्र त्याची एकच बहुमोल मालमत्ता सोडू शकला नाही. आणि म्हणून त्या गरीब मित्राने आपल्या श्रीमंत मित्राला सोडून दिले, जो पवित्र भूमीकडे जात राहिला आणि त्याने एकदाही मागे वळून बघितले नाही.

च. खेळ खेळणे: "चक्र"

मुलांना त्यांचे डावे हात समोर करुन अशा प्रकारे वर्तुळाकार उभे राहायला सांगा की त्यांचे हात वर्तुळाचे मध्यभागी मिळाले असावेत. ते एखाद्या चक्राप्रमाणे व त्यांचे हात चक्राच्या स्पोक्सप्रमाणे दिसावेत. नंतर मुलांना वर्तुळाच्या मध्याभोवती चाकाप्रमाणे फिरायला लावा. त्यांनी असे केल्यावर, त्यांना वर्तुळात वळत असताना आणि त्या आकृतिबंधामध्ये राहून वर्ग जेथे आयोजित केला जात आहे त्या जागेभोवती फिरण्यास सांगा. खेळ अधिक आव्हानात्मक करण्यासाठी विद्यार्थी उसळ्या किंवा उड्या मारु शकतात.

मुलांना जमिनीवर वर्तुळात बसवून आणि त्यांचे पाय सरळ बाहेर पसरवून त्यांचे पाय मध्यभागी स्पर्श करतील, असे करून आपण हा खेळ आणखी आव्हानात्मक बनवू शकता. त्यानंतर त्यांनी त्यांच्या हाताचे तळवे त्यांच्या नितंबांच्या बाजूला जमिनीवर ठेवावे. ते आता चक्र हलवण्यास तयार आहेत. असे करण्यासाठी,

ते सर्व त्यांच्या हातांनी स्वत:ला वर ढकलतील आणि एक पाऊल उजवीकडे सरकतील. जोपर्यंत चक्राच्या मध्यभागी पाय ठेवून ते पूर्ण फिरत नाहीत, तोपर्यंत त्यांनी अशा प्रकारे त्यांच्या हातांनी चरण–दर–चरण चालू ठेवावे.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १४

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १५

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

आरंभीच्या प्रार्थनांचे पठन झाल्यानंतर १३ व्या पाठामध्ये प्रस्तुत केलेली प्रार्थना कंठस्थ करण्याच्या मुलांच्या प्रयत्नात आपण सहाय्य करावे.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

प्रदान कर मम वाटा मजला

समूहगान:
प्रदान कर मम वाटा मजला
हे प्रभू, हे प्रभू
प्रदान कर मम वाटा मजला
यथाविधी जी संतुष्ट करी तुजला
समाधाना न पडती सायास
घटना जेव्हा घडती गोड
समाधाना न पडती सायास
लाभे जेव्हा मना आनंदाची जोड
परि काय असे खरेच आव्हानात्मक भले
मनी समाधान जरी फेरा विपदांचा चाले
संकटसमयी संयम न सोडी
तशातही चाखे गाण्यांची गोडी

समूहगान:
बालपणाच्या समयापासुनी
सहती अब्दुल–बहा अवमाने
त्यांच्या आयुष्य आरंभापासुनी

क्वचितच भोगिली सुखद क्षणे
मन राही त्यांचे समाधानी आणि शांत
कधी अंतरी न होती क्लांत
ठेऊनी विश्वास प्रभूवरी, इच्छा त्याची स्वीकारुनी
व्यस्त सदोदित कर्मी राहती संयमभाव मनी धरुनी

समूहगान:

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

मुलांना आज कंठस्थ करण्यासाठी या विषयावर उद्धरण प्रस्तुत करताना, आपण उपयोगात आणू शकाल असे काही विचार खाली दिले आहेत.

अब्दुल—बहा सर्व परिस्थितींमध्ये ईश्वराच्या इच्छेत समाधानी राहात. ते मित्रांना सांगत असत की सर्वकाही चांगले चालत असेल तर समाधानी राहणे सोपे असते, जेव्हा एखादा आरोग्यसंपन्न असतो आणि चैनीत राहतो. तथापि, अडचणीचे वेळी, आजारपणात आणि कठिण प्रसंगात आनंदी व समाधानी वाटून घेणे अधिक कठिण असते. त्यांच्या जीवनात भरलेल्या अपेष्ठांमध्ये देखील अब्दुल—बहा कधीही हतप्रभ झाले नाहीत. अत्यंत गंभीर आणि कठिण प्रसंगांमध्येदेखील ते समाधानी आणि ईश्वराप्रती कृतज्ञ राहिले. ते नेहमी प्रसन्न आणि आशावादी असत. आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करुया, जेणेकरुन ईश्वराच्या इच्छेत समाधानी राहण्याच्या मोलाचे आम्हास वारंवार स्मरण होत राहावे.

“ईश्वराने जे काही बहाल केले त्याचा स्वीकार करणे आणि ईश्वराने जे काही आदेशित केले आहे त्यात समाधान मानने हा सर्व गौरवाचा स्त्रोत आहे.”[११६]

गौरव

१. शाळेत विज्ञानाचा अभ्यास केल्यानंतर पोह लेंग वैज्ञानिकांच्या गटात सामिल झाली. त्यांनी अनेक महत्वाचे शोध लावले. तिच्या कार्याने तिच्या कुटुंबाला गौरव मिळवून दिला.

२. स्वीला निसर्ग न्याहाळणे आवडे जसे की पर्वत, झाडे, समुद्र. जेव्हा जेव्हा ती जगाचे सौंदर्य पाही तेव्हा तेव्हा ती ईश्वराच्या, सर्व गोष्टींच्या निर्मात्याच्या महिमेचा आणि थोरवीचा विचार करी. निसर्गाकडे पाहणे स्वीला ईश्वराच्या गौरवाचा विचार करायला लावी.

बहाल करणे

१. पावलो प्रतिदिन त्याच्या प्रेमळ कुटुंबासाठी, त्याच्या चांगल्या स्वास्थ्यासाठी आणि ईश्वराने त्याला ज्या चांगल्या गोष्टी दिल्या त्यासाठी ईश्वराचे आभार मानतो. ईश्वराने पावलोला ज्या बऱ्याचशा देणग्या बहाल केल्या आहेत, त्यासाठी तो कृतज्ञ आहे.

२. सूर्याशिवाय पृथ्वी अंधारी आणि थंडगार राहील आणि तिच्यावर काहीही जगू शकणार नाही. सूर्य जगाला प्रकाश आणि उब बहाल करतो.

आदेशित करणे

१. राजाने आदेश दिला की त्याच्या देशातील सर्व लोकांनी वसंत ऋतूच्या पहिल्या दिवशी काम करू नये. वसंत ऋतूचा पहिला दिवस सुट्टीचा दिवस आदेशित करण्यात आला होता.

२. कित्येक महिने त्या क्षेत्रात पाऊस पडला नाही आणि ग्रामपंचायतीने पाण्याचा मर्यादित वापर करावा असा आदेश लोकांना दिला होता. पाणी वाचविण्यासाठी ग्रामपंचायतीने ही मर्यादा आदेशित केली होती.

घ. कथा

एका सायंकाळी, अब्दुल–बहा काही बहाई मित्रांसोबत लंडनच्या चकचकीत शहरात फिरत होते. ते दोन्ही बाजूंना चकचकीत दिवे लावलेल्या रस्त्यावरून फिरत होते जे डोळ्यांना बघता येतील तितके दूरदूर पर्यंत पसरले होते. अब्दुल–बहांच्या सहवासात असलेल्यांना असे वाटले की जणू त्यांची अंत:करणे एका वेगळ्या जगात वाहून गेली आहेत.

"मला या दृश्याने अत्यंत आनंद झाला आहे," अब्दुल–बहांनी टिप्पणी केली. "प्रकाश उत्तम आहे, सर्वोत्तम आहे. अक्का येथील तुरुंगात गडद अंधार होता."

अब्दुल–बहांवर प्रेम करणाऱ्या मित्रांच्या त्या छोट्या गटाला त्यांच्या अक्का तुरुंग शहरातील बंदिवासाच्या आठवणीने दु:ख झाले, जेथे त्यांनी त्यांचे पिता बहाउल्लाह ह्यांच्यासमवेत कैदी म्हणून त्यांच्या जीवनाची अनेक वर्षे घालवली होती. अक्का हे एक अतिशय अनिष्ट ठिकाण होते आणि त्यांच्या कुटुंबाला मोठ्या प्रमाणात त्रास सहन करावा लागला होता. "आम्ही आनंदी आहोत, इतके आनंदित आहोत कारण आता आपण मुक्त आहात," ते मित्र अब्दुल–बहांना म्हणाले.

यावर अब्दुल–बहांनी उत्तर दिले: "मी त्या तुरुंगात आनंदी होतो, कारण ते दिवस धर्मश्रद्धेच्या सेवामार्गात अर्पण झाले होते." सर्वात मोठा तुरुंग, अब्दुल–बहा त्यांना म्हणाले, स्वयं चा तुरुंग आहे. तुम्ही बघा, जर आपण केवळ स्वत:विषयीच विचार केला आणि आपल्या सभोवतालच्या लोकांचा विचार केला नाही, याचा यथार्थ की वास्तविकतेमध्ये आपण तुरुंगात असतो, जेव्हा आपण खरे दु:ख सहन करतो! अब्दुल–बहा नेहमीच समाधानी होते, कारण ते परमेश्वर आणि मानवतेच्या सेवेच्या मार्गावर चालत होते. आणि म्हणूनच, अगदी गडद दिवसांमध्येही अक्का शहरामध्ये कैदी असताना, त्यांच्या अदम्य अंत:करणाचा प्रकाश चमकत राहिला, ज्यामुळे इतरांना उबदारपणा आणि सांत्वन मिळाले.

च. खेळ खेळणे: “शिल्पकार”

आपण शिल्पकार असल्याची बतावणी करा आणि विद्यार्थी आपणास आपली कलाकृती बनवण्यात मदत करतील. एका मुलाला वर्गासमोर यायला सांगा आणि आपण दर्शविणार अशी पोझ धारण करा —उदाहरणार्थ, पुढे हात पसरून वाकणे. त्यानंतर, एका वेळी एक किंवा काही, इतर मुलांना गटाच्या समोर बोलावून घ्या आणि त्यांना अनुकरण करण्यासाठी पोझेस दाखवा. एकदा त्यांना त्यांची पोझ कळली की, त्यांना एकत्र येऊन कलाकृती तयार करा. मग अंतिम भाग म्हणून स्वत:ला गटात सामील करा.

आपण आपल्या विद्यार्थ्यांना जोड्यांमध्ये विभागून खेळ सुरू ठेवू शकता. प्रत्येक जोडीला वळसा घालून, एक शिल्पकार असल्याचे भासवत आणि दुसऱ्याने विनंती केलेल्या पोझसह.

आपण या खेळाच्या इतर भिन्नतेबद्दल देखील विचार करू शकता. उदाहरणार्थ, आपण “तुम्ही कुंपण होऊ शकता का?” यासारखे प्रश्न विचारू शकता. किंवा “तुम्ही एक बाग होऊ शकता?” विद्यार्थी नंतर इच्छित रचनेमध्ये स्वत:ची व्यवस्था करून प्रतिसाद देतील.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १५

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १६

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

या पाठापर्यंत, सर्व मुलांना पाठ १३ मध्ये सादर केलेली प्रार्थना त्यांना स्मृतीतून पठण करता आली पाहिजे. या पाठाचा प्रारंभ प्रार्थनेचे पठण केल्यानंतर, आपण पाठ १३ मध्ये सादर केलेल्या प्रार्थनेचे त्यांच्यासोबत पुनरावलोकन करू शकता.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

<u>आम्ही आहोत थेंब</u>

आम्ही आहोत थेंब
आम्ही आहोत थेंब (प्रतिध्वनी आवाज)

एका महासागराचे
एका महासागराचे (प्रतिध्वनी आवाज)

आम्ही आहोत तरंग
आम्ही आहोत तरंग (प्रतिध्वनी आवाज)

एका सागराचे
एका सागराचे (प्रतिध्वनी आवाज)

समूहगान:

या आणि व्हा आम्हामध्ये दाखल
या आणि व्हा आम्हामध्ये दाखल (प्रतिध्वनी आवाज)

आमच्या एकतेच्या शोधात
जीवनाचा आहे हाच एक मार्ग आपणा आणि माझ्याकरित
आम्ही आहोत पुष्प (प्रतिध्वनी आवाज)
एकाच बागेचे (प्रतिध्वनी आवाज)
आम्ही आहोत पर्ण (प्रतिध्वनी आवाज)
एकाच वृक्षाचे (प्रतिध्वनी आवाज)

समूहगान:

आहे समस्त पृथ्वी (प्रतिध्वनी आवाज)
एकच देश (प्रतिध्वनी आवाज)
एकच आहे मनुष्यजात
नाही का आपण बघू शकत

समूहगान: (शेवटच्या ओळीची पुनरावृत्ती करून)

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

खालील विचार आपणास पाठाचा विषय, दयाळूता आणि विद्यार्थी जे उद्धरण कंठस्थ करणार आहेत, ते सादर करण्यात मदत करतील.

ईश्वराने संपूर्ण मानवजातीला एक कुटुंब म्हणून एकत्रित राहण्यासाठी निर्माण केले. आपणास जर ते करायचे असेल तर आपणादरम्यान आपण विसंवाद निर्माण करू नयेत. त्याऐवजी, आपण प्रत्येक धर्ममतांच्या, वंशांच्या, राष्ट्रांच्या आणि वर्गांच्या लोकांसोबत आपल्या अंत:करणात प्रेम आणि दयाभाव ठेवून मिसळायला हवे. ह्याचे स्मरण ठेवण्यात आपणास मदत व्हावी यासाठी आपण बहाउल्लाह यांचे खालील उद्धरण कंठस्थ करुया:

"धन्य आहे तो मनुष्य जो सर्व मानवाशी अत्यंत दयेच्या व प्रेमाच्या भावनेने समरस होतो."[११७]

समरस होणे

१. इग्रेट्स आणि काउबर्डस हे दोन प्रकारचे पक्षी कुरणांमध्ये राहतात. ते बरेचदा एकत्रित आढळतात. हे दोन प्रकारचे पक्षी एकमेकांमध्ये समरस होतात.

२. भक्ति बैठकेत, प्रार्थनांचे पठण झाल्यावर, उपस्थित लोक थोडा वेळ थांबले आणि एकमेकांसोबत समरस झाले.

घ. कथा

आमच्या काही आधीच्या गोष्टींपासून आपण जाणता की अब्दुल–बहा जेव्हा प्रथम अक्का तुरुंग–शहरात पोहचले तेव्हा बऱ्याचशा लोकांनी त्यांना वाईटरित्या वागविले. ते बहाई अनुयायांविषयी निष्ठुर होते आणि त्यांना बहाईंसोबत बोलावेसे वाटेना. तथापि, लवकरच त्यांना आढळून आले की बहाई अनुयायी प्रेमळ आणि दयाळू आहेत आणि त्यामुळे हळूहळू बहुतांश शहरवासी त्यांचेप्रती दयाभाव दर्शवू लागले. तरीही असे काही थोडे लोक होते जे त्यांच्याविषयी राग आणि द्वेष जोपासत होते.

एके दिवशी, अब्दुल–बहांविषयी हृदयात अद्याप द्वेष बाळगत असणाऱ्या व्यक्तीने, इतरांना त्यांच्या थोरवीची आणि चांगुलपणाची स्तुती करताना ऐकले. तो व्यक्ती रागाने बेभान झाला. तो रागाने म्हणाला, की ते सर्व ज्या व्यक्तीविषयी आदर दाखवित आहेत ती व्यक्ती एवढी विस्मयकारक नाही हे तो दर्शवून देईल. त्याच्या अंत:करणात रागाचा अग्नी घेऊन तो तेथून निघून गेला. त्याला माहित होते की यावेळी अब्दुल–बहा मशिदीमध्ये प्रार्थना करीत असावे आणि त्यांचेवर हल्ला करण्यासाठी तत्पर होऊन तो तिकडे निघाला. तथापि, अब्दुल–बहांनी त्या व्यक्तीकडे शांतचित्तपणे आणि सभ्यतेच्या नजरेने बघितले. प्रेमळपूर्वक अब्दुल–बहांनी त्याला ईश्वराच्या शिकवणींची आठवण करुन दिली की आपण आपल्या सर्व अतिथींसोबत उदारतेने वागले पाहिजे, त्यांचेसोबत देखील जे आपणापेक्षा वेगळे आहेत. हे ऐकून त्याला जाणिव झाली की अब्दुल–बहा आणि बहाई अनुयायी खरेच अक्कामध्ये, त्याचे राहत्या गावी, अतिथींप्रमाणे आहेत, आणि त्याने एका उदार यजमानाप्रमाणे त्यांचे प्रेमाने स्वागत केले पाहिजे व त्यांच्यासोबत दयाभावनेने वागले पाहिजे.

च. खेळ खेळणे: “रहस्यपूर्ण गुण”

मुलांना त्यांचे हात पुढे करुन वर्तुळाकार उभे राहण्यास सांगा. आपण हातामध्ये एखादी लहान वस्तू, जसे की खडा घेऊन वर्तुळाच्या मध्यभागी उभे रहा. आपल्या हातातील वस्तु एखाद्या गुणाचे प्रतिनिधित्व करते, उदाहरणार्थ “दयाळूपणा.” जसे आपण वर्तुळामधील मुलांजवळ जाल, तेव्हा आपला हात मुलांच्या तळव्यांवर ठेऊन प्रत्येकाचे नाव घेत म्हणावे “जॉन दयाळू आहे,“ “इसाबेला दयाळू आहे,” “डर्व्ही दयाळू आहे” आणि असेच पुढे करत राहावे. प्रत्येक मुलाने लगेच आपली मूठ बांधावी जणू काय तुम्ही त्याला आपल्या हातातील वस्तू दिली आहे. प्रत्यक्षात आपण ही वस्तू वर्तुळातील मुलांपैकी केवळ एकाच्याच हातात ठेवलेली असेल.

आपण वर्तुळात पूर्णत: फिरल्यानंतर वर्तुळातील एका मुलाने ती वस्तू कुणाच्या हातात दिली असावी याचा अंदाज बांधून म्हणावे, “केंजी दयाळू आहे.” केंजीने आपली मूठ ती वस्तू त्याचे हातात आहे किंवा नाही हे दाखविण्यासाठी उघडावी. प्रत्येक मुलाला अंदाज करण्यास तीन संधी द्याव्यात, त्यानंतर दुसऱ्या गुणाचा वापर करुन हा खेळ पुढे सुरु ठेवावा. प्रत्येक मुलाला कमीत कमी एका फेरीत वस्तू दिली जाईल याची खात्री आपण करावी.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १६

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १७

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

पुढील चार पाठांमध्ये, विद्यार्थी खाली दिलेली प्रार्थना कंठस्थ करायला शिकतील, आणि जर आपण प्रत्येक वर्गाचा कालावधी कंठस्थ केलेल्या प्रार्थनांसोबत प्रारंभ कराल तर त्यांना ते प्रोत्साहनाचे स्रोत वाटेल, जसे की विभाग १६ मध्ये सुचविले आहे. प्रारंभाच्या प्रार्थना पठण करण्यात काही विद्यार्थी सामील झाल्यानंतर, आपण नेहमीच्या पद्धतीने याचा परिचय करून देऊ शकता.

> **“हे माझ्या परमेश्वरा! तुझे नाम माझे आरोग्य आहे आणि तुझे स्मरण हाच माझा उपचार आहे. तुझे सान्निध्य माझी आशा आहे आणि तुझ्या विषयीचे प्रेम माझी सोबत आहे. तुझी माझ्यावरील दया माझे आरोग्य आहे व मला इह व परलोकी सहाय्यक आहे. तू खरोखर सर्वकृपामय, सर्वज्ञ, सर्व बुद्धिमान आहेस.”** [११८]

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

<u>धैर्याचा स्त्रोत</u>

समूहगान:

शब्द परमेशाचा करणे प्रसृत
राही तोच साहस अन् शक्तीचा स्त्रोत
खंबीरता तयाच्या प्रेमात
राही तोच साहस अन् शक्तीचा स्त्रोत

पडो विसर निजविषयीचा
ठाक उभा त्यासाठी असे जे उचित

रक्षी तयांना जे असती गरजवंत

ठेवी विश्वास प्रभु सामर्थ्यावरी

दे शिकवण प्रभुच्या शब्दांची
ठेव धैर्य तुझ्या कर्मी
चोखळी वाट तयाची
जी नेई तुज आनंदाप्रती

समूहगान:

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

विद्यार्थी आज जे उद्धरण कंठस्थ करणार आहेत त्याची प्रस्तुती करण्यासाठी आपण खालील विधान वापरु शकता:

धैर्य असणे म्हणजे जे योग्य आहे त्याच्या बाजूने उभे राहणे, जरी केवळ आपणच असे करत असलो तरीही, ज्यांना आपल्या मदतीची आवश्यकता आहे त्यांची सुरक्षा करणे यद्यपि जरी त्यामुळे आम्ही धोक्यात येणार असलो तरीही आणि सत्य सांगणे जरी हे आपणास माहित असताना देखील की यास्तव आपल्यासाठी अडचणी येऊ शकतात. जीवनातील संकटांना शांततेने आणि डौलदारपणे सामोरे जाण्यासाठी धैर्याची आवश्यकता असते. आपण परमेश्वराविषयीच्या आपल्या प्रेमातून आणि इतरांपेक्षा ईश्वराला प्रसन्न करण्याच्या आपल्या इच्छेतून धैर्य प्राप्त करतो. जीवनामध्ये आपण प्रत्येक परिस्थितीचा सामना धैर्यशिलतेने कशाप्रकारे करावा याचे स्मरण राहण्यास मदत व्हावी यासाठी आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करुया.

“ईश्वराच्या शब्दाला उन्नत करणे आणि त्याच्या प्रेमामध्ये दृढता असणे, हे धैर्य आणि शक्तीचे स्त्रोत आहेत.” [११९]

स्त्रोत

१. क्योंगमी दरीमधील एका गावात राहते. जवळच्या पर्वताच्या माथ्यावरून वितळणारा बर्फ गावाला पाणी पुरवतो. गावातील पाण्याचा स्त्रोत पर्वताच्या माथ्यावरील बर्फ आहे.

२. श्रीमती. पुटर यांना तीन लोभसवाणे व सभ्य मुले आहेत. त्यांची मुले त्यांच्या प्रसन्नतेचा व आनंदाचा स्त्रोत आहे.

उन्नत करणे, वाढविणे, प्रचार–प्रसार करणे

१. शोआच्या मित्रांपैकी दोघांनी वाद सुरु केला आणि ते एकमेकांवर रागावले. शोआनी प्रत्येकाला दुसऱ्याचा दृष्टीकोन समजून घेण्यास व समेट घडवून आणण्यास मदत केली. शोआ नेहमी त्याच्या मित्रांदरम्यान

शांती व समजुतदारपणा उन्नत करतो.

२. एक परिचारिका मुलांना त्यांच्या आरोग्यासाठी चांगले असलेल्या पदार्थांबद्दल शिकवण्यासाठी वर्गात जाते. परिचारिका निरोगी भोजन सेवन करण्याविषयी प्रचार करते.

दृढता

१. प्रोमिलाला माहित होते की तिला डॉक्टर व्हायचे आहे. तिने शाळेत नेहमीच कठोर अभ्यास केला आणि अनेक वर्षांच्या कठीण परिश्रमानंतर तिने आपले ध्येय साध्य केले. डॉक्टर होण्याच्या प्रयत्नात ती दृढ होती.
२. इवोंडाई फार दूरवरच्या एका दुर्गम खेड्यामध्ये शाळा सुरु करण्यात मदत करायला गेला. यद्यपि तो कुटुंबापासून दूर राहिला आणि त्याने बऱ्याच अडचणींचा सामना केला तरीही त्याने दृढता दर्शविली आणि शिक्षकांना प्रशिक्षित करीत व मुलांसोबत काम करीत तो बरीच वर्षे त्या खेड्यात राहिला.

घ. कथा

अली–अस्कर पर्शियामध्ये एक व्यापारी होते. जेव्हा त्यांनी बहाई धर्म स्वीकारला तेव्हा धर्मश्रद्धेचा विरोध करणाऱ्यांकडून त्यांना बऱ्याच अडचणींचा अनुभव घ्यावा लागला. अगदी अल्पावधीतच त्यांना त्यांच्याजवळ जे काही होते ते सारे गमवावे लागले. तरीदेखील, अली–अस्कर हताश झाले नाही. त्यांच्या मातृभूमीत ते उदरनिर्वाह करण्यास असमर्थ राहील हे बघून, त्यांनी शेजारच्या देशातील एड्रियनोपल या शहरात स्थलांतर करण्याचे ठरविले.

एड्रियनोपलमध्ये, त्यांच्याजवळ असलेल्या थोडक्या भांडवलात, ते व्यापारी माल मिळवू शकले. तथापि त्यांनी एकही वस्तू विकण्याच्या आधीच, त्यांच्यावर चोरांनी हल्ला केला, ज्यांनी त्यांच्या जवळचे सर्वकाही लुटून नेले आणि पुन्हा एकदा त्यांना कफल्लक व्हावे लागले.

थोड्याच अवधीत, चोरांना पकडण्यात आले आणि त्यांनी चोरी केलेली बरीच संपत्ती जप्त करण्यात आली. स्थानिक अधिकाऱ्यांपैकी एक, ही संपत्ती पाहून प्रभावित झाला आणि ती हडपण्यासाठी त्याने एक योजना बनविली. त्याने अली–अस्करला त्याच्या कार्यालयात बोलावले आणि त्यांना समजावले.

"अली–अस्कर," अधिकारी म्हणाला, "हे चोरटे फार श्रीमंत आहेत. मी सरकारला पाठविलेल्या माझ्या अहवालात लिहिले आहे की चोरीची रक्कम फार मोठी आहे. म्हणून तू निवाड्याच्या वेळी हजर राहावे आणि मी जे काही लिहिले त्याची कबूली द्यावी." याप्रकारे, त्या अधिकाऱ्याने विचार केला की सर्व पैसा अली–अस्करला परत केला जाईल आणि तो पैसा त्या दोघांमध्ये वाटला जाईल.

अली–अस्कर ह्यांना जाणीव होती की ते अशा प्रकारचा बनाव कधीच स्वीकारु शकत नव्हते. "खान महाशय," त्यांनी उत्तर दिले, "माझ्याजवळून चोरी गेलेला माल फार अल्पकिमतीचा होता. जे खरे

नाही अशा गोष्टीला मी कशाप्रकारे दुजोरा देऊ शकतो? मला जेव्हा ते प्रश्न विचारतील तेव्हा जे सत्य आहे तेच मी सांगेन. हे आणि केवळ हेच माझे कर्तव्य आहे असे मी मानतो."

अधिकाऱ्याने अली–अस्करला पटविण्याचा पुन्हा प्रयत्न केला. "इथे आपणास सुवर्णसंधी लाभली आहे," तो म्हणाला. "आपल्या दोघांनाही यापासून लाभ होईल. आयुष्यात एकदाच मिळणारी अशी संधी गमावू नकोस!"

तथापि, अली–अस्कर पुन्हा नकार देत म्हणाले, "खान महाशय, परमेश्वरासमोर मी काय उत्तर देईल? मला जे करायचे आहे ते मला करू द्या. मी केवळ सत्यच सांगेन आणि सत्याशिवाय दुसरे काहीही नाही."

आता तो अधिकारी चांगलाच रागावला. अली–अस्करने त्याच्या योजनेला साथ दिली नाही तर त्याचा सर्व बनाव वाया जाईल आणि त्याच्या अखत्यारीत असलेल्या मोठ्या संपत्तीपासून तो वंचित राहील. म्हणून, अली–अस्करला सहकार्य करण्यासाठी भयभीत करण्याची आशा धरुन त्याने त्यांना धमकावण्यास सुरवात केली. "मी तुला तुरुंगात टाकेन," तो म्हणाला. "मी तुला हद्दपार करेल; मी तुला यातना दिल्याशिवाय सोडणार नाही." नंतर तो अली–अस्करला म्हणाला की ते जर तयार झाले नाही तर तो त्यांना परत पर्शियामध्ये पाठवील.

अली–अस्करने केवळ स्मितहास्य केले. ते म्हणाले, "खान महाशय, तुम्हास जसे पटेल तसे माझेशी वागा; कारण जे सत्य असेल त्याकडे मी पाठ फिरवणार नाही."

च. खेळ खेळणे: "हो किंवा नाही"

स्वत: मध्यभागी राहून, मुलांना एक विस्तृत वर्तुळ तयार करण्यास सांगून खेळ प्रारंभ करा. आता मुलांना समजावून सांगा की आपण अनेक विधाने करणार आहात. त्यापैकी काही योग्य असतील; इतर चुकीचे असतील. त्यांना सांगा की, विधान बरोबर असल्यास, त्यांनी "होय" असे ओरडून वर्तुळाच्या मध्यभागी जावे. जर ते चुकीचे असेल तर त्यांनी "नाही" असे ओरडले पाहिजे आणि मागे सरकले पाहिजे.

आपण केलेली सर्व विधाने ही विद्यार्थी ज्या गोष्टींचे सहज निरीक्षण करू शकतात त्यावर आधारित असावी. "होय" विधानांची उदाहरणे खालीलप्रमाणे आहेत: "सूर्य प्रकाश देतो." "झाडे बियांपासून वाढतात." "पर्वत उंच आहेत." आपण अशी विधाने देखील करू शकता ज्यात मुलांनी काय परिधान केले आहे, जसे की "सेराने निळा शर्ट घातला आहे," किंवा ते त्यांच्या सभोवतालच्या जागेत काय पाहतात, जसे की "तिथे दोन बाक आहेत."

"नाही" विधानांची काही उदाहरणे आहेत: "पाऊस वरच्या दिशेने पडतो." "मासे वर उडतात." "दगड पायांवर चालतात." पुन्हा, चुकीची विधाने करण्यासाठी आपण आपल्या सभोवतालची परिस्थिती वापरू शकता.

तथापि, हे लक्षात ठेवा की आपल्याकडे चुकीच्या विधानांपेक्षा अधिक अचूक विधाने असावीत जेणेकरून, खेळाच्या शेवटी, विद्यार्थी आपल्यापर्यंत वर्तुळाच्या मध्यभागी पोहोचतील.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १७

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १८

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

वर्गाचा प्रारंभ प्रार्थनेने केल्यानंतर, मुलांनी शेवटच्या पाठात सादर केलेली प्रार्थना कंठस्थ करण्यात वेळ घालवला पाहिजे.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

आशावादी व्हा

भविष्य आपण कधीच जाणू शकत नाही
दुसऱ्या दिवशी काय होईल
तरीही दैवी वरदानांचा प्रवाह कधीच संपुष्ट होत नाही
परमेश्वरावर निष्ठा ठेवा आणि आपला मार्ग साधा

समूहगान:

आशावादी व्हा, आशावादी व्हा,
आणि सर्वत्र ईश्वराची कृपा जाणून घ्या
सूर्य उदयास येईल
आणि आकाश भारून टाकेल
अपेक्षित नेत्रांनी नभोमंडळाकडे वळा
त्या ईश्वराकडे आशादायक नेत्रांनी बघा

सदैव आशावादी व्हा, पराकाष्ठा संगोपित करा
आणि हिवाळा वसंत ऋतुला मार्ग देईल
ईश्वरी वरदान प्रवाहित होणे कधीही थांबत नाहीत
ते सर्व प्रत्येक गोष्टीस आयुष्य प्रदान करत आहेत

समूहगान:

आनंद आणि शांतीचा स्रोत व्हा
सेवाकार्य करा आणि चैतन्याचे तेज तळपू द्या
लक्षात ठेवा औदार्य कधीच संपुष्टात येत नाही
उद्याची आशा बाळगा

समूहगान:

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

विद्यार्थी या वर्गात जे उद्धरण कंठस्थ करणार आहेत ते प्रस्तुत करण्यासाठी आपण खालील विचार उपयोगात आणू शकता.

ईश्वराचे प्रेम नेहमी आपणासोबत असते. तो आम्हास कधीच एकटा सोडत नाही आणि आपल्यास आयुष्यभर सहाय्य करण्याचे तो वचन देतो. जरी एका दिवसापासून दुसऱ्या दिवसादरम्यान काय घडेल हे आपण जाणत नसलो तरी, आम्ही ईश्वरावर विश्वास ठेवतो आणि हे लक्षात ठेवतो की त्याच्या भेटवस्तू आणि कृपा आपल्या आजूबाजूला सर्वत्र उपस्थित आहेत. म्हणून जेव्हा आपण भविष्याकडे पाहतो तेव्हा आशावादी असतो, त्याच्या असीम आशिर्वादांचा वाटा आपणाला मिळेल याबद्दल आश्वस्त असतो. आशेने भरलेल्या अंत:करणाने, आम्ही सतत आपणावर ईश्वराच्या कृपेच्या वर्षावाची अपेक्षा बाळगतो. आशावादितेच्या गुणांच्या महत्तेचे स्मरण ठेवल्यास मदत व्हावी यासाठी आपण अब्दुल–बहा यांचे हे शब्द कंठस्थ करुया:

"तुमची परमेश्वरावरील निष्ठा कधीही गमावू नका. तुम्ही नेहमी आशावादी असा कारण ईश्वराचे कृपाप्रसाद मानवाप्रत प्रवाहित होणे कधीही थांबत नाहीत."[१२०]

विश्वास/निष्ठा

१. एडवर्डला समस्या आली आणि तो मदतीसाठी हुंग वेईकडे गेला. एडवर्डला माहित आहे की हुंग वेई त्याला सर्वतोपरी मदत करेल. एडवर्डचा हुंग वेईवर विश्वास आहे.

२. निर्मलाला तिच्या घराचे छत दुरुस्त करायचे आहे पण ते ती एकट्याने करू शकत नाही. निर्मलाचे मित्र तिला दुसऱ्या दिवशी येऊन मदत करण्यास पुढे येतात. तिला विश्वास आहे की तिचे मित्र वचन दिल्याप्रमाणे येतील आणि सर्वकाही तयार होईल.

आशावादी

१. इसोफिनाने सूर्यप्रकाश असलेल्या ठिकाणी बीज पेरले आणि दररोज त्यास पाणी दिले. ते वाढण्याची ती प्रतीक्षा करीत होती. इसोफिना आशावादी होती की बीज एकेदिवशी मजबूत वृक्षात परिवर्तित होईल.

२. अँटोनियोचा घनिष्ठ मित्र मॅटियास दुसऱ्या गावी राहण्यास गेला. अँटोनियोला त्याच्या मित्राचा विरह पडला, तथापि तो आशावादी होता की पुन्हा ते लवकरच ते एकमेकांना भेटतील.

कृपा/देणग्या

१. लिलियन प्रत्येक रात्री जेव्हा प्रार्थना करते तेव्हा ती तिच्या भाग्यातील बऱ्याचशा गोष्टींविषयी विचार करते. ती तिच्या आईवडिलांविषयी, तिच्या मित्रांविषयी, तिच्या शिक्षकांविषयी आणि ती ज्या बिछान्यावर झोपते त्याविषयी देखील विचार करते. तिला दिलेल्या कृपाप्रसादांविषयी ती नेहमी आभारी असते.

२. रेझावर प्रेम करणारे व त्याच्या प्रगतीत मदत करणारे बरेचसे मित्र आणि नातेवाईक आहेत. त्यांचे प्रेम आणि सहाय्याच्या देणग्यांप्रती रेझा आभारी आहे.

थांबणे

१. ताहीर जेव्हा नळ बंद करतो तेव्हा पाणी बाहेर येणे बंद होते; पाणी वाहणे थांबते.

२. ढगाच्छादित दिवसांमध्येदेखील सूर्यकिरणे पृथ्वीला उष्णता देतात. सूर्यकिरणे पृथ्वीवर पोहचणे कधीच थांबवित नाही.

घ. कथा

एके काळी एक बेघर व्यक्ती होता जो लंडनमध्ये थेम्स नदीच्या काठी एकटा राहात होता. तो फार दु:खी होता आणि त्याच्या जीवनातील आनंदाची आशा पूर्णत: मावळली होती. एके दिवशी तो एका दुकानासमोरुन जात होता आणि वृत्तपत्रातील एका छायाचित्रावर त्याची दृष्टी खिळली. ते छायाचित्र अब्दुल–बहांचे होते. तो व्यक्ती त्या चेहऱ्याकडे बघत त्या जागीच उभा गोठला. त्याने यापूर्वी अब्दुल–बहांना कधीच बघितले नव्हते आणि ते कोण आहेत हे देखील त्याला माहित नव्हते, तथापि त्याला हे निश्चिंतपणे वाटत होते की त्याने त्यांना अवश्य भेटावे. अब्दुल–बहा ज्या घरात राहत होते त्याचा पत्ता त्या वृत्तपत्रात दिलेला होता म्हणून ते तिथे भेटतील ही आशा बाळगून त्याने पायी चालायला प्रारंभ केला. ते अंतर बरेच लांब होते –जवळपास तीस मैलाचे– तरीही तो त्या घरी पोहचेपर्यंत पायदळ चालत राहिला.

सरतेशेवटी तो जेव्हा पोहचला तेव्हा तो फारच थकला आणि भुकेला होता आणि घरातील महिलेने त्यास दयाळूपणे आत निमंत्रित केले, त्याला थोडे जेवण दिले आणि काही वेळ विश्रांती करु दिली. विश्रांतीनंतर त्याने त्या महिलेस आपली गोष्ट सांगितली आणि नंतर अब्दुल–बहा तेथे आहेत काय म्हणून विचारले. त्या महिलेने त्याला खात्री दिली की अब्दुल–बहा तेथेच आहेत.

"ते मला भेटतील काय? माझ्या सारख्याला देखील?" त्याने विचारले.

ज्याक्षणी त्या महिलेने उत्तर दिले की अब्दुल–बहा त्यास भेटतील याबद्दल तिला खात्री आहे, त्याचक्षणी अब्दुल–बहा स्वतः दारावर आले. तो व्यक्ती उभा राहिला आणि अब्दुल–बहांनी त्याचे अभिवादन करण्यास आणि आलिंगन करण्यास त्यांचे हात पुढे केले. ते दृष्य असे होते की जणुकाही तो व्यक्ती अब्दुल–बहांचा एखादा जुना मित्र होता ज्याची ते बऱ्याच अवधीपासून प्रतीक्षा करीत आहेत. त्यांनी प्रेमाने व करुणापूर्वक त्याचे स्वागत केले आणि आपल्या शेजारी बसण्यास सांगितले.

नंतर अब्दुल–बहांनी, ज्यांच्यात हरवलेला आनंद लोकांच्या अंतःकरणापर्यंत कसा पोहचवावा हे कौशल्य नेहमीच होते, त्या व्यक्तीसोबत संभाषण करायला सुरवात केली. परमेश्वराच्या दैवी साम्राज्यात तो श्रीमंत आहे याची आठवण करून देऊन, अब्दुल–बहांनी त्याला दुःख विसरून देण्यास प्रोत्साहित केले! जसजसे अब्दुल–बहांनी त्या व्यक्तीवर करुणेचा वर्षाव केला, तसतसे अब्दुल–बहांच्या सांत्वनेच्या शब्दांनी त्याच्या हृदयाची घाव भरायला सुरवात केली आणि त्यास शक्ती प्राप्त झाली. हळू हळू त्याचा विशाद हटला. जाण्यापूर्वी तो व्यक्ती अब्दुल–बहांना म्हणाला की त्याच्या निर्धनतेला तो त्याच्या मनात उदासी कदापि आणू देणार नाही, त्याऐवजी तो शेतांमध्ये मेहनतीची कामे करील आणि लहानशी शेतजमीन विकत घेऊ शकेल यासाठी पैसा जमा करेल, आणि त्या जमिनीवर बाजारात विकण्यासाठी तो फुलांचे उत्पादन करील. परमेश्वरावर निष्ठा ठेवायला आणि ईश्वर त्याच्या प्रयत्नांना संपुष्टी आणि आशीर्वाद देईल यावर विश्वास ठेवायला तो व्यक्ती अब्दुल–बहांपासून शिकला. त्याची निराशा आशेत परिवर्तित झाली होती.

च. खेळ खेळणे: "पाऊस पाडणारा"

प्रथम मुलांना आपल्याभोवती वर्तुळात उभे करा आणि मुलांना अशी कल्पना करण्यास सांगा की ते वाळवंटामध्ये असून ते जोरदार पावसाची अपेक्षा करीत आहेत. आपल्या हाताचे तळवे एकत्र घासणे सुरू करा आणि मुलांना सांगा की, जेव्हा तुम्ही प्रत्येकाकडे पहाल तेव्हा त्यांनी तेच करायला सुरुवात करावी. एकदा आपण पूर्ण वर्तुळाभोवती फिरल्यानंतर आणि सर्व विद्यार्थी त्यांचे तळवे घासत असताना, आपण प्रत्येकाकडे नवीन गतीने पाहत नाही तोपर्यंत त्यांना पुढे चालू ठेवण्यास सांगा, ज्याचे त्यांनी अनुकरण केले पाहिजे. पुढच्या हालचालीप्रमाणे आपण आपल्या बोटांनी चुटक्या वाजवा आणि नंतर हाताने टाळ्या वाजवा, त्यानंतर आपल्या मांड्यांवर चापट मारा आणि नंतर आपले पाय थोपवा. या प्रक्रियेमध्ये सर्व मुलांच्या एकत्रित आवाजामधून सुरवातीला पावसाची हलकी सर येत असून ती वाढत जाऊन पुढे वादळी पाऊस पडण्याचा आभास निर्माण व्हावा.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १८

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ १९

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

नेहमीप्रमाणे, प्रार्थनांचे पठण करून वर्गाचा प्रारंभ करा. तद्नंतर आपण मुलांना पाठ १७ मध्ये सादर केलेले उद्धरण कंठस्थ करण्यास मदत करू शकता.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

उद्यमी हात

समूहगान:

उद्यमी हात करिती मुलांना प्रसन्न
प्रसन्न मुले बघतो आपण
करिती जे इतरांना प्रसन्न
उधळित चहू दिशी शांतीप्रेमाचे क्षण

उद्यमी हात नवे जग उभारण्या
असे सुसंधी प्रत्येका
आम्ही सारे असू शकतो कृतज्ञ
पोहचू सत्वरी ध्येया एका

समूहगान:

नवे जग उभारण्या प्रभू आम्हा साह्य करी
जेथे सारे हात मदतीचे देती दुसऱ्यापरी
आम्ही सारे प्रेम करु निज शेजाऱ्यावरती
जास्त परि कमी नव्हे जेवढ करितो अपुल्यावरती

समूहगान: (शेवटची ओळ दोनदा म्हणावी)

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

या पाठामध्ये विद्यार्थी विश्वासपात्रतेविषयी एक उद्धरण कंठस्थ करतील आणि हा विषय आपण खालीलप्रकारे प्रस्तुत करू शकाल:

विश्वासपात्रता हा ईश्वराच्या दृष्टीत सर्वश्रेष्ठ असणाऱ्या गुणांपैकी एक आहे. विश्वासपात्र व्यक्ती सत्यनिष्ठ व प्रामाणिक असतो आणि तो किंवा ती आपला शब्द पाळेल असे मानले जाऊ शकते.

एक बोलणे परंतु दुसरेच करणे असे आपण करु नये. आपल्या कृतींनी नेहमी आपले शब्द प्रतिबिंबित करावे. आपण जेव्हा विश्वासपात्र असतो तेव्हा आपल्या जबाबदाऱ्या पार पाडण्यास आणि आपली कर्तव्ये पूर्ण करण्यास आपण सर्वतोपरी झटू याबद्दल इतर लोक आश्वस्त असू शकतात. अशाप्रकारे, प्रत्येकजण त्याचा अथवा तिचा कार्यभाग करेल हे जाणून लोक एकत्रितपणे समरसतेने काम करण्यास समर्थ असतात. विश्वासपात्रतेचे महत्व स्मरणात राहण्यास मदत व्हावी यासाठी आपण खालील वचन कंठस्थ करुया:

"विश्वासपात्रता हा लोकांना शांती आणि सुरक्षेकडे नेणारा महानतम प्रवेशद्वार आहे."[१२१]

विश्वासपात्रता

१. अर्थॉसने आईला वचन दिले की तो तिला भोजन तयार करण्यात मदत करील. जेव्हा त्याचे मित्र बाहेर खेळण्यासाठी बोलवायला आले तेव्हा अर्थॉसला त्याने त्याच्या आईला दिलेले वचन आठवले आणि तो मित्रांना म्हणाला की तो त्यांचेशी इतर वेळी खेळेल. अर्थॉसने विश्वासपात्रतेचा गुण दर्शविला.

२. सुनीता तिच्या कुटुंबासाठी काही वस्तू घेण्यासाठी दुकानात गेली, परंतु तिला दिसले की तिने आवश्यक असलेल्या सर्व गोष्टींसाठी पुरेसे पैसे आणले नाहीत. तिने दुकानाच्या मालकिणीला विचारले की ती दुसऱ्या दिवशी उर्वरित पैसे आणू शकते का. दुकानाच्या मालकिणीने सुनीताला सांगितले की हे ठीक आहे कारण तिला माहित आहे की सुनीता विश्वासार्ह आहे आणि वचन दिल्याप्रमाणे ती दुसऱ्या दिवशी खरेदी केलेल्या वस्तूंसाठी पैसे आणून देईल.

शांतता

१. एमिलिओला जेव्हा जेव्हा महत्वाचे निर्णय घ्यायचे असतात तेव्हा विचार व चिंतन करण्यास तो शांत जागा शोधण्याचा प्रयत्न करतो. तो जवळच्या बागेत जातो. तेथील शांततेत, तो आपले मन आणि अंत:करण स्पष्ट करण्यात सफल होतो.

२. मोठे वादळ संपल्यानंतर सर्व काही एकाएकी शांत व स्तब्ध होते. वादळानंतर नीरवता व शांतता पसरते.

सुरक्षा

१. लहानगा प्राणी जेव्हा घाबरलेला असतो तेव्हा संरक्षणासाठी तो बहुदा आईकडे धाव घेतो. आई तिच्या लहान बाळांना सुरक्षा पुरविते.

२. गिर्यारोहक पायवाटेवरून चुकीच्या दिशेने गेला आणि जंगलात हरवला. तो परत न आल्याने गावातील मार्गदर्शक त्याचा शोध घेण्यासाठी निघाले. जेव्हा गावातील मार्गदर्शकांना तो मिळाला तेव्हा त्याला सुरक्षिततेची भावना वाटली, कारण ते त्याला परत सुरक्षिततेकडे घेऊन जाणार आहेत.

घ. कथा

बऱ्याच वर्षांआधी, धर्मश्रध्देच्या आरंभीच्या दिवसांमध्ये, केवळ थोडक्या संख्येत बहाई श्रद्धावंत होते, जे कित्येक देशांमध्ये विखुरले होते. त्यांना अनेक आव्हानांचा सामना करावा लागत असे, आणि त्यांना बातम्या मिळण्यासाठी व प्रश्न करण्यासाठी ते बरेचदा पवित्र भूमीमध्ये अब्दुल–बहांना पत्र लिहीत. अब्दुल–बहांकडे पोहचण्यापूर्वी, त्यांची पत्रे बऱ्याच अंतराचा प्रवास करीत आणि अब्दुल–बहा प्रत्येक पत्राला मोठ्या प्रेमाने व काळजीने उत्तर देत. अब्दुल–बहांचे मौल्यवान शब्द त्यांना प्रोत्साहन देत आणि त्यांच्या अंत:करणांना प्रसन्न करीत. यास्तव, हे फार महत्वाचे होते की हा पत्रव्यवहाराचा प्रवाह खंडित होऊ नये.

त्या भागामध्ये मुहम्मद–ताकी नावाचा श्रद्धावंत राहात असे. तो आपल्या तरुण वयात पर्शियामधून पवित्र भूमीत आला होता व त्याने एक छोटासा व्यापार स्थापित केला होता. हळूहळू तो त्याच्या अतूट विश्वासार्हतेसाठी ओळखला जाऊ लागला. तो एवढा भरवशाचा होता की मुहंमद–ताकीचे घर असे केंद्र बनले, जेथून अब्दुल–बहांना बहाईंतर्फे आलेली व बाहेर देशात पाठविलेल्या उत्तराची जवळजवळ संपूर्ण पत्रे पारित होत. प्रत्येकास माहित होते की पत्रव्यवहाराचा प्रत्येक कागद त्वरित आणि सुरक्षितपणे योग्य स्थळी पोहचण्याची निश्चिती करण्यासाठी मुहम्मद–ताकीवर विश्वास ठेवला जाऊ शकतो.

तथापि, धर्मश्रद्धेचे शत्रू अब्दुल–बहा यांचे विरोधात उठले. लोकांनी अब्दुल–बहांना दर्शविलेल्या प्रेमाचा आणि आदराचा त्यांना हेवा वाटू लागला. त्यांना आशा होती की ते त्यांची हद्दपारी घडवून आणतील, किंवा त्याहूनही वाईट म्हणजे, अब्दुल–बहांची हत्या. त्यांच्या घराभोवती गुप्तहेर लावले गेले आणि त्यांच्यावर सतत नजर ठेवण्यात आली. जर ते शत्रू पत्रव्यवहाराचा प्रवाह थांबवू शकले असते आणि अब्दुल–बहा आणि इतर देशांतील एकनिष्ठ बहाई यांच्यातील संबंध तोडू शकले असते तर त्या शत्रूंना किती आनंद झाला असता; अधिकाऱ्यांची दिशाभूल करण्यासाठी वापरता येणारे काही कागदपत्र त्यांनी चोरले असते तर आणखी किती तरी!

तथापि, अब्दुल–बहा कधीही भयभीत झाले नाहीत. ते बरेचदा रात्री उशिरापर्यंत आपल्या दिव्याच्या प्रकाशात लिहीत असताना दिसायचे; कारण पत्रे प्राप्त करण्याच्या व रवाना करण्याच्या सुरक्षित साधनांची त्यांनी सुनिश्चिती केली होती. अशा परिस्थितीत, त्यांनी काय केले असेल असे तुम्हाला वाटते?

सत्य स्थिती म्हणजे, अब्दुल–बहांना ही जाणीव होती की मुहम्मद–ताकी करत असलेले महत्वपूर्ण कार्य, धर्मश्रद्धेच्या शत्रूंना माहित झाले होते. नि:संशय, मुहम्मद–ताकीच्या हस्ते पाठविलेली पत्रे ते हस्तगत करण्याचा प्रत्यत्न करतील. म्हणून अब्दुल–बहांनी मुहम्मद–ताकीला शेजारच्या देशात, एका जवळच्या ठिकाणी पाठवले, जेथे तो धोक्याच्या बाहेर असेल. मग इतरांनी, ज्यांच्यावर शत्रूंना शंका नव्हती, त्यांच्याद्वारे पवित्र भूमीच्या आत आणि बाहेर जाणारा पत्रव्यवहार मुहम्मद–ताकीला पाठविला गेला. या सुरक्षित ठिकाणाहून, अब्दुल–बहांनी त्याच्यावर ठेवलेल्या विश्वासाला कधीही न डगमगता,

मुहम्मद–ताकीने पत्रव्यवहार प्राप्त करणे आणि पाठवणे सुरु ठेवले. त्यामुळे अत्यंत कठीण काळातही पवित्र भूमीशी संपर्क कधीच तुटला नाही आणि अत्यंत दुर्गम भागातील मित्रांपर्यंत मार्गदर्शन पोहोचत राहिले.

च. खेळ खेळणे: "मार्गदर्शक"

आपल्या विद्यार्थ्यांना जोड्यांमध्ये विभाजित करा आणि त्यांना त्यांच्या जोडीदाराचा हात धरण्यास सांगा. प्रत्येक जोडीतील एका मुलाच्या डोळ्यावर पट्टी बांधा आणि दुसऱ्या मुलाला त्याला किंवा तिला आजूबाजूला घेऊन जायला सांगा, याची खात्री करत की त्यांच्या वाटेत तो किंवा ती अडखळणार नाही. अतिरिक्त आव्हानासाठी, डोळ्यांवर पट्टी बांधलेल्या मुलाला झाडाची खोड, खड्डे, खडक आणि टायर यांसारख्या अडथळ्यांभोवती मार्गदर्शन केले जाऊ शकते. अशाप्रकारे जोडीदारांमध्ये विश्वासाचे बंध प्रस्थापित झाल्यानंतर, डोळ्यावर पट्टी बांधलेल्या मुलाला केवळ तोंडी सूचना वापरून मार्गदर्शन केले जाऊ शकते. अशा परिस्थितीत, जर मुल अडखळत असेल तर त्याला सांभाळण्यासाठी मार्गदर्शकाने त्याच्या मागे मागे जावे.

वरील खेळाला पर्याय म्हणून, सर्व मुलांच्या डोळ्यांवर पट्टी बांधली जाऊ शकते आणि आपण किंवा विद्यार्थ्यांपैकी एकाच्या नेतृत्वाखाली एक रेलगाडी बनवू शकता.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र १९

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ २०

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

आपण आणि काही विद्यार्थ्यांनी प्रारंभाच्या प्रार्थना पठण केल्यानंतर, मुलांसोबत मागील तीन पाठांमध्ये ते शिकत असलेल्या प्रार्थनेचे पुनरावलोकन करा.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

करावा परमेश्वराचा प्रेम–अग्नी प्रदीप्त

आहे माझ्या अंत:करणात
वसलेली एक ज्योत
जी आहे ईश्वराची प्रस्थापित
एक विशेष ज्योत
आहे ही एक अग्नी

एक अग्नी

ईश्वराच्या प्रेमाची

समूहगान:

करेल मी प्रार्थना
करेल मी प्रार्थना (प्रतिध्वनी आवाज)
त्या ईश्वराची
करण्यास्तव मम अंत:करण प्रदीप्त
करण्यास्तव मम अंत:करण प्रदीप्त (प्रतिध्वनी आवाज)
ती अग्नी
ईश्वराच्या प्रेमाची
आणि करेल मी पराकाष्ठा
जेणेकरून करील ती सर्व अंत:करणांना प्रकाशित

दिवसेंदिवस
ठेवील मी हा अग्नी प्रकाशित
करेल मी जेव्हा प्रार्थना
आणि करेल इतरांस मदत
होईल ही ज्योत विस्तृत
करेल मी जेव्हा प्रार्थना
करेल मी सेवा मानवजातीची

आणि होईल जशी ही ज्योत प्रदीप्त
होईल ही विस्तृत
ती जाणवेल त्या सर्वांना
जे येथील तिच्या संपर्कात
तिची चालरीत
देईल सर्वांना उबदारपणा
येतील जे तिच्या संपर्कात

समूहगान:

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

या पाठाचा विषय प्रदीप्त करणे आहे, आणि खालील विधान आपणास हा विषय आणि कंठस्थ करण्यासाठी उद्धरण सादर करण्यात मदत करेल:

प्रत्येक मनुष्यमात्र परमेश्वरास जाणण्यासाठी व त्याच्यावर प्रेम करण्यासाठी निर्मिण्यात आला आणि

आपणा सर्वांच्या हृदयात त्या ईश्वराच्या प्रेमाची ठिणगी आहे. हे महत्वपूर्ण आहे की आपण ईश्वरी प्रेमाच्या ज्योतीला, दैनंदिन त्याची प्रार्थना करुन आणि इतरांची सेवा करुन अधिक प्रदीप्त करावे, जेणेकरून ते अधिकाधिक प्रखर होईल. ती ज्वाला आपल्या अंत:करणात जसजशी अधिक प्रखरतेने प्रदीप्त होईल, तसतशी आपल्या संपर्कात येणाऱ्या सर्वांना त्याच्या उबदारपणाची जाणीव होईल. आणि त्यांची अंत:करणे देखील प्रदीप्त होतील. जेव्हा आपण याप्रमाणे प्रदीप्त होतो, तेव्हा आपण जळत्या मेणबत्त्यासारखे बनतो जे आपल्या सभोवतालच्या लोकांना प्रकाश आणि उबदारपणा देत असते. आता आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करुया:

"हे लोकहो, परमेश्वरी प्रेम–अग्नीच्या उष्णतेने तुम्ही प्रदीप्त व्हा, जेणेकरून तुम्ही इतरांची अंत:करणे प्रदीप्त करू शकाल."[१२२]

प्रज्वलित करणे

१. घर थंड होते म्हणून ॲक्सेलच्या वडिलांनी शेगडी पेटविण्याचे ठरविले. त्यांनी लाकडाचा मोठा ओंडका शेगडीमध्ये टाकला आणि काही लहान काटक्या खाली पेटविल्या. लाकूड लवकरच प्रज्वलीत झाले आणि त्यामुळे घर ऊबदार झाले.

२. शाळेत एक वैज्ञानिक आली आणि ब्रह्मांडाच्या कार्याविषयीच्या बऱ्याचशा मनोरंजक गोष्टी तिने विद्यार्थ्यांना समजावून सांगितल्या. तिच्या संभाषणानंतर विद्यार्थ्यांनी तिला अनेक प्रश्न विचारण्यास सुरवात केली. तिने विद्यार्थ्यांमध्ये ब्रह्मांडाविषयी अधिक जाणून घेण्याची जिज्ञासा प्रज्वलीत केली.

घ. कथा

थॉमस ब्रेकवेल नावाचे एक तरुण दक्षिण अमेरिकेमध्ये कापड गिरणीत महत्वाच्या पदावर होते आणि त्यांच्या सुट्ट्या ते युरोपमध्ये घालवत असे. १९०१ च्या उन्हाळ्यात ते युरोप प्रवासाच्या वाटेवर असताना त्या जहाजामध्ये त्यांची भेट एका स्त्रीशी झाली आणि ते तिच्यासह आध्यत्मिक विषयावर बोलू लागले. जेव्हा ते पॅरिसमध्ये पोहचले तेव्हा ती त्यांना तिच्या एका मैत्रिणीला भेटायला घेऊन गेली, जी त्या शहरात एका सदनिकेमध्ये राहत होती, आणि त्या स्त्रीला जाणीव होती, की तिच्या मैत्रिणीला अशा विषयाविषयी आवड आहे. त्या तरुण युवतीने त्यांचे स्वागत केले आणि तिघे काहीवेळ बोलले. ब्रेकवेलने यजमाणी युवतीला विचारले की पुढे बोलण्यासाठी ते पुन्हा येऊ शकतील काय? त्यांना दुसरे दिवशी सकाळी येण्याबद्दल निमंत्रण मिळाले.

दुसऱ्या दिवशी, जेव्हा ते त्या तरुण युवतीच्या घरी पोहचले तेव्हा तिच्या लक्षात आले की थॉमस ब्रेकवेलच्या डोळ्यात तेजस्वीपूर्ण चमक आहे आणि त्यांचा आवाज भावनिकतेने भरलेला आहे. तिने त्यांना बसण्यास सांगितले. थॉमस ब्रेकवेलने तिच्याकडे क्षणभर लक्षपूर्वक पाहिले आणि नंतर तिच्यासोबत त्यांना झालेल्या एका विलक्षण अनुभवाचे वर्णन केले. आदल्या दिवशी त्यांनी तिचे घर सोडल्यानंतर, ते एकटेच सायंकाळच्या उबदार आणि जड वातावरणात रस्त्याने चालत होते. त्यांच्या आजूबाजूला पानांची सळसळदेखील नव्हती. नंतर, एकाएकी जोरदार वाऱ्याचा प्रवाह आला आणि

त्यांना असे वाटले की तो प्रवाह परमेश्वराच्या संदेशाची सुवार्ता घेऊन आला आहे!

त्या तरुण युवतीने थॉमस ब्रेकवेल ह्यांना निश्चल होण्यास सांगितले. ह्याचे कारण की, थॉमस ब्रेकवेल ह्यांनी ज्याचा उल्लेख केला होता त्या संदेशाविषयी तिला जाणीव होती. पुढल्या तीन दिवसांच्या, कित्येक तासांच्या बैठकीमध्ये ती बहाई धर्मश्रद्धेविषयी जे काही सांगू शकत होती ते सर्व तिने त्यांना सांगितले –धर्मश्रद्धेचा इतिहास आणि शिकवणी– आणि त्यासोबत धर्मश्रद्धेच्या शिकवणींचे मूर्तीमंत प्रतीक अब्दुल–बहा ह्यांचेविषयी, जे पवित्र भूमीतील अक्का या तुरुंग–शहरामध्ये निवास करत होते.

तीन दिवसांच्या समाप्तीनंतर ब्रेकवेलचे अंतःकरण आनंद आणि आशेने एवढे ओतप्रोत झाले की अक्काचा प्रवास करुन अब्दुल–बहा यांना भेटण्याव्यातिरिक्त त्यांना इतर काही नकोसे झाले. त्याचवेळी असे देखील झाले की दुसऱ्या एका युवकाने ह्याच उद्देशासाठी पवित्र भूमीला जाण्याची योजना आधीच बनविली होती आणि थॉमस ब्रेकवेलला त्याच्यासोबत जाणार असल्याचा फार आनंद झाला होता. तेव्हा अनुमतीची विनंती करणारा संदेश अब्दुल–बहांकडे पाठविण्यात आला आणि थोड्याच अवधीत ते पवित्र भूमीच्या मार्गी लागले.

जेव्हा त्या दोन व्यक्ती अब्दुल–बहांच्या निवासस्थानी पोहचल्या तेव्हा त्यांना एका दालनात नेण्यात आले, जेथे कित्येक माणसे जमली होती. थॉमस ब्रेकवेल बऱ्याच गोंधळात पडले. दालनात एकही अशी व्यक्ती नव्हती जिच्याकडे त्यांचे हृदय आकर्षिले झाले होते आणि त्यांना वाटत होते की कदाचित अब्दुल–बहा त्या उपस्थितांमध्येच असावेत व त्यांना भिती वाटायला लागली की पॅरिसमध्ये त्यांनी ज्यांच्याविषयी ऐकले होते, त्या स्वर्गीय विभुतीला ओळखण्यात ते चुक करतील. ते निराश होऊन बसून राहिले. त्याच क्षणी, एक द्वार उघडले गेले आणि त्यांनी वर बघितले. तेथे त्यांनी उज्ज्वल प्रकाश बघितला ज्यातून अब्दुल–बहांची आकृती प्रकट झाली. त्यांनी तात्काळ जाणले की त्यांची अतिप्रिय इच्छा पूर्ण झाली आहे.

थॉमस ब्रेकवेल ह्यांनी दोन गौरवशाली दिवस अब्दुल–बहांच्या उपस्थितीत घालविले, ज्या अवधीत त्यांच्या हृदयामध्ये जो अग्नी प्रज्वलीत झाला होता तो अधिकाअधिक बळकट झाला. जेव्हा त्यांनी अब्दुल–बहांना त्यांच्या कापडगिरणीतील कामाविषयी सांगितले, जेथे लहान मुलांना कामगार म्हणून वापरले जात होते, तेव्हा अब्दुल–बहांनी त्याला पदाचा राजीनामा देण्याचा सल्ला दिला, जो त्यांनी विनासंकोच पत्करला. त्या भेटीच्या शेवटी ते दीप्तिमान चैतन्याने पॅरिसला परतले. त्यांच्या उरलेल्या अल्पायुष्यात, ते एका तेजस्वी मेणबत्तीसारखा प्रज्वलित होत राहिले, त्यांच्या अंतःकरणात उजळलेला दिव्य प्रकाश त्यांनी त्यांच्यासोबत भेटलेल्या प्रत्येक व्यक्तीशी सामायिक केला. त्यांच्या निधनानंतर, अब्दुल–बहांनी त्यांच्या सन्मानार्थ एक पत्रिका प्रकट केली, ज्यामध्ये खालील पावन वचने समाविष्ट आहेतः "हे ब्रेकवेल, हे माझ्या प्रिय मित्रा! उन्नत जगातील वृंदाच्या दिपकामध्ये तू ज्योत प्रज्वलित केली आहे, आभा साम्राज्यामध्ये तू पाऊल ठेवले आहेस, आशीर्वादित वृक्षाच्या छत्रछायेखाली तू आश्रय प्राप्त केला आहेस, स्वर्गीच्या स्वर्गामध्ये ईश्वर भेटीची सुसंधी तुला प्राप्त झाली आहे."

च. खेळ खेळणे: “आजाऱ्यास मदत करणे”

मुलांपैकी एकाला “आजारी रोगी” म्हणून अभिनय करण्यास लावा. या नंतर दोन मुलांना परस्परांचे हात मिळवून “खुर्ची” तयार करण्यास सांगा. मुलांच्या आकारमानावर आणि कौशल्यावर अवलंबून, आपण त्यांना वेगळ्या पद्धतीने खुर्ची बनावयास सांगू शकता. अशावेळी, दोन्ही मुलांना त्यांच्या डाव्या हाताने स्वत:चे उजवे मनगट आणि उजव्या हाताने एकमेकांचे डावे मनगट पकडायला सांगा.

इतर मुलांनी “आजारी मित्रास” खुर्चीत बसविण्यासाठी मदत करावी. झाड किंवा दुसरे विशिष्ट स्थान “आरोग्य केंद्र” म्हणून निवडा आणि “खुर्ची” तयार करणाऱ्या मुलांना “आजाऱ्यास” त्या स्थानापर्यंत न्यावयास लावा.

मुलांचा गट मोठा असल्यास मुलांना खुर्ची ऐवजी “रुग्णशिबिका (आजरी किंवा जखमी माणसाला वाहून नेण्याचे साधन)” बनवण्यास लावा, ज्यासाठी समोरासमोर मुलांच्या दोन रांगा तयार कराव्या लागेल. त्यांनी आपले हात कोपरावर वाकवले पाहिजेत, प्रत्येकाने त्याच्या किंवा तिच्यापासून मुलाचे पुढचे हात पकडले पाहिजेत. “आजारी” मुलाला नंतर “आरोग्य केंद्रात” नेण्यासाठी रुग्णशिबिकेवर झोपवावे. मुलांना आठवण ही करून द्यावी की जर त्यांना आरोग्य केंद्रात “रुग्ण” सुरक्षितपणे पोहोचवायचे असेल तर सर्वांना एकत्र काम करावे लागेल. “जर आपण आजारी व्यक्तीला पडू दिले तर,” आपण म्हणू शकता, “त्याला किंवा तिला दुखापत होईल आणि आपल्या सर्वांना वाईट वाटेल. पण जर आम्ही आरोग्य केंद्रात कोणत्याही समस्यांशिवाय पोहोचलो तर आम्हाला आनंद आणि समाधान वाटू शकते कारण आम्ही आमच्या मित्राला मदत केली असेल.”

छ. चित्रकला: रेखाचित्र २०

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ २१

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

या आणि पुढील तीन पाठांमध्ये, प्रत्येक वर्गाचा कालावधी प्रारंभ करण्यासाठी, आपणास कंठस्थ असलेल्या प्रार्थनेचे पठण करा, जसे की विभाग १९ मध्ये सुचवले आहे. आपण आणि काही मुलांनी प्रार्थनांचे पठण केल्यानंतर, आपण त्यांना खालील प्रार्थना प्रस्तुत करू शकता, अंतिम प्रार्थना जी विद्यार्थी या श्रेणीमध्ये कंठस्थ करतील.

> **“हे तू दयाळू स्वामी! मी एक लहान बालक आहे, मला साम्राज्यात प्रवेश देऊन उत्कर्षित कर. मी ऐहिक आहे, मला स्वर्गीय कर; मी निम्न जगाचा आहे, मला वरिष्ठ साम्राज्याशी संबंधित होऊ दे; मी खिन्न आहे, मला तेजस्वी होऊ दे; मी भौतिक आहे, मला आध्यात्मिक कर, आणि असे अनुदान**

दे की मी तुझ्या असीम कृपा व्यक्त कराव्यात.

तू सामर्थ्यशाली, सर्व प्रेममय आहेस."[१२३]

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

तेजस्त्व

जसे करू आपण स्वर्गीय प्रकाश प्रतिबिंबित
होईल आमची अंत:करणे दया आणि प्रेमाने उत्सर्जित
जेव्हा असू आपण हर्षोल्हासित, तेजस्वी व उजळीत
होई सभोवतालचे सर्व ईश्वरी तेजाच्या उबदारीने स्पर्शित

समूहगान:

हे पुत्रा! हे अस्तित्व पुत्रा!
तू माझा दीपक आहेस आणि माझा दिव्य प्रकाश तुझ्याठायी आहे
हे पुत्रा! हे अस्तित्व पुत्रा!
तू माझा दीपक आहेस आणि माझा दिव्य प्रकाश तुझ्याठायी आहे

नाही कधीच होई ईश्वरीय प्रेमाचा अंत
जसजसे जाऊ आपण पुढे सेवेत, तसतसे वाढत जाईल त्याचे तेजस्त्व
करू नका संकोच! व्हा केवळ उत्सर्जित! आपल्या सर्व सामर्थ्यात
जोपर्यंत होई प्रत्येक चैतन्य ईश्वरीय प्रकाशात समाविष्ट

समूहगान: (शेवटची ओळ दोनदा म्हणावी)

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

आजच्या पाठात विद्यार्थी तेजस्त्व या गुणाविषयी उद्धरण कंठस्थ करतील जे आपण खालील प्रकारे प्रस्तुत करू शकता:

परमेश्वराच्या प्रेमाचे तेजस्त्व आमच्या अंत:करणाना उजळीत करणे कधीच थांबवीत नाही. हे तेजस्त्व जेव्हा अधिकाधिक उज्वल होत असते तेव्हा आमची अंत:करणे ईश्वराच्या प्रेमाने तेजस्वी होतात. ईश्वराच्या ज्ञानाचा प्रकाश –त्याच्या महानतेचे ज्ञान, त्याचे गौरव– आमच्या नेत्रांस उजळीत करतात. आणि, आपल्या उदार कृत्ये आणि दयाळू शब्दांद्वारे, प्रेम आणि ज्ञानाचा प्रकाश चमकतो. आपल्या सभोवतालच्या लोकांना आपल्या आनंदाच्या तेजाने स्पर्श होतो. तेजस्त्वाच्या गुणवत्तेचे महत्त्व लक्षात ठेवण्यासाठी, आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करूया:

"हे अस्तित्व पुत्रा! तू माझा दीपक आहेस, आणि माझा दिव्य प्रकाश तुझ्याठायी आहे. माझ्या दिव्य प्रकाशाने तू प्रकाशित हो आणि माझ्याशिवाय अन्य कोणासही शोधू नकोस."[१२४]

तेजस्त्व

१. टायरेलला जाग आली तेव्हा खोली सूर्यप्रकाशाने भरलेली होती. सूर्याच्या तेजस्त्वामुळे तो हर्षोल्हासीत झाला.

२. श्रीमती. सँटॉस प्रत्येकावर आपल्या कुटुंबासमान प्रेम करतात. त्या नेहमी इतरांविषयी उदार, दयाळू आणि मदत करणाऱ्या असतात. त्या ज्या सर्वांना भेटतात त्यांना त्यांच्या अंत:करणातील प्रेमाचा अनुभव येतो व त्यांना आनंद होतो. त्यांच्या तेजस्त्वाची जाणीव प्रत्येकास होते.

शोध घेणे/प्राप्त करणे

१. जेव्हा पक्षाचे पिल्लू अंड्यातून बाहेर पडते तेव्हा त्याचे पोषण करण्यासाठी त्याची आई खाद्य धुंडाळते. पक्षाची आई नवजात पिल्ल्यासाठी खाद्याचा शोध घेते.

२. शाळेने सर्व विद्यार्थ्यांना खास सहलीसाठी निमंत्रित केले. त्यात उपस्थित राहण्यासाठी त्यांना त्यांच्या आईवडिलांच्या अनुमतीची आवश्यकता होती. सर्व विद्यार्थ्यांना सहलीला जाण्यासाठी त्यांच्या आईवडिलांच्या अनुमती प्राप्त करण्यास सांगितले गेले.

घ. कथा

डोरोथी बेकर, ज्यांच्याबद्दल आपण कदाचित एक दिवस अधिक जाणून घ्याल, त्यांना त्यांच्या तरुण वयात अब्दुल–बहांसोबत भेट घेण्याचा बहुमान प्राप्त झाला. डोरोथीच्या आजीने तिला अब्दुल–बहांच्या पश्चिमेतील प्रवासादरम्यान भेटायला नेले. अपरिचित घरात पोहोचून, डोरोथीने एका खोलीत प्रवेश केला जेथे अनेक लोक जमलेले होते. अब्दुल–बहा यांच्या बोलण्याची वाट पाहात असलेले ते लोक हळू आवाजात व आदरभावाने एकमेकांसोबत बोलत होते. जेव्हा डोरोथी आणि तिची आजी आत आली तेव्हा अब्दुल–बहांनी स्मितहास्य केले आणि त्या तरुण युवतीला त्यांच्या जवळ बसायला सांगितले. उत्सुक, पण काहीशा घाबरटपणाने डोरोथीने खोली ओलांडली. फरशीवरून वर न बघता, त्या अब्दुल–बहा यांच्या अवतीभवती बसलेल्या लोकांमधून काळजीपूर्वक त्यांच्या पायाशी असलेल्या स्टुलापर्यंत पोहचण्यास चालत गेल्या.

जेव्हा अब्दुल–बहांनी बोलायला सुरुवात केली, तेव्हा डोरोथीने आपला दृष्टीक्षेप खाली केला, आणि अब्दुल–बहांच्या काळ्या बुटांकडे बघत राहिल्या. अब्दुल–बहांकडे बघण्याचे त्यांना धैर्य झाले नाही. तथापि, लवकरच ही भीती नष्ट झाली. डोरोथीला अब्दुल–बहांच्या प्रेमळ उपस्थितीचे आकर्षण वाटले. त्यांचे तेज चुंबकीय होते. त्या स्वत: हलल्या हे लक्षात न घेता डोरोथी अब्दुल–बहांच्या दिशेने

वळल्या, त्यांच्या गुडघ्यावर कोपर आणि हनुवटी हातात घेऊन, अब्दुल–बहांच्या तेजस्वी चेहऱ्याकडे त्या दृष्टीक्षेप टाकत राहिल्या.

अब्दुल–बहा त्या दिवशी काय बोलले हे डोरोथी आठवू शकल्या नाही. त्या सर्व जे काही आठवू शकल्या होत्या, ते म्हणजे अब्दुल–बहांचा दयाळू चेहरा, त्यांचा मंजुळ आवाज आणि त्यांच्या उपस्थितीचा उबदारपणा. अब्दुल–बहांचे प्रेमळ नेत्र तिला परमेश्वराच्या आध्यात्मिक जगाबद्दल माहिती देत होते. कालांतराने, डोरोथीच्या ह्दयात प्रज्वलित झालेले ईश्वरी प्रेम इतके तीव्र झाले की त्यांनी अब्दुल–बहांना पत्र लिहिण्याचे ठरवले. त्यांच्या पत्रामध्ये त्यांनी याचना केली की त्यांना अब्दुल–बहा व त्यांच्या पित्याच्या, बहाउल्लाह, यांच्या धर्मकार्याची सेवा करु देण्यात यावी. डोरोथींना दिलेल्या उत्तरामध्ये अब्दुल–बहांनी तिच्या उद्देशाची स्तुती केली, ईश्वराच्या कृपांची शाश्वती दिली आणि आशा प्रकट केली की त्यांची इच्छा पूर्ण करण्यात त्या यशस्वी होतील. आणि खरोखरच, डोरोथीने त्यांचे संपूर्ण आयुष्य ईश्वराची आणि मानवतेची सेवा करण्यासाठी अर्पण केले.

च. खेळ खेळणे: "एकमेकांना प्रतिबिंबित करणे"

मुलांना जोड्यांमध्ये विभागा, प्रत्येक मुलगा जोडीतील त्याच्या किंवा तिच्या सहभाग्याच्या समोर उभा राहावा. आता प्रत्येक जोडीतील एका मुलास हालचाल करण्यास लावा आणि दुसऱ्याने तशाच प्रकारच्या हालचाली कराव्या. काही मिनिटांनी जोडीतील मुलांनी कार्याची अदलाबदल करावी. आपण त्यांना हालचाली ऐवजी नक्कल करण्यासाठी चेहऱ्यावरील हावभावांचा वापर करण्यास सांगू शकता. नंतर, जोडीतील एका मुलाला दुसऱ्याच्या किंवा दुसरीच्या मागे उभे राहण्यास सांगा. पुढील मुलगा जशा हालचाली करतो, त्याची नक्कल मागच्याने करावी.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र २१

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ २२

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

वर्गाचा प्रारंभ प्रार्थनांनी केल्यानंतर, विद्यार्थी मागच्या पाठात सादर केलेली प्रार्थना कंठस्थ करू शकतात.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

<u>मला व्हायचे आहे आनंदित</u>

या श्रध्दे माजी आहे असे काही
असो तुला त्याविषयी जाण
आम्ही जन असू कृतींचे, नाही शब्दांचे

जीवन आमुचे श्रध्देचे शत्रू—मित्र देई प्रमाण

समूहगान:

मला व्हायचे आहे आनंदित
मला व्हायचे आहे बलवान
होण्यासाठी प्रभु—सेवक
जोवर असेल माझा प्राण

तद्वत, ईश्वरी पालन मजता यासाठी हो अनिवार
खचितच, ईश्वरी पालन मजता यासाठी हो अनिवार

असो तुला त्याविषयी जाण
या आडंबर अन् स्वांगलिप्त जगी
नित्य भाषणे लटकी, करिती लोकांना म्लान
कास धरिती ते पाहण्याची तव कृती—शब्द समान

समूहगान:

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

निष्ठा या विषयावर केंद्रित असलेल्या या पाठात विद्यार्थी खाली दिलेले उद्धरण कंठस्थ करायला शिकतील. त्याचा परिचय करून देण्यात मदत करण्यासाठी येथे काही कल्पना आहेत:

> एक विश्वासू आत्मा, त्यास परमेश्वराने प्रदान केलेले सर्व बक्षीस कधीही विसरत नाही; ईश्वरावर प्रेम करणे कधीही थांबवत नाही. हे ईश्वरावर असलेल्या आपल्या निष्ठेमुळेच आहे की आपण त्याच्या शिकवणींचे पालन करण्याचा आणि त्याच्या नियमांचे पालन करण्याचा अथक प्रयत्न करतो, अगदी कठीण परिस्थितीत देखील. तर हे असे आहे की आपण इतरांची सेवा करण्यासाठी आणि योग्य कृत्ये करण्यासाठी कठोर परिश्रम करतो, ईश्वराचा अतोनात आनंद मिळविण्याशिवाय दुसरा कोणताही विचार करत नाही. विश्वासू आत्म्यासाठी परमेश्वराला संतुष्ट करण्याच्या प्रयत्नांशिवाय मोठा आनंद दुसरा कोणताही नाही. आपण बहाउल्लाह ह्यांचे खालील उद्धरण कंठस्थ करुया:
>
> **"तो विश्वासू आनंदी आहे ज्याने उच्च प्रयत्नांचा पोशाख परिधान केला आहे आणि जो या धर्माची सेवा करण्यास पुढे सरसावला आहे."**[१२५]

परिधान करणे

१. मे जवळ एक सुंदर पोषाख आहे जो ती केवळ विशेष प्रसंगी वापरते. तिने तो पोषाख सामुदायिक सम्मेलनात वापरला. मेने तिचा एक विशेष पोषाख परिधान केला होता.

२. नतालिया प्रत्येकाशी दयाळू आहे. परमेश्वराने तिच्या आत्म्याला दयाळूपणाच्या पोशाखाने परिधान केले आहे.

पोषाख

१. काही ठिकाणी, न्यायाधीशांनी न्यायालयात पांढऱ्या केसाचा टोप आणि एक लांब काळा झगा घालणे आवश्यक आहे. त्यांनी न्यायाधीशांचा पूर्ण पोशाख परिधान केला पाहिजे.

२. राजवाडा सोडण्यापूर्वी, राजकुमाराने कमरबंद आणि मुकुट घातला. तो त्याचा राजेशाही पोषाख परिधान करतो.

३. जाकोब रोज सकाळी घरातून बाहेर पडण्यापूर्वी प्रार्थना करतो. प्रार्थना त्याच्या आत्म्याला पोषाखाप्रमाणे परिधान करतात. ते दिवसभर त्याला दृढ करतात आणि त्याचे संरक्षण करतात.

प्रयत्न

१. विद्यार्थ्यांनी शाळेभोवती झाडे लावण्याचे ठरविले. समुदायाने रोपटी व माती पुरवून त्यांच्या प्रयत्नांना सहाय्य केले.

२. पिएर व अर्लीनने पर्वताच्या शिखरावर चढून जाण्याचे ठरविले. त्यांना माहित होते की हा एक कठिण प्रयत्न होता, तथापि हे करण्याविषयी ते कटिबध्द होते.

घ. कथा

जेव्हा अब्दुल—बहा लहान बालक होते, तेव्हा ईराणमधील गणमान्य लोकांमध्ये असणाऱ्या त्यांच्या कुटुंबामध्ये, त्यांच्या घरसेवेत इस्फांदियार नामक एक सेवक होता. तो त्या कुटुंबाविषयी फार निष्ठावान होता आणि त्या कुटुंबाचे सदस्य त्याच्यावर अत्यंत विश्वास ठेवीत. जेव्हा शासनाधिकाऱ्यांनी पूर्वग्रह आणि अज्ञानामुळे अब्दुल—बहांच्या प्रिय पित्यांना (बहाउल्लाह) अटक केली, तेव्हा कुटुंबाची संपूर्ण संपत्ती जप्त करण्यात आली होती. त्या कुटुंबाजवळ काहीही संपत्ती शिल्लक राहिली नव्हती आणि बहाउल्लाह ह्यांच्या जवळीक असणारे सर्व व्यक्ती धोक्यात होते. तरीदेखील इस्फांदियारने कुटुंबाची सेवा सुरुच ठेवली. बरेचसे अधिकारी इस्फांदियारच्या मागावर असल्याचे जाणून, अब्दुल—बहांच्या मातेने इस्फांदियारला शहर सोडून जाण्यास सुचविले. तथापि, इस्फांदियार त्यांना एकटे सोडण्यास तयार नव्हता.

त्याने उधारीवर विकत घेतलेल्या वस्तूंबद्दल, तो बऱ्याचशा दुकानदारांचे देणे लागतो असे स्पष्ट करीत तो म्हणाला, “मी जाऊ शकत नाही.” “मी कसा जाऊ शकतो?” तो विचारायचा. “ते म्हणतील की बहाउल्लाह ह्यांच्या सेवकाने वस्तुंची किंमत चुकती न करता त्या घेतल्या आणि सेवन केल्या. हे सर्व देणे चुकते केल्याशिवाय मी जाऊ शकत नाही. तथापि, त्यांनी जर मला पकडले तर आपण मनावर

घेऊ नका. जर मला त्यांनी शिक्षा दिली तर त्यात काही नुकसान नाही. जरी त्यांनी माझी हत्या केली तरी दु:खी होऊ नका. तथापि, सोडून जाणे माझ्यासाठी अशक्य आहे. माझे देणे चुकते करीपर्यंत मी रहायलाच हवे."

इस्फांदियारने एक महिनाभर त्याच्या मालकीच्या लहानसहान वस्तू रस्त्यावर आणि बाजारात विकण्यास सुरुवात केली. जेव्हा त्याने त्याच्या शेवटच्या देण्याची फेड केली तेव्हा तो अब्दुल—बहांच्या कुटुंबाकडे गेला आणि त्यांचा निरोप घेतला, कारण त्यास माहित होते की तो यापुढे या कुटुंबासोबत राहू शकणार नाही. ह्या धोकादायक काळामध्ये एका मंत्र्याने त्यास आपल्याकडे ठेवण्याचे व त्यास संरक्षण देण्याचे मान्य केले.

अनेक कालावधीनंतर बहाउल्लाह ह्यांना तुरुंगातून मुक्त करण्यात आले आणि शासनाधिकाऱ्यांनी त्यांना व त्यांच्या कुटुंबाला ईराणमधून हद्दपार केले. ते शेजारच्या देशातील बगदाद या शहरात गेले. बहाउल्लाह ह्यांच्या कुटुंबासह सदैव एकनिष्ठ राहिलेला इस्फांदियार, पुन्हा एकदा कुटुंबाच्या सेवेत राहू शकतो काय हे विचारण्यास बगदादला गेला. बहाउल्लाह त्याला म्हणाले, "जेव्हा तू आम्हाला सोडले तेव्हा तुला कुणीही संरक्षण देण्यास तयार नसताना एक पर्शिअन मंत्र्याने तुला राहण्यास जागा दिली. त्याने तुला आश्रय आणि संरक्षण दिल्यामुळे तू त्याचेशी एकनिष्ठ राहावे. जर तुझ्या जाण्यामध्ये तो समाधानी असेल तर तू आमच्याकडे ये. परंतु तू जाऊ नये असे त्या मंत्र्यास वाटत असेल तर तू त्यांना सोडू नकोस."

अर्थातच, इस्फांदियार एवढा प्रामाणिक, विश्वासपात्र आणि स्वामीनिष्ठ होता की मंत्र्याला तो जाऊ नये असे वाटले. "हे इस्फांदियार!" तो उदगारला. "तू जावे अशी माझी इच्छा नाही, तथापि तुझी जायची इच्छा असेल तर तुझ्या स्वत:च्या इच्छेप्रमाणे निर्णय घे." परंतु इस्फांदियारला बहाउल्लाह ह्यांचे शब्द आठवले. तो काही वर्षांनी मंत्र्याचे निधन होईपर्यंत त्या मंत्र्याच्या चाकरीत राहिला, नंतर पुन्हा तो एकदा ज्या कुटुंबावर त्याचे एवढे प्रेम होते तेथे गेला आणि त्याच्या आयुष्याच्या शेवटापर्यंत तो अब्दुल—बहांच्या सेवेत राहिला.

च. खेळ खेळणे: "माझे द्वार कोण ठोठावत आहे?"

मुलांपैकी एकाच्या डोळ्यांवर पट्टी बांधा जो बाकावर बसलेला राहील आणि त्याची किंवा तिची पाठ उर्वरित वर्गाकडे राहील. आता दुसऱ्या मुलाला खूण करा. त्याने किंवा तिने डोळे बांधलेल्या मुलाजवळ जावे आणि बाकावर टिचक्या माराव्या. जो बसलेला मुलगा असतो तो म्हणेल, "माझे द्वार कोण ठोठावत आहे?" दुसरा मुलगा, आपल्या आवाजात बदल करण्याचा प्रयत्न करीत प्रत्युत्तर देत म्हणेल, "मी आहे!" बसलेला मुलगा कोण ठोठावत आहे याचा अंदाज घेण्याचा प्रयत्न करेल. डोळे बांधलेल्या मुलाला अंदाजासाठी तीन वेळा अनुमान करण्याची संधी द्या आणि नंतर दुसऱ्या मुलाला पाळी द्या. आपण मुलांना सांगू शकता की,

डोळ्यांवर पट्टी बांधलेल्या मुलाने लक्षपूर्वक ऐकायचे असणे आवश्यक असल्यामुळे, उर्वरित वर्गाला शांत राहावे लागेल.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र २२

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ २३

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

आपण आपला वर्ग प्रार्थनांसह प्रारंभ करू शकता आणि नंतर पाठ २१ मध्ये सादर केलेली प्रार्थना कंठस्थ करण्याच्या त्यांच्या प्रयत्नात मुलांना मदत करू शकता.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

संयम

येती पाय तुझे थकाया
वाट असे परि लांबच लांब
दाहक वर्षा करितो भास्कर
मन कल्पे तू मार्गी थांब
अधीर ते होणे राहे पूर्ण निरर्थक
रुदन तुझे केवळ निष्फळ
परि पाउुले क्रमे ठेविशी
समय सरे लिलया प्रतिपल

समूहगान:

संयम एकचि उत्तर राही
असशी जेव्हा दु:खी उदास
प्रतिफल साचे संयम पावे
आणि मोद तुवा हमखास

थारा देई तव बंधूचे अंतर
जरी समजविशी द्विवारानंतर
पुन्हा यत्न करणे यावरी ठेव निष्ठा
राहण्या सहिष्णू करी तू पराकाष्ठा
अधीर ते होणे राहे पूर्ण निरर्थक

वृत्ती ती कठोर ठरे खचित बाधक
दावी बंधुप्रती दयाभाव जर तू
मार्ग तो साह्याचा तयासी होण्या साधक

समूहगान:

करावे बहु चांगले भाव हा तव मनी
यशाचा परी तू न होशी धनी
करावेच कां यत्न? अन् नेती कुठे ते
मनी प्रश्न उठती तुला संभ्रमाते
अधीर ते होणे राहे पूर्ण निरर्थक
श्रमकृपणत्व ठरे खचितच बाधक
यत्ने रत राहिशी पारि तू अथक
अंती तू राहाशी यशाचा साधक

समूहगान: (शेवटच्या दोन ओळी पुन्हा म्हणा)

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

या पाठात विद्यार्थी संयम, या विषयासंबंधी एक उद्धरण कंठस्थ करणार आहेत, जे आपण खालीलप्रकारे प्रस्तुत करु शकता:

आपण धारण करु शकतो अशा अत्यंत महत्वाच्या गुणांपैकी संयम हे एक आहे. संयमाशिवाय आपण जीवनामध्ये फार थोडे प्राप्त करु शकतो. आपल्या शिक्षणात, आपल्या कामात, इतरांसोबतच्या आपल्या मैत्रीमध्ये, आध्यात्मिक विकासाच्या आपल्या प्रयत्नांमध्ये संयम आवश्यक असते. जीवनातील सर्वच गोष्टी त्वरित करता येऊ शकत नाहीत. बऱ्याचशा गोष्टी केवळ हळूहळू किंवा दिवसेंदिवस गणिक करता येऊ शकतात. जेव्हा आपण संयमाचा वापर करतो तेव्हा ज्या गोष्टींना वेळ लागतो त्यात आपण घाई करण्याचा प्रयत्न करीत नाही. आपण इतरांच्या आणि स्वत:च्या बाबतीत संयमी असणे आवश्यक आहे, कारण आपण सर्व शिकत आहोत आणि विकसित होत आहोत. संयम प्राप्त करण्याच्या आपल्या प्रयत्नात सहाय्य व्हावे यासाठी आपण खालील उद्धरण कंठस्थ करुया:

"सत्यत:, जे संयमाने दु:खे सहन करतात, त्यांना परमेश्वर अधिक फळ देतो."[१२६]

बक्षीस/फळ

१. श्रीमती. अँडरसन त्यांच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांनी तयार केलेल्या उत्कृष्ट विज्ञान प्रकल्पांमुळे अत्यंत आनंदित झाल्या. बक्षीस म्हणून, ती विद्यार्थ्यांना जवळच्या मत्स्यालयाला भेट देण्यासाठी घेऊन गेली.

२. अलेना दररोज गिटार कसे वाजवायचे हे शिकण्यात वेळ घालवत असे. जेव्हा तिने तिच्या धाकट्या

भावासाठी एक मंजुळ गाणे वाजवले, तेव्हा त्याच्या चेहऱ्यावरचा आनंद, तिने केलेल्या प्रयत्नांसाठी तिला प्राप्त झालेले सर्वात महान बक्षीस होते.

सहन करणे

१. आलीया आणि तिचे कुटुंब अतिदूरच्या स्थानी राहायला गेले. सुरवातीच्या काही महिन्यात त्यांना बऱ्याच अडचणी आल्या. तथापि त्यांच्या दयाळू शेजाऱ्यांच्या मदतीने ते ह्या अडचणी सहन करण्यात सक्षम राहिले आणि आता ते त्यांच्या नवीन घरात फार सुखी आहेत.

२. ह्यु आजारी पडला. त्याला बरेच दुखणे होते पण त्याने तक्रार केली नाही. त्याने आजाराचा त्रास संयमपूर्वक सहन केला.

घ. कथा

ली क्झीनला पीचची फळे फार आवडायची. दररोज तो शाळेमध्ये त्याच्या सोबत एक पीच फळ आणायचा आणि दुपारच्या जेवणाच्या वेळी सेवन करायचा. प्रत्येक चाव्याचा तो आनंद घेई, तथापि तो नेहमी आत बी असलेली कोय फेकून द्यायचा.

एके दिवशी, ली क्झीनचा वर्ग बीजांबद्दल शिकत होता. या गोष्टीमुळे ली क्झीनला एक कल्पना सुचली. तो त्याच्या पीचमधून एक बी लावेल आणि त्यास एका मोठ्या वृक्षात वाढण्यास मदत करेल! दुपारच्या जेवणाच्या वेळी, त्याने त्याच्या पीचमधील बीज काढली आणि तिला एका कागदात गुंडाळली. शाळा सुटल्यानंतर तो त्वरेने घरी गेला आणि त्याने त्याच्या वडिलांना विचारले की ते बीज तो कुठे पेरू शकतो. त्याच्या वडिलांनी त्याला सांगितले की बीज बाहेर काढण्यासाठी ती बीज सुकेपर्यंत त्याला थांबावे लागेल. तथापि ली क्झीनला ती कोय लगेच जमिनीत लावायची होती. त्याचे वडील म्हणाले, “ली क्झीन, जर कोय वाळविण्याचा संयम तुझ्यात नसेल तर बीज अंकुरण्यासाठी वाट पाहण्याचा संयम तुझ्यात कसा राहील?” म्हणून ली क्झीनने कोय वाळविण्याचे ठरविले.

काही दिवसांनी, सरतेशेवटी ली क्झीन कोय फोडून त्यातील बी बाहेर काढू शकला. त्याच्या आईने त्यास आवारातील एक कोपरा दाखविला जेथे झाड मोठे आणि उंच असे वाढू शकेल. ली क्झीनने तेथे एक लहान खड्डा खोदला व त्यात बी टाकले, आणि नंतर त्या जागेवर ओली माती टाकली. उत्तेजनेने तो आनंदित झाला होता. कारण सरतेशेवटी त्याचे झाड वाढण्याच्या मार्गावर लागले होते!

दररोज, बी उगवल्याचे कोणतेतरी चिन्ह दिसेल ही आशा बाळगून, ली क्झीन बी पेरलेल्या जागेस भेट देई. परंतु कित्येक आठवडे अंकूर दिसले नाही आणि ली क्झीन हताश झाला. ली क्झीनची चिंता पाहून त्याच्या आईने त्यास कोणती अडचण असण्याचे विचारले. “माझे बीज वाढत नाही आहे,” ली क्झीन म्हणाला. “मला कधीतरी वृक्ष मिळेल काय याची शंका आहे.” “बरे,” त्याची आई म्हणाली, “ह्या बीजाला बरीच वाढ करुन घ्यायची आहे. त्या दृष्टीने ते बरेचसे तुझ्यासारखे आहे. जेव्हा तुझा जन्म झाला तेव्हा तू केवळ एक लहानसा होतास आणि तू जे सारे करीत होतास ते म्हणजे जेवण

करणे व झोपणे. आणि आता तुझ्याकडे बघ! आता तू एक तरुण मुलगा आहेस, चालणारा, बोलणारा आणि स्वत:विषयी विचार करणारा! हे वृक्ष वाढण्यास बरीच वर्षे लागेल, तथापि, तू जर त्याची चांगली काळजी घेतलीस तर तू त्याच्या छायेत बसण्यास आणि त्याच्या फळाचा आस्वाद घेण्यास समर्थ ठरशील." ह्या बद्दल विचार करुन ली क्झीन पुन्हा आशावादी झाला. त्याच्या वर्गातून त्याला ज्ञान मिळाले की केवळ अंकूर बनण्यापूर्वी बीजाला बऱ्याचशा बदलांमधून जावे लागते.

नंतर वसंत ऋतूमधील एके दिवशी, ली क्झीन नेहमी करीत असे त्याप्रमाणे त्याने बीज लावलेल्या ठिकाणास भेट दिली आणि फार आश्चर्यचकित होत त्याने जमिनीतून वर येणारा लहानसा हिरवा अंकूर बघितला! त्याचे वृक्ष वाढत होते! तो त्वरित त्याच्या शेजारी स्त्रीकडे गेला, जी एक शेतकरी होती आणि त्याने तिला ती उत्तेजक बातमी सांगितली. तिने ली क्झीनला वृक्ष अगदी लहान व नाजुक असताना त्याची कशी काळजी घ्यावी याबद्दल मार्गदर्शन केले, आणि चांगल्यात चांगली काळजी घेण्यास उत्सुक होऊन त्याने तिच्या प्रत्येक शब्दाकडे नीट लक्ष दिले. "तुमच्या चांगल्या मार्गदर्शनासाठी आभार म्हणून तुम्हास देण्यासाठी लवकरच माझेजवळ खुपशी पीचची फळे राहतील," ली क्झीन म्हणाला. परंतु शेजारीण स्त्रीने केवळ स्मितहास्य केले. "ली क्झीन, तुला आठवते काय, की फळाची कोय वाळण्याची वाट बघताना तुला कशाप्रकारे संयमाने वागावे लागले?" ली क्झीनने मान डोलावली. "आणि बीजाचा अंकूर निघावा याची वाट बघताना तुला कशा प्रकारे अधिक संयमाची आवश्यकता होती हे तुला आठवते काय?" ली क्झीनला हे देखील आठवले. तेव्हा ती शेजारीण म्हणाली, "तुझ्या रोपट्याचे वृक्ष होण्यासाठी बराच अवधी लागणार आहे आणि त्यानंतर फळे देण्यापूर्वी पुन्हा अधिक अवधी लागेल, तुला आस्वाद घेण्यासाठी पीचची फळे देण्यास वृक्ष तयार व्हावे यासाठी कित्येक वर्षे लागू शकतात."

आणि म्हणून अंकुरापासून रोपट्यापर्यंत आणि रोपट्याच्या अवस्थेपासून वृक्ष तयार होईपर्यंत ली क्झीनने वृक्षाची काळजी घेतली आणि त्याच्या आवश्यकतांची पूर्ती केली. कालांतराने, जसे ली क्झीनचे बाबतीत झाले तसे ते वृक्ष उंचीने आणि विस्ताराने वाढले. आणि नंतर एके दिवशी, जेव्हा ली क्झीन शाळेतून परतला तेव्हा झाडावर ज्या ठिकाणी केवळ मोहर होता तेथे झाडांची पहिली वहिली पीच फळे बाहेर पडताना त्याने पाहिली. पुन्हा एकदा त्याचे हृदय आनंदाने भरुन आले जसे की ते पहिल्यांदा बीजापासून अंकुर तयार होताना झाले होते. आणि पुन्हा त्यास एकदा जाणीव झाली की त्याला संयमाने राहावे लागेल. कारण पीचची फळे सेवन करण्यासाठी पिकण्यापर्यंत अद्यापही काही अवधी लागणार होता.

च. खेळ खेळणे: "प्रारंभ करणाऱ्यास शोधा"

एका मुलाच्या डोळ्यावर पट्टी बांधा आणि त्याला किंवा तिला उर्वरित गटापासून दूर करा. मग शांतपणे दुसऱ्या मुलाकडे निर्देशित करा जो "प्रारंभ करणारा" असेल. पहिल्या मुलाला पुन्हा गटात सामील होण्यास सांगण्यापूर्वी, इतरांना "प्रारंभ करणारा" ने दिलेल्या कृतींचा सराव करण्यास मदत करा. उदा. जर तो किंवा ती टाळ्या वाजवीत असेल तर इतरही तेच करतील. जर तो किंवा ती निरोपाचे हातवारे करीत असेल तर इतर

सर्व तसे करतील. पहिले मुल आता डोळ्यांची पट्टी काढून पुन्हा गटात सामील होऊ शकते. त्याने किंवा तीने काळजीपूर्वक निरिक्षण करुन “प्रारंभ करणारा” कोण हे शोधावे. त्याचबरोबर इतरांनीदेखील “प्रारंभ करणारा” कडे वारंवार किंवा अधिक बारकाईने पाहू नये जेणेकरुन शोध घेणाऱ्या मुलास “प्रारंभ करणारा” चा थांगपत्ता सहजासहजी लागू नये. विद्यार्थी “प्रारंभ करणारा” आणि अंदाज लावणारे यांच्यामध्ये वळण लाऊन हा खेळ पुढे खेळू शकतात.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र २३

ज. समापनाच्या प्रार्थना

पाठ २४

क. प्रार्थनांचे पठण करणे आणि त्या कंठस्थ करणे

नेहमीप्रमाणे, प्रार्थनांचे पठण करून वर्गाचा प्रारंभ करा आणि नंतर मुलांबरोबर ते मागील काही पाठांमध्ये करत असलेल्या उद्धरणांचे पुनरावलोकन करा.

ख. गीत (मागील गीतांच्या पुनरावलोकनसहित)

ईश्वरी प्रेमात दृढ

करतो आम्ही कूच, करतो आम्ही कूच
ईश्वराच्या मार्गावर करतो आम्ही कूच
आहोत आम्ही दृढ, आहोत आम्ही दृढ
आहोत आम्ही ईश्वरी प्रेमात दृढ
करतो आम्ही दैवी मार्गावर कूच
जेव्हा येई आपल्या मार्गावर संकटे
तेव्हा आहोत आम्ही ईश्वरी प्रेमात दृढ
करीत राहू आम्ही परमेश्वराच्या मार्गावर कूच

करतो आम्ही सेवा, करतो आम्ही सेवा
ईश्वराच्या धर्माची करतो आम्ही सेवा
आहोत आम्ही दृढ, आहोत आम्ही दृढ
आहोत आम्ही ईश्वरी प्रेमात दृढ
ईश्वराच्या धर्माची करतो आम्ही सेवा
करून नेहमी आपल्या भागाची सेवा
आहोत आम्ही ईश्वरी प्रेमात दृढ

करीत हर्षोल्हासित अंत:करणाने सेवा

राहू आम्ही ताठ, राहू आम्ही ताठ
राहू आम्ही ताठ, करून आमची अंत:करणे ईश्वराप्रत
आहोत आम्ही दृढ, आहोत आम्ही दृढ
आहोत आम्ही ईश्वरी प्रेमात दृढ
राहू आम्ही ताठ, करून आमची अंत:करणे ईश्वराप्रत
कधीही न घेऊन ईश्वराच्या साहाय्यावर शंका
जेव्हा आहोत आम्ही ईश्वरी प्रेमात दृढ
तेव्हा होईल आपले सर्व दु:ख निष्प्रभ

ग. उद्धरणे कंठस्थ करणे

खाली दिलेल्या कल्पना आपणास या अंतिम पाठात कंठस्थ करणार असलेले उद्धरण सादर करण्यात मदत करतील, जे दृढता या विषयावर केंद्रित आहे.

जो ईश्वरावर खरेच प्रेम करतो अशा व्यक्तीच्या अत्यंत महत्वाच्या गुणांपैकी दृढता हा एक गुण आहे. जीवनात काहीही घडो, आपण सदैव ईश्वराचे आणि त्याच्याप्रती आपल्या प्रेमाचे स्मरण ठेवतो. तद्वत, जरी इतर लोक आपणाविषयी काहीही म्हणोत अथवा करोत, तरीही आपली ईश्वरावरील श्रध्दा प्रभावित होणार नाही. आपण ईश्वरावर प्रेम करतो आणि त्याच्या नियमांचे व शिकवणींचे पालन करतो. दृढतेचे महत्व स्मरणात राहण्यासाठी आपण बहाउल्लाह यांचे खालील विधान कंठस्थ करुया:

"तुझ्या स्वामीच्या धर्मकार्यात तू निश्चल राहिल्यास तुझे पद अत्युच्च होईल."[१२७]

अत्यंत/अत्युच्च

१. झेवियरने बघितलेल्या बागा, त्याने कोणत्याही बघितलेल्या बागांपासून अतिसुंदर होत्या. यापेक्षा अत्यंत सुंदर बागेची तो कल्पना करू शकत नव्हता.

२. केलेट्सोच्या आईने परिवारासाठी एक विशेष केक बनविला. त्यांनी तो फार आनंदाने सेवन केला आणि सर्व म्हणाले की केक अत्यंत स्वादिष्ट होता.

गौरवशाली

१. प्रत्येक रात्री मार्था झोपण्यापूर्वी प्रार्थना करते आणि ईश्वरासमीप असल्याचे तिला वाटते. जेव्हा ती झोपायला जाते तेव्हा तिचे चैतन्य गौरवशाली अवस्थेत असते.

२. सभेमध्ये, कुमारने जागतिक शांतता आणि मानवजातीचा चांगुलपणा याविषयी भाषण दिले. कुमार गौरवशाली गोष्टींबद्दल बोलत होता.

दृढ असणे/निश्चल असणे

१. रोझमेरीची मैत्रीण तिला सांगत राहते की तारे हे आकाशात तरंगणारे छोटे दिवे आहेत. तथापि, रोझमेरी तिच्या शाळेत हे शिकली आहे की प्रत्येक तारा प्रत्यक्षात अति दूरचा सूर्य आहे. रोजमेरी आपले मत बदलवीत नाही. तिला जे सत्य समजते त्यावर ती दृढ राहते.

२. कुणीतरी मोनाला सांगितले की प्रतिदिन प्रार्थना करणे महत्वाचे नाही, परंतु प्रार्थना करणे तिने सुरु ठेवले कारण ती जाणते की प्रार्थना करणे हा ईश्वराचा नियम आहे. प्रार्थनेचा नियम पाळण्याविषयी मोना निश्चल राहिली.

घ. कथा

आपण कदाचित जाणत असाल की बहिया खानुम या अब्दुल–बहांच्या लहान भगिनी होत्या. जेव्हा त्यांचे प्रियपिता बहाउल्लाह ह्यांना अन्यायकारी शासनाने त्यांना अटक करुन तुरुंगात टाकले, तेव्हा त्या केवळ सहा वर्षांच्या होत्या. आपणास आणखी एका कथेवरून आठवत असेल की त्यांचे कुटुंब समाजातील प्रतिष्ठित लोकांचा भाग होते. तथापि, बहाउल्लाह ह्यांच्या अटकेनंतर, कुटुंबाची सर्व संपत्ती जप्त करण्यात आली. त्यांच्या जमिनी, त्यांची घरे, त्यांचे फर्निचर, त्यांचे सामान –हे सर्व जप्त केल्या गेले. त्यांच्या कुटुंबाकडे जवळजवळ काहीही उरले नव्हते, सेवन करायला अन्नदेखील. जेव्हा त्यांना आणि त्यांचे प्रिय ज्येष्ठ बंधू, अब्दुल–बहांना भूक लागली होती आणि त्यांना सेवन करण्यासाठी काहीही खाद्यपदार्थ उपलब्ध नव्हते, तेव्हा त्यांच्या मातेने त्यांना सेवन करण्यासाठी त्यांच्या हाताच्या तळहातावर थोडे पीठ ओतले.

काही कालांतराने, बहाउल्लाह ह्यांची मुक्तता झाली व शासनाने त्यांना त्यांची मातृभूमी सोडण्यास बाध्य केले. बहिया खानुम आणि त्यांचे कुटुंब हिवाळ्याच्या कडाक्याच्या थंडीत शेजारच्या देशातील बगदाद शहरासाठी निघाले. त्या शहरात जाण्यासाठी त्यांना प्रचंड बर्फाच्छादित पर्वत पार करावे लागले. प्रवास धोक्याचा होता, आणि त्या प्रवासासाठी त्यांच्याकडे असलेला पुरवठा पुरेसा नव्हता. त्यांच्या जवळ असलेले वस्त्र बर्फ आणि थंडीपासून त्यांचे संरक्षण करण्यासाठी सक्षम नव्हते. केवळ काही खेचरांच्या साहाय्याने त्यांनी हळूहळू पर्वतांच्या उंच शिखरांवरून मार्ग काढला. अनेकदा त्यांना संपूर्ण रानात रात्र घालावी लागली. परंतु परमेश्वराने त्यांचे रक्षण केले आणि ईश्वराच्या अतुलनीय सहाय्याने ते तीन महिन्यांनंतर बगदादमध्ये सुरक्षितपणे पोहोचले. त्या त्यांच्या जीवनात त्यांच्या जन्मभूमीकडे कधीच परतणार नव्हत्या.

बहिया खानुमने त्यांचे उर्वरित आयुष्य, त्यांच्या वडिलांच्या दुःखात आणि हद्दपारीमध्ये सामायिक केले. अखेरीस, सरकारने बहाउल्लाह ह्यांना अक्का या तुरुंग–शहरात हद्दपार केले, जेथे त्यांच्या कुटुंबास सर्वात अवांछित गुन्हेगारांमध्ये निवास करण्यास बाध्य केले होते. जेव्हा त्यांच्यावर प्रेम करणारे प्रियपिता ह्यांचे स्वर्गारोहण झाले, तेव्हा बहिया खानुमने एकनिष्ठतेणे त्यांचे प्रिय ज्येष्ठ बंधू, अब्दुल–बहा ह्यांना पाठिंबा दिला, ज्यांना त्यांच्या प्रियपित्याच्या धर्मश्रद्धेचे प्रमुख म्हणून नियुक्त केले

गेले होते. आणि, अनेक वर्षांनंतर, जेव्हा अब्दुल–बहांचे स्वर्गारोहण झाले, तेव्हा बहिया खानुम, अब्दुल–बहांचे नातू, युवा शोघी एफेंदीचे सर्वात मोठे समर्थक आणि दृढ रक्षक बनल्या, ज्यांना अब्दुल–बहांनी धर्मश्रद्धेचे धर्मसंरक्षक म्हणून नियुक्त केले होते.

बहिया खानुम आता वृद्धावस्थेत पोहोचल्या होत्या. त्यांचे संपूर्ण जीवन हलकल्लोळ आणि उलथापालथीने भरलेले होते. त्यांचे जीवन अडचणीमागून अडचणीतून, संकटामागून संकटातून चालत गेले होते. तथापि त्यांचे अंतःकरण स्थिर राहिले होते आणि त्यांचे हृदय नेहमी ईश्वरी प्रेमाने परिपूर्ण होते. त्यांच्या आयुष्याच्या शेवटच्या दिवसांपर्यंत त्या निष्ठावंत आणि खंबीर होत्या.

च. खेळ खेळणे: “मदतनीस हस्त”

मुलांना जोड्या तयार करण्यास सांगा आणि त्यांच्या जोडीदाराचा हात धरायला सांगा. प्रथम त्यांना डोळे उघडे ठेवून क्षेत्राभोवती जोडीने फिरण्यास सांगा. त्यांनी लहान पावलांनी सुरुवात केली पाहिजे आणि त्यांची पावले हळूहळू लांब आणि लांब होत गेली पाहिजेत. प्रत्येक जोडीने कोणाशीही टक्कर होणार नाही याची काळजी घेतली पाहिजे. त्यानंतर, प्रत्येक जोडीतील एका जोडीदाराने आपले डोळे बंद केले पाहिजे आणि त्यांनी चालण्याचा सराव पुन्हा केला पाहिजे. आता जर त्यांना कोणाशीही टक्कर टाळायची असेल तर दुसऱ्या मुलाला त्याच्या मित्राला मार्गदर्शन करावे लागेल. त्यांना सांगा की त्यांनी केवळ स्पर्शाने दिलेले सांकेतिक खूण वापरावेत. ते सुरू होण्यापूर्वी आपण त्यांना खूण तयार करण्यात मदत केली पाहिजे –उदाहरणार्थ, हाताला एकवेळा दाबणे म्हणजे “थांबा”, दोनवेळा दाबणे म्हणजे “मागे जा”, तीनवेळा दाबणे म्हणजे “उजवीकडे वळा” आणि चारवेळा दाबणे म्हणजे “डावीकडे वळा”.

छ. चित्रकला: रेखाचित्र २४

ज. समापनाच्या प्रार्थना

संदर्भ

१. अब्दुल—बहा, बहाई प्रार्थना
२. वरीलप्रमाणे
३. किताब—ए—अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
४. दैवी न्यायाचे आगमन
५. किताब—ए—अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
६. रहस्यमय शब्द (अरेबिक क्र. २)
७. किताब—ए—अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
८. अब्दुल—बहांची पत्रिका
९. वरीलप्रमाणे
१०. अब्दुल—बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
११. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १३९
१२. दैवी न्यायाचे आगमन
१३. अब्दुल—बहा
१४. अब्दुल—बहा, बहाई प्रार्थना
१५. वरीलप्रमाणे
१६. किताब—ए—अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
१७. वरीलप्रमाणे
१८. अब्दुल—बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
१९. वरीलप्रमाणे
२०. अब्दुल—बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
२१. अब्दुल—बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
२२. अब्दुल—बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
२३. बहाउल्लाह, ऐक्याचा निवासमंडप
२४. बहाउल्लाह, स्मरणात्मक बहाई पवित्र दिवस
२५. अब्दुल—बहा, पॅरिस येथील वक्तव्ये
२६. अब्दुल—बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
२७. बहाउल्लाह, स्वर्गीय गणांच्या स्वामीचा बोलावा
२८. किताब—ए—अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
२९. बहाउल्लाह, स्वर्गीय गणांच्या स्वामीचा बोलावा
३०. अब्दुल—बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
३१. बहाउल्लाह, बहाई प्रार्थना
३२. वरीलप्रमाणे
३३. किताब—ए—अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
३४. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. ८२
३५. वरीलप्रमाणे, क्र. ५
३६. अब्दुल—बहा, दैवी संस्कृतीचे रहस्य
३७. रहस्यमय शब्द (अरेबिक क्र. ७०)
३८. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १२९
३९. वरीलप्रमाणे, क्र. १३९
४०. अब्दुल—बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
४१. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १२५
४२. वरीलप्रमाणे, क्र. १५
४३. अब्दुल—बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार

४४. वरीलप्रमाणे
४५. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
४६. बहाउल्लाह, लांडगाच्या मुलाच्या नामे पत्रिका
४७. बहाउल्लाह
४८. अब्दुल–बहा, बहाई प्रार्थना
४९. वरीलप्रमाणे
५०. अब्दुल–बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
५१. अब्दुल–बहा, दैवी तत्त्वज्ञान
५२. अब्दुल–बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
५३. वरीलप्रमाणे
५४. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १२१
५५. वरीलप्रमाणे, क्र. ६६
५६. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
५७. बहाउल्लाह
५८. रहस्यमय शब्द (अरेबिक क्र. ४०)
५९. वरीलप्रमाणे, (पर्शियन क्र. ५०)
६०. अब्दुल–बहांची पत्रिका
६१. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १४६
६२. अब्दुल–बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
६३. अब्दुल–बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
६४. अब्दुल–बहा, पॅरिस येथील वक्तव्ये
६५. अब्दुल–बहा, बहाई प्रार्थना
६६. बहाउल्लाह, बहाई प्रार्थना
६७. अब्दुल–बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
६८. अब्दुल–बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
६९. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १५३
७०. रहस्यमय शब्द (पर्शियन क्र. २१)
७१. अब्दुल–बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
७२. अब्दुल–बहा, पॅरिस येथील वक्तव्ये
७३. बहाउल्लाह
७४. वरीलप्रमाणे
७५. वरीलप्रमाणे
७६. बहाउल्लाह
७७. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १५
७८. बहाउल्लाह, स्वर्गीय गणांच्या स्वामीचा बोलावा
७९. दैवी प्रियतमाची हाक: बहाउल्लाह ह्यांची निवडक गूढ उद्धरणे
८०. बहाउल्लाह, बहाई प्रार्थना
८१. अब्दुल–बहा, बहाई प्रार्थना
८२. अब्दुल–बहांची पत्रिका
८३. बहाउल्लाह, किताब–ए–अकदस
८४. अब्दुल–बहा, पॅरिस येथील वक्तव्ये
८५. अब्दुल–बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
८६. बहाउल्लाह, ऐक्याचा निवासमंडप
८७. अब्दुल–बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने

८८. वरीलप्रमाणे
८९. रहस्यमय शब्द (अरेबिक क्र. ४८)
९०. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. ६६
९१. बहाउल्लाह, स्वर्गीय गणांच्या स्वामीचा बोलावा
९२. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
९३. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १३४
९४. वरीलप्रमाणे, क्र. १५९
९५. वरीलप्रमाणे, क्र. १४३
९६. बहाउल्लाह, किताब–ए–इकान
९७. अब्दुल–बहा, जागतिक शांततेचा प्रसार
९८. अब्दुल–बहा, बहाई प्रार्थना
९९. रहस्यमय शब्द (अरेबिक क्र. १)
१००. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. ११८
१०१. रहस्यमय शब्द (पर्शियन क्र. ३)
१०२. अब्दुल–बहा, दैवी न्यायाचे आगमन
१०३. अब्दुल–बहा, बहाई प्रार्थना
१०४. रहस्यमय शब्द (पर्शियन क्र. ४९)
१०५. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
१०६. रहस्यमय शब्द (अरेबिक क्र. ३६)
१०७. अब्दुल–बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
१०८. बहाउल्लाह, बहाई प्रार्थना
१०९. रहस्यमय शब्द (अरेबिक क्र. ४२)
११०. अब्दुल–बहांची पत्रिका
१११. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
११२. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १३६
११३. अब्दुल–बहा, बहाई प्रार्थना
११४. अब्दुल–बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
११५. बहाउल्लाह, स्वर्गीय गणांच्या स्वामीचा बोलावा
११६. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
११७. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. १५६
११८. बहाउल्लाह, बहाई प्रार्थना
११९. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
१२०. अब्दुल–बहांच्या लेखणीतील वेचलेली सुमने
१२१. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
१२२. बहाउल्लाहांची पत्रिका
१२३. अब्दुल–बहा, बहाई प्रार्थना
१२४. रहस्यमय शब्द (अरेबिक क्र. ११)
१२५. किताब–ए–अकदस नंतर प्रकट केलेल्या बहाउल्लाहांच्या पत्रिका
१२६. बहाउल्लाह यांच्या लेखसुधेतील अमृत वेंचे, क्र. ६६
१२७. वरीलप्रमाणे, क्र. ११५

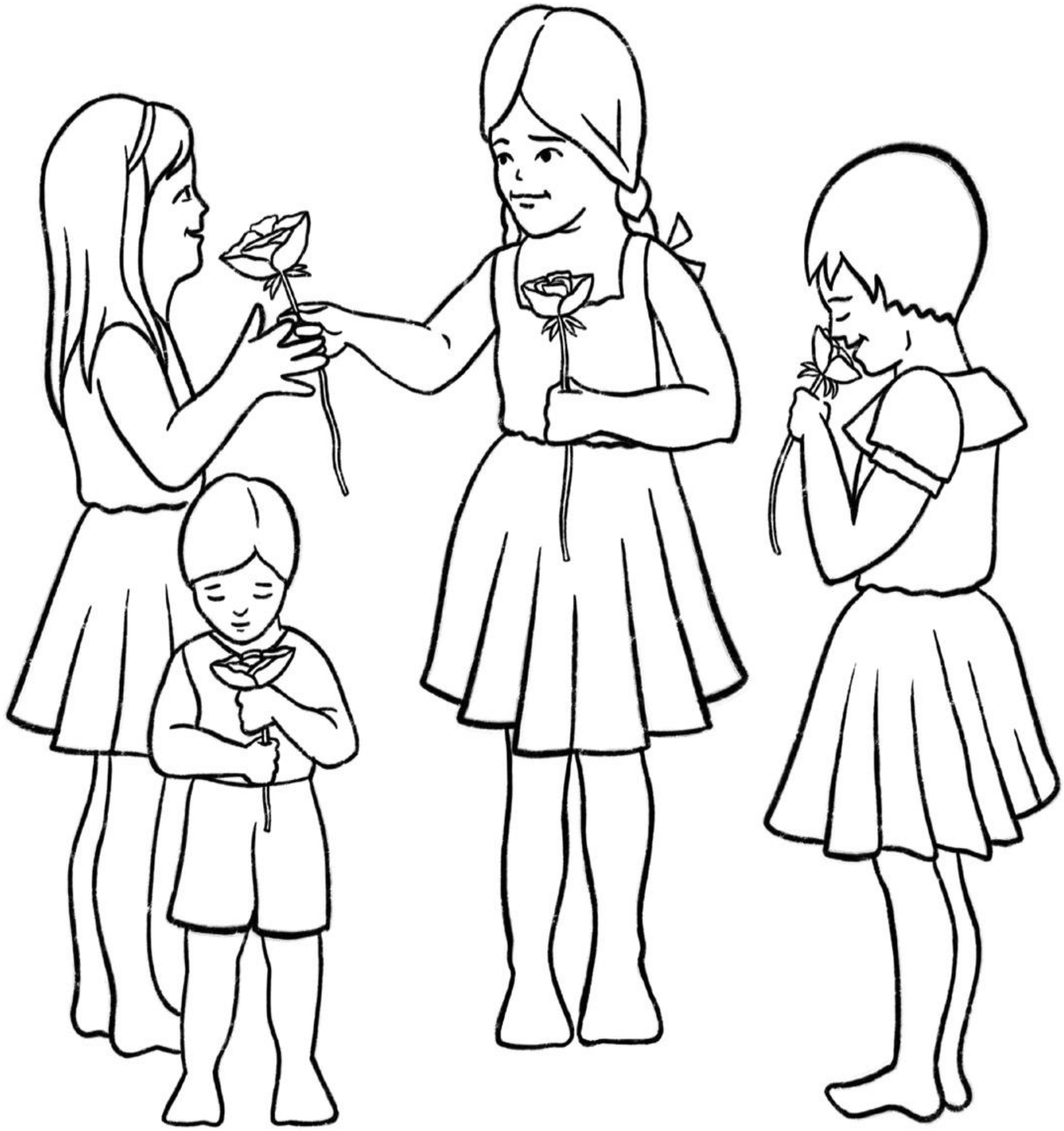

“हे चैतन्य पुत्रा! माझा आद्य उपदेश हा आहे: एक पवित्र दयाळू आणि तेजस्वी हृदय धारण कर...”

“न्यायाच्या मार्गावर तुम्ही चला कारण, सत्यत:, हाच खरा सन्मार्ग आहे.”

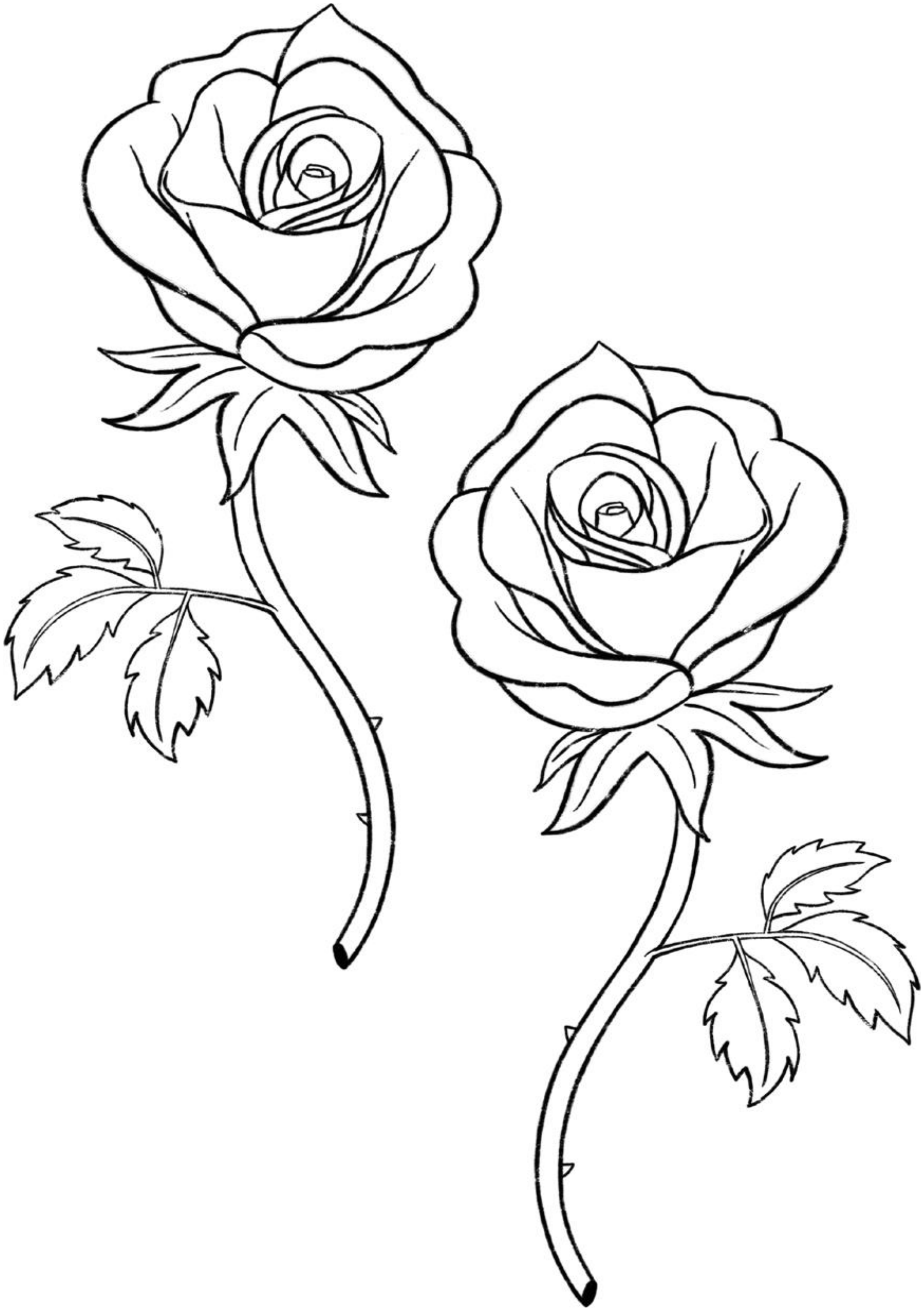

“हे मित्रा! तुझ्या हृदयाच्या बागेत प्रेमाच्या गुलाबाशिवाय दुसरे काही रुजवू नकोस... ”

“सत्यवादिता सर्व मानवी सद्‌गुणांचा पाया आहे.”

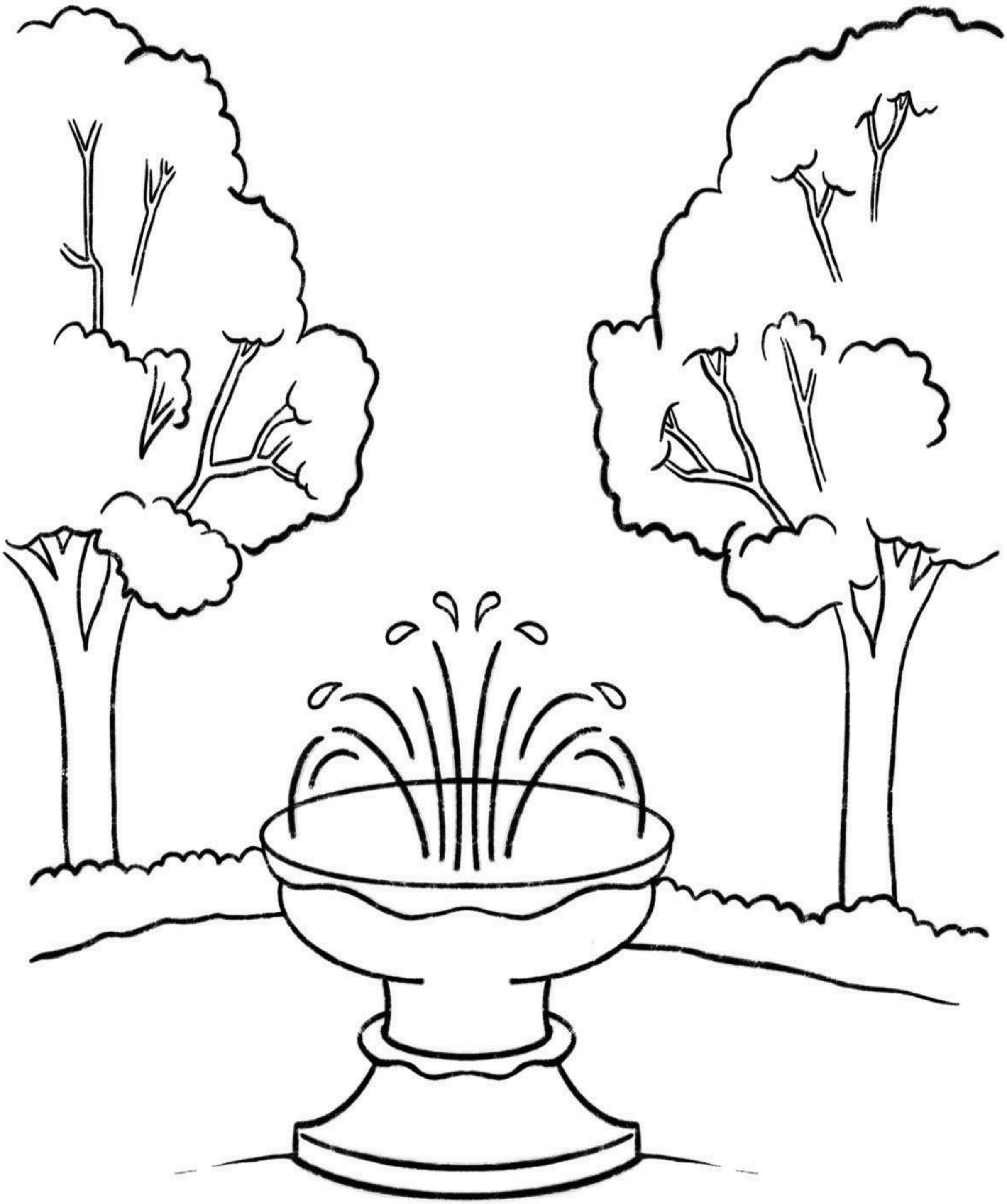

“दातृत्व व औदार्य माझे गुणधर्म आहेत; त्याचे कल्याण असो, जो माझ्या सद्‌गुणांनी स्वतःस भूषवितो.”

“तो आशीर्वादित आहे जो स्वत: आधी आपल्या बांधवास प्राधान्य देतो.”

“हे मानव पुत्रा! तुझ्या हृदयातील आनंदाने तू हर्षित हो म्हणजे माझ्या मिलनास आणि माझे सौंदर्य परावर्तित करण्यास तू सुपात्र होशील.”

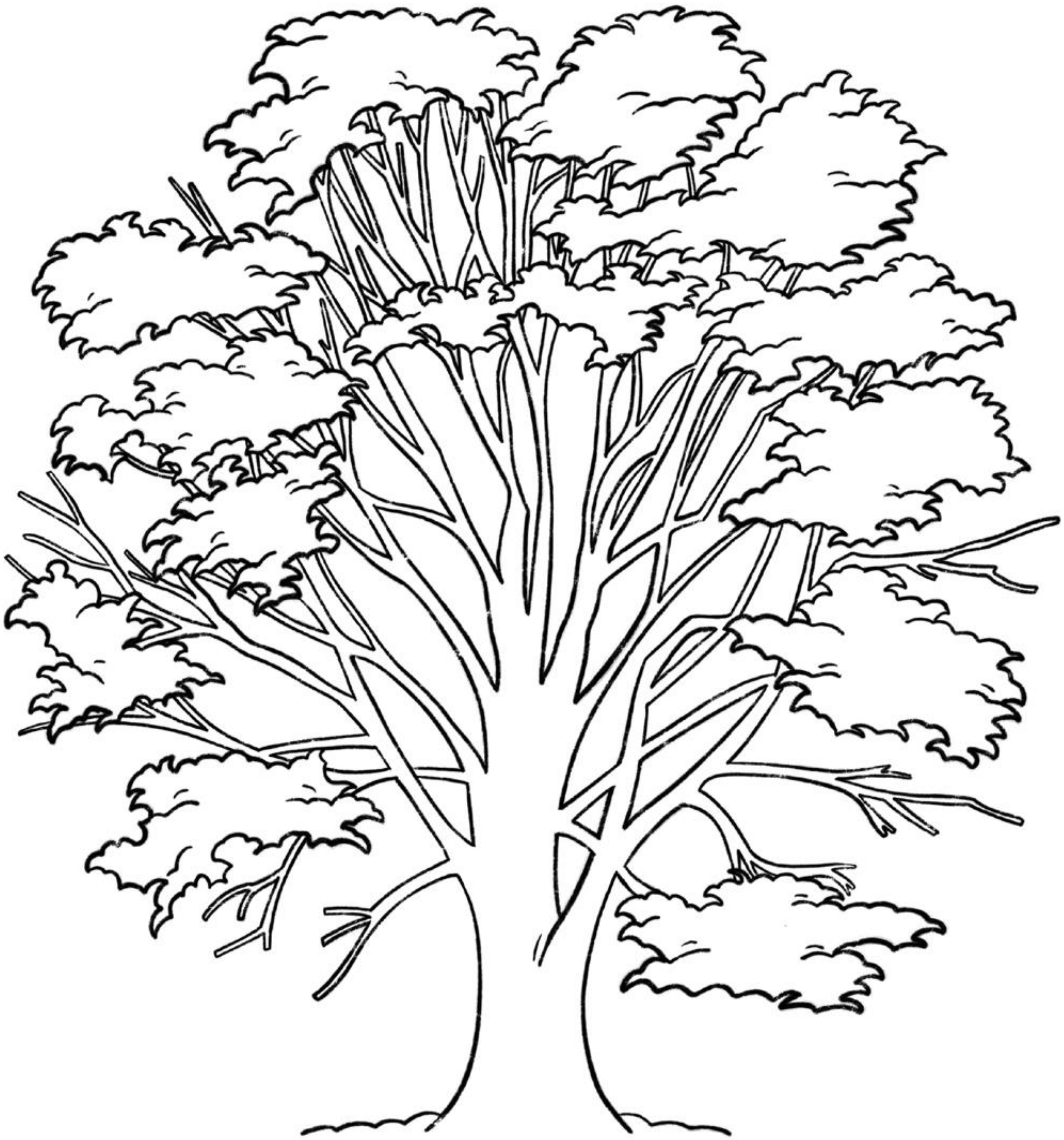

“आपण सदैव आपली सत्यनिष्ठा आणि प्रामाणिकता प्रदर्शित करावी…”

"हे मानव पुत्रा! मी तुला भेट देण्याची कृपा करावी म्हणून तू माझ्यासमोर विनम्र हो."

"तुम्ही आनंदी रहा. तुम्ही कृतज्ञ रहा. परमेश्वराचे आभार मानण्यासाठी उद्युक्त व्हा, जेणेकरून तुमची कृतज्ञता ईश्वराच्या औदार्याची वाढ निर्माण करण्यास कारणीभूत ठरेल."

"...क्षमाशीलता व दया आणि ते जे ईश्वराच्या प्रियजनांच्या अंत:करणांना प्रसन्न करते ती तुमची आभूषणे असोत."

"लोकहो, सत्यवादितेने आपली वाणी अलंकृत करा, आणि
प्रामाणिकतेच्या आभूषणाने आपले आत्मे विभूषित करा."

“ईश्वराचे साम्राज्य निष्पक्षता व न्याय आणि सोबतच प्रत्येक जीवित आत्म्याविषयी कृपा, करूणा व दयाभाव यावर उभारलेले आहे. म्हणून संपूर्ण मानवजातीशी दयाळूपणे वागण्याचा मन:पूर्वक प्रयत्न करा.”

“हे जाण की तुझी खरी आभूषणे ईश्वराच्या प्रेमात आणि त्याच्याशिवाय
अन्य सर्वांपासूनच्या अनासक्तीमध्ये समावली आहे...”

“ईश्वराने जे काही बहाल केले त्याचा स्वीकार करणे आणि ईश्वराने जे काही आदेशित केले आहे त्यात समाधान मानने हा सर्व गौरवाचा स्त्रोत आहे.”

“धन्य आहे तो मनुष्य जो सर्व मानवाशी अत्यंत दयेच्या व प्रेमाच्या भावनेने समरस होतो.”

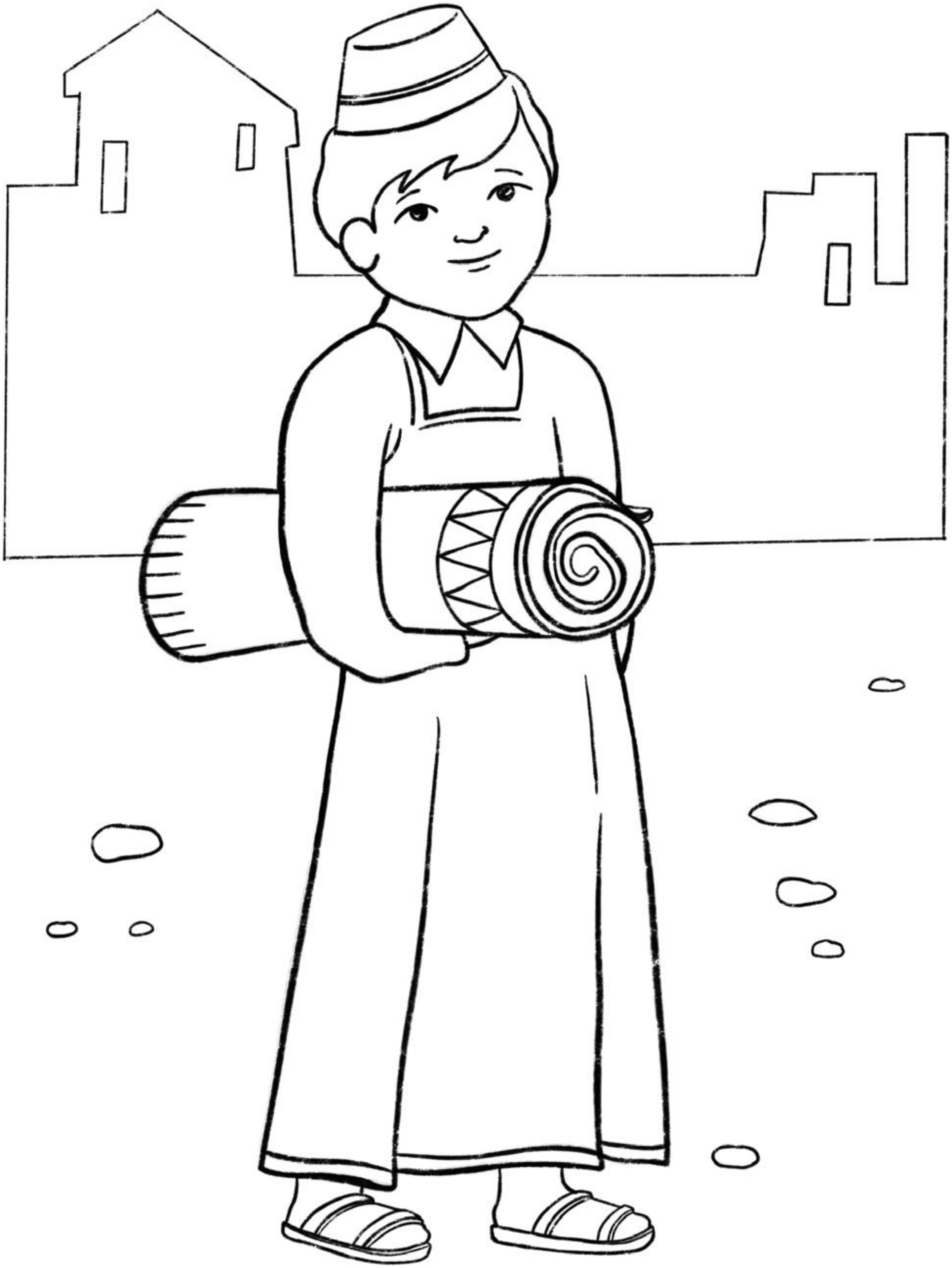

“ईश्वराच्या शब्दाला उन्नत करणे आणि त्याच्या प्रेमामध्ये दृढता असणे,
हे धैर्य आणि शक्तीचे स्त्रोत आहेत.”

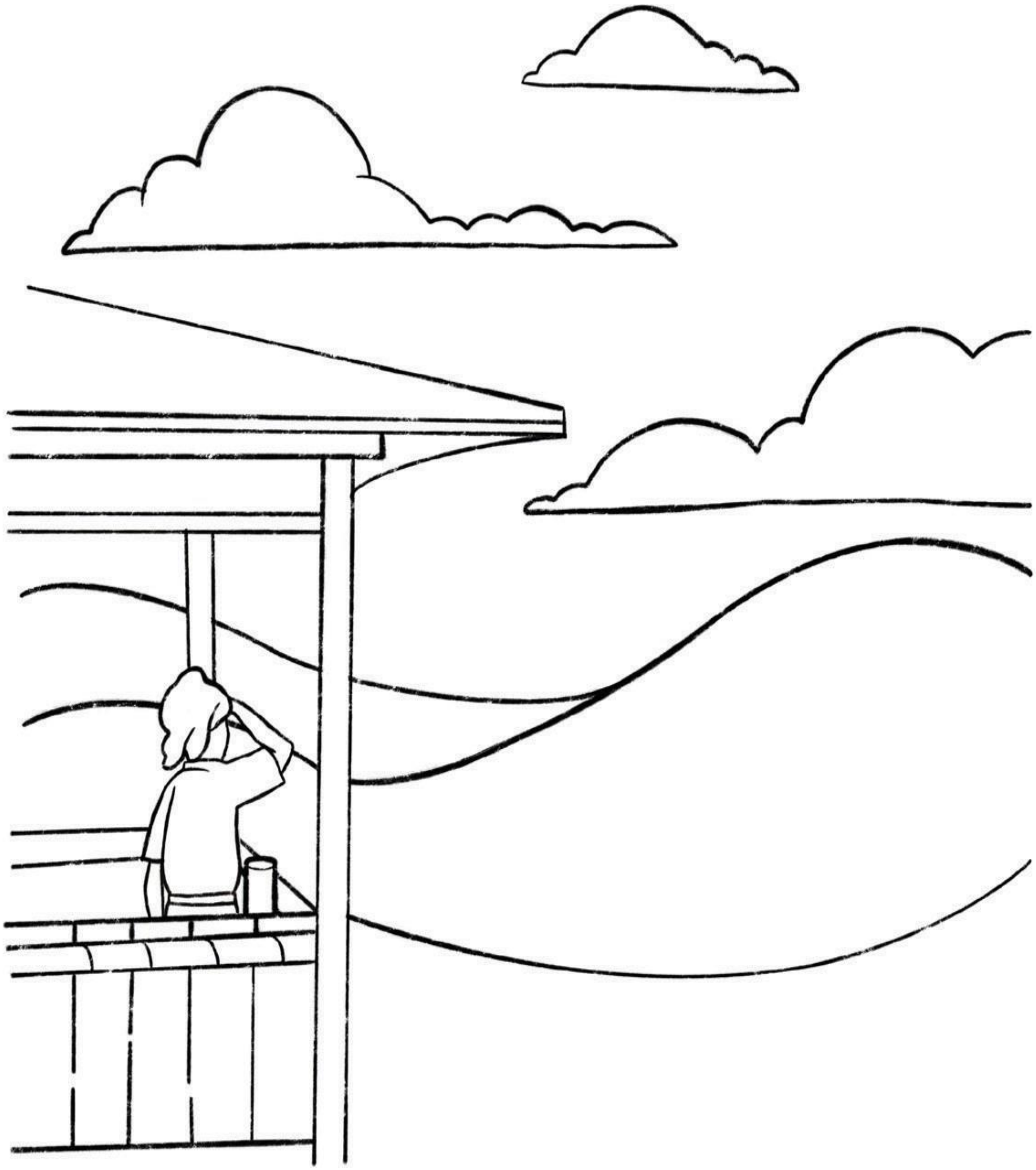

“तुमची परमेश्वरावरील निष्ठा कधीही गमावू नका. तुम्ही नेहमी आशावादी असा कारण ईश्वराचे कृपाप्रसाद मानवाप्रत प्रवाहित होणे कधीही थांबत नाहीत.”

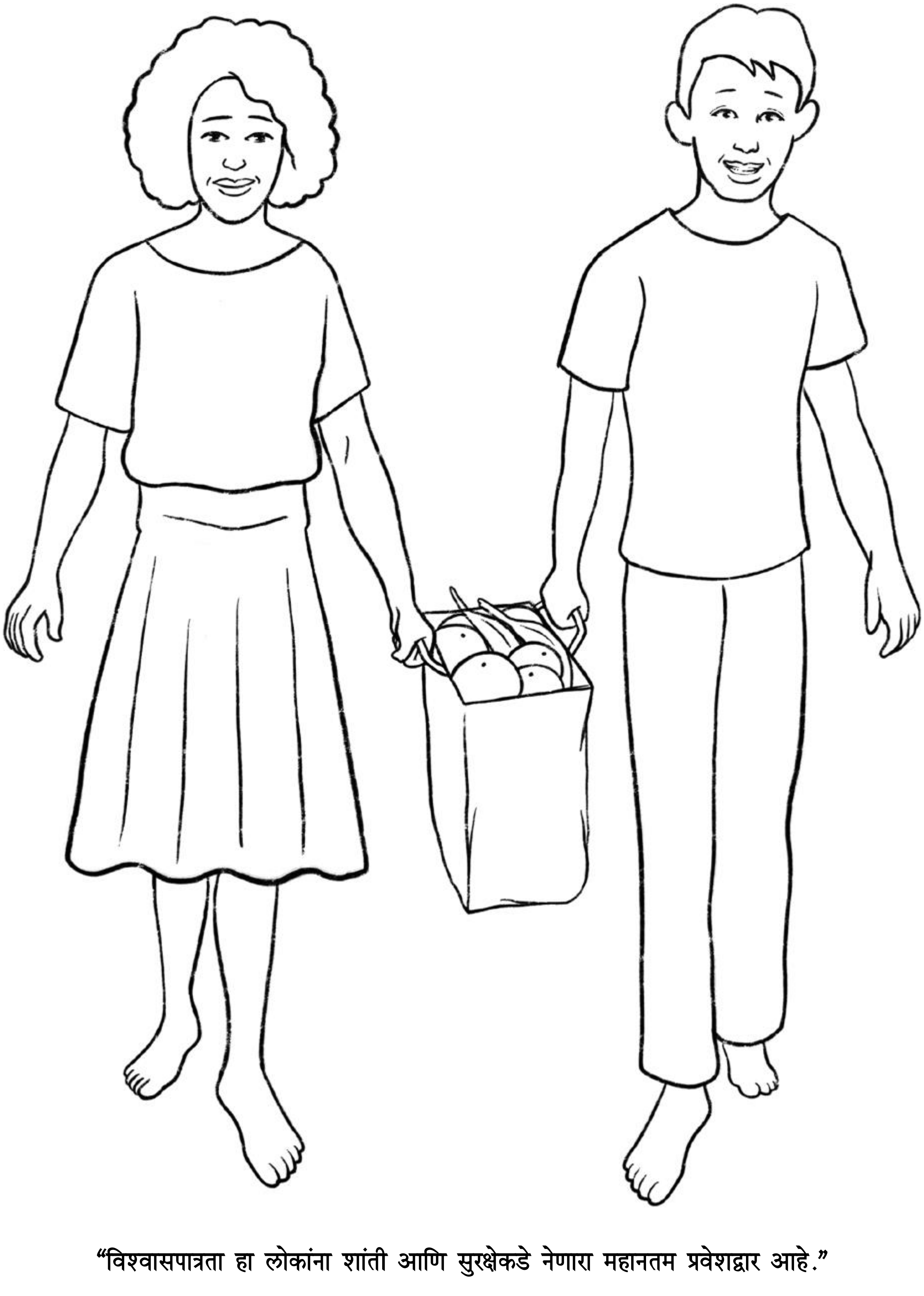

"विश्वासपात्रता हा लोकांना शांती आणि सुरक्षेकडे नेणारा महानतम प्रवेशद्वार आहे."

“हे लोकहो, परमेश्वरी प्रेम—अग्नीच्या उष्णतेने तुम्ही प्रदीप्त व्हा,
जेणेकरून तुम्ही इतरांची अंत:करणे प्रदीप्त करू शकाल.”

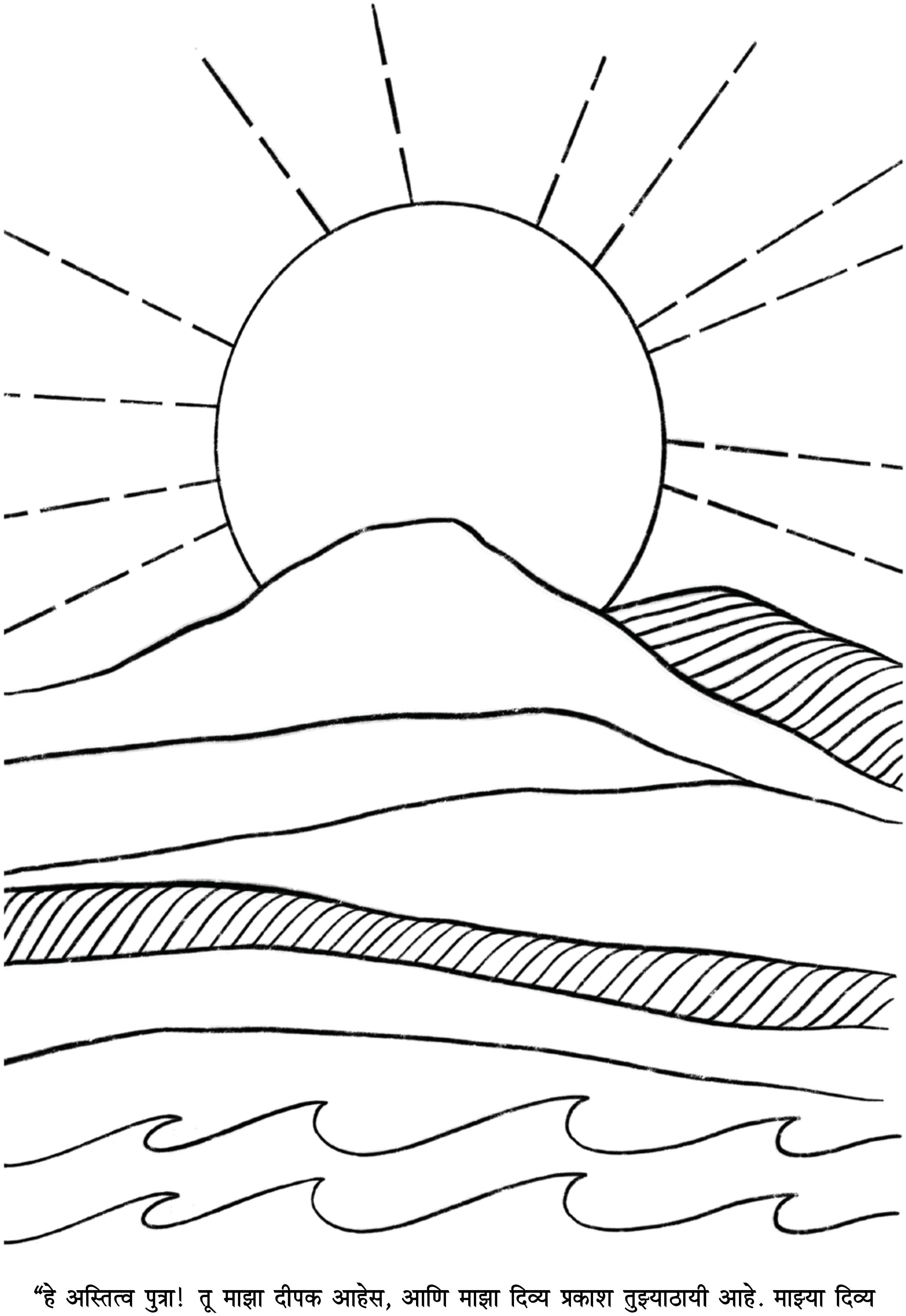

“हे अस्तित्व पुत्रा! तू माझा दीपक आहेस, आणि माझा दिव्य प्रकाश तुझ्याठायी आहे. माझ्या दिव्य प्रकाशाने तू प्रकाशित हो आणि माझ्याशिवाय अन्य कोणासही शोधू नकोस.”

“तो विश्वासू आनंदी आहे ज्याने उच्च प्रयत्नांचा पोशाख परिधान केला आहे
आणि जो या धर्माची सेवा करण्यास पुढे सरसावला आहे.”

"सत्यतः, जे संयमाने दुःखे सहन करतात, त्यांना परमेश्वर अधिक फळ देतो."

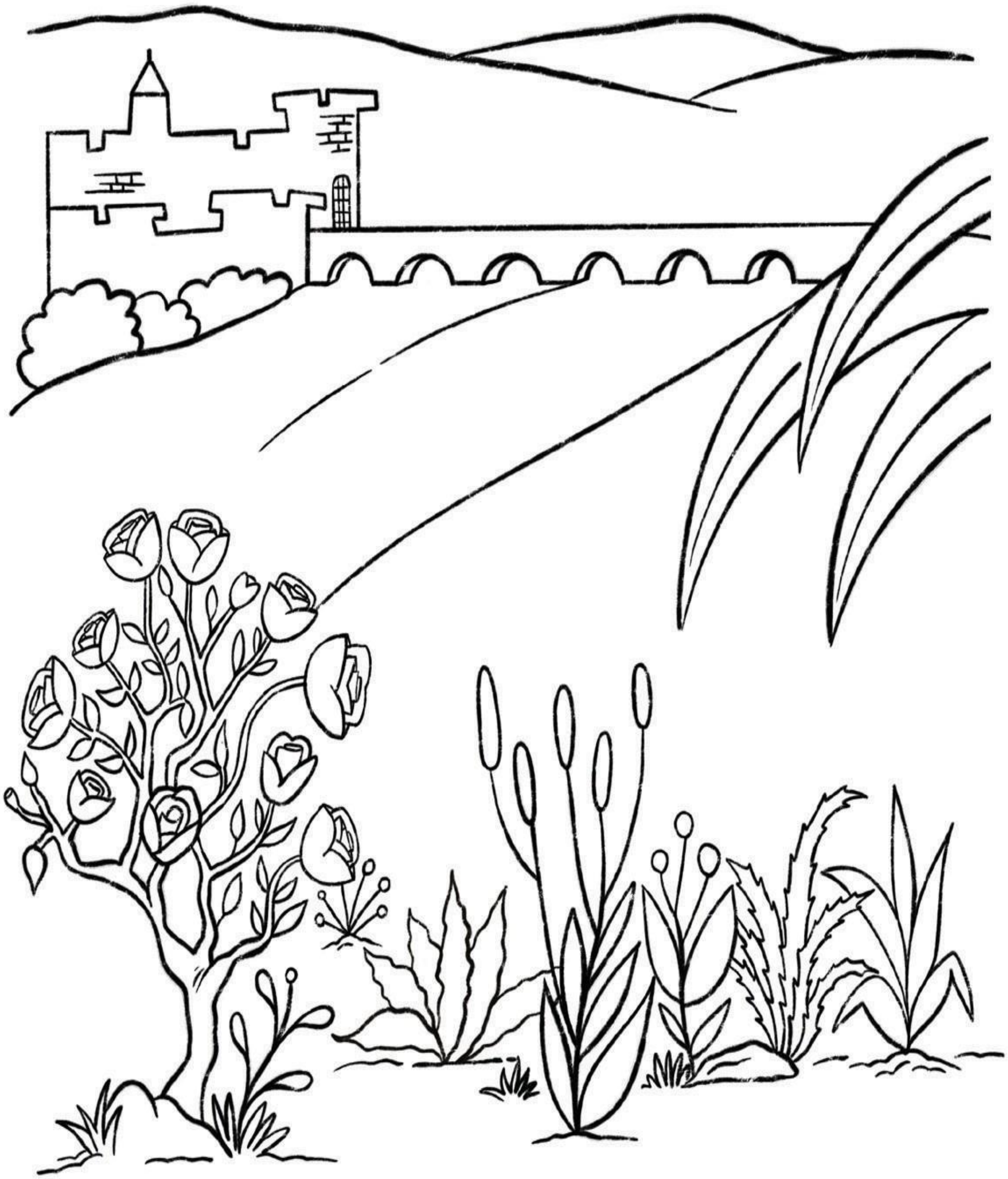

“तुझ्या स्वामीच्या धर्मकार्यात तू निश्चल राहिल्यास तुझे पद अत्युच्च होईल.”